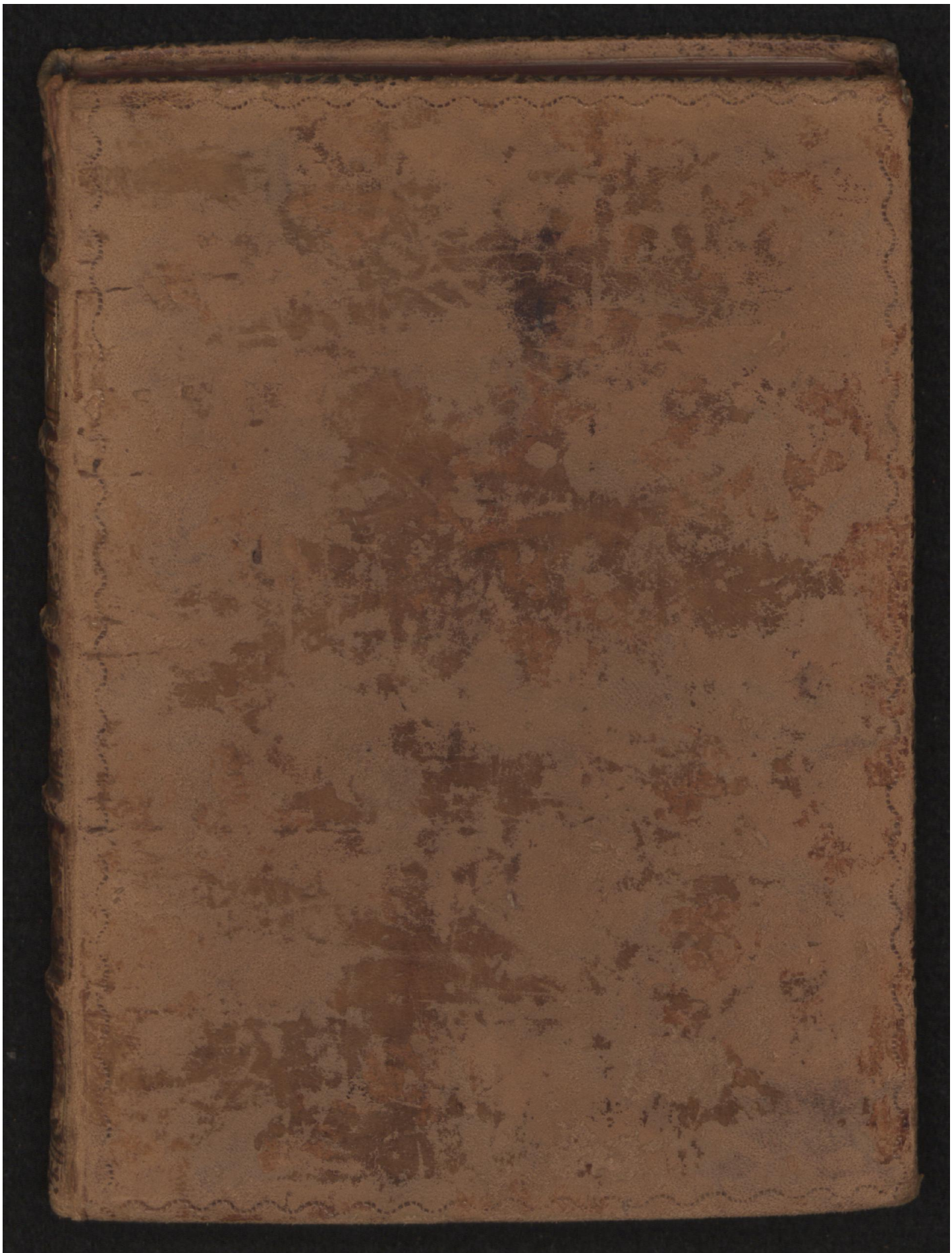
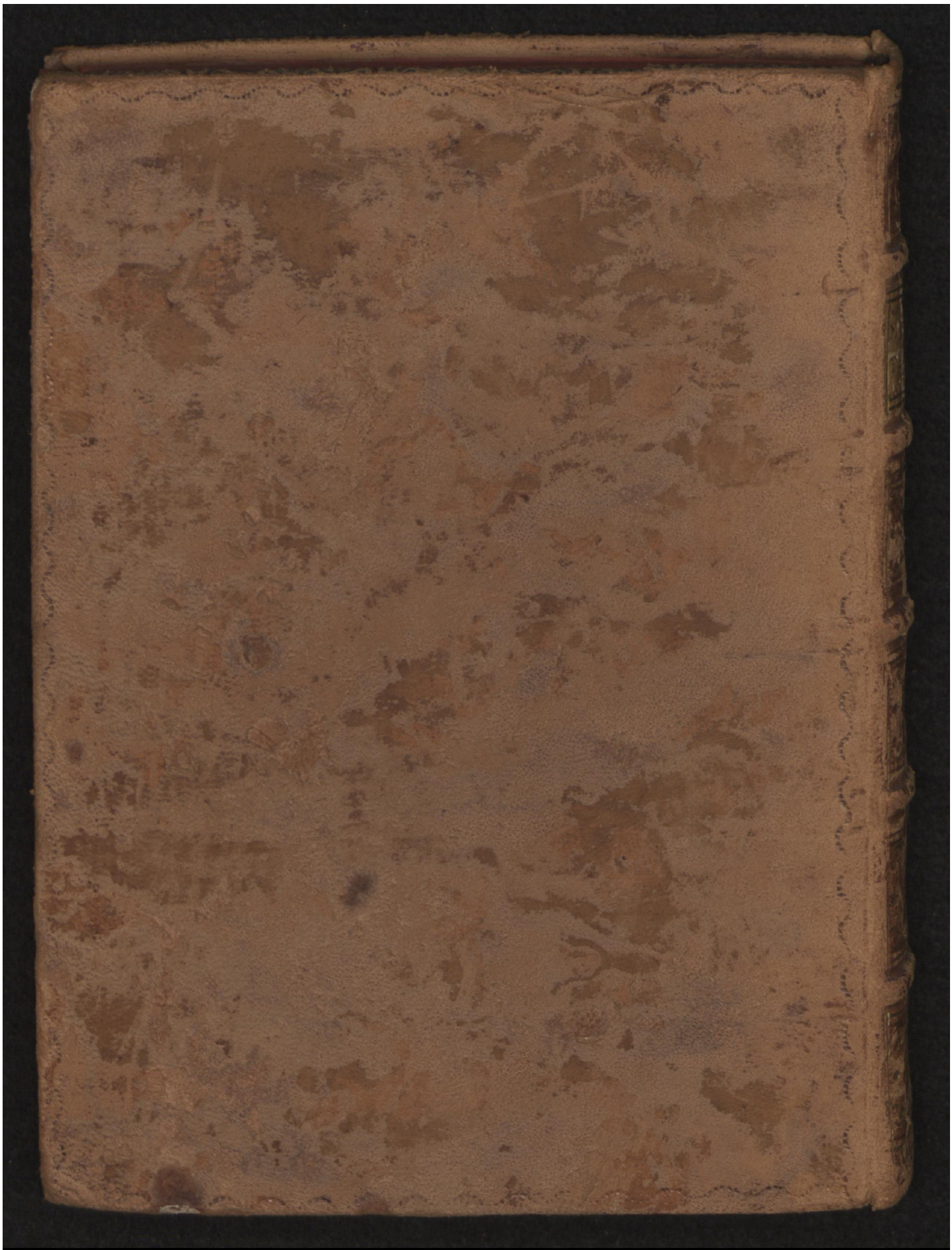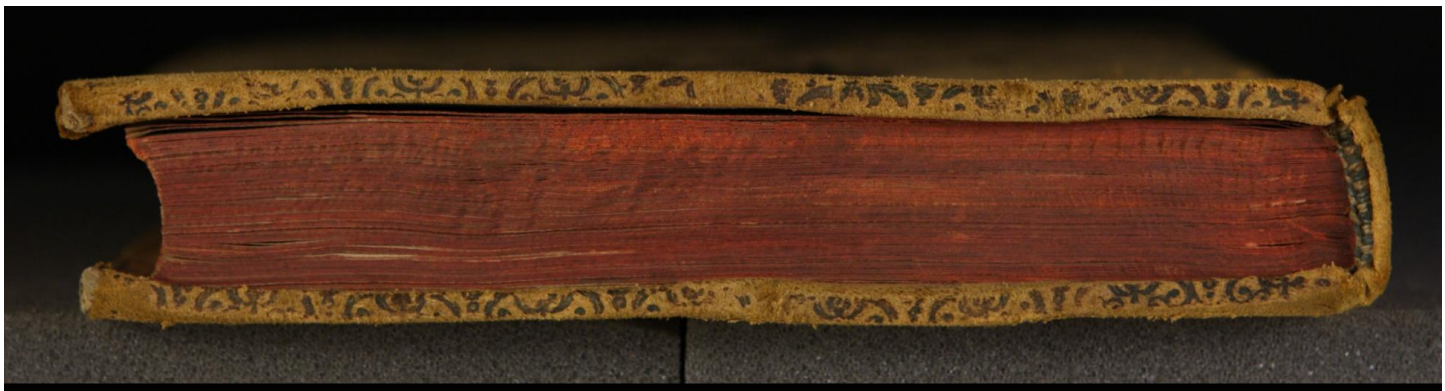

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

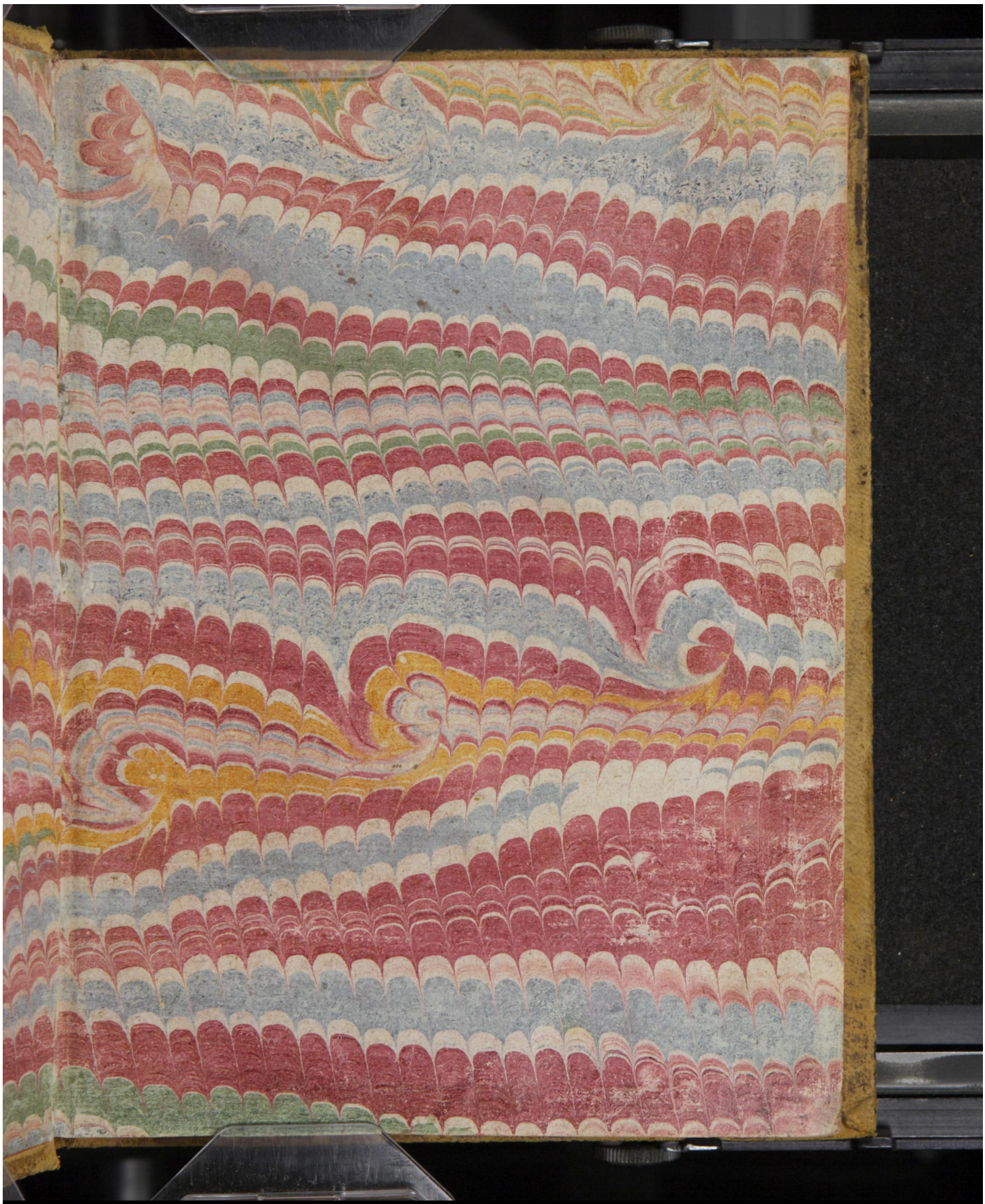
№ 196. BOX

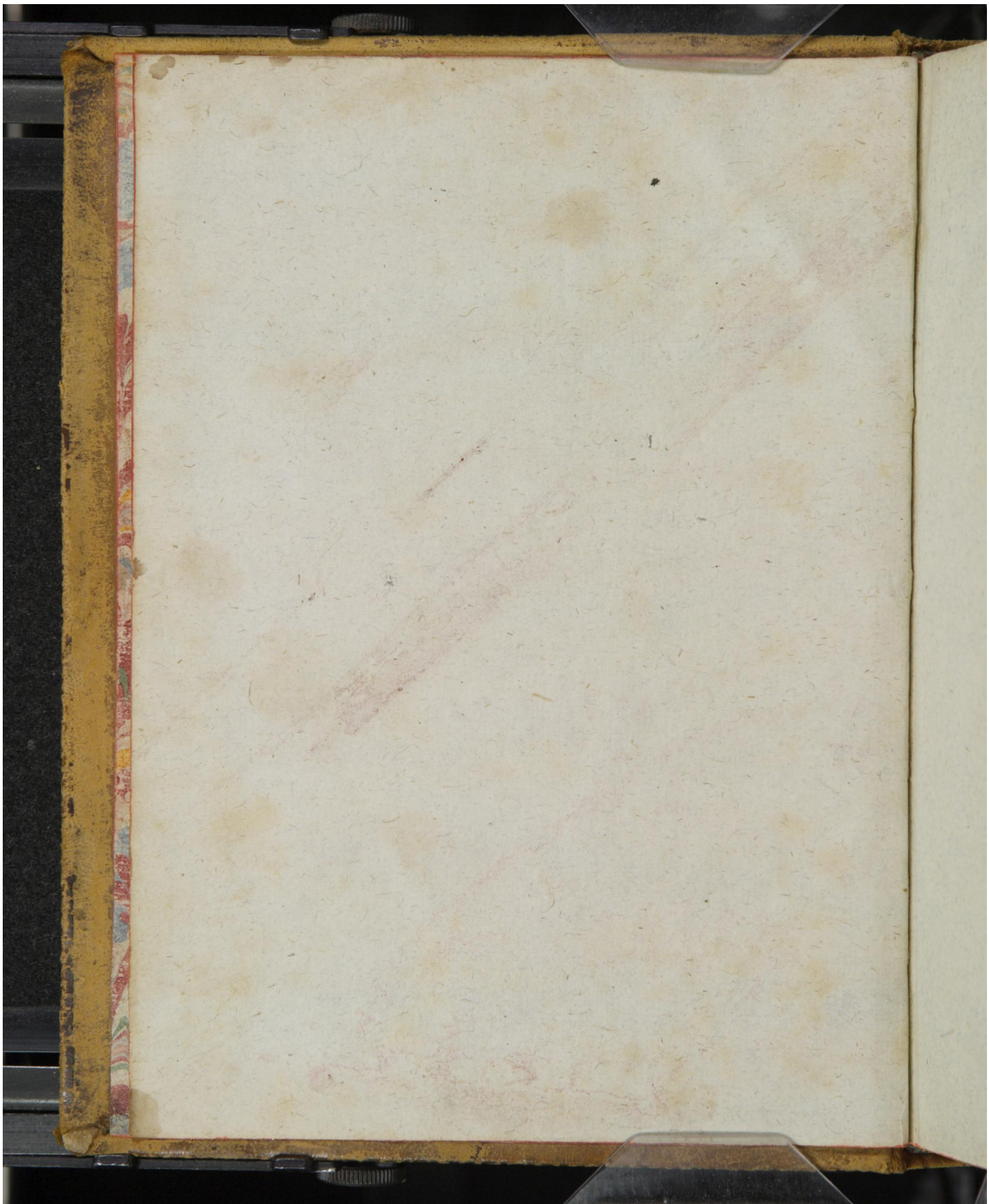
BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

= LN 1519 ex. 1 H

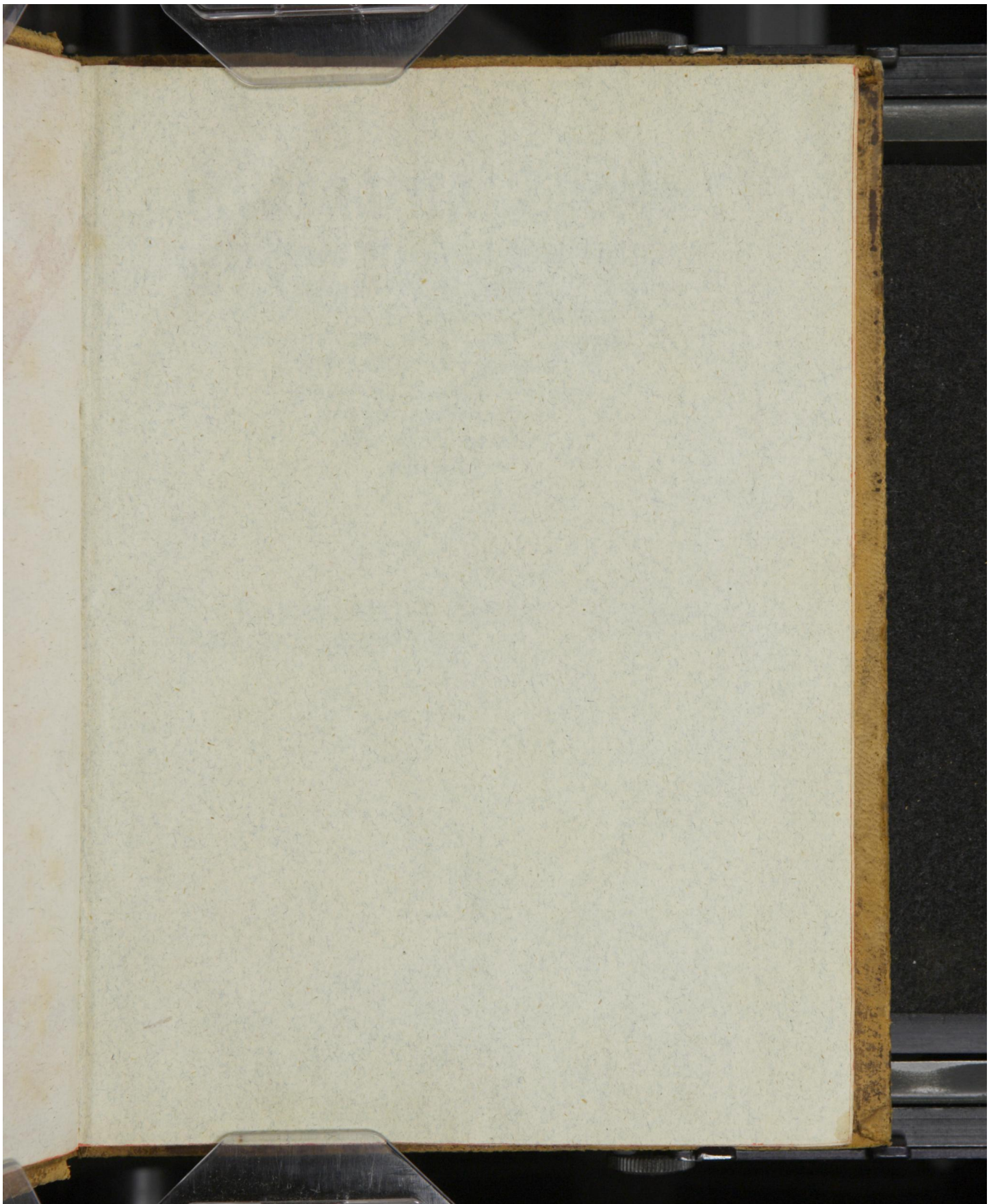
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

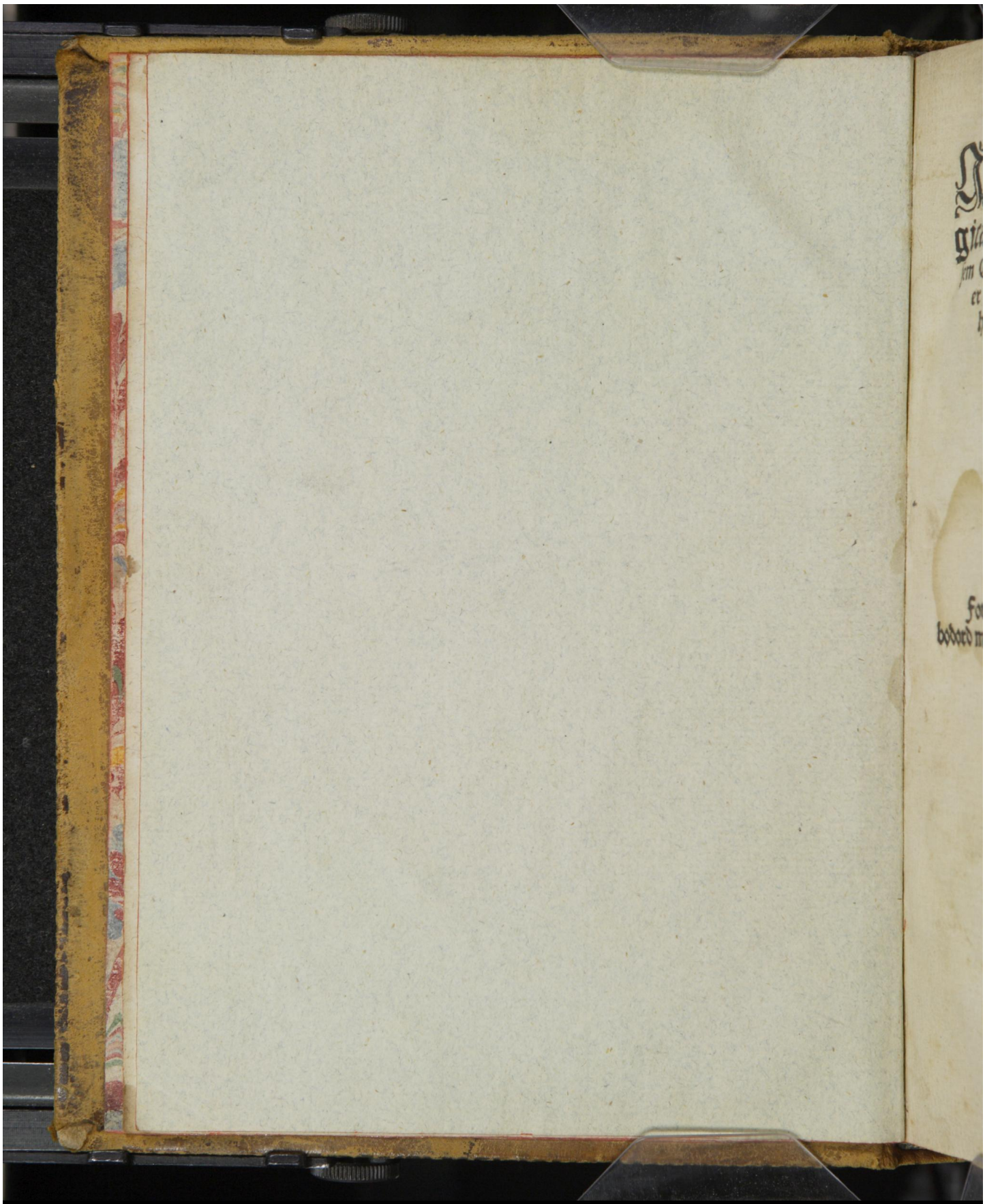
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Margarita Theolo:
gica er hier vt sett aa Norænu suo

sem Gud hefer sina naad til gefit: huer Bock ad
er sin ein Perla eda gymsteini vt dreigen af
heilagre skript/ Islandz innbyggiurum/
serdeilis Gudz ordz hienurum til
gagns og goda og riettrar vn-
deruisningar/ þeim sem
ecki forsta annad tu-
ngu maal.

Forgefins dyrka þ[eir] Gud sem ecki kenna vtan
bodord manna Matth: 15.

Ludovici
Paulsen.
1660.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Nicolaus Palladius / Superintendent i Schaane Stigt / ønsker alle Guds hellige ords tiennere / paa Jsland / Guds euige naade oc fred ved Jesum Christum.

KJere Herrer oc brødre i Christo / efftersi det hellige predicke Embede er det ypperste / høyste / oc suariste embede som er i denne Verden / i huilcket Guds euige søn vor Herre Jesus Christus vaar selff for ordinerit til en lerer oc predicanter / Da bør fordi en siele Sørgere ath legge sig efter met alsom størst vindskibelighed / at hand kand vere duelig oc skickelig til at lere oc vnderuise den hellige Kircke / huilcken Gud haffuer atspurt met sit egit blod / oc tage grãgiffuelige vare paa at ingen aff Christi Faaer bliffue fordømpte / for sin forsømelse skyld / paa det Gud skal icke vd kreffue deris blod (det er deris fordømelse) aff hans hender / Saa siger den hellige Apostel Paulus til Titum i det første Cap: En kircke Tienere bør at vere bequem til at lære andre / Paa det hand kand vere bequem til at lere / oc formane andre / der hører megit til.

Først at hand skal flitelige læse oc studere i den hellige Scrifft sin gãdske liffs tid / oc besønderlig naar hand er kaldit oc ordinerit til det hellige predicke Embede.

Der nest skal hand beflite sig effter at hand kand for-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

ſtaa det hand leſ/Der til haffuer hand gode Bøger behoff ſom ere ſcreffne aff de hellige oc viſe met huilcken Gud haffuer ſynderlig begaffuit met den hellig Aands naade til at legge ſcrifften vd.

Til det tredie ſaa ſkal hãd haffue en god hukõmelſe at hand kand vide oc betencke huarledis hand vil begynde ſin predicken / fare freem i den oc huorledis hand vil ende den /oc vide huorledis hand ſkal dele oc ſkiffte ſin predicken at ſaa at folck kunde vide huad de ſkulle beſønderlig bere hiem met ſig aff predicken.

Til det fierde hører der til oc ſaa it got redeligt maal at folcket kand forſtaa oc mercke huad hand ſiger/icke vere ſnarmelt.

Til det femte ſkal hand legge vind paa at hand kand met ſin predicken røre oc beuege menniſkens hierter/huo ſom vil komme andre til at grede hand ſkal ſelff grede førſt.

Til det ſiette/ſkal hand vere tro i ſit embede ſom S. Pauel ſiger til de Chorinter.

Til det ſiuende ſkal hand vere driſtig oc wforferdit i ſit embede oc tale ſom en guds Legat met ſtor myndighed/ icke anſe nogens perſon men ſtraffe dẽnem ſom ſtraff er verd oc trøſte dennem ſom haffue trøſt behoff.

Til det ottende ſkal hand idelige bede oc kalle paa Gud/ for ſig oc ſit ganſke predicke Embede/at hand kunde to vere bequem oc duelige til at lere andre och viſe dem den rette vey til himmerigs Rige/effter den hellige ſcrifftis lydelſe.

See/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

See/saadant andet mere hører der til at en siele Sørgere kand vere(som Paulus siger) bequem til at lere andre.

Til saadan bequemhed oc duelighed er denne merckelig bog saare nyttelig / huilcken som er vddraget aff den offuer maade herlige Bog som kallis Loci communes / screffuit aff den høylerde Mand D: Philippo Melanthone / Och haffuer denne fromme vellerde mand her Gilbert Jonsøn Superintendent paa Sønderfeldt giort en saare god gerning i det hand haffuer vdsat den paa Islands maal saa at baade de som predicke Guds ord oc de som høre det samme kunde haffue en ret vnderuisning oc lerdom der aff Gud til ære oc dem til salighed/ Oc haffuer samme bog sin rette tilbørlige naffn och Titel ath hun kallis Margarita Theologica/det er / den hellige scrifftis Perle / i det hun begriber vdi sig de skøniste oc beste stycker som er den hellige Scrifft som skinner klarer end Perler oc Guld/ ia denne bog er en skøn Carbunckel sten vdi huilcken mand kand see oc kende vor Herre Jesum Christum at vere vor eniste salighed retferdighed genløsning / oc euige liff.

Saadanne Perler som vor Herre Christus siger skulle io icke kastis for Suin / det er / Guds fiender som hade oc forfølge denne saligheds Lerdom / och ville icke lade sig vnderuise/ de ere icke verd at høre saadan dyrebar lerdom / Men efftedi de ville icke anname samme himmelske Lerdom da skal det samme ord fordømme dem paa den yderste domme Dag.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Saa beder ieg eder mine gode Herrer oc brødre/ paa vor Herris Christi vegne/ at i ville haffue denne skø-ne Bog hiertelig kær/ flitelige lese/ oc studere der vdi/ tacke Gud for dē omhygelighed vor naadigste Herre Kōgel: M: haffuer ocsaa for alle eders salighed/ oc sō boo paa Jsland/ oc haffuer bekostet denne Sogs vd-prentelse/ oc forskicket saadanne himmelske Perler til eder met forneffnde her Gilbert/ Huor faare eder bør ocsaa inderlige at bede/ at Gud vilde for sin søns skyld Jesu Christi/ end nu i lang tid forlenge hans Kongel: M: leffuit/ met sundhed oc karskhed/ oc met it fred-sommeligt regimente/ Gud til euig ære oc alle hans naadis Vndersaatte til bistand/ trøst oc hielp/ Vor Herre Jesus Christus vere met eder alle til euig tid/

Screffuit i Københaffn.
10 Feb: Aar 1558.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Formale.

Iskunn Guds þaudrs almattugs/ er yþuer ollum þm/ sem sañarliga treysta a Jhesum Christum og hans heilogu Euangelio trua / Suo at þm mun og eirnin þrid̃r og þaugnud̃r Heilags Anda/ med̃r eilipligre salu hialp gepinn werda. Nu þyrst at ecki neitt werck/ hier a Jardrike/ þinzt agætara og dyrdmætara/ enn þ/ at Predika Euangelion Jhesu Christi/ og þm Guds almuga goda þyresion at veita / Sem Drottinn wor Jhesus Christr hepr sialfr endrleyst med sinu blezudu blodi/ þar þre ættu aller dugandi menn/ þr sem kenne mannligt Embætti wilia a sig taka / og yþuer salum annarra manna wñsion hapa / at vera prydder og Bigapader med̃r Gudligum wisdome Christiligs Lærdoms/ og sidsamligu lipuerne / at þr mættu suo wera þorn og þyremynd Gudligrar hiard̃r / bædi i Lærdominum og lipnadinum. Hinn heilage Paall heimter og eirnin at einum Læripaud̃r Christiligrar Kirckiu / og seiger at hann / sem til Skipad̃r werdr at hapa þyresion yþuer Guds Christne skule wera giarn a at kenna gott/ þ er at hann sialfr skule ecki aleinazta wita Christi kenningar/ helld̃r þ hann sie eirnin giarn a at kenna odrum þann sama Christiligann Lærdom/ sem hann hepr vmm haund.

Þui huer hann will þre odrum þolki Predika/ sa hlytr sialfr at hapa / rotþastann grunduoll allz Christiligs Lærdoms/ Swo þ hann kunne þrañ at

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

bera vt aþ godum siod sins hiarta/gammallt og nytt
Þ Christiligre alþydu mætti til Salu botar wera/
Þar med hlytr hann at wera þor siall og granduar í
sinum kenningum / Suo Þ hann Predike Þ eina sem
harmþrungnum samuitzkum er nyttsamligt bædi þy-
re liþ og Saul.

Og þo suo sie at hann haþui eigi numit allar
diupsettar bokligar lister / þa skal hann þo þar full-
komliga a stundan a haþua / þyre iduligann lesning
at hann trackttiere sem bezt heilaga ritning/og ransake
gloggliga þær þrædi bækr merckiligra Meistara/
Hueria ed Gud almattugr / heþer vt aþ sinne sierli-
gre godgirnd og miskunnseme / vpp vaket a þessum ti-
mum/ til at vppbyria aptr i Christninne þann hrein-
þerdugann Lærdom heilags Euangelij / sem nidr-
hrunin og graptadr war/ aþkunnattu leyse Þra sem
kirckuanna stiornendr woru þuiat sumer huerier Bi-
skupar /Prelatar og prestmenn/ haþa meir stundat at
þramm kuæma sinn þiedratt og ypuergang / helldr
enn Þ Scholar wæri halldner / og Christiligum ken-
ningum þrammþylgt /aþ hueriu Þ mickil twidra gne
og midran Gudz Euangelio er aþkomen/suo Þ o lær-
dir menn kalla Þ allt willu og ragann atrunad / sem
ecki samliker sig Þra breytne og gomlum sidue-
nium etc.

Þeir eru og adrer.sem suo nenningar lauser eru
at þyre oþ mickillar leti saker / þa geta Þr warla þar
tom stund til þeingit/ at Þr ypuer lese adr/ þa Sermo-
na edr

Formale.

na eðr Guðz orðz kenningar / Sem þr ſkulu þyre þol-
kino Predika / þyre hueriu eð Paull Poſtule tok ſinum
Lærisuein Timotheo ſterckann wara / og ried hon-
um þ hann wæri idinn og þrþnadar giarn i leſnin-
gunum / i aminnurgunum / og heilsu ſamligum ken-
ningum / Suo hann heþdi þar allt kappa / at aud-
ſyna ſig o ſtraþþanligann Guðz þionuztu mann /
riettiliganna i ſundr kliuþande ordit ſanleicksins / Ja
og þ hann hegdadi ſuo ſinu liþuerne þ hans ſidſemd
wæri opinber huerium manne / Einſlika þa ættu
nu godþuſer kennemenn at giora / og hugleida med
ſier / huersu eitt mickils hattar / þra bært / og him-
neſkt Embætti eð þr haþa a ſig tekit / vt aþ hueriu
eð þr hliota Gudi reikningſkap at giora a þm deige /
og munu þar þunglig giolld þyre taka / eþ at þr þin-
nazt dygdar lauſer og gleymſku ſamer i ſliku ſinu
Embætti.

Aþ þui at þ er nu einn ſuo daſamligr hlutr /
vmm Lærdominn heilagæ Euangelij / at þ yþuer
geingr allann mannligann ſkilning / huar þyre at þr
ſkylldu aþ allri koſtgæþni / og hiartans alud / reida
ſig til þeſs at þr mættu ſuodann Guðz leyndamm-
dom riettiliga Predika og hann kunngiora / Og
eirnin þar iaþn þramme Heilagann Anda a kalla bi-
diandi hann at vpplyſa ſin hiortu / ſuo at þr mættu
Guðz orð riettiliganna handtiera / Og þ hann wi-
lie þm i ſinu Embætti hialp og þullting weita / at þr
þeinge þ / þyre hans til ſtyrck / Suo þrammþlutt at

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Þormale.

Gudi wæri til loſs og dyrdar / og Chriſtiligre Kirckiu til heilſu giaþar og Saluhialpar / Sie þa munu þr luckuſamliganna og medr auegyti þuiliku Gudz Embætti þrammþylgt geta / Þuiat Heilagr Andi will / kroptugr wera i þm / ſem allt koſtgæþui a ſtunda haþa a þre ſinne þionuztu / Enn ecki i þm ſem ſlenþuller og athugalauſer eru etc.

Enn ſuo þ þr hiner ſomu ſem ecki haþa ſialþuer yþuer leſit gioſuallar bækr heilagrar ritningar vrdu hier þyre ſuo ſem aminter / at þr ſtundudu þeſs koſtgæþuiligar Predikunar Embættid Gudz Euangelij þar þyre þa heþui eg þeſſa Bok norrenat (huer ed a Latinu kallazt Margarita theologica / þ er ſuo ſem ein Perla / edr gynſteinn vr heilagre ritning / Hueria Bok ed Meiſtare Johannis Spangenbergius heþer til ſamans leſit vt aþ þm Locis communibus / þeſs diuplærda Doctors og Lærifþaudrs i Gudi Philippi Melanthonis / og ſamſett hana ſuo ſem med nockrum ſpurningum og andſuare / ſwo at þar med heþdu þr þyre ſier nockurn Methodum / þ er þorm edr þyremynd / þar vt aþ ed þr mættu geþua hæþuiligt andſuar vpp a eina ſier hueria ſpurning / Þar þyre vil eg og þennann bækling þm biþalat haþa / ſem ſialþuer eigi betr kunna / gæþui Gud hann mætti þm til gagns og nyttſemdar wera / Enn Gud Drottinn vor Jheſus Chriſtr hann geþui ſinn þrid og þrelſi allri ſinne hiord nu og at eilifu Amen.

Gilbert Jonſſon.

Huad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Huad er enn riettr Hir-
der Kirckiunnar?

Einn Hirder/Prestr/ og riettr kenní maðr/ er ein suodan persona/ huer ed vt aþ til skipan Gudz almattugs/og aþ Christiligre samkundu verðr kraþinn og kallaðr til þess Embættis/Sem er/Gudz saudum goda þyrre sion at veita/Gudz orð/þ er Heilagt Euangelium hreinþerdugliga at predika/og heilog Sacramenta epter gudligum innsettninge Polkino þeim at geþa.

Huert er Kenne mannz Embætti?

Þat hann sinne Kirckiu / þ er sinu Kirckiu soknar Polcki/veite goda þyrre sion/med iduligre athygle Suo þ hann late onguann Þalsligann nie vppdickta/dann mannanna lærdom þar inn preyngiazt / Epter þui sem Paull Postuli hann vottar Act: xx. Gætid vel at yðr (seiger hann) og at allre hiordinne/ þre sem ydur er biþolut / Þuiat Heilagr Ande heþer innsett yðr til þessa Embættis/suo at þier vardueittud Christne Gudz.

Huernen hæþuer einum riettþerdugum Kenne manne hattudum at vera?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Predikunar

J þyrſtu þa hæþuer honnū til Embættiſins kallaðr og kioſinn at vera/og Gudz biþalning at haþa.

J Annare grein þa byriar honnum at vera Lærdur vel / og riettiliga mentaðr uti Gudzſpialligum Lærdome / ſuo þ hann kunne / þann hinn ſama ſkyrt og ſkilmerckiliga og meðr ſkærum orðum þramma at bera þyre Þolkino / Epter þui ſem Paall Poſtule kenner þm ſem Kirkiuſoþnudum þorſtoðu veita / þ þr ſkule vera þuſer til at kenna og leiðrietta þyre ſaudum Gudz ſem þm eru biþalader / Og lika ſuo ſem þ hann byðr eirnin hinum Sæla Timotheo þ hann ſkule haþa og hallda einn ſannann þorm og þyremynd heilſuſamliges Lærdoms.

J Þridiu grein þa ſkal hann þ truliganna og þorſialiganna þrammſeigia ſem hann vill kenna / og þau mal epnin eðr ſkilrikin ſem hann aſetr ſier at Predika / þa ſkal hann þau riettiliga i ſundrkliuþa og ſanna grem a gioza (epter þui ſem Paall Poſtule byðr þm / ſem vmhyggiu haþa þyre Salum annara) Og þ hid heilaga Euangelium þa ſkal hann ecki ſamblanda vidr adrar bokligar liſter / Helldr at ſanna þ hann kenner og ſtaðþeſta þ meðr þm æðztum og ſkilmerckiliguztum greinum heilagrar ritningar / Og ſierdeiles þa vite hann / þm þalſligum mein ingum i mote at mæla ſem ſtanda og ſtrida i gegn heilſuſamligum Lærdome / og alla tima til þeſs reiðubuinn at vera.

Erro

Embættinu.

Swo skal hann og harm þrungnum samuitz-kum huggum arsamligr vera / Swo at þær þalle ecki i wil nie auruilnan / þatt at þær kunne at rata i nockrar harmkuælingar og þreistaner / hann skal og þa aptur leida a rietta gotu sem veguller þara / þm þaradum syndugum huggunar trausti til seigia / og vanda þo vm vid þa vegna þra misgiorda / og hugga hina sem þiader og hugsiuker eru / og medr heilagre ritning styrckia þa og endr næra.

I þiordu grein / þa skal hann geþa þolkino gott epterdæme i hreinþerdugre Tru og godum verckum / haþandi þar med eirnin eitt Christiligt sidþerdi / og lasta laust liþuerne / Suo sem þ Paall Postule hann baud sinum Lærisuein Timotheo / þ hann skylde vera suo sem einn Speigill truadra manna / Og hinn Heilage Petur Postule hann kenner suo / þ Biskuparner og kenne mennirner skule vera þorm og þyremynd hiardarinnar.

Huer er einriettilig Kallan?

Nær eb nockr / vt aþ Gudz biþalningu / og medr sampycke Christiligrar Samkundu verdur til eins huers Embættis kraþinn og skyldadr.

Huer

Aþ Predikunar Huerſu Marghattud er kollunin ſ

Twæþold/ þann eina hun kener vt aþ Gudi almattugum/þyre vtan alt medal/Suo ſem þ Spameñ og Poſtular eru kallader/ vt aþ þeſſari kallan ſkriþar hinn Heilage Paull ſuo/þat ecki ſie hann aþ mön/nie þyre manninn til ſins Embættis kallaðr.

Hin onnur kallanin/kener vt aþ gudligre til ſkipan/enn þ ſama þo þyre medal gongu mannanna/ Suo ſem at þr voru/ hueria ed ritningin kallar ſonu Spamannanna/þ er/ Lærisueina /huerier aþ Spamonnunum mentuduzt ./ Suo at þr þar i gen ſeirna meir vrdu hæþuliger til at kenna odru þolki/ og ed ſama hætti haþa og Poſtularner vtualit og innſett Biſkupana / og Soknar preſtana til Kirknanna / Lika ſuo eirnin þar epter a/enn ſeirna meir / vrdu Preſtarner kraþder/aþ al þydunne/og til þeſſ Embættis aþ Kirkiu ſoþnudunum innſetter og vtualder / Lika ſuo ſem þ enn i dag i ſumum huerium ſtodum at giort verðr.

Þar þyre er og þetta ein ſaunn Gudlig/ og rietlig kallan / nær ed einn huer vt aþ Samkunduinne eðr vt aþ þm ſem Kirckiunnar þoſtiorar eru verðr kiorinn og medtekinn til þeſſ Embættis.

Leyþuizt

Embættinu

Leyþuizt ecki at beidazt epter Embættino?

Þar geþzt suodann suar til / At sier huort sie þ at beidazt þar epter / edur at þreyngia sier þar inn / þuiat ambitio / þ er ein oleyþuelig innþreynging til Embættisins / hun er alleinazta þyrnebodin.

Huerier beidazt þar epter?

Þr ed Christiligre Kirckiu þrambioda sina þionuztu / eim þo med þm stilmala / þ menn reyne adr / huort hann kann sliku Embætti sem hann heþer till bodizt / þulla þorftodu at veita / Þar þyr / huer ed med suodann hætti og med slikre at þerd bydzt þar til / Sa inn þreynger sier ecki medr oþrike edr nockrum vielum, Helldr till teicknar þar med sinn godann vilia / Suo þramt sem hans væri kraþit / og eþ at hann kynne sliku Embætti þullnad at giora.

Þar i mot þa er þ / Ambitio / Nær ed einn huer aþ oþrkappe / edr vt aþ myckille hugargirnd / þyresins sialþs eiginligs auinnings og agirndar saker) naudgar og innþreynger sier vti Embættid / viliandi eigi lata reyna sig nie dæma þar til / huort hann sie hæþ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

uiligr til þrar Embættis giordar edr ei / Hann vill og i ongum haſka edr vanda vera / Helldr kemr ſier iñ medr þiegoþum og odrum klokligum vtuegum.

Enn ein riet heidarlig beidne edr beidzla / huer ed ecki ſkier þyre eiginligra metorda saker / Og er þyrer vtan vielaſamliga iñ þreynging / Hun er vel loþandi / Og til ſlikrar epterbeidzlu ættu goder gudhrædder menn at lockazt og ladader verda / þuiat þar vt aþ kemr margt gott.

Fyrſt / þa er þ hin meſta naudſyn / at ſem þleſter verdi lærder og mentader / Suo at þr hinner ſomu mættu eirnin seirna meir Chriſtiligre ſamkundu og Heilagre Kirckiu til gagns og nyttſemdar verda.

Jamare grein / þa er þ nærſta naudſynligt / at þr væri eigi allþaer / Sem beiddu vm ſuodann Embætti / þo ſuo þ Chriſtilig Kirckia hefþi ſialf koſninga gin og kiorit / til at vtueliа þa menn / Sem riettiliga og til heyreliga kynnu vti þui Embætti at ſtanda.

J þridiu grein / þa er i þeſſ konar maleþne / hogværdin ein agæt manndygd / Suo at þr hino ſomu / Sem ſig þrambioda til þeſſarar Embættis þiouuſtu / þa leggi ſitt mal vnder þra ranſak og vſkurdan / Sem meſt hattar menn eru i Kirckiu ſoþnudunum / og take ſier eigi þ til miſþyckis þo at onnr alyckta verdi vm þra maleþne / enn ſuo ſem þr hoþdu hugat.

Enn i ſiduztu grein / þa er eirnin þeſſi nyttſemin þar inne / þ þr hiner ſomu huerier ed bidia vm

þeſſa.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Embittinu

þessa Embittis þionuztu/at þr til reide sig medr mic-
kille kostgæþue og aluorugeþne at veita sinu Embæt-
ti heilsusamliga þyrsion.

Medr huerium vitnisbur-
dum þa sannazt þ at suodant
sie riett?

Paull Postule hann seiger j. Timoth iij. At eþ-
nockr beidizt at verda einn Biskup edr Kennimadr/at
sa beidizt eins godz vercks / lika suo eirnin þa seiger
hann (j. Corinth xiij.) Beidizt andligra og gudli-
gra Embætta / Enn þo eirna hellzt þar þyrr/ þ þier
mættud Spadoma seigia/þ er Gudz ord at predika.

Huad skal hann huglei-
da / Sem Embættid vill
medtaka?

I þyrstu þa skal hann med athygle tracktiera
med stalþum sier/huernen þ hann girnizt at haþa/eitt
suo mickit og merckiligt Embætti þuiat hier a jar-
drike er eckirt meira dyrdmætara / og ædra Embæt-
ti / Enn suo sem Predikaranna / og þra kenne manna
Embætti er / Sem Kirckiunne / þ er Christinne /

goda þyre sion veita / Og ísturtu mæle þar vt aþ at seigia / þa er þ eitt heilagt / gudligt Embætti / Þar þyre prisar Paull Postule med allzkonar vegsemd og nogligum loþstir swodan Embætti / Þuiat hann kallar þa hinu somu sem Euangelium / þ er Guds spiolln Predika / Guds þienara / og med hialpend: Guds etc. þar þyre / þa ættu menn þetta Embætti eigi med: lausung / helld: hid heilagligazta og med þullre aluoru aþ allre godþyse þ vm haund at haþa og þui mestann þrif til leggia.

J Annare grein / þa skal hann aþ ollu kostgæ/ þui hugleida vel / skipan og vilia Guds allmattugs / Þuiat Gud mun heimta reikningsskap aþ Salum þra sem hann atti þyre at sia / Og heiter þm hordum hepndum / sem ecki veita goda truliga þorstodu þessu sinu Embætti / Epter þui sem at lesit verd: i Bok Ezechi. xxxiij. Cap: Og suo sem þ eirnin Christr sialþr vtuisar i þre epterlikingunne vt aþ þm illzku samligum þienara.

J þridiu grein / þa skal eirnin tracktierad verda þ hid myckla verdkaupit slicks Embættis / Þui Gud loþar og til seiger þm nærsta mycklum launum og verdkaupi sem þessu sinu Embætti truliga og sanna þyre sion veita / Erþuidis mune / hatr og a mæle og mycklar haska semder lida sins Embættis vegna / Þuiat suo seiger Christur sialþur / At Sæll er sa þion / Aþ þui at Gud Drottinn hefer sett hann yþuer alla hlute / Þinn heilage Petur Postule seiger

eirnin

Embættinu

eirnin ſuo líka til Preſtanna og Predikaranna / þier munur audlazt eina o þorgeingeliga Coronu dyrdarinnar.

Huert er hid ædzta inne

hald þeſſ Chriſtiligs lærdoms ſem i Kirckiu Soþnudunum er Predikandi?

Þat ſama hefer Drottinn vor Jeſus Chriſtr hid agætligazta i þaum ordum innelucke i ſidazta Capitula Lucas Gudzſpialla / þar hann ſeiger / Þare þier vt vm allann heim og Predikit þolkino Yþuerbot / og Syndanna þyrgeþning i minu Nafne.

Þar þyrr er þetta su hin ædzta grein Kirckiu þionuztunnar / at kunngiora þolkino idrunar yþuer botina / og þyrgeþning ſyndanna / Og med iduligre at hygle at a minna þolkit at þ þorbetre ſitt liþuerne.

Huernen ſkier ſu hin

meſta ſundr ſkipting rit[illegible] garinnar.

Hun ſkier med tuennu mote / Med þui at heilog ritning hun giorir annat huort / at hun bydr huat giora ſkal / og ſtraffar ſyndina.

Aþ Laugmalinu.

Eilligar þ hun er sa Lærdomr/ sem lærir vr aþ fordanna þyrfegeþningu. Og þessir tueir partarner kallazt nu Laugmal og Euangelium.

De Lege/ þ er vt aþ Laugmalino.

Huat er Laugmalit?

Þat hid sama er einn mickill og merckiligur Lærdomr / huer ed vtuisar / huilikr er at vier eigum at vera /og huad et Gud vill at menn skule giora / og huad er vier skulum varazt og ecki giora.

Huersu margþallt er Laugmalit?

Þyrst þa skiptizt þ i two parta / Einckum suo/ þ sumt er Gudz Laugmal / Enn sumt veralldligt Laugmal.

Huad er Gudz Laugmal?

Gudz Laugmal er þ / sem Gud hefer skaplo manneskt huerrt ed ecki alleinazta / krefr þa augsyne-

ligra

Ap Laugmalinu.

ligra verckanna / helldr vill þ eirnin haþa þær hinar innre hiartans til hneigingar / Og vill þ vier hoþum sanna þulkomliga tru til Gudz og a honnum sialþum/ Og þleyger þm ollum / med mycklum ognunar heitingum vnder Gudz reide / i huerium at ecki verdr þundin / ein saunn hiartans hlydne vid Gud.

Huad er veralldligt Laugmal?

Veralldligt Laugmal / og tilskipan / þyrebyrdr og bannar at eins augsynelig misbrot og lasta verck/ Suo þ ein heidarlig landstiorn og ærligt sid þerdi halldit verdi i Heimenum.

Ein oñr sundrskipting Laganna?

Sumer þa plaga at þrammtelia / þrenna handa Laugmal / Suo sem er / Þat hid Naturliga Laugmalit / Gudz Laugmal / og þ veralldliga Laugmalit.

Huat er nu Naturunar Laugmal?

Þat

Aþ Laugmalino

Þat er ein medkenning Gudz Laugmals / huert ed vt aþ art og edle natturunnar og mannligrar ſkyn/ſem inn myndat er i allra manna hiortum / Suo ſem Þ vier ſialfuer þormerckium vel / at þar ſie einn Gud einn Skapare og ſtiornare allra hluta / og Þ Gud ſie ſannarligr og riettþerdugr / og Þ hann riettlatum og god þuſum mönum hialpe og miſkunn veite enn reþſe ranglatum / og Þ aller vier erum ſkyllder til hönnum hlyduger at vera / Suo lika vitum vier Þ ærligt ſid/þerdi og hreinþerdugar ſamuiſter ſie haþandi hia möm / Og Þ vier eigum vorum þorelldrum og yþuer möm hlyduger at vera / Og vorum ſamchriſtnum at hialpa / og þa elſka og ongum manne neinn ſkada edr. tion at giora / Suo ſem Þ Heilog ritning hun lærir oſſ / Huat þu vilt ecki at þig ſkule ſkie / Þ hid ſama þa ſkaltu ecki helldr odrum giora.

Huat er gudligt

Laugmal?

Gudz Laugmal kollum vier Þ / huert at oſſ er vt geþit þyre Moyſen.

Huerſu marghattud eru

þau Laugin ſem oſſ eru vtgeþ/in þyre Moyſen ?

Þreþaulld

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Laugmalinu.

Þrepaulld/ Morales/ Judiciales / et Ceremoniales.

Huat er nu Lex Moralis?

Þat er sa Lærdomr / sem þar bydr og seigir vt aþ hlydninne vidr Gud/ Suo sem þ huernen at vier eigum Gudi riettiliga at hlyda / og huernen þ vier skulum med heidr og sidsemd bædi þyrr Gudi og godum mönum hegda oss i þessum heime.

Huar þinnum vier aþ þessu Laugmali skriþat?

I þm Tiw Laga bodordunum / huer ed Israels þolki eru vtgeþin þyrr Moysen / Sem er einn stuttr / og þo þullkomligr Lærdomr / oss þyrfti þadr vt aþ þessu Laugmale.

Huer atskilianleike er nu a mille naturligs Laugmals / og þess sidsemdar Laugmalsins edr Tiw bodordanna?

Laugmalit Naturunnar / er sannarliga þ sama Gudz Laugmal / Sem vier hoþum i þm tiu bo-

 dordu-

Af Laugmalinu

þordynum / þ er/ſi þui ſkrifþudu Laugmale allrar ſidſendar og hreinþerdi.

Huar þyre er þa Moyles Laugmal vtgefit / þvíſt þ eðr var natturunnar Laugmal?

Þott þ Laugmalit natturunnar / Huert edlilegt mön innplantad eðr inngroit er / væri hia oſſ þvíat hrapan vorru þvíſtu þedgina / Og n anzins natturu var þa enn ecki ſaurgut nie ſyndum ſpillt / Enn þo er hun þar epter a þyre vpprun a ſyndina þordiorþur / og þannig med ollu þor myrkuð vordin / Og þar þyre þa hefer Gud gefit oſſ eitt ſkrifþat Laugmal / Suo þ hid naturliga Laugmalit / medr gudligre rauſt og þvíeheite auglyſt yrdi / Og þ hia oſſ væri nu nockr vitnisburdr vt af Gudz Ordi / at þ hid naturliga Laugmalit / ſie Gudz Laugmal?

Huernen mega Laugen natturunnar greineliga i ſundr ſkiptazt?

Þat ſama verdr hid hagkuæmiligazta giort i þm Tiw Laga bodordunum / Og eingin ſundrſkipting natturligs Laugmals þinzt omm betre / Enn þ. þeſſi

Aþ Laugmalinu

þessi Tiw bodordin vtleggiz riettiliganna / Og ina myndiz suo naturunne aptur.

Lydskylda þau Tiu bod-
ordin alla menn?

Þott þ aMoyses Laugmal sie aþ tekit / og Lydskyllde nu ecki hina heidni / Enn þo med þui at Swodann Bodord eru ecki annat / enn suo sem ein vtlegging og vidkenning natturliga Laugmals / þar þyre þa blipua samt slik Bodord / Lydskylda og vnder leggia alla menn / Enn þo ecki þyre þann skuld / þ aMoyses hefer swodann bodord vtgefit / Helldr þar þyre at þau til teickna og vtleggia Gudz vilia / huer at ecki neitt annat er / enn þ sialfz Laugmalit Natturunnar.

Huernen i sundr skiptaz
þau Tiw.bodordin?

Þau i sundr skiptast a tweim steinspiolldum / þatt þyrra spialldit Lærir huernen at vier skulum haþa og hallda oss vidr Gud / og vtskriþar þau verckin / huer ed Gud sierliganna at oss heimter / og vtskyrir þa sammarliga Gudz dyrckunina edr þionustuna.

Hitt Annat spialldit Lærir / huernen at vier skulum haþa oss og hallda i mote vorum Naunga-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Laugmalinu

Og lærir eirnin vt af einne agætre Landstiorn/ og af einum Christiligum og til heyriligum lifnadi i þessum heime.

Huernen epterfylgia þau

Tiw Bodordin huert odru.

Hid fyrsta.

Þu skallt ecki hafa annarliga Gudi tafnfram mier.

Annat.

Þu skallt ecki leggia Nafn Drottins Gudz þins vid heigoma.

Þridia.

Minztu a ad þu þuott daginn helgir.

Fiorda.

Heidra skalltu fadur þinn/ og Modur þina / at þu siert langlifur a Jordu.

Fimta.

Ecki skalltu mann drepa.

Sietta.

Eigi skalltu Hordom drygia.

Siounda.

Eigi skalltu stela.

Attanda.

Eigi skallm liuguime mæla a mote naunga þinum.

Nium

Aþ Laugmalinu.

Niunda.

Þu ſkallt ecki agirnaſt Huſs naunga þins.

Tiunda.

Þu ſkallt ecki/girnaſt hans Kuinnu / eigi hans þræl / eigi ambatt / eigi yxn / eigi Aſna / nie neitt þ hans er.

Huad bioda þessi Tiw Bodordin.

Þat þyrſta Bodordit lærir/ vt aþ þ̃r hinne innre hiartans Gudz dyrckuninne / Einckum sem er/ þ vier ſkulum elſka Gud allmattugann vt aþ ollu hiarta/ hann at ottaſt/og honnum alleinaſta at treyſta og trua aþ hiartans grunne.

Nitt Annat Bodordit lærir huernen vier eigum hid ytra og augſyneliganna at hondla og handtiera vidr Gudz naþn / Einckum suo þ vier ſkulum akalla Gud/ og honnum þacklater vera / og ecki at leggia hãs hid blezada naþn vidr huerſkyns hiegoma.

Þat þridia Bodordit lærer þ vier ſkulum halldda og i heidre haþa Gudz tilſkipan og innſettning og eirnin lika þær Kirckiunnar Embættis þionuztur sem at haþa ſinn grunduoll vti heilagre ritning / Og þ vier ſkulum allatima heyra Gudz ord/og þui giarnan hlyda / og aþ athygle med ollu koſtgæfue idka oſſ þar a laþnan inne.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Laugmalinu.

Nid þiorda Bodordit Lærir / þ vier skulum vorum þorelldrum / Hopdingium / og vþuerbodurum hlyduger at vera / Og þetta Bodord imne helldr margar dygdir og mannkoste / Einckum þessar / þ vier sieum hlyduger og hoglater / og þylluztu giorum vorre kallan / suo þ uier þrañ þrlgium þui sem allþyduñar nyttsemd ar / og þ huerium manne er til hins bezta.

Þat þimta Bodordit bydr / þ vier skulum Nauganum onguam skada giora / ecki at hepna sialþra vor / helldr allann þiandskap / hat og opund at lata hia sier lida / Og imne helldr margar dygder / Einckum þessar sem er riettuise hoguæri / stadþesti / polin mædi og godgirne.

Þat sietta Bodordit / Lopar og prisar miog hiuskapar bandit / og bydr at hallda sig i þra samlage annarligra kuenna / Og lærir þrañleidis þ vier sieum hreinlipuer og sparneyttner / og þat vier lipum ecki epter holldzins brekuisse / vti opneyzluligum lipnadi.

Nid Siounda bodordit / stadþestir og leyþuir / þ huer sem eiñ meige haþa sitt eigit gotz / Og þyre bydr at agirnazt annars eign / edr annara peninga medr rongu vnder sig at draga / Og imne helldr þessar dygdar / þ vier sieum greida goder / vtuegasamer / idiupul ler / kostgepner / huerium manne gott at giora / þuiat aller letingiar og vtausendur / Okurkallar og þiarplogs menn eru þiopar / þui þr draga bædi leyneliga og opinberliga añara maña þie og peninga vnder sig / suo at þr þullkomnat geti sitt illzku þullt idiu leyse.

Nid

Af Laugmalinu.

Nid Attunda Bodordit/ſtadfeſtir til heyrelliga doma og laga ſtefnur / Og innehellder i ſier ſammindin / Og fyre byder alla vonda hyeckiuſe/ falſleik / vnderhyggiu og lygar.

Nat Niunda og Tiunda Bodord / peſſi bædi pau auglyſa allt Laugmalit / Suo ſ menn vita / at i peſſum Tiw Bodordunum/ eru ecki alleinazta pau hinu ytre verckin fyrebodin / hellder iafn vel eirnin vondar girnder og til hneigingar/ og falſkligar hiartans hugrenningar.

Huer eru þau Laug ſem kallazt Judiciales vel forenſes ?

Nat eru Landzlaug / pau ſem tala vm doma og veralldlig maia ferle ſem eru vm kuennagiptingar/ erfder og arfua Gödz / vm refſingar og limalat vm vigs bætr og mann dráp / Vm huinſku og fiofnad og annat pulickt / Peſſi laug pau ſnerta ecki hina Chriſtnu fræmar enn ſuo ſem þau ſam hlioda natturunnar Laugmale / Suo ſem þ vt af hiuſkapar bandino / at menn giptezt ecki ſinum frændkonum /þui at ſuodann hreinferdi og ſtilling frændſeminnar vegna / ætti alla tima mickils metin og vel halldin at vera i hia ollu folki/ þuiat þr Cananei voru fyrer ſuodann ſynda ſaker afmader / þ þr toku ſier naſkyldar konr.

Huer

Ap Laugmalinu
Huer eru þau laug/sem kallazt Ceremoniales?

Þau sem bioda vm Justierit / Tialldbudina / og allz hattada Kirckiu þionuztu / huer ed Gydingana þraskildu heidnum þiodum / J þra þessum Laugunum eru hiner Christnu þrj og þrialser / Enn Gud hann vill þo at vier tidkum sumtidis þar Kirckiu þionuztur edr sidueniur / Sem hann hefer vrgefit / Og bifalat / og þ vier skulum samþynde hafa till Gudz ordz þionuztu / þuiat i þessu veralldar lifue er eckirt naudsynligra og nyttsamligra enn medr at hygle at predika / Og suo at heyra Gudz ord.

Huer er tidkan Gudz Laugmals og huersu morg Embætti hefer þ?

Þriu / J þyrstu neyder Laugmalit alla menn þra illu / Suo sem med nockrum augliosligum aga og at þyndne / og aptrar suo þm augsyneligum misgiordunum og lasta verckunum / Þar fyre seiger S. Paall / þ Laugmalit sie ranglatum sett / Og enn i odrum stad seiger hann / Þat Laugmalit sie einn Vmuondunar madr / alt til Christs / Till þessarar augsyneligrar vmuandanar og meire sid semdar inn sette Gud veralldligt yfirvald / Laugen / Landzriettin / þinge

Aþ Laugmalino

þingſtefnur og rietta doma / Suo lika hegningar / piſſler / og alſkyns likamligar refſingar.

J annare grein / þa auglyſer og opinberar eſſ Laugmalit Syndina / Afakar / ſkelfuer / og þordæmer ſamuizkuna / þar aþ ſeiger S: Paall / at þyrte Laugmalit kome vidrkenningin ſyndarinnar / Og eſſ aptr þa ſeiger hann / þat Laugmalit vercki reidina / Jtem at þyrte Laugmalit verdi ſyndin enn myckliu meire ſynd / Jtem þ ſpiog brodd Daudans er Syndin / enn kraptur ſyndarinnar er Laugmalit.

J þridiu grein / lærir þ / huer verck ed hellze þocknaz Gudi / og bydr viſſilig verck / J huerium þ þolgin er hlydnin vidr Gud / þui þo at vier ſieum þri og þrialſer þra Laugmalino / J ſuo myckliu ſem þ riett ketingunne till kemr / þa erum vier þo laugmalino hlydinna ſkyliduger / i ſuo myklu ſem þa hæfir hlydnina vidr Gud / þuiat huer Chriſtinn madr / Sem þyrſte trunar er rietdlatr vordinn / hann ſkyldaz til Gudi hlydugr at vera.

Þar nockut madrinn vt aþ ſialfþe ſins þormætti Gudz Laugmal þul komliga halldit?

Med ongu moti / þui Gudz Laugmal getum vier huorki halldit nie vppfyllt þyrir vor hinu ytre og augſyneligu verckin (þott at nockrer Scholá

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Laugmalino

Verckar skiale þ og skrume) Og ecki helldr eirnin þyr-
te þann hiim innra a setningum og kostgæfuina
sialfræðis vilians / an rittrar truar / og Hetlagy an-
da / þuiat Jesus Christr hann er Laugmalsins vpp-
fylling / þat er / at an Jhesu Christi er Laugmals
oss eingin nyttseme edr bate.

Kann madrinn nockut

riettlatt at verda fyre Laug-
malit ?

Visst ecki / þuiat S. Paul i burt suipter riettlæ-
ingunne af Laugmalino / vti þessare syndum spillt-
re manzins natturu / þuiat einginn kann vt af sialfs
eiginligum formætti naturunnar / Laugmalino full-
nægiu at giora / þar fyre / huerier at ecki eru forlick-
ter fyre rietta tru þo at þr giore nockr verck Laugmal
sins / þa eru þr ecki Gudi þacknæmer / þuiat þr verde
af Laugmalino ætid a sakader / og bliþua suo vtt
autruænting og efuablendne.

Huar fyre eru þa Laugen

Moysi af Gudi gefin / fyrst at þau
riettlæta ecki ?

Þar fyre eru þau vtgefin / at þau þrasköldu
Israels sonu og Gydinga lyd odru folki / allt til hins
gat kos

Ap Laugmalino

gat komu vors Herra Jhesu Christi og þ hann tok at Predika / þuiat Gud hann villdi sitt eiginligt þolk / þra skilia ollum odrum þiodum / Suo at þar væri þ þolk til / vt ap hueriu Christur hann skylldi þaddr verda / A medel huers þolks þ vardueitazt skylldu Guds þyre heit og loþaner / Og þ menn hefdu sannarliga vitneskiu vt ap Guds ordi / þar þyre er og eirnin Jsraels þolk þyre suo myckil da semdar verck vt leidt ap Egipta lande / Enn þo at Gydingarner þyrir þuilikra laga saker audluduzt ecki þyregefning syndanna hia Gudi þa lydskylldadi Gud þa þo vnder suodann Laug suo sem vnder annann Vandlætis stiornara / Lika sem þ Paull Postuli hann seiger / Gal. iij. At þr audluduzt Syndanna þyre gefning þyre trua a þann til komanda Christum / Huern ed Euangelium kunngiort nu kominn vera.

Vt ap Euangelio

Huad er Euangelium ?

Euangelium er ein Predikan vt ap sdrannar ypuer bocinne / Og eitt Gudligt þyre heit nadarrimar og Syndanna þyregefningar / hueria Predikan at eingin natturlig skynseme getur hondlat / Helldr er hun at opan ap himnum opinberut / J huerri þ Gud vt ap skærri nad loþar og till seiger

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Euangelio.

þyre geþning Syndanna / þyre Jheſu Chriſti ſins fig
nada ſonar ſaker / Og tekr oſſ ſuo til nadar / og riett
þerduga og heilaga / geþr oſſ heilagann Anda og ei
lipt lip / Alleinazta þar þyre / þ vier truum / at oſſ
mune þeſſir hluter ſannarliganna þyre Jeſu Chriſti
ſaker veittir verda.

Huer greinar munr er a
millum Laugmalſins / og
Euangelij.

Laugmalit þ heimter þullkomliga hlydne / ſan
nann Gudz otta / riett trunadar trauſt / ſkelþuir hioz
tun / og hædir Samuitzkunnar / kunngiorir ecki Syn
danna þyregeþning / helldr oſſ og ecki eirnin riettlata /
og Gudi þacknæma vtan at Laugmalinu ſie adr þull
nægia giorr / Og þott at Laugmalit haþue loþaner
og þyrleheit / þa er þ þo medr þm ſkilmala giort / at
ſuo þramt ſem þu helldr Laugmalit / Og ſeiger /
Gior þ ſuo muntu lifþua.

Enn Euangelium er ein Predikan / vt ap id
randi yþuer botinne / Sem oſſ til ſeiger hreina og
ſkæra Gudz nad / þyre vtan alla vora verdſkulldann
og verckanna verdleik / Jeſu Chriſti vegna / huggar
harmþrungna i hiortum / þyrir g þr Syndirnar /
og reickinar oſſ riettlata / Eirnin þo at vier giorum
ecki Laugmalino þullnægiu.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Gudligum þyreheitum.

Yt aþ þm Gudligum þyreheitum.

Huersu margattud eru þyreheitin J heilagre ritning?

Twepolld / sum verda Laugmalino til laugd og haþa þo nockut þorord/ þat er/ þau verda alleinaz ta þm somum gepin/ sem vppfylla Laugmalit. Sum haþa onguann atskilianligan greinar mun Laugmalsins / þat er þau loþa ecki þyre gepningu Syndarma/ þyrr þull komnan Laugmalsins/ Helldr vt oþ skærri nad þyre Jhesu Chasti verdskulldan/ Suo sem at eru þar þyreheitin Heilagy Euangelij.

Huert var hid fyrsta fyrir heit Gudz Euangelij?

Epter þ er Adam var fallinn / þa sagdi Gud til Noggorrmsins / Eg mun þiandskap setia millum þin og Konunnar / a millum þins Sædis og hennar Sædis/ þ hid sama skal þitt hofut i sundr mezria / Og þu munt þess hælbeine vmsatee verda / fyrir þetta hid huggunarsamliga fyrir heitid / lyfti Adam aptur / og medkendi sig at haþa tilm nadarsamligann og miskunnsaman Gud / þa at

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Gudligum

hann Sægi sig Saurgadann og þess ouerdugann vera.

Þetta hid sama þyreheitid vard eirnin þar epter a seirna meir ende nyiad vidr Abraham / Og suo lika epter þ vidr Ysaac og Jacob / þessu þyre heite hapa þr truat / Og þott at þr medkendu sig o verduga / þa hielldu þr sig þo / stadþastiliganna at hapa eirn nadugsamligann Gud / þyre sinnar misgiunnar saker / og hans þyre heita.

Þar eru og eirnin i Psalmunum / og Spadomunum / margar agætligar Predikaner vt ap Christo / ap þyrgeþningu Syndanna / ap eilipu lipue / hueria er ed allar saman þar at hniga / at þær vidrietti oss apt og hughreisti vti vorre barattu og eþuablendne / og kenna oss at treysta a Gud / og hann sannarliga at a kalla / og at dyrcka.

Eru ecki þyreheitin Gudz Euangelij ollum sam eiginlig?

Ja vissiliganna / þuiat lika suo sem þyre heitid Gudz Euangelij bodar nadina þyre vtan verdskulldan / lika suo eirnin er þ ollum sam eiginligt / þar er / þ bopar og til seiger ollum monnum nadina og þyrgeþning Syndanna / þuiat lika suo sem Predikunin vt ap idranar yþuer botinne er almennelig / Suo er og eirnin Predikunin vt ap þyrgeþningu

Syn-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

þyrfheitum.

Syndanna almennelig / þar þyrfe seiger og Christr / Johan: 1 Epistola Cap. At suo elskadi Gud heimenn / þ hann gaf vt sinn eingetinn Son / suo at allir þr sem a hann trua / verdi ecki fortapader / heldr hafue eilift lif / Svo lika seiger eirnin Paull Postule til Roma: vj. Cap: At Gud hafi alla menn inneluckt vnder syndina / Suo þ hann miskunnadi ollum / Enn þ þr audlazt ecki aller þyrfe heitin Gudz Euangelij / skier þar þyrfe / at þr trua ecki aller / þui þo at Euangelium kunngiore ollum / an altrar þorfienunar / Syndanna þyrfegefning / þa krefr þ þo riettrar truar / þt þyrfheitin hliotu vier med riettri trv at hondla / þui þ litla ordit / gratis / þ er þyrfe vtan verdskulldan / vti lykr ecki rietta tru / Heldr vti lykr þat trunadar traustid a vorre verdskulldan og verdleikum edr verckum / og þ krefr þess / at vier medtokum þa til sogdu nadinna / Og þ hid sama þar ecki odru vis skied / vtan alleinazta þyrfe rietta Tru.

Huer er einginlig verckan Heilag Euangelij?

At hugsuala kualradum og harm þrungnum samuitzkum / at lofa og til seigia riettruodum þyrfegefning syndanna / og eilift lif þyrfe Jhesum Christum.

Huer

Af Syndinne

Huert er giorualt inne halld Heilagre Euangelij?

Huer hann truer / og verdi skirdr / Sa mun Saluhialpligr verda / ūMarci i sidazta Capitula / Item at trua þ Jhesus Christus sie þ Lamb Gudz sem allrar veralldarinnar synder i burt tekr Johans 1. Capittel.

Vt af Syndinne

Huad er Syndin?

Syndin er eckl alleinazta eitt augsyneligt illzku verck / eda vondr giorningr / Heldr er hun su hreydiliga og hin myckla þordiarfun edr spilling allrar natturunnar / Sem i mannunum hneigd og sinnud er a moti Gudi og hans bodordum.

Huer eru tilepne Syndarinnar?

Dioþullinn / og manzins ville / eru till eptir Syndarinnar / enn ecki Gud / Genesis i Capittel. synder sio skrifat / at Gud sægi allt huad hann hafdi skapat og þ vari med ollu gott / Og vti þm pinita

psalmi

Aþ Syndinne.

Pſalm ſtendr ſuo / Þu ert ecki ſa Gud ſem þocknan heþer a ranglætinð / Og Chriſtr ſialfr hann ſeiger Johan: viij. Cap. Þat Diofullinn ſie einn þader lyginnar / Og Sancte Paull hann ſeiger til Roma-nos v. Capit. At þyre mann inn ſie Syndin inkom-in i verolldina / Þenn heilage Johan: hann ſeiger / at holldzins girnd ſie ecki aþ þaudrnum / helldr aþ heimenum.

Þyrſt at Gud er ecki til epne Syndarinnar / þa hlyter þar Con-tingentia at vera?

Gud heþer ongua þocknan a Syndinne / neydir og ecki helldr manzins vilia til at Syndgazt / Swo parf og ecki eirnin Syndin at ſkie vt aþ o þarfligre naudſyn Neceſſitate abſoluta / Þuiat vor mannligr vilie heþer adr þyre Syndina rietriliga þrialſ verit / Swo epter þylger nu / þui þrelſinu mannliges vi-lia / Su Contingentia / Þuiat Gud hann veit adr þy-re þramm allra manna giorninga / hegdar og ſtipar þm ſuo / ecki þ hann hid innþædda þrelſit i burt ta-ke / helldr a kuardar hann huernen þ ſkule til ganga / Swo ſem at hann liet þ ſkie / at Saul Kongr giordi og breytti epter ſinum eiginligum vilia / og neydir hann ecki til odzu vif at gioza / og alyckrar hia ſier huernen þ hñ vilie þrdrifþua Saul / og ſtraffa hann.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Syndinne

Huad er nu
Contingentia?

Contingentia er / þyre hueria / at þr skapader hluter / vti sinum giorningum / sem skynseminne eru vndergeþner / vmskiptazt nu og odru vis hattader verda / Og i þvi þalla suo sidan þar epter a / i þessar og adrar verckaner og till þelle / vt af þorblindan skynsemmar / og þrelsi skopunarmmr.

Huersu marghattud er
Necessitas su Naudsyn?

Tueþolld / þann eina er o vmskiptilig naudsyn Necessitas consequentis edr absoluta / Suo sem þar hlytr einn Gud at vera / Gud hann hlytr riettþerdugur godgiarn og sannarligr at vera / þ þær eigi odrvuis verit / og mar alldri bregdazt.

Nin onnr er Necessitas consequentiæ Suo sem þ Jerusalem heþer hlotid nidr at briotazt / Og þ Jraels rike hlaut at þorganga / þetta heþdi vel matt odruuis skie / Enn þrst þ var suo akuardat þa hlaut þ suo at vera / eins og þ hiner þramlidnu verda at endrlifna og vpp aptur at risa / Elligar vt af þm þyreþarande till eþnum / suo sem þessi / at þar hliota villu domar at vera / Þuiat Dioþullinn hann hatar Gud

og vpp

Aþ Syndinne

og vpp hnetr ætid hina o Gudligu i gegn Gudz Euangelio / og þz hiner o milldu er honnum hlyduger i slikv / þar þyre hliota nu villudomar at vera / þetta hid sama heiter Contingentia / og kynne i sialþu sier vel odru vis at vera / þui þo at suodant naudsynimar vegna / kunne at henda / þa er þo ecki þar med þrelfit vilians aþtekit nie i burt sniþit.

Enn huat skulum vier hallda vt aþ þm Stoico þato?

Sa o naudsynlige / herþuilige og Sophistische þer vpploginn lærdomr / vt aþ þm Stoico fato / suo sem at haþui þetta edr þ eitthuat hlotid suo at skie / og þ haþui eigi matt odru vis vera (huad eg true at nord menn kalle alaug edr norna skaup) þa skal ecki i Christiligre Kirckiu lidinn verda / þuiat i Suodann getgatum er ecki neitt riettiligt edr vissiligt / Og þær eru ecki vtann þraleitt og o nytt orda skuallder / Og eru Christiligum lærdome og godum sidsemdum nærsta hneyckslanligar / motstadligar / og Diog skadsamligar / eþ at menn stadþestazt i slikre ætlan edr meiningu / Lika sem þ þordum pionuztu madr hins heidna Zenonis aþsakadi sig þar med / Suo at honnum skylldi eigi eþsat vera) þ hann haþui vt aþ þm Stoico fato / þ er

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

ſuo ſem aþ þm oſkopum norna / hlotid o trur at vera / Swodanni herþiulig dæme ſkulu hæner Chriſtnu reicknna þyrir o nytt orda maſſ / og adrar lyga ſaugr og varaſt þær med ollu.

Huerſu marghattud er Syndin?

Tweþold / Swo ſem vppruna Syndin / og ſu gioranliga ſyndin.

Huad er vppruna Syndin?

Vppruna Syndin er ecki alleinaſta þ mein edr ſu ſkuld / huer ed oſſ verdr vt aþ hrafan Adams til reickinut (Suo ſem ſumer Scholaklerckar ſeigin þar vt aþ) þyre hueria þ aller menn ſem aþ Adam Natturliga komner eru / þa verda þordæmder og ſakader halldner / þyre ſomu ſynd og aþ brot Adams / Helldr þa er hun og eirnin lika ein hrædilig þordiorþun og ſpilling mannligrar natturu / ſem epter þylgdi hrafan Adams / huer ſpilling natturunnar at er eitt til epne þeſs / þ vier kunnum ecki Gudz bodord at halldra / og hoþum margar meinſemder / og o leyþuiligar girnder og lyſtingar i oſſ a moti Gudz bodordum og hans vilia.

I ſam-

Af Syndinne.

I samre meiningu talar eirnin Anshelmus og seiger / Þat vppruna Syndin sie ein spilling þessa þyrsta imþadda rietterlætisins / þuiat hann kallar þ ecki alleinazta riettlæti / nær ed Gud Christus vegna / medtekr oss þyre riettþerduga / Helldr alla þa ospillta natturu sem þ Adam var þyrst skapadr / med ollu heilagr / vpplystr / og bigaþadr þyre lif og Saal / þa ed hans hiarta hefer verit fullt af Guddoms Anda og liose fullt þridar / vnadsemdar / og þagnadar i Gudi / og vti ollum hans Guddomligum verckum og vilia.

Huer er Saukin

Vppruna Synda-

rinnar?

Ohlydne og hrasan vorra fyrstu fedgina / þt epter þallit hafa þ nu bædi Adam og Eua mist þann algiorþneleik riettlætisins sem Þm var skapadr / og hafa suo audlazt eina þordiarþuada Syndam spillta natturu / Suo allt huat þar epter a þædt er af Adam þ er vt af vondre art og fyndsamligu edle getid og þædt / Og hefer suo af Natturu innleidt Syndina yfuer alla sina epter komendr / þ þr þann tima i syndum þædder / eru og vnder Gudz reide.

Huert er þ Materiale vpp-

runa Syndarinnar.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Syndinne.

Epne edr vnderstada vppruna Syndarinnar er su þordiarþur manzins Natturu / þ er bædi sa hræstinn edr suiptingin gudligra asigiarþua / Og su hin o leyþueliga illzku gerdin og lystingin / Þessa þordiarþuada natturu kalla / Schola klerckarner Fomtem / og seigia at sa same sie ecki ein þyrædæmlig Synd / Nuer þo i sannleik at er ein hrædilig synd / og ogrlig þordiarþuan / sem þar epter a getr og giorer margt illt.

Huert er þ formale vppruna Syndarinnar?

Eiginliga þa er þ ecki neitt annat / vtan þ Gud hann til reicknar oss Syndina / þyrr þulla Sauk / sina þa þyckiu og visa þyrædæming.

Huad er girndin?

Þat er ein o leyþuilig vondzlig hreyþning / ellegar til hneiging / edr ein ohoþlig þysn / inn rætt i ollum manzins kroptum / a mote Gudz vilia og hans bodordum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Syndinne.

Hueriar eru þr Effectus og eþlingar Syndarinnar?

Þegningar edr strappaner Syndarinnar / eru þremar / Hin þysta þegningin er / su þordiorþut Nattura / su oleyþutlig vondzlig lysting/ Og þ hid sama er girndin aþ þre sem adr er sagt/aþ huerre þar epter a vt kemr allar groranligar synder/aller vonder auegyter syndum spilltrar naturu.

Hin onnr þegningin/er sa hinn likamlige Dauþinn / og allzhattadar eymder / motlæte og sorger/ sem dagliga yþuer koma mann kynit.

Hin þridia þegningin er su / þ vier erum vnder þm hradiligum yþuergange Dioþulfins huer ed ecki alleinazta a setr medr likamligum illzku þrettum at þyrekoma oss helldr innleider hann oss eirnin i marghattadar hradeligar synder og hoþut glapi/ Suo sem at er til aþ Guda dyrckunar/ Gudlastanar/ villu doma / o heyriligra manndrapa/ o leyþuillgra lostafemda / og til allz hattadra skemdar vercka.

Gliþur ecki vppruna Syndin/ vti Gudz heilogum? Eda huernen verdr vppruna Syndin i skiriptinne þyre gefin i

Hertu

Af Syndinne

Nær eð þ seigizt/ at vppruna Syndin verði i skirninne þyrgeþin/ þa skulu menn þ ecki suo skilia sem at bliþue i manninum epter skirmina ecki neitt syndsamligt æði eðr þ þyrðæmiligt væri / Helldr skall þ suo skiliazt/ þ i skirninne verði skulldin þyrgeþin / þ er at Syndin verði riettruodum ecki till reiknud/ þo at hun bliþue enn samt vti hire þordiarþaðre spillire Naturu/ þannim verðr þ formale vppruna Syndarinnar/ þ er su skulldin og till reicknunin i riettruodum burt tekin vti Sacramento skirnarinnar/ Enn þ Materiale vppruna Syndarinnar/ þ er Dauðinn/ og su þordiarþut nattura hun bliþr samt / Enn þa eð Heilagr Ande verðr þyrir ordit geþinn riettruodum mönn / þa þau þreitt nyt vpplyst hiarta og hugskoz sinne / Og taka suo till at strida i mote Syndinne / Suo þa verðr Syndin suo sem i nockurn mata linuð og þorkreincktt / Vedr þessum hætti þramsetr eirnin hinn sæli Augustinus eina agæta malsgrein/ vt ap þyrgeþningu / Vppruna Syndarinnar/ Og seiger suo/ At vppruna syndin verði þyrgeþin / þo eigi suo / at hun sie ecki meir i oss / Helldr suo þ hun verði ecki til reicknut.

Huar þyrir bliþr hegningin Syndarinnar/ suo sem at er likamligr Daude og onnr motlæti/ þyrst þ Syndin er þo þyrgeþin?

A medan

Af Syndinne.

Á medan Syndin og su þordiarfþut Náttura bliþr i manninum / þa bliþr og eirnin Daudinn / Swo sem S. Paull hann seiger til Romanos viij. Cap: Þyrft at Christur hann er i ydr / þa er vissiliga líkamen deydr Syndarinnar vegna Einckum hrar / sem þar er enn vti hre þordiarfadre Náturunne / Enn slík þordiarfþut nattura kann ecki i burt tekin at verda / vtan alleinasta þyre Líkams daudann.

Huad er giorzanlig Synd?

Giorzanligar synder eru þr vonder auegyter þessarar syndsamligrar / vondrar og spilltrar Nátturu / Einckum suo sem / at epter fall Adams / þ vort sinne / hiarta og hugskot / eirnin vor augsynelig verck og at hæfuí gange og skie þuert i mote Gudz bodordum / Enn huar skulum vier til samans binda giorzallann mannin / og suo þatt verckin / þui þo at nockrer o gudliger menn hafi hid ytra i manna augsyn heidrsamligt athæfui / Enn med þui þ personunnar sialfþuar eru o hlydugar / saurugar og syndsamligar / þa kunna og eigi hellder eirnin verckin Gudi þacknæm at vera.

Huad giorir personuna Syndduga og þorglatada?

Aþ Syndinne

Wantruan / Oistraustida Gudz godgirne / ad ottazt ecki Gud / honum ecki at treysta / hann ecki ad elska / Hui þo at hiner ædztu tignar menn sem var Cicero / og Pompeius etc. Hafþui hafþt nockra kynning Laugmalsins / Og þ einn Gud sie / og þ hann sie godgiarn og riettlatr / þa hafþa þr þo / vt aþ hans nad og Euangelio / ecki neitt vitad / Einckum þ hann vt aþ sinne skærri nad og miskunn / og þyrie vtan alla vora verdskulldan / þyrirgefþe syndirnar / þar þyrie hafþa þr hiner somu eirnin / vti suo myckium þreistinguim / angist / og anaudum suo herþuliganna dreckter verit / at þr hielldu sig aþ Gudi þorglatada / þyrst med þui at þra hiarta hefþer eirnin saurugt verit / þa hefþer og lika eirnin i ollum þra giorningum / verckum og at hæfþui ecki neitt hreinþerdugt nie gudligt verit Epter þui sem Paall Postule hann seiger til Romanos xiij. Capit: Atallt huad ecki er vt aþ riettri tru / þa sie þ synd / Hin myckla og agæta hugh reysti Achilles / hefþer sannarliga verit ein kostulig manndygd i honnum og eitt agæt Gudz krapta verck Og vard þo þyrie þa syndsamligu personuna saurugt / Huer ed þ efuadi / huort Gud hann vænti miskunnsamr edr eigi / og hirte nockut vm manninn / Og hefþer sialfr þar med verit an allz gudligs otta & og trunadar traustz till Gudz.

Huad giorir personuna Gudi þacknæma ?

Ein

Aþ Syndinne

Ein riett Christilig trua / þui eþ at truan hun
all legzt einu heidrsamligu sidþerde / og gudligu liþ-
ierne / Og sannarligum god giordum edr miskunnar
verckum / þa þocknazt suodann verck Gudi bædi tru-
arinnar og suo personunnar vegna.

Huersu marghattadar til hueig-
ingar eru i manzins Natturu?

Twennar / Einar eru þuert a mote Gudz bod-
ordum / Suo sem þetta / at girnazt annars manz ko-
nu / hans godzt / edr peninga / at hata og oþunda annañ
Siergodr / Dramblatr / o þolinmodr / og illyndr at ve
ra / Gud at hata / og hñ at mistreysta / at espazt og
þuerudazt i mote Gudi og hans riettum dome / Og
þessar til hneigingarnar eru eiginliganna þr illzku-
samliger auegyter vppruna syndarinnar / og sannarli-
gr auogytur þess hins gamla Adams / Og lika sem þr
eru hiner allrauerstu auegyter / suo ætti og eirnin sem
helzt vid þm spornat at vera / og þa at varazt sem mest.

Ninar adrar þa eru ecki i mote Gudz bodor-
dum suo sem þ / at elska konu sina og born / og at vnna
vinñ sinñ og vel giorda mõm / at stugga vid stor glæp
ñ og vondñ verckñ gramr at vera / Nuer ed þessar so-
mu til hneigingar vildi nu i burt taka vr manzins Na
turu / sa þyrpti alla hlute i burt at taka / bædi þridinn
Og þaugnudinn og suo lifþuit med / Og þo at þessar

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Syndinne

till hneigingarnar eru eirnin þyre vppruna Syndi-
na ſyndſamligar og ſaurugar voꝛdnar / þa eru þær
þo i ſialþu ſier ecki vondar / Og aller goder trett
Chriſtner menn ſkulu aſtundan haþa a þui / at þꝛ late
ecki oþmyckit epter ſinne holldzins brekuſe.

Huernen verda Syndirnar med-kendar?

Vt aþ Predikan Laugmalſins / ſuoſem Sanct
Paull hann ſeiger till Roman: vij: Cap: At Syndina
medkenda eg ecki / nema þvi at Laugmalit / þuiat eg
viſſa ecki girndina vera Synd / eþ at Laugmalit hey-
di ecki ſagt / At eige ſkalltu girnaſt.

Enn huad ſeiger þu vt aþ þꝛe Daudligre Syndinne?

Daudlig Syndin / þ er / þær ſem eru verdugar
eilifþrar þyredæmingar / þær ſomu eru ecki alleinaſta
þau opinberu illzku verckin / Helldꝛ iaþn vel eirnin
þær vanſemdirnar og þoꝛdioꝛþ'unin vppruna Synda-
rinnar / ſem manninum inn þeddar eru epter þ ed A-
dam þiell / þeſſar Synder þyredæma hina vantruodu
og ogudligu / Joh: iij. Capit: Huer hann truer ecki a
Gudz ſon / ſa er nu þegar dæmdꝛ / Enn huer hann

haund-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Syndinne.

haundlar í riettri tru a Christum þyregepning Synda
nna / þm munu þessar Synder ecki till reicknadar verda / þui till Romanos attanda Cap: seiger Paull Postuli / At ecki neitt þyre dæmanligt sie í þm / sem at eru vti Christo Jesu.

Enn huadan koma hinar dagligu edr minne hattar Synder?

Su inn þædda Syndin edr vppruna Syndin / er ecki ein suo litis hattar meinsemd / Helldr ein illzku pull eitran / huer ed idulegasta hreyþuer sier / og Syndir elur / eirnin i Gudz Heilogum / epter kenningum Pals Postula Galat v. Cap: Þat holdit girnizt a mote andanum etc. Enn med þui at þessar somu till hneigingar / verda riettruodum þyregepnar þa mega þær vel dagligar edr vdanligar Synder kallazt / þuiat hiner Christnu hylla ecki nie sampyckia slikar til hneigingar / helldr standa þær i mot þuilikum holldzins breyskleik / Og med þui at ein riett tru er eirnin i þra hiortum / þa verda þr reicknader þyre Heilaga menn og riettlata.

Hueriar Synder kallar þu Daudligar Synder?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Syndinne.

Þar eru þr nockrer stor glæpir og ill gloꝛder þ
e hueriar ed þr himu somu sem swodant giora / þe
reita Gud til myckillar reide / og inntþalla suo sidan
i hans o vinattu / og verda ecki meir rettlater reick
nader / helldr þyrædmder / ep at þr leidrettazt ecki /
og yþuerbæta sin bort i idran sinna misgiorda.

Gep þuilicks nockr

Epterdæmi ;

Þat ettrhuad at giora / edr þui at samsinna sem
mote er vorre Samuizku / Þat er / þalsligum Lær
dome sampyckr at vera / Elligar ecki at motstanda
vantrunadinn og adra storglæpe / Item at dyrgia
opinber lasta verck i mote Gudz bodordum / Suo
sem at er manndrap / hordomur / og annat saurli
þue etc. Vt ap hueriu ed S: Paull j. Corinth: vj.
Capit. Suo seiger / Þat huorcki Saurlipuis nie hor
doms menn edr Apguda dyrckendr / nie þiollætis
menn / edr skamm dygendur æsku manna / eigi þio
þar nie agiarner / eigi opdryckiu menn / eigi rænin
giar / nie Gudlastendr / þa munu Gudz Riki er
þua / Og til Ephesios v. Capit. Þat skulu þier
vita (seiger hann) þat einginn horumar edr Saur
lipuis madr / edr agiarn þa haþui arþtoku i Gudz Ri
ke / Og til Galatas v. Capit. seiger hann suo Þat
holldzins verck eru opinber / sem at eru / Hordomar /

þrillu

Af Syndinne.

prillu lifnadr / lauslæti / o raduendi / afgudа dyr-
ckan / galldrar / fiandskapr / þiofr / kiff / sundrþyc-
kiur / hopa dræter / opundsyke / mannslaug / opnevty-
la matar / of dryckiar / og annat þessu lickt / Aller
þr sem swodant giora / þa munu ecki Gudz Ríke
erfua.

Enn huad seiger þu af þre sundr-
skiptingu þedranna / þar med ed þr skipta
þm gioranligum syndum / ví
hínar ytre og innre
synder?

Þessi sundrskiptingin er med ollu haskalaus / ef
ek þu seiger / þ sumar gioranligar synder / þa sie eir-
nin hid innra í hiartanu / Suo sem at eru vondar til-
hneigingar og hugrenningar / hueriar ed vel mega
dagligar edr lidanligar synder kallader verda / í þm
sem iafnan motstanda þær med riettri trv / og þre
þann skulld verda riettlater reiknader / Enn þær hí-
nar adrar synder sem skie hid ytra med ordum og ver-
ckum / Hueriер ed þær giora / þr iafnfalla í Gudz
reide / og verda ecki meir riettlater reiknader / Ettn
þ skalltu vita / at hvorutweggiu syndirnar / hí-
nar innre og ytre synder / þa eru Daudligar synder í
þm sem ecki trua riett / og þuilikum syndum stan-
da ecki í mot / þui a medan þr hafa ecki retta
Tru / þa audlazt þr og eirnin ecki Syndanna

þrer

Af Syndinne.

Fyr geyning / Par fyre pa kann i þm hinum somum ongvar licknanligar edr dagligar / helldr ecki vtan Daudligar synder at vera.

Enn huad leiger þu af þm

Syndunum sem kallazt omissionis og Ignorantiæ adfectus?

Þad er / nær ed vier syndgumzt viss vitande / og vilium ecki sannleikinn vita / þ sama eru eirnin Daudligar synder / Suo sem þa / nar ed einhuerier vilia ecki heyra edr medtaka Gudz Euangelium / Edr þ sem viss vitande vilia ecki stunda sitt Embætti helldr afþrækia þ hid sama / þui likar Daud synder eru nu i morgum þm sem þar vilia huorcki heyra nie Læra edr vidrkenna Euangelium Gudz / huad þ vita þo / at þ er Gudz bod og bipalningr / og þ Gud þader hafþui suo sagt / at þessi er minn elskuligr Son honum hlydit / Enn þuilik opstækis gleymska og þuerud var eirnin i Gydingunum / og i þm hardsuirudum Phariseis / Lika suo eru og eirnin allar afgyda Dyrckaner heidinna þioda Daudligar synder.

Huad heyrir til leidrietting ar Syndarinnar?

Par

Aþ Syndinne.

Þat menn haþue vitniſburd godrar Samuitzku/gioze idran oh yþerbot / og blíþua ecki vti þui ſem þr viſs vitandi haþa brotid i mote Gudz vilia / þ er/ at þr idrazt og leidrætte ſig/ þuiat ſuo ſtendr þar ſkrifat / Ecki vil eg ſyndugs manz Dauda (ſeiger Drottinn) helldr þ hann líþue og leidrætte ſig. Og enn i odrum ſtad ſeiger hann ſuo / Eþ at eg ſegda til hins ogudliga/þu ſkallt dauda deyia / og hann idrazt / og ſnyzt þra ſinum ſyndum/og giozir ſidan dom og rettuiſe/þa ſkal hann líþua/ Eñ þo ſkulu þr vita/ þ peſſi hlydinn / ihueria ed þr ſuo þremia / ſie ecki þullkomlig/ þar þyze ſkulu þr og eirnin ecki treyſta a ſialfra ſins verck þyzir Gudz dome / Helldr ſkulu þr trua þ madrinn ſie Gudi packnæmr þyze Jheſum Chriſtum/ Sidan ſkulu þr gioza epter kenningum Paals Poſtula/ at þr hzelli ecki heilagann Anda / þyze huern vier innſigladr erum vpp a þann dag endrlauſnarinnar/ þ er/ at vier ſkulum þañ myckla dyrindis theſaur Euangelions Jheſu Chzſti ecki þyrelita nie hann þor ackta.

Vt aþ Nadinne.

Huad kallazt Naden?

Þetta ordit Nad vti heilagre ritning / og fierdeilis i Piſtlum Paals Poſtula / þar ed hann heþer ſpurningar þramme / De Juſtificatione/ þ er vt aþ riettlætingunne / þa merckir þ ecki þa algiorþue

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Nadinne.

Salumne innhellta (epter þui ed þ̄ nockrer Scholaklerckor þar vt ap̄ seigia) at hapa suo misbrukat þetta ordit / og halldit þ̄ þyre þa astseme edr kærleika sem i oss er / Enn þetta ordit Nad hlytr helldr at takazt relatiue/ merckir eiginliganna Gudz hylle/og astar þocka sem hann ber til vor hia sialfum sier vt ap̄ huerium astar þocka hann til hneigizt Christum/ og sinum heilogum Anda medr hans astgiopum ypuer oss at hella.

Huad er Naden?

Nadin er eiginliga þyrgep̄ningin Syndanna/ og þ̄ Gud þyre vtan vora þorpienan / ap̄ sinne skærri miskunn medtake oss þyre Jhesum Christum / og ypuer helli oss med heilogum Anda / þyre huern ed vor hiortu vti angre og idran syndanna verda vid reist i riettri Tru/ og audlazt suo huggan/vti hueriu huggunar trauste þa eplazt nyiar hugskotzins hræringar/ Sem girnazt Gudz Laugmale at hlyda / og epter þui at giora.

Huernen er þessi malsgreinin

Postulans skiliande / at vt ap̄
Nadinne erum vier
riettlater?

þess

Aþ Nadinne.

Þessa malsgrein hliotum vier ecki suo at stilia/ sem þ nockrer Scholastici þa seigia / þ vier audlunzt þyrfe gefning syndanna / þyrfe þa algiorþue sem i oss er / Swo sem þyrir vora kærleiksins ast semi/ edr nyia vppbyriada hlydne / og verdum þar þyrfe riettlater / Og þetta hid sama er ecki annat enn at þormyrckua truarinnar Lærdom / og þann medal remarann og tienadar mann Christum i burt at taka / helldr eigum vier þessa grein suo at stilia/ þat vier audlunzt þyrfe gefning syndanna / ecki þyrir þullkomnan Laugmals sins / nie þyrir vorra vercka edr verd leika saker.

Helldr alleinazta þyrir Gudz miskunn seme / Sem oss til reicknar ecki Syndina / og helldr oss riettlata þyrfe Christum / Og þo ættu vier eirnin þat alla tima at vita / nær ed vor hiortu eru suo þyrfe truna vidriett / haþui þa medtekit huggan og þyrfe gefning Syndanna / þa medtaka menn og eirnin Hetlagan Anda /huer ed þar epter a verdur i þm eitt nytt liþuerne.

Þar þyrfe nær ed madurinn i Barattu Samuiskunnar / og leitar at þyrfegefningu Syndanna / og tekr þa til medr sialþum sier at hefia spurningar vm Gudz vilia / huernenn þ hann mune vidr sig sinnadr vera /Eñ þa hliotum vier ecki at alita nie hugsa vppa vora algiorþue edr verdugleika/helldr hliotum vier at alita þau þyrfeheitin vt aþ Christo / og epter þm at hallda huer at sie Gudz vilie vider oss / og vel at hondla þann medal gongu mannsins Christum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Nadinne

medr riettri tru / Nær ed þetta suo skier / þa verdr oss Heilagr Ande gefinn / Og sa hinn same þyrir medr sier huggunar traustid / og er kroptugr oss / till at efla eitt nytt lifuerne / Hui hliotu vier nu i huorn tueggiu suo at hallda þ i oss verdi ein þorvyung lifnadarins / Og þ eirnin vor samuigka / þyre eitt orugt truadar traust alitr þn medalgongu mann inn Christum / suo þat vier þyre hans skulid erum riettlater / og hopum þyre gefning syndanna / og erum suo medtækiliger til eilifs lifs.

Huer eru tilefnin

Nadarinnar ?

Nid þremsta til efnid er Gudz vilie / huer ed þ villde suo hafa / þ Christr skyllde eitt opþur verda þyrir oss a krossinum / og at vera oss suo hans vegna miskunnsamr / þar þyre þa er alleinasta veidleikr og þorfienan Jhesu Christi / þess eitt tilefne / þ vier audlunzt nad og miskunn af Gudi.

Huernen audlunzt

vier Nadina ?

Þyre Predikan Heilagr Euangelij / Og medr tekning Gudz Sacramenta / þuiat Gud vil þyrir ou

dit gudz-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Nadinne

dit gudzspiallzins kroptugr vera / Suo þramt vier hondlum þ i rietri tru / Vor eiginligr vilie hlytr eirnin þar till at leggiazt / Sem ordit medtekr / þuiat i þm sem Gudz ord motstanda þa vill hann ecki neitt þullgiora / Og lika i þm hinum sonnum sem Gudz ord heyra / og audlazt þo ongua nad ie misskunn / þa er þ þra eiginligum vilia at kenna / og er sialfs þra skuld huer ed ordino i mote stendr.

Suo audlunzt vier nu Nadina / þa nær ed vor hiortu medtaka hugg unrt ap Gudz ordi edr þyre heitum i Heilogu Euangelio opinberut / og vþueruinnum suo marghattadar skelþingar / Og verdum vidrietter þyre rietta tru / Suo þ vier truum sannarliga / Og kunnum hia oss at orskurda þ vier hoþum audlazt þyre gepning Syndanna epter Gudz þyre heitum Christus vegna.

Þar þyre seiger. Sanct: Paull Gala: iij. Cap: At vier audlunzt þann tilsagdann Anda þyre rietta tru / þ er / þa tru / Sem a þau þyrzheitin ap Christo grund vollut og vpp bygd er.

Nier eru þr heimsku þuller þlugu menn og illzkuandar þorleggiande / Suo sem at er villu þlockr hiuna tuiskirdu / og adrer þleire þra likar / Nuerier ed leita Heilagyanda vppbirtingar þyre vtan og an Gudz orda / Item og þr sem þ þrambera og þyremynda þ heilagr Ande þyrir renne ordinu / og vppdickta þ / at þr mune þar eptira trua / ed þr haþa þa nyiu vppbirtugina þorrumit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Nadinne

Hier skulu og eirnin vtluckrar verda/þær orda spurningar / vt af Gudligre þyre hyggiu/Þuiat vier skulum vor vpptauk hafa af Gudz ordi / þ ollum er almenneligt / Þui lika suo sem þ Lærdomrinn af ydranar ypuer botinne / Sa ed syndina straffar er ollum almenneligt / Lika suo þa er þyrheitid Heilagz Euangelij eirnin ollum almenneligt / Og suo þ bodordit Christi i hueriu hann bydr og bipalar þ vier skullum a hann trua / þa er eirnin ollum alminneligt / Suo sem sialfr hann vottar / (Matth: vj. Komet till min / aller þier sem erpuide drygit / Og þunga erut þiader / eg mun endr næra ydr.

Er þa eingin þorfpienan

Nadarinnar / og þridþægingarinnar i oss ?

I oss sialfum er eingin þorfpienan / Þyre huad oss meigi veitazt nadin / þ er þyre gefning syndanna / Og till reickningin riettlætisins / Heldr þa er þ ein talyrein Gudz ast giof / þ hann medtekr oss till nadar þyre eckirt / suo sem Sanct. Paul hann seiger / At Gudz giof sie þ / enn ecki vr af sialfum oss till / Suo þ einginn purfue sier at hrosa / Og till Romanos vj. Capitr: Seiger hann þat giofen Gudz sie eilifr lif / Þar þyre þa verdur vor þorfpienan i burt tekin i þorlikuminne / enn þo ecki suo / At vier skulum eigi neitr

gott

Af Nadinne.

gott gioza helldr þ vier vitum þyreheitid eina aft gioþ vera / Og at þ sie sannarligt / Einckum / þat ecki sie komit vnder vorum verdleikum / Og þo eigum vier samt þyreheitid ecki at þorleggia / Helldr þ med ollu þacklæti at medtaka.

Huad þulligiorir Nadin?

Hun afrekar Heilagann Anda / eþ at vier heyrum Gudz Euangelion og medtokum þ / Hin þyrsta og þremsta þulluerckan / er truan þyre hueria vor hiortu verda vidriett / Og vita þ visslliga / at Gud er oss nadugr og miskunnsamr Jhesu Christi vegna / Þyre þessa hræring / þ er lifþgan / verdum vier vardueitter / Og yfuer vinnum allar skelþingar Syndarinnar og Daudans / Þetta hid sama trunadar trausstid er eirnin suo kroptugt / at þ þrelsar oss i þra Syndinne og i þra eilifþum Dauda / og vppbyriar oss eitt nytt Ja eitt eilift lif.

Þar nærst epter þylgia eirnin adrar hræringar / Einckum sem er su vpptecknа hlydnin vidr Gud / Akallit till Gudz / gudhradzlan / kærleikrinn / þolin mædin / Og adrar þleire mann dygder etc. Nadin hun verckar eirnin Gudz hialp / þul ning og hug hreysting i mote Diofflinum / og daudans.

Þar

Ap Nadinne.

Þar at auk huggan og þolin mædi i Krossburdinum og motlætinu / og þrelsar i þra Laugmalinu / Enn at lyckrunum þa verckar hun i manninum eitt nytt lifuerne / og epter þetta lidit lif eitt eilift lif.

Huernen kann Naden at þrelsa

þra Syndinne og Daudanum / þyrft at Syndin blifr enn nu samt holldinu / þar med eirnin sa hin Likamliga Dauding?

Enn þo at i þessu lifue blifue Syndsamligar girnder i vorum holldum / þa mun þo slikr nalægr breyskleike riettruodum monnum ecki til reicknazt / þo at þessi veyckleikinn / sie vt ap Naturu Synd i stalpum sier / og þyredemingar verdr / Suo lika eirnin þa verdr þetta vpptekna lifuernit ecki algiorliganna fullkomnat i oss / Allt þangat til ed þetta vort syndugt holld þ i burt deyr / og verdi suo algiorliganna endrnyat.

Þar þyrr þrelsar Nadin vt ap Syndunum med tweimur motr / Fyrst þa flytr hun med sier fyrrgefning Syndanna / vt ap vegar þ / at Gud tilreicknar oss ecki þa nalægu Synda syke / Sem oss er inndædd / og vorum holldi vid loder.

Þar nærst verdum vier eirnin fyrr Nadina / þrelsader i þra Daudanum / þuiat sa hinn eilifligi Dauding /

Ap Nadinne.

vinn/ er allt til reidu i burtu ſuiptr ap rietttruodum/ Og þo at ſa likamlige Daudinn / og adrar kualnin-gar og mottlæti blipue ſamt vti þeſſu lipue / þa er þo þeſſi ſame Daude þyre vtan ſpiozt brodd / þ er þyre vtan krapt og mackt / og blipt at eins einn likamlige Daude / alleinazta bar þyre / þ hann i burt take þetta Syndum ſpillta holld/ Og epter þ verdr þeſſi likamlige Daudinn (i vppriſu þrammlidinna) ernin i burt tekinn/ og veitizt ſuo ſidan ein ny og dyrdarſam-lig nattura/ og eilipt lip.

Huar þyre at ſkilur Paall

Poſtule Nadina at gioþina?

Sancte Paall kallar Nadinna þyregepning Syndanna/ edr þrid þæginga / og þ Gud ham medtekr oſſ vt ap ſinne ſkærri miſkunn Jheſu Chriſti vegna. Enn gioþina kallar Poſtulinn/ þa innhelling heilagz Anda / og eilipt lip/ Þyre þann ſkulld verdr/ þyre þetta ordit / Donum / þ er gioþ / ſa kraptrin og vercken Nadarinnar þyre myndut.

Og þo at þeſſi two ordin/ ſie til ſamans teingd/ þa atſkilia þo Sancte Paall þau þyre naudſynligra ni epna saker / þui þo at oſſ ſie naudſynligt at haþa eitt nytt lipuerne / þa ſkal þo vor Samuizka vti preiſtingunne og i barattunne / og þyre Gudz dome ecki alita vorn ſialþa verdugleik/ mandygd/ verck edr þionenan/ þuiat þar med kunnum vier alldreige Nada-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

rinnar Gudz og þyregeþningu Syndarinnar Samr þroder at verda / Helldr skulum vier iaþnan a lita þyrheitin Gudz Euangelij/og þui ovugliga at trua/ þ vier audlunzt þyregeþning Syndanna vt aþ skærri Nad þyre Jhesum Christum/ enn ecki þyre vora sialfs verdug leika / verckeda manndygder.

Huad merckir hia Spamanninum Zacharia / Ande Nadarinnar og bænanna ?

Spamadrinn Zacharias vtskyrir i hinum xiij. Capit: sinnar Bokar hid allra liupligazta þa vel giorninga hins Nyia Testamentisins / medr þessum ordum/ Eg mun vthella (seiger Drottinn) yþuer hvss Dauidz/ þinn anda Nadarinnar/ bænanna/ þann anda Nadarinnar kallar hann / þyre huern vier medkennum/ þ Gud er oss miskunnsamr / og vilie þyregeþa oss Syndirnar/ Andi bænarinnar inne lykur i sier/ alla hina innre Gudz dyrckan/og alla idkan truarinnar hueria ed heilagr Ande hann verckar/ suo sidan þar epter ad nær ed vier hoþum huggan audlazt / og truum ap hiarta / þa hoþum vier Syndanna þyregeþning þyre Jhesum Christum.

Vt ap Riettlætingunne.

Huad merckir Justificari og Justificatio ?

Hetta

Aþ Riettlætingunne.

Þetta orð Justificari merckir i Ebresku male kuittann seigia aþ Syndunum / og einn huern þyrr riettlatann / Þ er þockann og þacknæma at medtaka / Suo sem þa / nær ed þu seiger / Dauid hann er riettlættr / Þ er / hann er aþ Syndunum kuittr sagdr / aþleystr / og til nadarinnar medtekinn / Suo seiger og S. Paall til Roma : iiij. Cap. At þm sem med verckunum vmganga verdi ecki verdkaupit vt aþ Naadinne til reicknat / heldr vt aþ eiginligre verdskulldan / Enn hinn annar sem ecki vmgeingzt med verckin / heldr truer a þann sem omilldann riettlatann giorir / Þ er / vt aþ Syndum kuittann seiger þm sama manne verdr sin trua reicknud til riettlætis.

JVSTificatio Þ er Riettlætingin kallazt þyrr gebningum Syndanna / þorlikum edr þridbæging Gudz þa nær ed Gud medtekur manninn / og gebr hm eilifzt lif / Og þo Þ sie naudsynligt / at i þm sem þorlickter og þridbægdur eru / þa sie eitt nytt lifuerne / þa skal þo su sama Justificatio Þ er Riettlætingin vti þessari malsgrein Fide iustificamur / Þ er / at vier verdum þyrr truna riettlater / ecki suo vnderstaadin verda / Sem at audlydunzt vier þyrr gebning Syndanna / þyrr vor eiginlig god verck / edr þyrr vors hreinberdis saker / Heldr alleinazta vt aþ Naadinne þyrr Jhesum Christum.

Huad innelykr i sier þessi

Justificatio Þ er Riettlæting

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Rietflætingunne

Þáa hlute / Þyrst þyrregeþning Syndanna / Þar næst / Þ Gud medtekr oss til Nadarinnar / og geþr Heilagann Anda / Og Þ hid þridia / sem er eilíf lif.

Huernen skier þessi Justificatio?

Hier adr þyrre er till teicknat / Þ vti Gudz Euangelio verdi tuenner hlutir kender / Suo sem at er Þuerbotin / Og þyrre geþningin Syndanna / Líka sem Þ Christur sialfr hann seiger / Gange þier vt og Predikit þuerbot / Og Syndanna þyrregeþning i minu naþne / Þar þyrre hliotum vier at vppheþia i þra Predikan / huer ed Syndina straffar / Og velgiorningin Christo til reicknar / Þar þyrre er þetta þorn og þyrnemynd þessarar Justificatio / At þyrst hliote þar at vera angr og idran / Sem Þ vissiliga helldr / at Gud mune Syndinne reidur vera / og Þ madrinn skelþuizt þui aluarligar þyrre Syndinne / Þar nærst / Vti þuilikre skelþuing / skal Samuizkan vidriettazt aptur þyrre truna / Og hondla suo þyrheirnd Heilagr Euangelij vt af Christo / Og trua þui stadfastligann Þ vier sieum riettlater og sanner Erfþuingiar eilífs lifs reicknader / Ecki þo þyrre vora sialfs idran / helldr vt af Gudz skærri Nad / og hans miskunnseme / þyrre Jhesum Christum.

Hier o

Af riettlætingunne

Nær ed vier nu(epter þessum hætti) vti ryðiet botinne / i angran og idran Syndanna / Hughreyst um oss suo / þa erum vier þyre Gudi riettlater og þm þacknæmer / þ er / at vier hoþum þa þyrgeþnung Syndanna / og erum medtækiliger till etliþs liþs / Ecki þo þyre sialþs vorn verdleik edr idran / Helldr þyre Jhesum Christum huern ed vier hliotum at medtaka vti oruggre og stad þastre tru / Og nær ed vier handlum og medtokum nu suo huggunar trausstid / þa audlunzt vier þar med eirnin til lika / Heilagann Anda / huer ed vor Hiortu vpptendrar / Suo þ vier vpplyeþunn eitt nytt liþuerne / Og idkum oss suo fyr þau i Gudz otta / vti hans kærleik og polin madi.

Huer eru til eþnin þessa rar Justificatio ?

Hid þyrsta og þremsta er Heilagr Ande / Hier annar þat er Gudz ord / þyre huert þ Heilagr Ande hann verckar og kroptugr er / Hid þridia vor vilie sialþs / nær ed hann verdr hærdr edr till knuenn af Heilogum Anda / þyrir Gudz ord / Af þui skal hann þat ecki motstanda / Helldr sampyckia / Og þ sama ord medtaka / epter þui sem i versinu þess þiorda og niutigazta Psalmsins þ seigizt / Hodie si vocem eius audieritis etc. I dag / þo ac

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Kiettlætingunne

þier hevrit hans rauſt / þa þor herdit ecki ydar Korn.

Gioʒer vor vilie ſialþs eirnin nockut til þeſſarar Juſtificatio?

Vær ed vier ſeigùm / þ menn verdi vt ap Madùnne riettlater / þyre vtan verdſkulldan verckanna / þat ſkulum vier ecki ſuo ſkilia ſem þ vor vilie ſialþs gioʒe þar eckirt til / Og ſie ecki vtan ſuo ſem annar ſtockr eda ſteinn / Ja vel / enn med þui at vier hlioùm at vppheþia i þra Gudz ordi / og epter þui ſem ædr er ſagt / þa gioùr vòr vilie ſialþs viſſiliga þar nockut till / Þui þa ed hann verdr dùþinn og till knuùnn ap Heilogum Anda / Þa ſam ſinnezt hann þui og medtekr ordit / Og þeller ſig till vid þ þar þyre ſkal madrinn ecki ypper geþa nie þorleggia Gudz ord / Edr þui hinu ſama i mote at ſtanda / Hann ſkal og eirnin þ ſtadþaſtliganna hallda / At Jheſus Chriſtus mune þull komliga enda ſin þrzheit / Einkum þ hann mune geþa riettruodum ſinn Heilagann Anda / ſuo þ hann ſie kroptugr þyre Gudz ord.

Huer er ſkilningrinn þeſſarar greinar / þat þyre truna verdum vier riettlater?

þe

Ap Kiettlætingunne

Þessi greinin verdr med morgu moti / og sumum vondzliga vt logd / Sumer vileggia þitta orðit Fides / Þ er truan / þyre giorualann Lærdom Christiligrar Religion Þ er andligrar stiettar / Og lika þyre þa hlydne Christiligs lifuernis / Þessir hinu somu seigia allz ecki vt ap Christo / Og ecki heldr neitt vt ap þui trunadar traustino a Gud sialfann / Huert eð vidrietter og huggan veiter Samuizkunum / Og hafua suo alleinazta vti Lærdomanum Laugmalsins.

Þiner adrer eru nockrum mun heilbrigdare í skilninginum / Og vnderstanda þyre þetta orðit / Fides / Þ er truan ecki alleinazta vidrkenningina Historiuunar / Þ er lifsaugunnar / heldr eirnin lika þa trunadar traustid / Enn þo lisst þm sem Þ í þessari greininne sie ein Synecdoche / Þyrst at truan er su hin ædzta dygd og hun vpp byre Gudræknina / Þa verdi henne till reickinut / Su Justificatio / Þ er riettlætingin / Enn þo med þui mote / Þ adrar dygder / Sem er kærleikrinn / gudhrædzlan / vonin / polin mædin etc. Þa sie þær ecki vtilyktandi nie vndantakande / Þessir þara eirnin a miss vid meining hins Heilaga Pauli Postula / og alita vora algiorþue og dægiligleika / Og meina þui Þ vier verdum riettlatter eirnin nockut suo sem þyre vorn sialfs verdugleik og þrþienan.

Eñ einn riettlig og samarligr skilningur er þessi

At vier

Af Riettlætingunne.

Af vier verdum þyre truna riettlater / Þ er / at vier verdum þyre miſkunn Gudz Jheſu Chriſti vegna riettlater og Gudi þacknæmer / Eigi þyre vorn ſialfs verdugleik / nie þyrir vorra verckа edr verdleika ſaker / Elligar þyre nockut Þ ſem i oſſ er / helldr þyre Þ / ſem þar opan at hingat til vorkemr / Sem er þyre Jheſum Chriſtum / og þyre truna a hann.

Huat vtilykr þetta oÿ dit Gratis?

Þetta litla orðit / Gratis / Þ þydizt þyre ecki / vtlykr eigi Ypuerbotina / nie idrunina edr godverkin / Helldr alleinazta vorn verdleik / Og vtſkrifar þau til epnin Gudligrar millde og godgirne / Suo ſem at er þyregeþningin Syndanna / og Eilifz Lifs / og reicknar Þ ſama alleinazta Gudz miſkunnſemi til.

Huar þyre hliotum vier Swodann Excluſiua at hallda?

Þennann gior vallann Lærdom / hliotum vier at draga vpp a barattu Samuigkunnar þyre Gudz Dome / elligar þaum vier hann ecki fullkomliga ſkilia / þviat vti riettri angiſt i / og ſkelpuingu þinne

Sam-

Ap Kiettlætingunne

Samuigkan þ / at vier kunnum eigi / at setia vor verck edr verdleika i gegn Gudz dome og hans reide / Og kunnum eirnin ecki till þridat edr huildar at komazt / nie þa epuablendne ap at leggia / a medan vier vppbyggium a vorar mann dygder og god verck

Dauid Konungr þo at hann hefdi margar og egætar manndygder / verck / Og verdleika þa kann hann þo ecki þ sannarliga at vskurda / at Gud hafdi hommum fyre þess saker sinar Synder fyrir gefit / þuiat allar slikar manndygder / Og verdskulldaner verda vnder þryktar og nidrkæfdar / fyre eina hofut Synd / Par fyre ef madrinn skall audlazt eina þridsama Samuigku / þær hygdaner og skelfingar at yfueruinna / Og fyre epuablendne i burt at koma / þa hlytr hann at leita skærrar Gudz misskunnar / elligar fær hann vist / eigi adr huorcki huild nie ro / fyrir enn þ hann getr hondlat og yfuer komizt / þessa rauft Heilagz Euangelij / þat hommum verdi vt ap Nadinne / fyre vtan alla hans verdskulldann / Syndirnar fyrirgefnar.

Þar fyre hlytr þessi greinin / at vier verdum vt ap Nadinne riettlater / fyre Gudz miskunnsemi Christus vegna / vel at handfestazt / Upp a þ / at velgiorningrinn sie visseligr / Og su harme þungen Samuigka meigi hafa eitt orugt huggunar traust / Og þ su epua blendum mætti yfuer vinnazt / fyre þetta trua.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Riettlætingunne.

Og þetta ordkomit / Gratis / þ er þyrr ecki giorir fierdeilis þann atskilianligann greinar mun / a millum Laugmalsins og Heilagz Euangelij / Huiat Laugmalit heþer eirnin sin þyrleheit / Enn þ þyregeþr þo ecki Syndina vt af Nadinne / Heldr krepr vors verduglæika / hlydninna / og vppfylling bodordanna Og þetta er þ þyrsta till eþnit / huar þyr vier hliotum at hallda þessar Exclusiuas / Einckanliga / sus þ þyrleheitid sie sannarligt.

Nitt annat tileþnit er þetta / þ Christo veitizt sin till heyrelig dyrd og heidran / Einckum sem er þesse / at vier holldum þ vissiliganna at oss mune hans vegna veitazt þr velgiorningar Heilagz Euangelij / Og læra at haþa hann þyr vorn medal gongu mann / þui huer hann heldr ecki þennann Gudzspiallzins lærdom / þr hiner somu ræna Christ / sinne tilheyriligre dyrd og heidran / og hallda hann ecki þyr sinn tienadar mann.

Geþ vitnisburde þessara exclusiua vt af ritningunne?

Sanct: Paall hann seiger til Roman: iij. Capt: At þr verdi riettlater an þorþienunar / vt af hans nad / þyr þa Endrlausnina / sem er i Christo Jesu.

Item til Epheſ: ij. Capitt: Vr af nadinne eru þier Salu hialpliger vordner þyr truna og þ samaecki

Aþ Riettlætingunne.

eckí vt aþ ydr till / Gudz giof er þ / eckí vt aþ verck-
unum / suo þ einginn hrose sier.

Jtem Galat: ij. Vier vitum þ madrinn verdr
eckí riettlatur / þyre verckin Laugmalsins, helldr þy-
re truna a Jhesum Christum.

Jtem till Titum iij. Capitr: Oss hefer birst
godgirne Gudz vors Hialpara / eckí þyre riettlæsins
vercka saker / Sem vier hofum giort / Helldr vt aþ
sinne miskunnsemi / hefer hann giort oss Saluhial-
pliga.

Er þa su greinin saunn/og
o bugdí lig / at vier verdum alleinazta
þyre truna riettlater?

Þessar tuær greiner / At vt aþ Madinne an
þorfienunar verdum vier riettlater / Og alleinazta
þyre truna verdum vier riettlater / þa eru einslika
badar / þo Correlatiue reckнat / mega þær bett
skiliazt / Einckum suo / þ alleinazta þyre miskunnse-
mina verdum vier riettlater / þ er alleinazta þyre
skæra Nad og Gudz miskunnsemi / Nuer at oss er
i Christo þyre heitinn / þa verdum vier þyre Gudi
promer / Og riettlater / Ja þo ar eirnin þetta litla ord
dit / Alleinazta / yrdi þar ecki till set / þa er þo samt
þessi greinin (þyre truna verdum vier riettlater)
Ein exclusiua / huiat þ er eigi odru vis nie a adra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Riettlætingunne.

leid talat (þyre truna verdum vier riettlater) enn sie mickit sem at ecki sie þ þyrir vorrar þorþienunar/ vercka edr verdleika saker/ Helldr allreinazta þyre skæra Nad og Gudz miskunsemi/ Jhesu Christi vegna/ verdum vier riettlater/ Og þ sama er ein tahrein Contradictio/ þ er motstadlig rædar/ Sem þ seigia/ at verdum vier þyre truna riettlater/ Og i mynda þo þ/ at vier verdum eirnin þyrir verkin riettlater/ og audlunzt Syndanna þyregeþning/ og eilifft lif.

Þrammsettning og vppleysing

Nockurra Argumenta/ þ er Spursmal og Andsuara?

Hier þinnazt nu nockr þau Argumenta/ þuiat eirnhuer mætti suo seigia/ Hier adr þyre heþer þu sagt/ þ til Riettlætingarinnar heyrdi yþuerbotin og idrun/ þar þyre þa verdum vier ecki alleinazta þyre truna riettlater.

Andsuar/ þetta litla ordit/ alleinazta/ vti lykr ecki Yþuerbotina edr Idrunina/ vill og eirnin ecki/ at i þm/ sem at nyiu endr þædder eru/ þa sie truan alleina/ og ecki neinar adrar mannbygder/ Helldr vtlykur þ vorn sialfs verdugleika/ verck og þorþienan/ Suo sem at þyre þau til eþnis Sattmalans edr þolikunarinnar/ Seigium suo/ þ vier verdum ecki/ þyre vorn algiorþugleika/ vercka/ edr þorþienunar saker

Ap Kiettlætingunne.

saker riettlater/ Helldr alleinazta/þyre Gudz miskun-
seme Jhesu Christi vegna / Og i stuttu male at skyra/
þa skal og hlytr eirnin/ Ypuerbotin / Jdrunin / nytt
lipuernit/ og vpptekin hlydnin i oss at vera/ Enn þy-
re þ þo ecki þyrtegepning Syndanna/ Helldr allemaz-
ta þyre truna a Jhesum Christum.

Eitt Annat Argumentum.

Þyre truna erum vier riettlater / Truan er eitt
verck / Þar þyre þa eirum vier þyrir verckin riettlater/
Hier vill þ andsuar þra ecki Duga sem þar seigia/at
truan sie Gudz verck / þuiat kærleikrinn / gudhræ-
dzlan þolin mædin / og adrar dygder eru eirnin
Gudz verck i oss / þo verdu vier ecki þyre þær hinu
somu riettlater.

Þar þyre skal vp a þetta Argumentum edr spurs-
mal / suo suarazt / Hin þyrsta Propositio (at þyre
truna eirum vier riettlater) skal ecki suo skilin verda /
sem at sie truan eitt verck / edr algiorþuigleike i oss /
þyre hueria algiorþue at vier kunnum þromer og
riettlater at verda þyre Gudi / Helldr hlytr þ
Correlatiue at skiliazt / einckum suo þ vier þyre
Gudz miskunsemi / hueria ed truan houdlar og vpp
a bygger / þa verdum riettlater / og þacknæmer /
þui þo at truan i oss sie eitt verck og nyr giorþui-
gleike / þa verdum vier þo / þyre þan sama verdug-
leik ecki riettlater / þuiat su sama truan er o þull-
komlig / Swo sem eirnin þær adrar dygder / Helldr

Af Riettlætingunne.

orum vier riettlæter vegna þess / sem su sama truan hondlar og medtekr / Einckum sem er þyre Jhesum Christum.

Þyrst vier uerdum ecki riettlæter þyre verckin / huar til er þa nytt samligt god verck at giora?

Andsuar / Sa allr velgiorninge / Riettlætingarinnar heyrir alleinazta Christo til / og þ er ecki komit vnder vorum verdugleik / Suo at þ sie stodugt og vissiligt / Enn þo skal i oss eitt nytt lifuerne / og vpptekin hlydni verda / Þui nær ed vier i trunne audluzt þyre gefning Syndanna þa skier og til lika i oss ein þornyung lifnadarins / huert at er eitt vpp haf eilifs lifs / þuiat vpphafit þessa hins nyia lifnadarins / þa er su nyia vpptekna hlidnin / og su hin sama er miog naudsynlig i þm sem riettlætter eru.

Huort er þa hinn heilage Pall epter vmsnuningina / alleinazta riettlæter þyre truna / eda þyrir verckin og sinna / elligar þyre þa nyia vpptecknu hlydnina?

Anda

Af Riettlætinguinne

Andsuar/S. Paull er alleinazta þyrfte truinn riett-
latur / þui þo hann læþdi eitt nytt liþuerne / og þo
vpptekinn hlydninna / og adrar þleire þrabærar dygd-
dir/þa kunne hann þo ecki vissiliga at alycta/þ hans
sialþs persona væri þyrfte slikra dygda saker Gude
þeck og þacknæm þuiat hann þann og þormerckti
þ þuilia sin vpptekin hlydni / þa giordi ecki Laug-
malino þullnægiu / Swo kunne hann og eirnin sl-
kar sinar dygder ecki at setia i gegn Gudz streingum
Dome/ epter þui sem sialþr hann seiger 1. Corinch.
oc / Eg em mier sialþum ecki samuitanligr / enn i
þui er eg þo ecki riettlættur / Þar þyrfte er hñ þar-
þligt / þ hann alyckti þ suo / þat hans persona sie
Gudi þeck og þacknæm/ eigi þyrfti sinar dygder edr
verdugleika / Helldr þyrfti einn annann / Sem er þy-
rir Jhesum Christum / Med þui nu at truan sem
alleinazta sitt traust / og vppbygger a Gudz miskunn-
semi / Og alycktar þ suo / at madrinn sie allei-
nazta þyrfte þuilika tru Gudi þacknæmr / Þa kann
hann þo ecki þ at seigia/ at hann sie til lika þyrfte truna
og verckin riettlatur / Þuiat þ væri ein augliosa Con-
tradictio / þ er motstadlig ræda / at treysta til lika
vpp a Gudz miskunsemi / og vpp a eiginligann ver-
dugleika / og sina sialþs þorþienan.

Vt af Godum
Verckum.

Vers

Ap Riettlætingunne

Huad er leigianda vt ap godum verckum?

Þar eru margar spurningar till vt ap godum verckum / I fyrstu huad er Gud heimter fyre god verck / og huer god verck eru.

I annann mata / Huernen at þau skule skie.

I þridia mata / Huort at god verckin giora fyllt eptu Laugmalino.

I fiorda mata / vt ap fyrpleman verckanna.

Huada godum verckum heimter Gud / og huer eru god verckin?

Gud hann heimter ecki alleinazta þau hinu ytre augfyneligu verckin / Huer eru / ein kurteislig sidsemdar vngeingne / medal hæpuerskra / Og sidgodra manna / og einlikamlig edr verallðlig riettuise / Huer ed eirnin i hia hræsnorunum / og odrum ogudligum verdr fundin / Heldur suodan holldzins riettuise kann manzins vilie at premsa og fullkoma / eirnin an Helagz Anda / Og Gud hann vill suodant riettuisligt at hæpi eirnin hafa ap fyr / sem ecki eru riettlætder og Helgader ap Gudi / Helldr heimter Gud hafn vel eirnin þar hinar fyrri hiartans hæpingar / þau

Jng

Aþ godum Verckum.

Jnu hædztu og beztu goduerckin / So sem at er saunn gudhræidzla / riet trua / riettiligt bæna a kall i ollum naudsinium / Sannr kærleike / þolin mædi / og adrar dygder / Epter þui sem Gud sialfur hann seiger / Eg vil inngeþa mitt Laugmal i þra hiortu / Og Christur hann seiger swo / Vtan suo sie at ydart riettlæti sie betra / enn þ þra Phariseis og Skriptlærda / þa munu þier ecki innkoma i Himnarikit / Suo eru nu god verckin ecki alleinazta / þr hiner ytre og augsyneligu giorningarner / Helldr iaþn vel eirnin þær hinar innre andligu hræringarnar / Enn vier kollum Goduerck alleinazta þau sem aþ Gudi eru bodin / Huer ed oss verda bodiu og tilteicknut / vti þm Tiw Gudz Bodordum / huar þyre nær ed nu verdr atspurt edr vmtal hapt aþ godum verckum / þa skulum vier alita þau Tiw Bodordin / Og vita þyre wist / at þ sama eru vissiliganna godwerck / huarhellzt i þm bodit og biþalat er.

Wier hliotum sannarliga vitnisburde at haþa vt aþ Gudz ordi / Huada verckum ed Gud hann kreþr / og huer goduerck ed hm þocknazt / Suo kunnum vier þ eirnin alldreigi þyre þull sanninde at orskurda / at þau verckin sie Gudi kær / Sem onguann vitnisburd haþa vt aþ Gudz ordi / Swo sem at eru þau verkin manna innsetninga / og þrar vppdicktadrar Gudz þionuztu / Ja heilog Ritning hun þorleggr opinberliga þau hinu somu werck / og seiger augliosliganna þ þau þocknizt ecki Gudi / Lika

Ap Godum verckum

sem þ Christr sialfr hann seiger eirnin / (Matth: vii.
Till þorgepins þiona þr mier/ a medan þr kenna suo-
dann lærdoma / þr ed ecki eru/ vtan mannanna bod-
ord.

Þrantel og vtskyr þau

god verckin / vr þm Tiw
Bodordinum ?

I þat fyrsta Bodordit heyrir/Sannarlig yþuer-
bot/ riettiligr Gudz otte / ein riet trua / Og eitt o-
rugt a trunadar trauft milldinnar/ Nadarinnar/ Og
Gudz miskunnsemdar / huer ed oss er loþut og till
sagd fyre Jhesum Christum / Item samr kærleike /
hlydne / polin mædi i ollum yþuer liggiande a nau-
dum og harmkuælingum.

I þat annat Bodordit heyrir / Ein rot þauft
bæn ap hiarta / a kallit Guds naþns / þacklætid /
Gudz ord at kunngiora og vtbreida/ Og þ hid Heila-
ga Euangelium Gudz opinberliga og stadfastliga-
na at medkenna.

I þad þridia Bodordit heyrir / viliugligt og
kostgæpiligt vpphelldi þrar gudligrar Kirckiu pio-
nuztu og riettilig vardueiting allrar Christiligrar till
skipunar/ Og ein til heyrilig lotning/virding/og vege-
semd vidr Gudz ord/og þess þienara.

Til hins þiorda Bodordzins heyrir / þ menn sie
valldzstiornunne hlyduger / og eirnin lika at þr veite/

Sinum

Ap Godum verckum

Sinum þorelldrum / og yþuer bodurum til heyriligañ heidr og skylduga lorning / Og þ huer som eiñ stundi medr dygd og athygle sina stiet / embætti / og kallan.

Til hins þimta Bodordzins heyrir / kærleikiñ þid semin og vinþeingit vidr naungann / suo lika sidsamlig breytne og þalslaus handtieran / eirnin sinum samchristum giarnan til hialpar at koma / hiñ ecki neit opriki at veita / og onguann brest nie van þaurþ lida lata.

Til hins Siette Bodordzins heyrir / hreinlipue / trausligt trygdar band hiuskaparins / sparneytne og hopsemi i ollum hlutum.

Til hins Sionda Bodordzins heyrir / þ vier skulum ouguañ pioþnad þremia / eingin ranginde gioza / Onguann at þalsa / nie suikia i kaupskap neinum / Enn sins rietþeingins þiar vel og Christliga a neyta / Og þatækum giarnan aulmosur at gaþa.

Til hins Attrynda Bodordzins heyrir / þ vier fieum sannorder / og þorum eigi med neinar lygar og bildr / og vorunzt allann þalsleika / vnderhyggu og pretinise vti allzhattadre breytne og maleþnum / Helldr verum godþuser / milder / og miskunnsamer.

Til hins Niunda og Tiunda Bodordzins heyrir / þ vier skulum vondum girdum / lystingum / og til hneigingum i motestanda / og geþa þm eckirt radrum medross.

Hin oñr Spurning

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ godum Verckum.

Huernin skulu God-
verckin stie?

Hier hliotum vier þrest þessa Reglu at hallda. at omoguligt sie / þ Laugmalit verdi halldit / an riettrar truar / þui þrest at þ þullnægir ecki / at giora þau hinu ytre og augsyneligu verckin Laugmalsins / helldr þ / at þær hinar inztu hiartans hræringar heyre þar eirnin til / Swo kunna menn og ecki slika sannarliga hlydne at veita / an truarinnar / og sannrar vnderstodu heilag Euangelij vt aþ Christo.

Enn þessa Reglu (þat an truarinnar / er Laugmalit omoguligt) hana hliotu vier med twennu mote at skilia. I þrestu aþ þre andligre hlydinne hiartans / Suo sem at audr er sagt / þui þo ut menn giore nockr augsyneligt verck / þa kunna þau þo ecki / i barattu Samuigkunnar / vti Daudans angist stodug at standa / nær ed hiortun þau þinna og þormerckia Gudz reide og hepndar Dom / þui þa taka þau til epuablandin at vera / þlyia og þordazt Gud / auruænta sier miskunnar aþ honnum / elska eigi Gud / akalla og eirnin ecki Gud sier til hialpar / þar þyre þullkomna þr og eigi helldr / þa sannarligu hlydinna.

Jannan mata þa skal eirnin þessi Regla skilin verda / aþ Gudz medtekningu / og hans gedpeckne / Huiat þ huad madrinn giorir / an riettrar truar / þ

same

Aþ godum Verckum.

ſama þocknaſt Gudi ecki/ aþ þui at þ ſkier ecki vel ſaunnu a trunnadar trauſti/ a þann medal gongu manninn Jheſum Chriſtum / Þuiat at an og þyre vtan Jheſum Chriſt þocknaſt Gudi einginn hlutr/ þar þyre ſeiger og Chriſtr ſuo/ At an min kunne þier ecki neitt gott at gioza / Nuar þyre þ naudſynligt er at ſamteingia þm Lærdominum Laugmalſins / þ Euangelium vt aþ Chriſto Jheſu / Og ein riettþer dug trua er eirnin miog parþ ig þar til/ at þullkomna med Laugmalit.

Enn goduerckin þau ſe ſuo / nær ed hiortum verda huggut og vidreiſt þyrer Gudz Euangelium/ medr til werckan Heilagz Anda / og vors eiginligs vilia / Sie ſwo verdr oſſ til lika heilagr Andi geþinn / og þær andligar hræringar hiartans/ Þuiat epter þ ed hiortum mannanna þyre Heilagann Anda vona ſig at haþa einn nadar ſamligann Gud þyre Jheſum Chriſtum/ ſa ed alite þa og bænheyrer/ þa ſuo medkenna þr eirnin Gud þaudr / og lata ſidan alla ſkelþuing og alla eþuablendne i burt lida/ Od taka þa til at elſka Gud ſannarliganna / og at akalla hann riettiliganna vti allre angiſt og armædi / Og at treyſta vpp a Gudz hialp og þullting / eirnin lika medr polin mædi at vm lida allar hormungar og motlæte / Og eru ſuo Gudi hlyduger / þiona og eirnin ſinum ſamchriſtnum / Naunga giarnan / vpp a Gudz vegna / ſtunda og þrammplitia Embætti ſinnar kallanar medr allre at hygle og þull komna ſuo

 þuilde

mældi verckin / hreinliþult og hoguærdina / og niðr-
keppla i sier þær vondar girnder / tilhneigingar og
lostaseinder / Þetta hid sama er nu velgiorningr / og
nytrseme Euangelij Lærdoms / Nær ed kent og
Predikat verdr / vt af riettri tru / Einckum suo / þ
vier Lærum huernen at heilagr Ande verdr medte-
kinn / hann sem i oss vpptendrar og verckar allzhatta-
dar nyar hræringar / Og þ vier þaum at skilia /
Nuersu omaugligt þ oss sie Laugmalit at hallda /
an riettrar truar. Lika sem þ S. Paull hann sei-
ger eirnin / Þad Laugmalit verdi stadfest fyre truna.

Hin þridia Spurning.

Huort þ su hin nyia vpptecknu hlidnin
giore þull nægiu Laugma-
lino / og sie fyre vtan
Synd?

Þo at i riett Christnodum mõm / nær ed þr
medtaka Heilagann Anda / þa sie ein ny hlydne / sem
þ adr er sagt / Þa skulu vier þo vita / þ swodan
hlydne er o þullkomlig / og ecki fyre vtan synd / helldr
lode þar enn nu mickill breyskleike og noglig Syn-
dalyte / eirnin i þm sem helgader eru / Þar fyr-
re i suo micklu sem þa vpptecknu hlydnina a hræ-
rir / so giorir hun ecki Laugmalino þullnægiu
Þær og eirnin ecki stadizt fyrir Gudz reide / og hans
Dome /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af godum Verckum.

Domr/ Huiat í heilogum er enn nu eirnín vandzlíg girnd / huer at í sialfre sier er synd og dauda verd/ Og su hín sama er eirnín eckí med ollu idiulaus í manninum / Helldr elur hun alla tima vondar til hneigingar / lystingar og losta semder/ Par fyre kunna hínir heilagu sier ecki vissiliganna at oskurda / sier fyre saker sinnar hlydne sie riettlatir og Gudi packnæmer / helldr hliota sier at leita Guds miskunnar/ og trua hui sier sockniz Gudi sandr alleingzta fyre Jesum Christum/ Og vita suo / sier Gud heimter at sier eina idulíga idranar fyuerbot / og sier hafui sier saurg idulígrar Syndanna fyrergefningar / Líka sem pad Christr sialfr hann heimter at ollum monnum fyuerbotina / suo at sier sorheíe sig ecki í sinum eigínligum verdleikum / verckum / og sorepienan/ huiat suo seiger Christr Luce xv. Capit. At par mune saugnodr vera a himnum yfuer einum Syndugum heim fyuerbot giorir / meir enn fyuer níu og níutige riettlatum.

Par fyre er hier sorlagdr sa Lærdomr vorra motstodu manna sem sier kenna / At hínir helogu hier í Heime / sie fyre vtan Synd / og seigia at su Concupiscentia sier er girndin / Vueria ed sier kalla Fomitem sier er vppkueiking / sie edelig / og í sialfre sier eingín Synd / Og halldа suo at hínir renouati sier eudr Nyudu Christner menn / sie Helgar og riettlatir fyre sina hlydne / og Laugmas-

Ap godum verckum

íns vppþylling / í burttaka ſuo Chriſtum med ollu / og þormyrckua lærdomin Heilagz Euangelij.

Gez hier þram nockra vitniſ-

burde Heilagrar Ritningar / þ Syndin
blíþue enn nu í Heilogum
þ er í líþande Chri-
ſtum mõm?

Hinn Heilage Johannis hann ſeiger í hinum þrıſta Piſtley. Capitt: Ef vier ſeigum þ / at vier hofum ongua Synd / þa villum vier ſialfa oſſ / Og ſannleikrinn er ecki í oſſ.

Sanct: Paal hann ſeiger till Romau: vij. Capit. Eg hefui lyſting a Gudz Laugmale / epter hinum innra manninum / Enn eg ſie eitt annat Laugmal í minum limum / þ ſem í mote ſtendr minu hugſkoz Laugmale / Og leider mig hertekinn í Syndarinnar Laugmal / huert at er í minum limum.

Item till Romanos vj. Capit: ſeiger hann / þad Gud hafui alla menn ómeluckt vnder Syndina / vpp a þ. hann miſkunnadi ollum.

Dauid í þm xliij. Pſalmi ſeiger ſuo / Drottinn ingack þu ecki í riettlætis dom vidur þræl þinn / þuiat í þinu auglite er eingenn lifandi mann riettlatur.

Pſalmarinn Cxxx / Drottin / ef at þu vilt ſyndirnar till reikna / huer mun þrre þier ſtadizt geta.

Pſalm

Aþ godum Verckum.

Psalm xiv. huer þær skyniat huersu opt hann misbrytur / þyrr geþ þu mier Drottinn þær duldar Synder.

Psalm xxxij. Sæler eru þr / huerium ed misgiordirnar eru þyrrgeþnar / og þm sem Syndirnar eru skyldar / Og þar stragy epter a seiger hann / þyrr þ munu þig aller Heilager til bidia i þægiligann tima.

Og aller Heilager menn þr viderkenna eirnin sinar Synder / bidia Gud og seigia suo / Þader þyrr lattu oss vorrar skulldar.

Hin þiorda Spurning.

Þyrst at i Heilogum eru enn nu Synder / huernen kann þa þra vpptekin hlydni / Gudi at þocknazt?

Þessi vpptekin hlydne þeckizt Gudi ecki / þyrr sialþs sinnar verdugleik / edr þullkomnan / helldur Jhesu Christi vegna / þyrr huern vier erum vordner Gudz born. Johan: j. Capit. þuiat lika suo sem madrinn audlazt þyrrgeþning Syndanna / og þocknazt Gudi þaudr þyrr Jhesum Christum / Swo lika þa þocknazt hm eirnin su epterþylgiande hlydnin og god werckin / Og þo at þar sie enn nu Synder nalægar þyrr hondum / og sialþ verckin med Syndum

 þleckut /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ godum Verckum.

þleckut/ þa þocknazt þau so samt Gudi þaudr þyre Jhesum Christum / þui huat hellzt þ emm nu eirnin er syndsamligt i rietttruodum/ þa verdr þm þ þyregeþit vegna þess medalgongu manzins sem er Jhesus Christus / sie swo skulum vier vita þ bædi madrinn og suo verckin þocknazt Gudi þyre Jhesum Christum / Og þ su vpptreckna hlydnin sie þacknæm þyre miskun semina þaudrsins Jhesu Christi vegna / og verdi þui reicknut suo sem þ giore hun Laugmalino þullnæ giu / þuiat vier erum nu Gudz born/ og sam arþuar Jhesu Christi.

Geþ hier þramm vitnisburdi Heilagrar Ritningar / þ þessi vpptekinn hlydni þocknizt Gudi?

S. Paull hann seiger til Roma: At þar sie ecki neitt þyredæmiligt a þm / Sem at eru i Christo Jhesu / Og seigir suo þramar / Eþ at þier deydit þyre andann holldzins giorninga / þa munu þier lifa.

Til Galat. v. Cap. J Christo Jhesu er huorcki vmskurdrinn nie yþuerhudin nockrs verd / heldr su trua sem þyre kærleikinn verckar.

Til Romano: viij. Gudz Rike er eigi matur og dryckr heldr riettuise / og þridr / og þaugnudr heilogum anda / huer ed Christo þarinne þionar / se er Gudi þægr/ og mönn gedþelldr.

Petur

Ap godum Verckum.

Petur Postuli i sinum þyrra Pistle iij. Capit. Seiger swo vppbyggir ydr sialfua til andligs Oustéris / og til heilagz kenne manzskapar / til at oppra andligar þorner / þær sem at eru Gudi þacknæmar þyre Jhesum Christum.

Johannes i sinum þyrsta Pistle iij. Capit. seiger vier holldum hans Bodord / og giorum þ huad hann er þacknæmligt / Swo þocknazt nu vor kærleike allmattugum Gudi / enn þo nær ed hann þramm þlyr tur vt ap riettri Tru / huer ed i þyrstu hondlar og medtekr / þann medalgongu mannsins Jhesum Christum.

Hin þimta Spurning.

Ap verdugleik / og til epnum God werck at giora?

Þessi Lærdomr prisar og vidþrægir nærsta miog Gudz miskunnseme / nær ed wier vitum / þ vor hlydne / þo at hun sie enn saurug / og med syndum þleckut þocknazt Gudi þaudr þyre Jhesum Christum! / og verdi reicknut þyre eina vppþylling Laugmalsins / og þagut suo med mycklum lopstir / Sem er þessum þ hun verdr kollut / eitt riettlæti / ein Gudz dyrckan / eitt oppur þar ed wier vegsomum og dyrckum Gud med / og audlunzt suo eirnin eitt mickit og dasamligt verdkaup / Þar þyre skulu wier þau hinu sannarligu god verckin eigi þormiucka /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap godum verckum

helldr þau hart þorhepia/Vppa þ/at ſuodann loþſtir vpptendre i oſſ eina aluarliga koſtgæpni till at þremia og god verck at giora.

Huerſu morg eru þau till

epnin ſem oſſ ſkulum lada till/god verck at giora ?

Þinn / Sem er Naudſynn / Werdugleikinn / Verdlaunin / Idkan Truarinnar / Og hialpen Helags Anda.

Huert er hid þyrſta

tilepnid ?

Þuingandi naudſyn godra vercka / Þuiat truan hlytr i oſſ / þyre iduliga idkan / i akallinu / i yþuerbotinne / i haſkaſemdunum at þroazt og vagya Suo ſem þ Johannes Baptiſta hann ſeiger aMatth: iij. Capittel. Giorit verduga auogytu yþuer bo-tarinnar / Suo lika kann truan og eirnin ecki at vera nie ſtadþauſt at bliþua i hia einna vondre Samuizku / Þuiat truan er þ ſama a trunadar trauſtid / At Gud ſie oſſ nadugr og miſkunnſamr / Enn einn vond Samuizka dæmer þar þuert i mot / Item hr huerier eb ecki giora neina yþuer bot / helldr lig-

gia vel

Aþ godum Verckum.

gla vti stor syndum og ülzku verckum / og epter þvi/gia vondum girndum / þr ed suo giora haþa ecki triet/ta tru / þuiat Truan leitar at þvregeþningu Syn/danna / Og heþer ecki gedþeckni neina a mesgiordu/num / Suo bliþr og Heilagr Ande eirnin ecki i þes/hinum somum / Sem at eim nu liggia vti syndsam/ligum girndum / Lostasemdum og lastauerckum / Suo sem þ Sanct: Jahannes hann seiger / At se huer ed Syndina dryger / At hann sie aþ Dioþli/num / þuiat Dioþullinn syndgadizt þegar i þra vpp haþui / Og hinn Heilage Petur i sinum þyrra Pi/stle j. Capitt: Aminner oss / Og seiger / haþit idu/liga a stundan at þui / ydra kallan og vtualning stad/þasta at giora. etc:

Huert er hitt annat
Tileþnit?

Werdugleike godra vercka / þui þo at vier i slikum vorum breyskleik / eigum ecki at hallda mickit vt aþ sialþum oss / nie vikilater at vera / þa a þo samt vor kallan mickils metin at vera / Og þo at vorar dygder og god verck sie / enn saurug / þa heyra þau þo samt till Christi dyrdar / þar þyre eru þau ecki þyre litandi / Enn suo at vier megum vel vita at þau þocknizt Gude / þa heidrar Gud þau sialþur / medr sæmdarnoþnum / og þægum lop/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af godum Verckum.

Kir/ Med þui ed þau verda kollut eit helgi oþþur þ er rietttilig Gudz dyrckan / Huer ed Gudi þocknazt vel / Og Christr hann seiger sialfr Matth: v. Capitt Þat Gud þader verdi prisadr þyrir vor god verck / Og Petr Postuli hann seiger/ At vier sieum sa hinn Heilage kennemanzskapinn kallader till at oþþra andligar þorner / Sem Gudi þaudr eru þacknæmar þyre Jhesum Christum.

Vm þram allt þetta med þui at god Verckinn eru giaþuer Heilagv Anda/ Þa væri þ og eitt o þacklat og o gudligt Manz hiarta/ huert ed ecki þeckia vilde vppheþiarann þuilikra godra vercka /Suo eru eitlin godverckin þau teicknin sem oss aminning giora / vm Gudz vilia / Og þ vita/ at vier audlumzt þyre geþning Syndanna / og adra goda Gudz velgiorninga/ Suo sem þ Christr sialfr hann seiger / Þyrirgefit þa mun ydr þyrigeþazt.

Huert er hid pri-
dia tilefnit?

Werdlaunin andlig og likamlig/ Huer ed godverckin þorþiena / Og þo at morgum verdi i þessu lifue launin endrgolldin / Enn med þui þ Gudz Christne er motlætis Krossinum vnderlaugd/ þa gefr Gud þau hinu adztu verdlaunin epter þessa lidna lifdaga/ Suo sem Christr sialfr hann seiger Matth v. Cap:

Af Godum verckum

v. Capitt: Yduart verdkaup er micklit a himnum/ Og S. Paull hann seiger j. Timoth. iiij. Par gudraekinn edr milldi verckin hafue fyrehelt badi pessa og sua hins tilkomanda lifsins.

Huert er hid þriꝺa tilefnit?

Idkan truarinnar/ Huiat par fyre hefer Gud fyre heitid verckunum tilll lagt / Upp a þ vier idkudum truna fyrer puilikra hluta saker / Og hugleidum suo/ at fyre pui gefum vier aulmosu / at Guꝺ pocknazt slik verck/ Og truum pui / þ Gud muni oss par i gen goda aumbon giora Suo sem þ Epterdæmit af hre Eckiunne till Sarepta vtuisar tij. Reg: xvij.

Huert er hid þim-ta tilefnid?

Hialpen Heilagz Anda/ Suo at hr hiner somu sem a stunda at giora god verck / fae par hialp og styrck til af Heilogum Anda/ Og verdi af honnum vardueitter / Suo þ andskotinn innleidi pa ecki i skadsamliga villudoma / Ylie i adra storglæpi edr hoput synder / Par fyre seiger suo Christur til sinna Lærisueina / Eg vill eigi lata ydr fauꝺr lausa/ Og pennann Guꝺz velgionning kann vissiliga eingin mannlig raust pull komligamma vr at skyra / Hvat eingin

Ap godum Verckum.

engin mannlig vigka / þa kann þullkomliga at þo-
ðazt Dioþulfins flægar vmfater eðr hans fuikrædi at
umþly / an heilagv Anda þulltings / þar þyre fkulu
vm þeſſi til eþnin locka oſſ og lada til godra vercka.

Enn huad ſeiger þu aþ þm

vondum verckum / huort ſkada
þau nockut eirnin?

Wiſſiliganna þa ſkada þau / þuiat þau þorþie-
na þyrſt Gudz reide og eilifa þyrfedæming / Þar nærſt
giora þau Euangelio Gudz eitt vondt o ryckti og
þormincka ſuo Gudz dyrd / og nidra hans heidran.

I þridia mata þa hreppa þau nalæga heþndar
reþſing / Eirna hellg Dioþulfins yþuergang / huer
ed heþer hina o gudligu i finu walldi / og innleider
þa i allzhattada ſtor glæpi hoþut ſynder og villu do-
ma.

I þiorda mata / þa epter þylger þm eirnin li-
kamligar heþnder og reþſingar / ſem er ſtrid og ſty-
riallder og adrar hormungar / þar at auk / þa verdr
þorhindrut i manninum aull andlig idkan og god aſt-
undan þuiat truen hun þorgeingr / og vtſlocknar i
þm ſem at ligga vti ſtorſyndum og hoþut glæpum.

Sidazt (þ ſem enn er þo herþuiligazt) at þa
epter þylger þar þorhardnan hiartans / og ſyndinne
verdr ſuo med ſyndinne reþſat / Þeſſi til eþnin ſkulum
wier med gödre gaumgiæfne vel timiñe leggia / ſuo at

wier

Af Godum Verckum.

vier lęrum ecki vti of mycklu adhugaleyse heldr læ-
rum at ottazt Gudz reide / og at vanda oss sialfa til
godra wercka.

Forfiena tirnin þau
goda Verckin eiliſt
liſt

Sumer hucrier / þo at hr bere þ þrannm / þ god-
uerckin þorfiene ecki fyregefning Syndanna / þa vi-
lia hr þo / þ goduerckin i þm sem eitt nytt lifuerne
haſa vr þrckit / verdſtulldi eiliſt lif / Enn þad megu
vier med ongu mote tilſtadia / þ oss skule fyrir vors
hreinferdis og verdugleika saker gefit verda eiliſt
lif / heldr alleinazta vtaf ſtarfnad fyre Gudz mi-
ſtunnſemi Jhesu Christi vegna / Og þessi er Sau-
kin / þat vor hlydne er ætid o hreinferdug / og þock-
nazt ecki Gudi vorra vegna sialfs / heldr alleinazta
Jhesu Christi vegna.

Og enginn heiluita madr er suo manngæfkn-
lauſ og dulinn at sier / nær ed hann ranſakar sialfs
sina eiginliga Samuigku / þ hann dirfuiſt at seigia
sin goduerck verdug at wera eiliſs lifs / þuiat suo
seiger S: Paall i. Corinth. xiiij. Eg ein mier
onguan einn Samuitugr / enn i þui em eg þo ecki
riettlættr. Fyrſt at Paall Poſtuli suo Heilagr
merckiligr mann, fullur godra wercka þarf at seigia /
hat ecki verdi hann fyre sin verck riettlættr. Myklu

 meidr.

miðr mundi hann þa seigia Þ hann villdi þyre sin godueret audlazt eilipt lip/ Þar til seiger eirnin Chri-stus suo Luc. vvij. Nær eð þier haþuit giort allt Þ/ huad yðr er skipat / þa seigit þo /at wier erum o nyt-ter þionar. Og Sancte Paull til Roma: vj. Ca-pittel seiger/ Þ Gud haþe alla hlute inneluckt vnder syndinna/ suo at hann miskunnadi ollum.

Wier vilium hier og eirnin ecki Þm hlyda / sem þar seigia (Per Synechdochen) Þ er þo at godueret-kin þorþiene ecki med ollu eilipt lip/ þa þorþiene þau þo enn nockut/ og styrcke þar til/ þuiat Þ sama er ein Contradictio/þat er ein motstadlig/Eirna hellzt þui/ sem suo innehelldr / þad vier vt aþ Nadinne þyre Gudz miskunnsemi Jhesu Christi vegna audlunzt ei-lipt lip. Og at hallda þar eirnin taþn þramme at menn meigi yþuerkomazt Þ sama / þyrir vorrar hlyd-ne/ vercka og þorþienunar saker. Og þo at þar væ-ri enn nockr þorþienan til i vorum verckum / þa kynne Þ þo i barattu Samuigkunnar vti Daudans angizt ecki at standazt/ wier mundum alla tima þes-viser verda / Þ vort lipuerne og hlydne / væri ecke i allanmata swo hattad / sem Þ med riettu þyrir Gu-di vera skylldi.

Og i stuttu male at seigia / þa kann vor þor-þienan ecki at standazt þyre Gudz dome/Þuiat Laug-malit a sakar oss alla tima/ og helldr oss seka og syn-duga / Swo sem Þ S.t Paul hann seiger i. Corint: vv. Þad kraptr Syndarinnar þa ste Laugmalit/ En

lop

Af godum Verckum.

Lof sie þm Gudi sem oss hefer Sigruinnigina gefit þyre Jhesum Christum.

Enn þ skulum vier vita / þo at vor hlydne hun þorpiene ecki eilift lif / og þ vier verdum ecki eirnin þar þyre Saluhialpliger / Helldr alleinazta vt af Gudz þaudrs nad / milldi / og miskunn / Jhesu Christi vegna / þa erum vier þa samt skyllduger til swodan hlydne Gudi at veita / og hun hlytur riettri tru epter at þylgia / þannim þa þorpienar madrinn bædi andlig og likamlig verdlaun. Huer ed sum verda i þessu lifue / og sum annars heims endrgolldin. Epter þui sem Christr sialfr hann seiger / Gefit þa mun ydr gefit verda.

Enn huar þyre verdr þa eilift

lif verdlaun kollut / Suo sem at þar seigizt / þ einum sier huerium mune hann gefa sin laun / epter þra til verckna di?

Þetta er Laugmalsins ordtaki / og suo plagar þad ordum vm at þara / og vtskrifar suo huernen at þr hiner somu skule i lage vera / Sem audlazt vilia eilifa Saluhialp. Og vill suo mickit seigia / þat eilift lif verdi riettlatum at giof gefit / þui nær ed Laugmalit getur verckanna / þa vnderstendzt þar þyre eins sier huers riettlati /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

edr hans ranglæti / þt Laugmalit kemr hier suo oft dum at vm þetta epne / sem at kynnu vier sialfuer Laugmalino þullnægiu at giora / Og lika sem at vær rum vier rietttlater / loþar og till seiger suo þm riett latum eilipt lip.

Enn þar iafn þramme skulu vier þo vita / vt af Gudz Euangelio / þ alleinasta þyre rietta tru þa verdi oss riettlætid til reicknat Jhesu Christi vegna / Lika suo sem þ hefdum vier sialfuer Laugmalinu þullnægiu giort / Med þui at oss verdr nu vppfyllingin Laugmalsins og riettlætid till reicknat / þa verdr oss eirnin eilipt lif loþat og tilsagt Suo sem riettlatum / Ecki vpp a þ / At vier hofum suo mycla velgiorninga forpienat helldr suo / þ þr eru oss til sagder og loþader Jhesu Christi vegna / Og þessi somu Launin / er ecki þ verdkaup sem med sialfs skylldu er heimtanda / helldr ein ast giof Gudz.

Hier plagar eirnin at seigiast vt af afskilianleick Daudligra Synda / Og nadaligra edr Dagligra Synda / þui fyrst at þar blifua enn nu Synder vti Gudz Heilogum / þa er vel naudsynligt at afskilia þær Syndirnar sem enn nu blifua i þm sem helgader eru / Og hueriar þat standazt mega / med riettri tru / og godre samuizku / Og hueriar eigi standazt mega medr riettri tru / helldr eru suo hattadar / at huer ed þær giorir / þ sa hm same þrafalle Gudz nad / og sie ecki sidan Heilagr / þar til hann idrazt / Suo sem þ Dauids horan og Mannsrap vat / Vt af huer

ium

Aþ ypuerbotinne

ium atſtilianleika þ adr þyre er nog aþ ſagt.

De Pœnitentia

Huad er Ypuerbotin?

Ypuerbotin er ecki annat / enn ſuo ſem idran og angr/otta og ſkelþuing at haþa/ypuer þeim Syndum ſem þramdar og þulkomnadar eru/Og þo þar eirnin med at trua heilogu Gudz Euangelio/og Aþlauſninn:/þ Syndirnar ſie viſſiliganna þyrtegeþnar Jheſu Chriſti vegna/ Eñ ecki þyre voran ſialþs idra og angr ſemi/helldr alleinazta þyre ſaker Gudz miſkunnſemdar/ſem ollum mõm er tilſaugd Jeſu Chriſti vegna/. Þar þyre kallazt at bæta/idran og angr at haþa/at þorbetra ſig/og nu odru vis ſinnadr at vera enn ſuo ſem þ adr til þorna/og at ſporna vid Syndunum/ og at a ſetia ſier at ypuer bæta ſit liþuerne.

Huerſu marga parta þa

heþer Ypuerbotin?

Tvo parta/ Jdrunina og Truna/ ſa hm̃ þridie partrinn maa þar og eirnin vel till leggiazt/ Einckum ſem er eitt riett Chriſtiligt liþuerne huert at er einn auogytr/ ſannrar ypuerbotar.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af yfuerbottinne
Huad er Idran og
Synda angr?

Hiartalig idran er su hygd og skelfing i Hiartanu/nær ed samuitkan þonnemr Gudz reide og sinar synder/ Og angrar sig vm þ/ at hun hefer suo saurliga syndgazt.

Vt af þessum parttinum/edr hluta malsins eru marger vitnisburder vti Heilagre ritning / Christur sialfr hann seiger a Marci i þyrsta Capitula / Giorit yfuer bot og truid Euangelio / Item Johelis ij. Ca: J sundrslitid ydar Hiortu / enn ecki ydar klædi / Og snuid ydr till Drottins Gudz yduars / J bok Isaia Spamanz seigir Gud suo Eg a lit hinn þarada/Og þann sem er eins sundurslitins Anda/Og þann sem hradr er þyre minu ordi / Og vti hinum þyrsta Capitula Isaie seiger hann / Hreinsid ydr / Land i burt ydra vondzliga breytne þra minum augum.

Þessi idran og Synda angr/skal proazt og vagga medr mann inum/Suo þ vier ecki alleinazta vidrkennum hinar augsyneligu syndirnar / Helldr iafnuel eirnin þann hinn innsta o hreinleika nn / þar fyre þa er og eingin saunn yfuerbot i þm hræsnorunum / þuiat þr hafa ongua idran nie Synda angr i sier / Ja þr hafa myckla helldr eina gedpeckne a sinu vondzligu lifuerne / Lika sem at hefdu þr allz ongvar Synder giort / Og þennann siergadingskapunn

Aþ ypuerbotinne

þinn ſtraþþar Chriſtur opteſinnis miog hardlúgarma/ Sierdeilis / Lucas viij. Capitt: þar hann ſeiger / Eþ at þier þorbetred ydr ecki / þa munu þier aller þyrr giorazt.

Huadan kemr nu ſuodann

hiyg og ſkelþuing i vorn hug?

Vt aþ Gudz ordi /huert ed Syndina ſtraþþar ſuo ſem þar ſeigizt til Romanos j. Capit: þ Gudz reidi verdi aþ hiim ne opinberud ypuer allt o gudligt aetlæþui og illzku verck mannanna / Og Chriſtus hann ſeiger ſialfr Johan: xvj. Capit: þ Heilagr Ande muni ne ſtraþþa heimenn Syndarinnar vegna.

Enn huad er truan/ſa annar

parturinn Ypuerbotarinnar?

Hun er þ trunadar trauſtid/medr hueriu at huer ſem einn truer þui þ honnum verdi Syndirnar þyrr regefnar an ſinnar þorpienunar þyrr ecki Jheſu Chriſti vegna / Aþ þeſſum partinum þa eru eirnin marger vitniſburder vti Heilagre ritning / Acto: v. Capittula ſeiger Santt: Petr ſuo / Aþ þeſſum vitni aller Spamenn / þ þyrr hans naþn ſkule aller þr/Sem a hann trua audlazt þyrr gefning Syndanna

Og til

Aþ yþuerbotinne.

Og til Roma: v. Capit. seiger S. Paall/ þyrft vier eirnin nu riettlater vorðner þyre truna/ þa hoþum vier þrid hia Gudi/ þyre Drottinn vorn Jhesum Christum.

Og Syndirnar verdi þyregeþnar vt aþ Lłaðinne/ eirnin o verdugum/ þ sama vottar Sancte Paall til Romano: iij. Capit. Swo seigiandi. Aller saman eru þr syndugir/ og þara a miss þrar hrossunar/ sem þrættu at haþa þyre Gudi/ og verda an þorþienunar riettlater/ vt aþ hans Łłað/ þyre endrlausnina/ þa sem vorðin er þyre Jhesum Christum. Og til Epheſ: ij. Capit. Vt aþ Łłaðinne eru þier Saluhialpliger vorðner þyre truna/ og þ sama ecki vt aþ ydr/ Gudz gioþ er þ/ ecki vt aþ verckunum til. Og til Roman: v. Capit. Þyre huern vier hoþum eina at gongu i trunne til þaudrsins. Roma: iiij. Capit. Þar þyre hlaut riettlætid at koma þyre truna/ suo at þ sie vt aþ Łłaðinne. Og til Roman: viij. Capit. Þat sem Laugmalenu var omoguligt/ þ sama þullgiordi Gud/ og sendi sinn Son i likingsyndugs holldz etc. Psalm xxxj. Eg sagda Eg mun iata Drotne min brot/ þa þyregeþr þu mier misuerckan minna synda.

Þessi sama Truan giorir einn atskilianligann greinar mun a millum idrunar Peturs Postula og Judasar/ a millum idrunar Dauidz og Sauls/ Jdran Petrus og Dauids heþer þm hialpat/ þt þr haþe haþt orugga tru a þui þyreheitinu Łładarinnar/ þar

þyre

Af þuerbotinne

þyrr haþa þr audlazt þyrrgeþning Syndanna / Og huggan þeingit / Enn Judaſe og Saul þa heþer eckí þra idran þm hialpat þt þr haþa ecki haþt truna a þui þyrheitinu Nadarinnar / Þeſſi truan giorir eirnin einn at ſkilianligann greinar mun a millum ſonar ligs og þrældomligs otta.

Enn huad er þræl-
domligr ottr?

Þrældomligr ottr / er ein hrædzla an truarinnar

Huad er Sonar-
ligr otte?

Þann er ein ſuodan hrædzla / i huerre at þo er i hiartanne ein ſaum trua a Jheſum Chriſtum / huer ed handlar þyrr heitid Gudz Nadar / Og ſig midr i ſkelþuingunum hughreyſtir aptur medr Nadinne og miſkunn Gudz.

Enn huad ſeiger þu vt
aþ Jatningunne og þullna-
dargiordinne?

Jatningin edr Skriptar malin og þullnadar giordin eru vpprunnen ſuo ſem aþ nockrum ſiduenium kirkiunnar / vegna opinberligrar Þuerbotar

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ ypuerbotinne

ſuo innſett og til þundit / Þuiat i vpphaþui kirckunnar vrdu þr hiner ſomu ſem þunduzr i opinberligum laſta verckum / og ſtor Syndum i bann og i þorbod ſettr / Og vrdu ecki þyri medtekner aptr / enn þ þr heþdi adr þyrre til ſkripta geingit / þ er / ecki þyrr enn þr heþdi adr giort opinbera iatning þyrer ſinum Paſtor og Soknar preſti / Og bedizt litillatliga aþ honum ſinnar aþ lauſnar / Og þui loþat at þr ſkylldu ypuerbæta ſit lifuerne / Þar epter a / vard þm vpp a lagt ein þullnadar giord / þ er ein opinber almennlig ſkript edr hirting / odrum mom till epterdæmis og viduorunar.

Enn þeſſi ſiduanenu ſkriptar gangſins og opinberligrar ypuerbotar / er nu aþtekinn i auſtr alþunum og i Grickland̃z kirckiunum / hellz þyre þeſſ ſaker þ einn. Diakne ſkylldi i leyneligu ſkriptar male haþa ſkammat eina kuinnu / þui eþ at þ væri nu aþ Gudi bodit / Þa heþdi mennirner ecki haþt mackt til / at taka þ aþ.

Huad er venuligt ſkrip

tar maall / Sem vid þre ſtinn ſkier ?

Þad er ein þramtalning Syndanna / ecki vtaþ Gud̃z Bodordi till tekin / Enn þo er þ ſama miog naudſynligt / þ ſkriptar gangrin verdi ſamt halldin i

Kirckiu

Aþ ypuerbotinne

Kirckiu ſoþnudinum / Fyrſt þyre Aþlauſnarinnar ſa-
ker/ Þar nærſt þyrir godrar augſyneligrar ſidſemdar
ſaker/ Þt þyre þa ſomu ſiduenid mega hiner o lærdu
þeſſ betur og bikuæmligar i Chriſtiligum lærdome
mentader og leidrietter verda / Og at venia ſig ſuo
til koſtgæþuligrar idkunar þeſſ hins ſama lærdoms.

Þar at auk þa er þ eirnin ecki ſuo tilheyriligt
at lata þa menn ganga til Heilagz altaris/ Sem ecki
haþa adr til ſkripta geingit / Og ecki eru vnderuiſa-
der in Catechiſmo / Enn þ einazta mega menn vita/
Og vel þormerckia / þ ſamuigkan ſkule ecki þyngi-
azt medr þramtalningu Syndanna / Þuiat algiorlig
edr þullkomlig þramtalning Syndanna er o mogulig
Suo ſem þ hinn viz. Pſalmrinn hann ſeiger / Huer
þær ſkyniat/ huerſu opt hann ſyndgazt /og miſgiorir/
Þyre gef þu mier Drottinn þær Duldar Synder/ ſuo
lika kann þm ſem til ſkripta ganga / Chriſtilig hug-
gan/ heilrædi god / Og Aþlauſnin med at ſkiptazt /
nær ed þr þramtelia og i lioſe lata nockrar þær Syn-
der/ hueriar ed þm þickir þa þuinga ſem hellzt ſitt
hugſkot.

Nu ſeiger þu ſuo.

Dommarinn kann onguann kuittann at ſeggia/
vtan madrinn vidrkenni þyrſt ſina ſauk/ Þuiat vti iat-
ninguñe og ſkriptar gongunne verda meñ aþleyſter og
kuiter ſagder/ þar þyre hlytr þyrſt ſyndin þramſitalin at

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

verda / og vidrkenningin þar yþuer at koma.

Andsuar.

Vti Kirckiunne er tuenna handa walld til / þyrft Predikunar Embætti edr curam animarum / Og þ sama Embætti a hærir Samuigkuna / og er eitt þionuztu samligt Embætti / Sidan þar nærst ein opinber augliosi medkenning misuerckanna / þyrir huerra storbrota saker þ Kirckian þorbodar hina o hlydugu og þriogkn þullum. Enn vti Skriptar malinu er alleinazta eitt þionuztu Embætti / þuiat Kirckiu þienarinn / sem er Presturin aþleysir ecki sem einn Domare / Helldr suo sem einn Gudz þienare / Og anguann biþalning heþer hann þar til at hann skule allar Synder med eiginligu naþne þramtaldar heyra / og þar Dom yþuer at seigia / Helldr heyrir hñ alleinazta til at kunngiora þyregeþning syndanna / og til seigia Nadina þyre Auþlausinina.

Nit annat valldit / er su hin ytre Juris dictio edr Laugsaugninn / Huer ed ecki er ein heimoglig vrskurdan yþuer Samuigkunne / Helldr yþuer þre augliosligre breytninne / þui athæþuinu manzins og liþnadinum. Og heyrir alleinazta vt yþuer þau opinberligu Lasta verckin og stor brotin / þuiat su sama Laugsaugnin edr Juris dictio hun þorbodar og i bannsetr þa hinu somu sem þundner verda vti opinberum stor syndum. Og medtekr þa aptr / sem sig vilia yþuer bæta / og sinar misgiorder yþuer geþa.

Huad

Af yfirbotinne.

Hvad er fullnadar giordin?

Fullnadar giordin er ein augsynelig Laga hirting og pianing i Kirckunnar Laugmale / af monnum til fyrndin og innsett / odrum til epterdæmis og viduorunar / til at burt skelfua fa i fra stor syndum og allzkyns illzku verckum / Eda huort fyr hugleiddu aluarliganna / at yfirbæta sitt mal edr eigi / Hui fordum i vpphafui Christninnar fa hafa ecki opinberliger stor brota menn verit medtekner aptr / fyre vtan opinberliga yfirbot medr fiegiallde og odrum laga hirtingum. Og fuilika yfirbot kolludu fyr eina fullnadar giord.

Hversu marghattud.

er fullnadar giordin?

Twefolld / fann eina er / fullnadar giordin opinberligrar Yfirbotar / Sem fordum daga i vpphafui Kirckiunnar hefer halldin verit. Hinn onnr er af fry Scholasticis innsett og vppdicktud.

Huer er fullnadar giordin opinberligrar Yfirbotar?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ ÿþuerbotinne.

Hun er ein opinberlig Laga hirting / huer eð þm vard aþ Kennimannunum vpp a Laugd sem leiðrietta skyldi / vegna þra opinberligra storsynda eð hann hafði i þallit. Og til at reyna þa hinu somu þar med / huort at þm væri þ eirnin hugleikit at ÿþuer bæta sig aluarliganna. Og huernen þr hegdudu sier vti þuilikri ÿþuerbot og i þm skriptum / Sem i þann tid voru aþ Biskupinum þm vpp a lagdar. Sidan þar epter a vard þm loþat aptr til inngongu heilagz Altaris / og Sam neytis Christinna manna / Þessi þullnadar giordin var med morgu moti / epter mala voytum og mickilleik Syndarinnar. Og lika suo sem at misgiordirnar voru til / lika suo þa hoþdu þær sinar Canones / og Lagasetningar eiginliga þar vppa giordar.

Huer er þullnadar giordin aþ þm Scholasticis til þundin?

Nær eð madrinn giorir opera indebita / þ er þau verck / Sem hann skylldazt ecki til at giora / og þeinecker sier þar med at bitala / og at aþleysa pinuna hreinsunar elldzins / eðr annarra stundligra refsinga / þuiat þr Scholastici seigia suo þ Syndirnar verði fyrigefnar per absolutionem þ er fyre aþlausnina / Enn su eilifþlig pina hueria eð madrinn ætti

at

Aþ ypuerbotinne

at lida Syndanna vegna / þa verdi hun omſtiptt i ſtundliga pinu hreinſunar elldzins / þramar meir þa ſeigia þr enn / þ einn partr þuilikrar pinu þyre vall-dit Lycklanna / og ſuo nockrn part þyre vor vppdick-tud verck / þa verdi aþtekinn / þannum þa kenna þr þ eilifþlig pina verdi þorminckut og þyregepin þy-rir vora ſialfs þullnadar giord / Huert at er einn mickill og ogrligr villu domr.

Huadan er ſu þullnadar giordin vpprunninn / Sem kal-lazt Canoni-ca?

Þordum þyrſt i vpphafui Chriſtiligrar Kirckiu (Suo ſem adr er ſagt) medtokuzt ecki opinberliger ſtorbrota menn / þyre vtan opinberliga ypuerbot / og til ſettar ſkripter. Þeſſi Ypuerbot kalladizt ein opinber þullnadar giord og var ein augſynelig La-ga hirting aþ monnum til þundin. Ecki þo i þa meining / at hun ſkylldi þullnad giora þyre Gudi / eda þ hennar vegna ſkylldi Syndirnar þyregepnar verda. Þar epter a ſeirna meir a timum þa þeſſi Ceremonian var aþ tekin / bleiþ þo ſamt þtta ordit Satisfactio i tidkan / Aþ hueriu ed hiner o Lærdu haþa giort einn Andligann hlut aþ einum veralldli-gum / Suo ſem naudſynligann til Syndanna þyre-gepningar.

Ein

Ap ypuerbotinne

Enn huad helldr þu ap þyre latningu stundligrar pinu/Huort kunna lycklarner pislina vpp a at leggia edr hana i burt at taka?

Fyrst þa hliotum vier at vita / þ þyre gepningin da di Syndarinnar /Og suo pinunnar / þa sie einn Chuists velgiorningr / oss vt ap Iesadinne veittr og gepinn/Huer ed til lika þa þrelsar oss / badi vt ap Syndine og suo eilipum Dauda.

I annare grein þa hliotum vier i sunder at skilia þa þyregepningina eiliprar pinu i burt þra þre þyre latningunne stundligrar / þuiat þau Heilog Gudz born/hliota eirnin med at bera þann þunga / Og þa hepndar plagu/Sem Gud lætr stundum koma yþuer þess heims veralldar menn/Suo og ernin lika straþþar Gud nockrar synder/ medr eiginligu og sierligu motlæti og repsingum / Lika suo sem þ Dauid hlaut stroppum at lida/vegna þess hordomsins ed hann dryg di / Enn þetta er ecki eit vniuersale/ þ er at þ skier ecki suo almennliganna yþuer alt / Og hender ecki alla menn / þuiat syndirnar verda optsinnis þyre gepnar þyre vtan sierliga repsing og straþþan

I þridiu grin þær hegningar og alogr sem Gud hann leggr vppa / kunna ecki þyrir valldit Cyclanna þyrelatnar at verda / þr haþa og eirnin on-

guann

guann bifalning til / slikar hegningar edr alogr / vpp
a at leggia / edr i burt at taka.

I þiordu grein / þa skulu vier vita / þ þyrir vo-
ra yfuerbot / verda slik kualrædi edr hegningar / opt-
sinnis mycktar og þorminckadar / eda med ollu i burt
teknar / Lika suo sem þ / bædi smaar og storar hefn-
dar plagr / huort ed þær snerta helldr eitt heillt Kon-
ga rike / edr nockra menn i Riki nu / þa eru þær opt-
sinnes þyrre yfuerbotina / mycktar og þorminckadar /
Swo sem þ S. Paull hann seigir i. Corinth: vj. Ef
at vier Dæmum oss sialfuer / þa verdum vier ecki
af Drottne Dæmder.

I þimtu grein / þianingar og motlæti heila-
gra manna og riettruadra / eru ecki alla tima hefn-
dar plagr edr refsingar Syndanna / Swo sem þ var
hormung og meinlæte hins heilaga Jobs / og anna-
ra Gudz heilagra manna. Item motlæti og ofsock-
ner Postulanna og pislaruottanna / voru ecki pisler nie
refsingar þm til sendar / vegna sialfs þra misgior-
da. Helldr voru þ sierlig Gudz verck / þyrre huer ed
truan Christinna manna væri i þui meire idkan / og
Gudz dyrd og hans vegsemd yrdi þui augliosare.

Hiner Christnu skulu / i þuilikum harmkuæ-
lum og hormungum eirnin vita / þ at ecki sie þr eitt
teinckn Gudligrar reidi / Helldr skulu þr alita Gudz
godgiarnan vilia / Einckum / þ Gud vilie þyrre sli-
kar þianingar af ma Syndirnar i oss / og deyda holld
zins girnder / Suo at þar proizt og vaggse medr oss

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap þuerbottinne

ein andlig þornyung/ Nuner godþusu skulu saimarliga þ halldа / at ecki sie þr ap Gudi þyre þann skulld þuergeþner nie ap honnū þrelitner / þa at þr hliote hier i heime mycklar hormungar og motlæti at liida/ Suo sem þ Sanct: Paall hann seiger / þ vier verdum ap Drotne tyckter / Suo at vier verdum ecke medr heimenum þordæmder.

Huad er þ Aplatid?

Þat sama er ecki annat/ enn suo sem ein þyrelatning opinberligrar Laugmalsins reþsingar / Og ein þullnadar giord/ og ein apleysning edr kuittan epter þornum reglu bokum Canones edr lagasettningum / Enn med þui at suodan Canones og reglu hald / haþa ecki verit vtan mannanna innsetningar/ þar þyre haþa þr og þyre Gudi huorcki pinuna nie saukina kuittad/ huar þyre at slikar indulgentiur og aplag giaþuermattu med riettu vel aptakazt/ Þyrst þær vorv ecki ap Gudi bodnar/ helldr ap mōm innsettar.

De Absolutione

Vt ap Aplausninne

Huad er Aplausninn?

Vt aþ Aplausninne

Hun er ein sannarlig stadþesta þess hins sama / þ þier eru þinar Synder vissiliga þyrgeþgar / Og þ Gud vilie þier Jhesu Christi vegna nadugr og miskunnsamr vera / Þuiat Christur sialfr hann seiger suo aMatth: xviij. Huad þier uppleyset a Jordu / þ skal eirnin a himnum upp leyst verda / Og allt huad þier bindit a Jordu / þ skal eirnin a himnum bundit vera / Og Johan: xx. Huerium þier þyrgeþit Syndirnar / þm eru þær þyrgeþnar / Og huerium þier aptr halldit þær / þm eru þær aptrhaldnar.

Man nockut Aplausum

opt sinnis þraum verda?

Ja vel / þuiat lika sem Sancte Petr hann spurdi Christz Drottinn vom at aMatthei xviij / Huersu opt sagdi hann / hlyt eg at þyre geþa minum brodr þm ed misgiorir vid mig? Þa suaradi honnum Jhesus Christr lausnarinn sialfr / siotigi sinnum siau sinnum / Og Sanct. Paul hann seiger til Gal: vj. Cap Eþ at madrinn verdr þorhindradr vti einhuerium glæp / þa leidr hann med hoguærum Anda / þier sem andliger erut / Og Heilog Christilig Kirckia / Hun bidr eirnin Dags dagliganna / Þad þyrgeþ þu oss vorar skullder suo sem at vier þyrgeþin etc. Og Jhesus Christus hann seiger Luc: xv. Capittel

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Vt af Aflausninne.

Það þaugnuðr mune a Nïmnum vera yfuer einum Syndugum þm sem yfuerbot giorir.

Giora þa þr villu menn Nouatiani og Cathari eirnin riettliga / þ þr afsegia þm monnum fyregefning syndanna / sem epter skirnina inn falla / i Syndirnar aptr?

Þr hiner somu þa giora miog ranliganna / og eru ogriliganna villter / Hui þ maa med morgum epter dæmum bædi hins Gamla og Nyia Testamentisins biuisazt og Sannprofad verda / þ þr hiner somu sem i Syndinar voru fallner / þa hafui audlazt fyregefning Syndanna / og sina aflausn þeingit vt af Christo og heilagre Kirckiu. Einckum sem var Dauid Konnungr / Manasses / Petr Postuli. Og allr sa prafallinn Kirckiu soknudrinn þra til Galatas / hann var af hinum heilaga Paule medtekinn aptr til yfuerbotarinnar / Og suo byðr Paull Postuli eirnin þ þr i Corinthiu skule medtaka þann saka mann til Nadarinnar aptr sem leigit hafði hia sinne stiupmoðr / og sanna yfuerbot giorr. Lika suo seiger og eirnin Gud sialfr fyr munn Spamanzins Ezechiel i xxviij. Capittel. Swo sannarliga sem eg lifue (seiger Drottinn) þa hefe eg onguann vilia a Dauda Syu-

Vt af Aflausninne.

da Syndugs manz / helldr þ hann lifpie og leidrietz tizt. Hier sannar Gud sitt heitt med eidi / suo þ Samuizkan verdi þui hughraustare / nær ed hun ecki alleinazta heyrir þyrheitid/helldr iafn vel eirnin þ hid sama medr einum eide stadfest vera og opluge giort.

Enn huad seiger þu af þm mal-

greinunum i Pistlenum til Ebreos vj. Capit. At þ sie omoguligt þ þr sem eitr sinn vpplyster eru etc. Og i þm x. Cap. Eþ at vier Synd gunzt motprounar samliga etc.

Þessar greiner afseigia ecki þm sem fallnær eru i nadina Gudz og velgiominginn Christi / Hin þyrre greinin seiger vt af þm Gudlostorum / og illzku fullum hadungar mõm / huerier heldzt ed opsækia Gudz ord i mote sialfs þra eiginligre Samuizku/ og þyrelita suo þa amiminginna til Ypuerbotarinnar/ at þr eirnin suo gædzku lauser ganga þrain i sinne opstæke og veralldar vizku / og hæda Gud sialfan/ Þessir hiner somu / a medan þr blifva suo samer og iafner / hafa Christum Jhesum at hade og Krosfesta hann/ og hlyda ecki Gudz Euangelio þa kumna þr ecki þornyader at verda / Hin onr greinin / varar oss vid/ þ ver missum ecki Gudz nad og Christi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Vt af Aplausninne.

velgiorning / þui huer hann misser Christi Nadar og velgiorningss sa er Domsins sekur.

Er þa og eirnin su Synd

sem ecki verdr þyrgeþanlig,
þinn?

Jr Christr giorir einn atskilianligann greinar mun a millum þar þyrgeþanligrar og o þyrgeþanligrar Syndar (Matth: vij. Capit. Suo seiggiande / Huer þar talar nockut a mote manzins Syne / þm mun þ þyrgeþazt. Enn huer hann talar nockut a mote Heilogum Anda / þm mun þ ecki þyrgeþazt / huorki þessa heims nie annars. Og Johann: hann seiger suo / Huer hann sier sinn Brodr syndgazt ecki til Dauda / sa ma vel bidia / Enn þar er ein Synd til Dauda / þyrr hre seige eg ecki þ nockr bidie.

Huad er Syndin a mote Heilagum Anda.

Nim heilage Augustinus helldr þ þrie Synd a mote Heilogum Anda / Suo sem þa / nær ed nockrer / vilia med ongu moti yþuerbot giora / og eru suo þorsmananar og obsocknar menn Gudz Euangelij / Item og þr ed oruæntа sier Gudz nadar od miskunnar /

Vt ap Aplaustaune.

naz / Þuiat þessar Synder stride sterliga hellst i mote naadinne og Guds milldi / og i burt reka hana þra sier / Allar adrar Synder huersu storar og myckl-ar at þær eirnin eru / Nær ed vier bidium vm Nad og miskunn / þa verda þær þyrregeþnær / Þar þyr-le ggr hinn heilage Augustinus þa malsgrein Christ suo at / At huer hann talar nockut a mote Heilo-gum Anda / Þ er / Huer sem Þ Ordit Nadarinnar / Huert ed Predikat / og þyre vitnisburdi Heilags Anda stadpest er / þullkomliganna i þra sier rekr og sui virdir Þ / at Þ hid sama sie su Synd / sem ecki verdr þyrregeþin.

Er þa og eirnin / ein sier huer hrasan epter vidkendann samleikinn / eins Synd a mote Heilogum Anda?

Nei þiarre er þui / þar þinnazt morg epter dæmi og vitnisburder vti Heilagre ritning (sem Þ kenn-na) at swodan Synder verdi þyrregeþnar / Swo lika skulu vier og eirnin ecki eina sierhuerria opsokn Heil-agv Euangelij hallda þyre þa Synd sem ecki verdr þyrregeþin / Þniat Manasses og Paull Postule / og adrer þleire / Sem Guds ordi opsokn veittu / þa haþa audlazt þyregeþning Syndanna / Huar þyre at huoru tweggia er wel merckiande: I þyr-stu Þ allar Synder þa verdr riettruodum monnum

þyre

þyregeþnar / Huiat þyregeþningin Syndanna og naadin Gudz er ecki alleinazta einum eda tueimr / edr fumum huerium / helldr er hun ollum mǫm þram bodin og till saugd / Lika sem þ ordin Gudz spiallzins þau hliooda till Johann: i þridia Capitt: þ aller þr sem a Jhesum Christum trua / þa verdi ecki þostapader / Og till Roman: vj. serger hann þ Gud haþui alla menn inneluckt vnder Syndina suo þ hann miskunnadi ollum / Og j. Johann: j. Christur hann er þorlikum / ecki alleinazta þyre vorar Synder Helldr iaþn vel eirnin þyrir allrar veralldarinnar Syndir.

I annare grein / þa skulum vier eirnin vita / at þar er og ein Synd till Dauda / Huer ed ecki verdr þyregeþin / Enn þr menn huerier ed þa somu Synd haþa / er oss ecki leyþuligt at dæma / Enn a posteriori þ er / ap þm seirna hlutanum / þa kunnum vier vel at oskurda / þ suodan Synd sie ecki i þm sem leidrettazt / Og sier snua vmsider aptr til Gudz Euangelij. Lærdoms / Og su Synd sem ecki verdr þyregeþin / sierstr alleinazta þa / Sem i vantrunne stadfestazt / allr till sins enda dægurs edr deyia / Og ongua ypuer bot gioza / Þar i mot þa verdr naadin og þyregeþningin Syndanna þram bodin ollum þm sem till Christo Jhesu og till Truarinnar aptr huerfa / og sanna ypuerbot gioza.

Huern

Vt af Aplausninne.

Huern auogxt giorir

vpuer botin?

Vpuerbotin giorir marga goda auogxtu med manninum / Einckum/ eitt kostuligt gudligt sidpert/ og þolinyung allz Christiligs lifnadar / þuiat i þm sem þyre Jhesum Christum eru þolickter og i þrid þægder / þa hlytr eitt Christiligt lifuerne epter at þrigia / þar at auk einn sannr auogxtr truarinnar/ og ein god Samuizka/ huar vt af at seiger hinn Sæle Johannis baptista aMatth: iij. Capit. Siaed til at þier giorit (seiger hann) riettiligann auogxt vpuerbotarinnar. Og huersu naudsynligt at er eitt swodaut lifuerne/ er adr nog af sagt.

De ffide.

Vt af Trunne.

Huad er Truan?

Truan er ecki alleinazta/ ein medkenning verklama og þrar Historiunnar vt af Christo / Helldr er hun eitt hiartaligt og orugt trunadar traust a Gudi og til Gudz allmattugs / og a hans þyrheitum og til sognum/ Enn sierdeilis þa er truan ecki annat/ enn suo sem eitt orugt at huarf og trunadar transt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

til Gudz miſkunnſemdar / Huer ed oſſ er loþut og til ſaugd þyre hans elſkuliga Son Jheſum Chriſtum.

Þui þo at þyrleheitin ſie marghattud og þau Obiecta truarinnar / þar inne ed truan idkar ſig og auglyſer / lika ſuo ſem þ med ſinum hætte þa biuiſe huer ſina tru / einni þeſſum hlutum / hinn annar i odrum mala þerlum og mannhættum / Suoo ſem þ Moyſes hann hapdi ſina kallan og fierligt ſtrap / Lika eirnin Dauid / þar eptet a ſeirna meir a timum þa hapdi Sancte Paull eirnin ſin a Syſlan og eiginliga handtieran / þar inne ed hans trua vard idkut. En þo er þetta hid premſta Obiectum truarinnar / þar med hann hepr at giora / þ vier treyſtum ap ollu hiarta Gudz miſkunnſemi / þ vier truum oruglliga at oſſ eru Syndirnar þyrgepnar / og þ vier ſieum Gudi almattugum þacknæmer / þyrr Jheſu Chriſti hans elſkuliga Sonar ſaker / ſa ed oſſ gepur þridpæge og þorlickt vidr Gud vorn Himneſkan þaudr.

Ein ſuodan trua ſkal alla tima þorgang hapa og birtazt þyrſt vti vorum bænum og akalle / Og þyre peſſa ſomu tru þa bidr og vænter ſier eitt godt þuſt hiarta / hialpar og þulltings ap almattugum Gudi / vti allzkyns a naudum / þreiſtingum / og harmkuælingum. Þar i mot / an peſſarar ſomu truar / og trauſte miſkunnarinnar / kann eingin riettlig a kallan at ſkie / og onguar haſkaſemder yþuerpinar at verda / þui nær ed ein ſuodan orug og

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Trunne.

rotþauſt trua er ecki i hiartanu / þa þellr manzins ſinne vti miſtrauſt og eþuablendne / eg er vidr Gud a þreiſtingar timanum þrioſku þullr og polin mædiſlauſ.

Huernen þa ſkier ein ſuodan trua vti hugſkotinu?

Heilagr Ande hrærir og vpptendrar hiortum mannanna þyrir heilagt Gudz Euangelium / huert ed kennir oſſ / þ vier audlunzt þyregeþning Syndanna þyre Jheſum Chriſtum / huer ed Dauda heþer lidit / og oþþradr er þyre vorar ſaker / Enn ſuo eþler ſig hellzt þeſſi trua / nær ed vier heyrum ſwodan huggunar ſamlig Gudz þyrheit og alitum alleinazta Chriſtum voun þrelſara / og truum þui ouggiganna / þ Gud hann medtake oſſ þyre ſaker ſins elſkuliga Sonar Jheſu Chriſti / og þ hann bænheyre oſſ / og þ at vier ſieum hñ packnæmer / Þeſſi truan er ein lifgan og endr næring hiartans / og yþueruinnr allar ſkelþuingar Daudans og Syndanna / og flytr medr ſier eina myckla og merckliga huggan / ſtyrckir oſſ i allzhattudum harmkuælum / bidr og audlazt alla hlute aþ Gudi almattugum.

Biuiſa þ / at truan ſie eitt attrunadar treuſt / gudligrar miſkunnſemdar?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Trunne

A þessum timum hallda marger lærder menn / þ þetta orðit (fides þ er truan) kallizt ein medkenning Historiunnar / eðr þramtalning Articulis truarinnar / Huað er og eirnin vel vera kann i hia þm o Gudligum / Og apseigia suo þ truan sie eitt atrunadar trauſt gudligrar miſkunnseme / Þar þyre hliotu vier nu vm hond at hapa þau sannarlig og orug Argumenta / þ eru ſkilrike / Þad i þessari malagreinínne / At þyre truna verdum vier riettlater / At þa kallizt þetta orðit (Truan) eitt orugt a trunadar trauſt gudligrar miſkunnſemi.

Hid þyrſta

ſkilrikit.

Sancte Paull helldr till samans huort vid annat þ þyre heitid Madarinnar og Truna / Þa sem þyreheitid hondlar / Roman: iiij. Capitt: Þar hann seiger / Þyre þann ſkulld þa hlytr riettlætid þyre truna at koma / Suo at þ sie vt ap Madinne / og þ þyreheitid bliþue ſtadþaſt / þar med hann vill biuiſa þ þyreheitin mundu till þorgeþins vera / Eþ at þau yrdi ecki medtekin i riettri tru / Enn med þui nu þ Truan verdr sett og samlogut till þyreheitzins / suo sem till sins Obiectio correlatiue / þa hliotu vier naudsyniarinnar vegna suo at ſkilia þ hinn Heilage Paull hann seige ap þre Trunne / Þyre hueria vier aude

Ap Trunne

audlunzt þyrfteitin Gudz og truum í þri / Enn eim
suodan trua / Þa er hun eitt ongt a trunadar trausk
Gudligrar Nisskunnsemi / Enn ecki at eins kyn-
ning / edr medkenning Nistoriunnar ap Christo / Þe-
ka sem þ Sancte Paull hann seiger eirnum till Ga-
lat: iiij. Capittel. Had Ritningin hapue alla hlu-
te inneluckt vnder Syndina / Suo at þyrfteitid kem
mi þyre truna a Jhesum Christum.

Hid Annad

Till Romanos iiij. Capit: seiger Sanct. Paull
vt ap Abraham / þ eigi væri hann veykr i Trunne /
Og hepdi eirnin ongua epuablendne a Gudz þyrfte-
te þyre vantruna / Helldr þ hann væri styrckr og stad
pastr i riettri Tru / Þar i þm stad seiger Sancte
Paull skilmerckiliganna vt ap þre trunne sem epua-
blendninne og vantrunne i mote stendr / Og su ed
Syndanna þyregepning audlazt.

Hid Pridia

Sanct: Paull hann seiger ecki ap einne pudi-
kre Tru / Sie at sie ein slett obreytt idiulaus med-
kenning Nistorinnar / Helldr seiger hann ap þre
sem þar verckar þyregepning Syndanna / Og ett

Af Trunne

legge henne suodann kräpt / þ hun vid rietti / hugge og hugbreysti hugsiog Hiortum i skelpuingum / Og þride samuigkunnar yþuerumme Syndina og Daudann / till Roman: v Capittel seiger Sanct: Paull suo / Þyst vier erum nu riettlater vordner þyre truna / þa hoþum vier þrid hia Gudi þyre Drottinn vorn Jhesum Christum / Item þar ed Christur seiger suo till þrar Syndugrar kuinnu Luce vij. Capittel. Þin Trua hialpadi þier / þa seiger hann vissiliga vt af einne þuilikre Tru / Sem þui samarliga Truer / Og þ medkenner at henne mine Syndirnar þyregeþnar vera / Suo sem þ Christur hann seiger og eirnin / þ þinar Synder eru þier þyregeþnar / Eins lika suo þa hliotu vier eirnin adrar þuilikar malsgreinner Christi at skilia / Suo sem þar / Ed Christur hann seiger till þrar Canuerskrar konu aMatthe: xv. Capittel Og till þrar kuinnu sem i grædslu kaup hafdi alla sina peninga læckninga meistorum vt geþit / aMatthe: ix Capitt.

Hid þiorda

Diirn Heilage Petr Acto: xv hann seiger suo þ Gud hafui hreinsat Hiortum heidinna manna þyre Truna / þ er / at þi hafa audlazt þyregeþning Syndanna / Og eina þridsama Samuigku / Hun er þ, augliost / At þyre eina saman medkenningina

Ap Trunne

ningina hiſtoriunnar ap Chriſto (Huer eð eirnan vel kall vera i hia omilldū og o gudligum) þa verdi eckí hiortum hreinsud / þar þyre hlytr viſſuliga ein tær trua ad vera / eir ſañarligt trunadar trauſt a Gudz miſkunnſemi. Sem þar þær og audlazt þyrege þning ſyndanna.

Hid þimta.

I þm malagreinum vt ap bæna akallinu / er þ vel augliost / at þyre þetta ordit (Truan) meigi eckert annat ſkilit verda / enn ſuo ſem þ trunadar trauſtid a Gudz miſkunnſemi / þyre hueria þ madrinn truer þ Gud viite honnū nadugt vera / og hans bæn og akall heyra / Suo ſem þ Chriſtr ſeiger a Marci vj Cap: Alle huad helzt þier bidiet i yduare ba n / þa trued at þier munit þ medtaka / og mun yd þa veitazt þ hid ſama / Og Jacobus hann ſeiger i ſinum Piſtle þryſta Capitz Ep at einn huern a medal ydar breſtr viſdom / þa bidie ſa hans ap Gudi / Enn hann bidie i trunne / og veri eþuablandinn.

Lika ſuo eirnin i hinu gamla Teſtamentum kallazt þetta litla ordit (Truan) þ trunadar trauſtid a Gudz miſkunnſemi / Suo ſem þ vt ap Abraham ſeigizt / Geneſ: xvij. Hat Abraham hapui Gudi truad / Og þ ſama ſie honnū reiknat til rettlætis / Item Joſaphat Konunge hann / ſagdi ij. Paral: xx Cap: Hlyd þu Juda / True þier a Gud / Drottin yduarn Gud / þa munu þier orugger vera.

Huer

Ap Trunne.

Huer er riettr skilningr þessarar greinar / hinn riettlate lifuer i Tru sinne?

Hellog Ritning til leggr sannre Tru tvo hluti / Einckum sem er Riettlætingin / og lifgunin / þ er þrelsunin ap Syndunum og Daudanum / Og Lærir oss / þ vier verdum þyre truna riettlater / og packnæmir. Og audlunzt eitt svodant huggunar traust / þyre huert vier yfuerulnnum eilifann Dauda / og gettum þeingit eilift lif / Har þyre hliotu vier i þessari grein Spamanzins / þetta hid litla ordit (Truan) ecki at skilia þyre eina toma / og idiulausa medkennning Historiunnar ap Christo / Helldr þyre eitt samarligt trunadar traust a Gudz miskunnsemi þyre Jhesum Christum huert trunadar traust ed audlazt þyregefning Syndanna / Huggar og hreyfir Samuigkunnar / og þrelsar i þra allre skeluing / og giorir menn sannþroda eilifs lifs / Med slikum hætti hliotu vier nu þessa mala grein Prophetans at skilia.

Huad er þa medkennningin Historiunnar ap Christo og ap Trunne vti Lykiande?

Hel med engu moti / vier vilyktum ecki fyrningle

Ap Trunne.

ningina edr medkenningina Historiunnar a Christo þuiat þ er naudsynligt at menn true ollum Articulis Truarinnar. Enn þ nægir ecki / at vier hondlum alleinazta Historiuna / helldr hliotu vier eirnin þangat at venda sem er hennar grunduollr / þ er vpp a Syndanna þyrregeþning.

In Symbolo stendur suo / Eg true þyrregeþning Syndanna / þ sama er ein rietr tidkan Historiunnar at Christus Sonr Gudz haþui þyrt þann skulld madr vordit / pindr verit og Krossþestr / Dauda lidit / og vpp aptr risit / vppa þ / at þu skyllder suo audlazt Syndanna þyrregeþning / og eilifft lif.

Huer er Jatningin Christiligrar Truar?

I veniuligre tidkan Heilagrar Christiligrar Kirckiu / þa eru þiorer Symbola / þ er Jatning þra Articulis Christiligrar truar. Hinn fyrste Symbolum þa er Postulanna / Hin annar er þess Concilij til Nicena / og þn kalla sumer messu Credo. Hinn þridia er hins heilaga Athanasij / Sem er Psalmrinn Quicunqz vullt. Hinn þiorda / þa er Te deum Laudamus / huer ed þm Heilogum þorþedrum Ambrosio og Augustino verdr til reicknadr.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Trunne.

Seig þrañ þann Sym-
bolum Poſtulanna.

Eg trua a Gud Þaud: almattugann ſkapara Himnis og Jardar.

Og a Jheſum Chriſtum Son hans eingetinn Drottinn vorn / Huer getinn er ap Heilogum Anda Þædd: ap Maria meyiu / Pind: vnder Pontuerſkum Pilato / Kroſſþeſtr / deyd: / og grapuenn / Nidrſtie hann til heluitis / A þridia deige reis hann vpp aptr ap Dauda / Vpp ſtie hann til Himna / Situr til hægre handar Gudz Þaud:s almattigs / Þadan er hann koma ſkulandi til at Dæma lifpuend: og Dauda.

Eg true a helgann Anda / Og þar ſie Heilog Chriſtilig Kirckia / ſem er Samneyti heilagra / Syndanna þyrgegþning / Holldzins vppriſu / Og eilifþ lif Amen.

Seig þrañ þann
Symbolum Nice-
num.

Eg true a einn Gud / Þaud: almattugann / ſkapara Himinnis og Jardar / og allz þeſs / huad ſyneligt og o ſyneligt er.

Og a einn Drottinn Jheſum Chriſtum / Gudz eingetinn Son / Huer ed þyrer allar heimſins allder er ap Þaudunum þædd: / Gud ap Gudi lios ap liose / San-

Aþ Trunne.

Sannann Gud / aþ Sonnum Gudi / þæddan ecki Skapadann / med þaudrnum i samhattadre veru / þyre huern aller hluter eru skapader / I uer ed vorra vegna mannanna / og þyrir vorrar Saluhialpar saker oþ anstiginn er aþ Himnum / Og holdgan tekit þyre heilagann Anda / aþ Maria meyiu / og er madr vordinn / og þyrir oss Krossþestr vnder Pontio Pilato / Pindr og graþinn / Og a þridia deigi reis hann vpp epter ritningunum / Og stie vpp til Himna / sitr til hægre Handar þaudrsins / Og er hingat aptr þadan komandi til ar dæma lifþuendr og Dauda / huers rikis þ eingim endi mun verda.

Og a Drottinn heilagann Anda þann lifþgiaþara / hann sem aþ þaudr og syne þrann geingr / Uer ed medr þaudr og Syne vnder eins til bedinn / og til lika dyrckadr verdr / hann sa ed talat hefer þyrir Spamennina / Og eina Heilaga Christiliga og Postuliga Kirckiu at vera. Eg iata eina skirn til þyrgeþningar Syndanna / Og eg vona epter vppriss þrann lidinna, og eit lifþi epter komanda heime Amen.

Deig þrann þann Symbolum

hins Heilaga Athanasij / Sem er

Psalmrinn Quicunque vult.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Trunne.

Hver helizt sem Saluhialpligr vill verda þa hlytr hann vm þram alla hlute / at halda rietta Christiliga trv.

Nær hann heldr ecki þa hinu somu aligiorda og oþleckada / Sa verdr an efua / eilipliga portar padur.

Em riett Christilig trua er þessi / Þ vier heidrum einn Gud i þrenningu / Og þrenningina I einingu Guddomsins.

Og samanblanda ecki skilningar greinunum / Nie i sundr at skilia samuerunu Guddomsins.

Þuiat onnur skilningar grein er Þaudrsins / einn onnur sonarins / Aunnr Heilagr Anda.

Em Þaderinn / og Sonrinn / og hinn Heilage Andi / er þo einn Gud / samlikr i dyrd / sam iafnner i eilipu tignar vellidi.

Nuliker Þaderinn er / þuliker er Sonrinn / þuliker er og eirnin Heilagr Andi.

Þaderinn er ecki skapadr / Sonrinn er ecki skapadr / Heilagr andi er ecki skapadr.

Þaderinn er ometanligr / Sonrin er o metanligr / Heilagr Andi er ometanligr.

Þaderinn er eilipur / Sonurinn er eilipur / Heilagr Andi er eilipr.

Og þo eru ecki þrir eilipner / heldr er eiñ eilipnr.

Suo sem Þ eirnin þrir eigi skapader / nie þrir ometanliger / heldr er Þ einn ecki skapadr / Og einn ometanligr.

Lika

Aþ Trunne

Líka ſuo ſem / Þaderínn er almattugr / Sonrínn er almattugr / Heilagr Andi er almattugr.

Og eru þo ecki þrír almattuger / heldr er þ eínn almattugr.

Líka ſem Þaderínn er Gud / Sonrínn er Gud / Heilagr Ande er Gud.

Og eru þo ecki þrír Guder / Heldr er þ ecki Gud.

Suo ſem þ Þaderínn er Drottínn / Þa er Sonrínn Drottínn / Þa er Heilagr Andi Drottínn.

Og eru þo ecki þrír Drottnar / Heldr er þ eínn Drottínn.

Þuiat líka ſuo ſem vier hliotum epter Chriſtiligum ſamleíka / eína ſierhuería ſkilníngar greínina í ſialfu ſier / at iata eínn Gud og Drottínn.

Suo kunnum vier og ecki vti Chriſtiligre tru / þría Gude / og þría Drottna at kalla.

Þaderínn er aþ ongum / huorcki giordr / nie ſkapadr / nie Þæddr.

Sonrínn er alleínazta aþ Þaudrnum / ecki giordr nie ſkapadr / heldr þaddr.

Heilagr Andi er aþ Þaudrnum / og ſyneirum / ecki giordr / ecki ſkapadr / ecki Þaddr / heldr þrampa randi.

Suo er nu / Eínn Þaderínn / ecki þrír Þedrner / Eínn Sonrínn / ecki þrír ſynerner / Eínn Heilagr Ande / ecki þrír Heilager Andar.

Og í þeſſum þremnum ſkilníngar greínunum /

ne eingin hinn þyrste / einginn hinn sidazde / eingenn hinn stadzte/og einginn hinn minzte.

Helldr allar þriar skilningarnar / eru i sier sam ellipligar og samiafnar.

Vpp a þ / at yþuer allr (Suo sem nu adr er sagt) at þremmar skilnings greiner i einingu Guddomsins / Og einn Gud i þremmum Skilning/ ar greinum verdi heidradr.

Huer hann vill nu Saluhialpligr verda / Sa hlytr suo / ap þm þremmum skilningar greinum i Gudi at hallda.

Emi þetta hid sama er og eirnin naudsynligr til eilipr ar saluhialpar/ þ mann truliganna true / at Jhesus Christr Drottinn vor sie samr madr.

Suo er nu þetta ein riett Trua / at vier truum og Jatum / þat Drottinn vor Jhesus Christus Gudz Sonr / sie Gud og madr.

Gud er hann/ vr ap samueranligu edle Faudrsins þeddr þyrir heimsins alder/ Og madr er hann vrap samueranligu edle Modrmar i heimin þeddr.

Fullkomligr Gud/ Fullkomligr madr/ med skynsamligre Salu/ og likamligu holdi.

Sam iafn er hann Faudrnum epter Guddomin/ vam minne er hann enn Faderinn epter mañ domenñ.

Og þo at hann sie Gud og madr/ þa er hann þo ecki tuennr/ heldr er hann einn Christur.

Ecki þ Guddomrinn sie vmskiptr i mañdomin heldr þ Guddomrinn hafui mannidomenn a sig tekit.

Ja ein

Ap Trunne.

Ja einn er hann / ecki i Sammeiningar samaner anligs edlis / Heldr i pui þ hann er einn eilipsiliungar greinn.

Huiat eins suo sem þ Salen og likamenn er einn madr / Lika suo er Gud og madr / Einn Christr.

Huer at pindr er / þyner vors hialprædis Saker / Nidrstie till Heluita / A þridia deige reis hann upp aptr þra Daudum.

Uppstie hann till himna / Sitr nu til hægri handar Gudz Fadrs Almattugs.

Padan er hann koma skulandi till at dæma lif uendr og Dauda.

Og i mot hans till komu hliota aller menn upp at risa medr sinum eiginligum likomun.

Og verda reikningskap at giora / ap þui huad þr hafa giort.

Og þr sem gott hafa giort munu inganga i eilift lif/ Enn huer sem illa hafa giort i eilifann eld.

Hetta er ein riet Christilig trua/huer hann trua er ecki stadfastliga og ougliga þre binne somu / Sa kann ecki Saluhialpligr at verda.

Seig nu fram pann Symbolum/sem Hm Ambrosio og Augustino till eignadr er.

big

Ap Trunne.

Þig Guð lofum vier / þig Drottinn prísum vier.

Þig eilífligann Faudr / heidrar oll verolldin.

Aller Englarner / þr Himnarner / og aller vollduger.

Cherubin og Seraphin / Syngia þier hatt lof med o aþ latanligre raust.

Heilagr / heilagr / heilagr er Gud / sa Drottinn alz heriar.

Himnar og Jord eru full Tignar velldis þinnar dyrdar.

Þig lofar sa dyrdarsamligr Folckr Postulanna.

Og sa lofligr þiolde Spamannanna.

Eirnin sa skinande skare Pislar vottanna.

Þig prisar heilog Kirckia / vti allre verolldinne.

Þig Fader / sem ert o metanligs Tignar velldis.

Heidrar eirnin þinn sannann eincka Son.

Og þann huggarann heilagann Anda.

Þu ert / O Christe / Konungr dyrdarinnar.

Þu ert eilífligr Sonr Faudrsins.

Þu stuggader ecki vidr Meyiarinnar kuide suo at þu madr yrder / til at endrleysa oss.

Þu hefer Daudans brodd yfuerunnit.

Og riettruodum Himnarikit vpplokit.

Þu sitr til hægri handar Gudz / vti dyrd Faudrsins.

Og munt koma enn Domare / suo sem þu truizt til.

Þar

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Trunne.

Þar þyre bidium vier þig / at þu komer til hiálpar þinum þienorum / hueria ed þu hefer endrleyst medr þinu dyrdarfamligu blodi.

Þrelsa þu þitt þolk Drottinn / Og bleza þina arfleiþd.

Stiorna þu þm / Og vpphef þa eilifligganna

Vm alla daga þa lofsegium vier þier.

Wier prisum þitt nafn / vm allder allda / og at eilifu.

Wirdztu Drottinn þennan dag oss nadar samligganna þyre Syndunum at vardueita.

Miskunna þu oss Drottinn / Miskunna þu oss.

Lattu Drottinn þina miskunn yfuer oss vera.

Epter þui sem at vier vonum á þig.

Wpp a þig Drottinn vonum vier / Lat þu oss alldreigi til skammar verda.

Af Gude.

Huad er Gud?

Gud hann er ein Andlig / eilif Samuera edr Substantia / skynsamligur / Skapare og vardueitare allra hluta / o endaligs visdoms / mactaruelldis og godgirndar / riettlætis og miskunsemdar.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Gude.

Seig þu vitnisburde Heilagrar Ritningar af þre einingunne Gudz?

Deutro: vj. Capit. seiger Gud swo / Heyr þu Israel Drottinn Gud þinn / er einn Gud.

Esaiæ vlitij. Capit. Þa seiger Gud þyre Spamanzins munn. Eg er hinn fyrste og hinn sidazte / og fyrevtan mig er engin Gud.

Item xlv. Capit. Eg em Drottinn / og þar er enginn annar.

Og S. Paall j. Corinth: viij. Capit. Hann seiger swo / vier vitum þ Afgudinn er eckert i Heroll dinne / og at þar sie enginn annar Gud vtan einn.

Og til Ephe: iiij. Capit. Þar er einn Gud Þader woz allra / huer at er yfuer yd̃z ollum / og fyre yd̃z ollum.

Og til j. Timoth: ij. Þar er einn Gud / og eín medalrenmare / a millum Gudz og manna / Einckum sa madr Jhesus Christus.

Huersu margar Personr þ er / Skilningar greiner / þa eru i Guddomenum?

Þar er alleinazta ein Guddomlig Samuera / en þriar skilningar / Fader / Sonr / Heilagr Ande / huerar Personr at eru einnrar Gudligrar Samueru / allar eins o endiligar / sam eilifligrar / iafns tignar vell dig.

Vuad

Ap Gude.

Huad kallazt hier Persona edr Skilningar, grein?

Persona edr Skilningar grein kallazt hier ein Guddomlig Nattura og Samuera / suo sem þ Gud Fader er ein Persona / Gud Sonr er ein Persona / Gud heilagr Ande er ein Persona / ein sier huer i eine o vmskiptanligre / eilipligre / Guddomligre Samueru / og er þo einn Gud.

Huar vt ap villtu þ biuisa at þar eru þriar Personr?

Jhesus Christus sialfr hann bydr at skira allar þioder i napne Faudr / og Sonar / og Heilay Anda Matthei i sidazte Capit. Þar verda nu med skyrum og augliosum ordum þriar Personur þrãnefaldar / hueriar at eru einnrar Samueru / og hafa hid sama Guddomligt mackt velldi / iafna dyrd og vegsemd.

Jtem fr Tolf Articuli Christiligrar truar / vitna swodant eirnin / J huerium at vier Jatum þui / þ vier truum a Gud Faudr / Son / og heilagann Anda.

Jtem aMatth: iij. Capit. Werda þessar þriar Personr greineliganna atskildar / Heilagr Andi

Aþ Gude.

hann birtezt i Dupu like / þaudrsins rauſt hun heyrdizt aþ himne / Huer ed aþ ſynenum ſuo vitnadi / þeſſi er minn elſkuligr Son / a huerium eg hepe þockan / honum heyrit.

Item Joh. vo ſeiger Chriſte / Nær ſa huggarinn kemr / Huern eg mun ſenda ydr aþ þaudrnum Ande ſannleiksins / þar verda enn nu aptur þriar Perſonr till greindar / Sa huggarinn ſem ſendr verdr / Sonrinn ſa ed hann ſendir / Og þaderinn ſialfr.

Og j. Johann: j. þrir eru þr ſem þar vitna þaderinn / Sonrinn / Heilagr Ande / Og þr þrir eru einn till ſamans.

Huad er þaderinn?

þaderinn er hin fyrſta Perſonan edr ſkilningar greinin i Guddomenum / einn eilifr / O vmrædanligr / eigi þæddr / Og o endanligr Gud / huer ed aþ ongum heper ſina ſamueru / Og gefr ollum hlutum at þr ſie þ / huad þr eru.

Huad er Sonurin?

Sonrinn er hinn onnr ſkilningar greinin edr ſu Perſonan i Guddomenum / Aþ þaudrnum þæddr

þrir

Af Gude.

þyrir allar hemisins allder / Samueranligr Faudr-
num / Samedlipligr og mattugr.

Huad merckir petta
Jvpphafui var ord?

Ord edr logos kallar Johannis son Gudz / huer
at er su onnr Skilningin edr Personan / Og er su
meinningin / Jvpphafui var ord / þ er / Gudz Son
hann var i vpp hafui / og i þra eilipu.

Huar þyrr kallazt hann
þa logos edr ord?

Har þyrr þ hann er su Personan Guddom
sins sem alla tima / þegar i þra vpphafinu / þa
hefer talat till þedranna.

Sanna þ / at Logos / edr
ord kallizt su Persona sem af
natturu er Gud?

Hinn Heilage Johannis seiger suo / Vt af
þessu ordi / At þ sama væri i vpphafui / þ er
eilipligt / þyrft þ sama ord var nu i þra vpphaf

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

ui / þyrr enn allar skepnr voru skapadar / þa er þ eingin skepna / Helldr er þ sama Ord / Lika sam eiliþligt þaudnum þramar þa seiger enn Johannis / þat sama Ord var hia Gudi / þar med ath skilur hann greineliganna Personunnar edr Skilningarnar / Einekum þ eim ollum Skilningar grein edr Persona er þaudrsins / Og ein aunnr Ordsins / Enn þa seiger Johannis / Og Gud var þ Ord / þar med hann biuisar medr skyrum og skilmerckiligum ordum / at þ sama ord sie naturligr Gud / þuiat Logds edr Ordi / Stendr þar suo sem Subiectum / Og Gud suo sem annad Predicatum / epter þui sem sa hinn Girske articulis klarliganna vtuisar.

Og enn þramar seiger Johannis aþ þessu ordi / þat ord var i heimenum / Og heimrinn er þyrr þ sama giordur / þessar greinir vtuisa skilmerckiliganna þ i Christo sie og bliþue / Ein eiliþlig Guddomlig samuera og Nattura / þyrr hueria þ allar skepnur eru skapadar / þuiat þ er augliost at heimrinn og allar skepnr eru ecki skapadar þyrr þa manz Natturu Christi / þar þyrr seiger Sancte Paull till Collocenses ij. Capittel. Þyrir hann er alt skapad þ a himnum og a Jordu er / Alt saman þa er þ þyrr hann og aþ honum skapad / Og aller hluter stadþestazt i honnum / Item till Collocenses ij. Capittel. I honnum bygger aull pylling Guddomsins likamliganna.

Item

Ap Gudi.

Jtem till Ebreos vti þyrsta Capitrula. Hat stendr suo þyre huern hann hefer verolldina giort / Huer at er geisle hans dyrdar / Og Jmynd hans Samueru / Og ber alla hlute medr sinu kroptugu orde / Jtem s. Johannes s. Bad ed var ap vpphafui / þ vier hofum heyrt / þ vier hofum sied med vorum augum / þ vorar hendr hafa vm preifat / Ap ordi lifsins / þ kunngiorum vier ydr / Og i Gudzspiollum Johannis vj. Capitt. stendr suo Huad. Nær ed pier siaednu Mannzins Son upp para pangat sem hann var adr.

Jtem Johannis xvij. Capit. Auglys þu mig þader hia sialfum þier / medr þre dyrd / Sem eg hafdi hia þier / Adr enn þ heimeurinn var / Jtem Johannis viij. Sannliga seige eg ydr/þyr enn Abraham var bá em eg / Jtem Johannis v. Capitt. Lika sem þaderinn vppueckr Dauda og giorir þa lifuandi suo lika Sonrinn / lifgar eirnin þa hueria ed hann vill / Og Johannis x. Capitt: Eg gef þm eilift lif / Og i xv Capitt: Lofar hann at senda þann Heilaga Anda og seiger / Nær sa huggarinn Heilagr Andi munkoma þann eg mun senda ydr af þaudmum / Og i xv. Capittel. Kallar Sancte Thomas Christum einn Gud / Og seiger suo / Gud minn / Drotinn minn / Og Sanct: Paull till Rom: x. Capit. seiger suo/Christr/Sa ed par er / Gud vpuer ollum hlutum / blezadr at eilifu.

Hus.

Af Gude.

Hvad er Heilagur Ande?

Hann er hin þridia Skilningar grein edr Persona í Guddomenum/ lika eilifligr/ likrar Samueru med þaudr og Syne / huer eg þrañ þarandi er af þaudr og Syne.

Seig þrañ vitnisburdi vt af Heilagre Ritning sem þat Sanna/ þ heilagr Ande sie einn Gud af Nattu-ru?

Hier adr þyrre er sagt / þat Personunnar verdi greineliganna atskildar / þar ed Christr hann bydr at skira í nafne þaudr / og Sonar / og heilags Anda / a Matthei í sidazta Capitula / Lika suo cirnin a Matthei iij. Capit. og Luc: í þridia Capit. þa verda þær þriar Personunnar greineliganna atskildar / þaderinn seiger til Sonarins / þessi er minn elskuligr Son/ a huerium eg hefe þocknan / Hier eru nu tuær atskiliauligar Personr / þaderinn huer ed talar / og vottar Soninn sinn vera / þar at auk/ þa birtizt heilagr Ande í Dufu like/ sa huorcki er þaderinn nie Sonrinn.

Og Johañ : viij. Capit. seiger Christr / Eg mun bedia þaudrinn / og mun hann gefa ydr einn annann

Ap Gudi.

annann huggara / Og enn þramar seiger hann / sa huggarinn Heilagr Andi / huern ed Þaderinn mun senda i minu naþne / hann mun læra ydr alla hlute. Item vti yvj. Capit. Hann mun ecki tala aþ sialfum sier / Helldr huad hann heyrir / þ mun hann tala.

Sancte Paull seiger til Roman: viij. Capit. Þier erut ecki Likamliger / helldr Andliger / Suo þramt Gudz Andi hann bygger med ydr. Enn huer hann heþer ecki Christz Anda / sa heyrir ecki hñ til / Og enn þramar / Eþ at Andi hans / sem Jhesum heþer vppuaket aþ Dauda byggir i ydr / þa mun sa hinn same eirnin / ydra Daudligu likame liþande giora / Og þar i þm stad seiger hann / sa same Ande ber vitne vorum Anda / þ vier erum Gudz born / Þessar greiner atskilia greineliganna þann heilaga Anda / i þra Þaudrnum og Synenum.

Og S. Petur hann seiger j. Pet: j. Epter huerri Saluhialp þa haþa leitad og stundat Spamennirner / Sem vpp a ydr aþ þre til komandi nad haþa þrespad / og ransakat a huerium og huilikum timum / sem at Andinn Christi sa ed med þm var til teicknadi / og adr þre þrañ vottadi / þær pislaner sem at eru i Christo / Hier verdr augliosliganna til teicknat þ heilagr Andi hann væri / adr enn þ Sonur Gudz haþui manz natturu a sig tekit / Og kallar hann Christi Anda / Og enn þramar i þm sama stad seiger S. Petr / huad ydr er nu kunngiort / þre

þa / Sem vdr haþa Guds Postollin bodat þyrr Heilagann Anda / aþ þeirra sendann.

Item Actorum. ij. Epter bok Joels Prophetu þa stendr suo skrifat / Eg mun (seiger Drottinn) vt hella aþ minum Anda yfer alt hold / Hier vtlegst Prophetinn auglioslighanna / þat Heilagr Andi (Huer ed hiartum helgar og vpplyser / þa sie ecki Personan þaudsins / Og i þui hann seiger / Aþ minum Anda / þa gefr hann þar med nogliganna till at skilia / Hid Heilagr Ande / Sa ed sina verka kann hefer i tiertrelodum / haþui eins Guddomliga samuern og Natturu.

Huadan villtu þ biuisa/ at Heilagr Ande / til likspram gange aþ Paudr og Syne?

Jhesus Christr hann seiger sialfr / Sa huggarinn Heilagr Andi huern at minn Fader mun senda i minu naþne / Og vti vr. Capitr. Nær ed huggarinn kemr / Huern eg mun senda ydr aþ Paudrum / Hier verdr skilmerckiliganna til teicknat / þ Heilagr Andi verdi sendr bædi aþ Paudrum og synenum.

Vt aþ Skopuminne

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Vr aþ Skopuninne

Huad er Skopunin?

Hun er þ hid myckla, eg merckiliga Gudz dasemdar verck/ þyre huert hann hefer skapad himin og Jord/ siaþuar haþuit/ Og allt huad þar er inne/ Einglana/ og allar Syneligar/ og o syneligar skepnr vr aþ ongu/ þyrir ordit/ Og ecki allrnazta þ/ at hann haþui ui þ skapat/ helldr eirnin þ hann o aþlatanliga sie nalægr/ stiorne/ styrcke/ og vardueite alla hlute/ Genes: j. Capit: J vpphaþui skapadi Gud himin og Jord/ þ er allar skepur J vpphaþui þer/ þa at enn eingin skepna var til.

Huad er Skepnan?

Hun er þ giorualt dasemdar verckſmide/ og skopun himens og Jardar/ allra o syneligra anda og synelegra hluta/ Þar þyre aþ Gudi skapat at þ skyldi vera ein liking edr mynd a huerri þ vier sægum og kendum Gud/ þ hann sie einn eilifr/ voldugr/ o endanligr gud/ Sa ed skapar/ stiornar/ styrcker/ og vardueiter alla hlute a himnum og a Jordu/ Vr aþ huerri i kynningu þ madrinn lofsie og prise þadan i þra Gud þann skapara/ Og vardueitara allra hluta/ og þacki honnum vr aþollu hiarta.

Huer vardueiter Skepnunnar?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Vt af Skopuninne

Þenn Articul Christiligrar Truar vt af Skopuninne / þa skulu vier ecki suo skilia Sem Gud sie nu ecki meir hiedan i þra sinum skepnum nalægr / Helldr suo till at iafna sem þa einn husa smidr vppbygger eitt huss og bue þ till sem vera skall / Og gangi sidan þadan i burt / Suo lika þa hafui Gud eirnin sin verck yfuer gefit / Og gæti þra nu eigi leingr / Nei þiarri er þui / Gud hann er alla tima / Ja eilifliganna nalægr med sinum Guddomligum krapti / stiornar / styrcker og vardueiter allar skepnr / Hann er sa sem þ gioreir / At Jordin gefr huert ar sina þrioþgan vt af sier / Og lætr vagya Korn og Win og allzkyns alldine / þar med veidiskapin vr sio og votnum / Hann gefr og bædi mön og þienade og ollum kindum lifuir / hræring / Og andar dratt / þar fyre seiger Sanct. Paall Acto: xvij. I honnum lifum / hrærumzt / Og erum vier / Og till Collocen. j. Capittel: I honnum standazt aller hluter / Psalm c. iij. A þig vona Drottinn aller hluter / þ þu gefer þm þædzlu i tillsettann tima / Og Psal xxxvj. Drottinn þu biargar bædi mönn. og þienadi.

Huernen verdr Gud i skepnunne þeckt?

Allar

Ytaþ Skopminne.

Allar ſkepnr / Og aull verolldinn / Him
in og Jord ſiaþuar haþuitr og allt huat þar
er inne / Þa er eitt Gudligt teickn og ſtor
mercki / Þar med einn Sannarligr vitniſburdr /
At þar ſie einn eilifligr Almattugr Gud / og þ /
at hann ſie godgiarn / miſkunſamr / vitr og riett
latr / Item oll hræring himins / Soll / Tun
gl / Og Stiornr haþui einn ſuo viſſann gang / At
i tilſettann tima þa verdi vetr og ſumar / Suo þ
allar kindr aukizt þa / huer epter ſinne tegund / at þat
verdi ſuo huert ar þornyad / Þetta allt þa ve
uiſar nogliganna / þ werolldin ſie ecki vordin ſuo
ſem þyrir nockrſkonar til burd / helldr þ hun ſie þy
re eitt eilift Gudligt lios og viſdom ſkoput / ver
di og eirnin lika ſuo ſidan ſtiornut og vardueitt og /
Vm þann allt þetta þa megum vier eirnin alt
ta vora ſialfs natturliga ſkynſeme / Suo ſem ei
na ãÞynd Gudligrar vizku / Og ſuo ſem an
nat Sionar gler / i hueriu þ Gud lætr ſuo ſem i
nockrn mata ſia ſig / Þad Gud ſie i verolldinne
nalægr / og vardueite allar ſkepnur / Þa tilteick
nazt og med þui / Þad Gud hann ſtydie og ſtyrckie
Politiam þ er Landzſtiornar valldit / og geþui go
dann þrid og gott ſampycki allra manna a mille /
alþydunne til gangs og nyttſemdar / At auk allz þeſ
ſa þa ſiaum vier eirnin / þ mord og manndrap / og
aull onr illzku verck verda þyrir Gudz merckiliga til
ſkipan viſſiliganna vmſider repſut.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Vt aþ Skopunninne.

Huernen þa eigum vier at neyta Skepnanna?

Þat er ein riett Christilig og þacknæm Gudz þionuzta / at vier neytum suo skepnanna / og oss i nyt þærum / swo / at vier iatum og medkennum þar inne Gudz milldi og velgiorning / hans Vlad og miss kunnsemi / Og hann þar þyre þackir at giora medr gladuærri Samuitzku / og hann at heidra lopa og prisa / Og þr huerier / þ eigi giora / þa eru þr hiner somu gudlauser Epicurei / Sem haþa þann Sannan lifþuanda Gud med ollu yþuer geþit og eru suo vordner sem ont leidilig Suin / og adrar herþiliger hræ kindr.

Vt aþ þm Menneligum þormætti og þrialsligum vilia?

Huad er sa þrialslige vilienn?

Hann er ecki annat / enn suo sem sa manzins vilie / huer ed samhliodar / og helldr eitt medr Skynseminne / þuiat i manninum er Skynsemin / huer ed grein kann godz og illz / þar nærst er sa vilienn / sem Skynseminne epter þylger / edr henne i mote stendr og

Aþ þm þrialligum vilia.

og aptrar suo þm vondum girndum og ol hneigingum / Hier er þessi Spurningin.

Huernen hellzt er manzins vilie þrialst / og huernen kann hann Guds Bodordum hlydugur at vera?

Vppa þessa Spurning kann ecki andsuar at geþazt / vtan vier vitum adr / huersu mickil og ogrlig þ Syndin er / sem yþuer alla menn heþer at erþd þallit / og oss ium þadd er. Item nema vier vitum eirnin lika / þ Guds Laugmal kreþie ecki alleinazta þra hinna ytre og augsyneligu verckanna / helldr þa kreþie þ eirnin allz hiartans / Sinnisins og Hugskotzins / þui eþat giorioll manzins nattura væri ecki þyrir manzins Syndir spillt og þordiorþut / þa væri þar ein mycklu meire og skærare kynning aþ Gudi i allra manna hiortum / Vier mundum þa og eirnin / ongua eþuablendne haþa a Guds godgirne og nadarsamligum vilia / Helldr ottazt Gud / vt aþ allre aliorv / og setia suo allt vort hop og traust vpp a hann alleinazta / Og haþa eina hiartaliga ast og lysting / gledi og vnadsemd a Guds vilia / Hans Laugmale og Bodordum / Lika sem Guds Heilager Einglar a Himnum / Enn med þui nu þ mannlig Nattura er þordiorþut þyrir

vppa

Af þm þrialsligum vilia.

vppruna Syndina / þar þyrr þa er i manzins hiarta eitn nærsta mickill breysleike / skelþuing og eþuable-ndne a Gudz vilia / þar er og eingin saunn Gud-hræddzla / eckirt riett trunadar traust til Gudz / helldr ogurligr blindleike / myrckr og villu domr / Af þes-sum breysskleikanum kemr nu Spurningin til.

Hnad þorma su þor-

diorþut a Manzins Nat-tura?

I þyrstu grein þa suara eg þar suo til / Epter-þui þ madrinn kann at þormerkia i þm hlutum sem skilningar sinnunum og Skynseminne eru vndergeþ-ner / og þar grein a at gioza huad illt edr gott er / þa heþer eitnin madrinn þ þrelse edr sialþrædi / hid ytra edr augliosliga þ eitthuad at gioza / sem gott edr illt er / Þar þyrr þormar nu madrinn þyrr þann þrialsli-ga viliann edr sialþrædit / suo sem i nockrn mata at þremia og þullkomna þau hinu ytre og augsyneligu verckin Laugmalsins / Slickt hid sama seigia og li-ka Philosophi / Og heilaug Ritning hun Lætr þ og eitnin suo vera / Þuiat ritningin lætir suo og vt-visar / at þar inne sie holldzins riettlæte / Og þ men-nirner þyrr vtan þomyung Andarins / vt af sinne skalþs natturligre Skynsemi þa meigi gioza þau hi-nu ytre edr augliosu verckin Laugmalsins / Enn þet-ta þrelsit edr sialþrædis vilienn / suo sem i manna aug-

syn

Aþ þm þrialligum vilia.

Þm nockut gott at giora / þa verdr optsinnis vt aþ mannligum breyskleik yþuerunninn/ og þyrr Diopulsins vmsatur og illgirne þorhindradr / hui epter þ ed manzins nattura spilltizt þyrr Syndina/ þa er hun þull med breyskleik og vondar girnder/ Swo lika epterþylger og eirnin madrinn optsinnis ecki þm a serninge / vilia/ og bodi Skynseminnar/helldr þm vondum girndum og a eggian Diopulsins / Suo sem sa hinn heidne Poetinn in persona Medea hefer til tecknar þar hann seiger. Videó meliora proboquæ/ deteriora sequor / Eg sie og þormercki huad gott er/ enn eg epterþylge þo þui sem verra er.

I Annare grein/ Þar hid Heilaga Euangelium kennir suo / at þyrir Adams fall / þa sie manzins nattura suo algiorliganna og herþuliganna þordiorþur / Swo þ aller menn/ vt aþart og edle natturunnar / vegna þrar innfæddrar þordiorþunar / þa eru þr Bodorðum Gudz beisker ouiner / og þyrclita suo ecki alleinazta Gudz Bodord/ helldr hata þau eirnin hid geysiligazta / Og þessa herþuliga þordiorþun/ kunnum vier ecki (vt aþ vorum sialfs eiginligum krafti) at yþuer gefa / nie aþ at leggia / Eins a mynt og þ ess o mugeligt er / aþ vorum krapti / þm natturliga og likamliga Daudanum i burt at kema/ Og hier at auk / þa er i vorre natturu enn nu einn slikr blindleike / þ vier kunnum ecki at þormerckia nie medkenna swodann spilling og þordiorþun / Þar þyrr siaum vier og eirnin ecki / hueriu breyskr / blind

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ þin þrialligum vilia.

og herþulig þ manzins Natura hun er / þui eþ ad vier skyniudum þ og skildum riettiliga / þa mundum vier þess skiotliga viser verda þ eingin madr a Jordu (vtaþ sinum sialfs eiguligum þormetti) þa kunne at halldа edr vppat þylla Gudz Laugmal.

Huar þyrfe kunna menn ecki

þullnægiu at giora Gudz Laugmale?

Vt aþ kraptí sialfrædis vilians / þormegum vier ecki neitt gott / vtan Heilagr Andi hann geþui og giore oss eitt swodant hiarta / og hugskot / þ sem hefdi eitt orugt a trunadar traust og einn Sannan Gudz otta / medr inneligre þackar giord og hiartaligum kærleika til Gudz / J huerium þ eirnin þundin verdr Sannarlig þolin mædi / og audmiuk hlydne riettelig trua / og adrer þuliker auegyter / lios og kraptr heilags Anda.

Seig þrañ nockra vitnis-

burde vt aþ Heilagre ritning?

Sancte Paull seigir til Roman: viij. Capke. At þr sem aþ Gudz Andaleidder verda / þr eru Gudz born /

Ap þm þrialfligum vilia.

bom/ Jtem huer hann hefþer ecki Christz Anda / sa heyrir ecki Christe til. Jtem j. Corinth: ij. Likamligr madr hann skyniar ecki neitt vt ap Gudz Anda.

Johan: iij. Capit. seiger Christr/ Nema suo sie/ þat madrinn verdi endr fæddr ap vatne og Anda/ þa kann hann ecki inn at koma i Gudz rike. Jtem Johan: vj. Capit. Enginn kann til min at koma/ vtan minn þader leidrege hann. Jtem aller verda þr ap Gudi lærdir. Jtem Johan: xv. An min kunne þier ecki neitt gott at giora.

Ep at suo verdr kent/ þa verda

menn þraskelþder gott at giora og
at idka sig i riettri tru/
og i Sannre
hlydne?

Hiog þraleiter / herþuiliger / og rangsnuner eru þr skyndi domar og þær vondzligar vmradr sumra manna / þui þa ed oss verdr vor bresskleikr og eiginligr kraptr audsyndr / og hialpen heilagz Anda til saugd / þa verda menn myckiu slemmare og tregare til nockut gott at giora / Sem þo Lærdomr heilagz Euangelij skyldi myckiu þramar vpptendra oss og a eggia / til at a kalla Gud/ og ap hann hialpar og þolinm at bidia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af þm þrialsligum vilia

Enn vti þuilikre barattu / þa skulu nu godir þus hiortu og Gudhrædder menn a minter verda / At þr halldi sig þast vidr ordit nadarinnar / Og þo at Gudz Bodord sie oss omoguligt at hallda þa skal þo einginn þyre þ þraskelpdr verda / Suo sem at skyldi hann ecki þar þyre idka sig vti Ordinu Nadarinnar / Og riettri Tru / helldr þa ætti þm suo kent at verda þ Gudz þyrleheit þau sie vniuersales / þ er / at þau kome ollum till / Og þad huer sem einn verdi þyre þau amyntr og ladadr till riettrar Truar / þuiat Sancte Paall hann seiger suo til Romanorum viij. Capittel. Þat andinn veite vidrietting vorum breyskleika / Og Sanctus Basilius hann seiger / Nær ed þu sialpr vilt / þa vitiar Gud vor þyre / kallar oss / Og hialpar oss / Enn vier eigum suo till at sia / þ vier motstondum hann eigi / Suo eigum vier og med allre athygle og hlydne at heyra Gudz ord / Og vera ecki epuablandner / Og eigi helldr suo gægkulauser / Þat vier villdum vorum breyskleika / Og innþæddum slenskap i neinum hlutum till stedia sinum þramgang at naa.

Þormaa þa madrinn noc-
kut gott at giora / vt af
sialfs sinum kra-
pti till?
Þo at mickill veykleike og van mattr sie vid
hans.

Ap þm þrialfligum vilia

hans Heilogum godþusum og Gud hræddum mönn
Þa er þo suo sem i nockurñ mata/ enn nu eitt þrelse
i vorum vilia / Nær ed Heilagr Andi styrckir hann
till / At þordazt og vmþly Syndir og Suiviroi-
dingar/ þar þyrst skall og eirna hellzt/ Naden med /
hialp og þilltíng Heilagv Anda þrisut verda /
Og þar iafn þramme a minna þolckit at þ letiezt
ecki vpp nie verdi gleymskusamt edr athuga
lauft / Epter þui sem Sancte Paull hann rad-
leggr oss þar hann seiger / Varitt ydr vid þui /
At þier hafit ecki Gudz nad till þorgefnis med-
tekit / Og Christur skalfr hann lofar at gefa
Heilagann Anda / Ecki idiulausum / Ecki þor-
smanurum / Eigi opsocknorunum sem honnum i
motestanda helldr þm sem hann bidia / Luce xj.
Og Gud hann þoreyckr eirnin sina Nad og suo
astgiafuernar / Vidr þa hinu somu sem þra neyta
vell / Og Gudliga / Huers ed Christur gefr eina
epterliking i Gudzspiallinu / af þm trulyndum
þienara / Sem sinu punde hafdi radstafat og vell
till vegar komit a Matthei xxv Capittel.

Enn huad helldr þu vt af me-
ningu þra Manicheorum?

Ongua neinn þocknazt mier hofut orar / og
heimskusamligt orda mas þra Manicheis / Huers

 ier ed

Aþ þm þrialsligum vilia

ier eð þ læra at Manzins vilie þo meige ecki neitt/ þo at Heilagr Ande hann hialpe oss þar eirnin till/ Lika suo sem þ være Skynsemin og vilie Manzins ecki þtan einn stockr eda steinn / Jhesus Syrach sem a Latinu kallazt Ecclesiasticus hann seiger vp Capitetel. Þat Gud haþui þegar i þra vpphaþut skapat Mannenn / Og vnt honnum kiorsuns / Hier til þa seige eg / þ Manzins vilie skule ecki tomr og idiulaus vera aþ godum Gudligum verckum / Og honnum verdr þa eirnin till hialpat aþ Hellogum Anda / eínat meira og þleira gott at gioza / Og þar verdr þa þrelsit sialþt / enn myckit þrialsara.

Sancte Hieronimus þramsett twœr greinér og þann eina vtskyrir þa adra / hin þyre hun hliodar suo/ At boluadr sie sa huer sem þ seiger / Þad Gud haþui oss o moguliga hlute bodit / Nu onnr huer þ seiger at vier kunnum vpp at þylla Gudz Bodord/ an Gudz nadar / sie sa boluadr.

Enn nockrer eru og þr sem atskilia og i sundr greina þann þrialsliga viliann / J þann sialþrædis viliann Manzins þyr enn hann þiell / Og i þann viliann epter þ Adam þiell.

Huad er sa þrialsligr vilienn þyre þallit?

Þ þyrfte enn þ Adam þiell þar i Mannenn eke þiall-

Aþ þm þrialſligum vilia.

þullkomligr og algiorr þrelſe til at gioza bædi gor og illt Gudz bodordt at halda/ edr þau ecki at halda/ Epter þetta og godpeckne þeſſ þrialſliga vilians/ ſem Gud hafdi i manninum i ſkopuninne getit/ þar vt aþ ſeiger Jeſus Syrachi vm Cap. Vj. þeſſi þrialſligr vili eñ var i manninū þyrr enn Adam fiell/ Lika ſem þ hīr er enn nu i dag vti Gudz heilogū Einglum/ Enn nu ſidan er madrinn (þyrr ſyndarinnar ſaker) ſuipr þui þrelſinu Chriſtuligra gudaþa/ gl at hollda edr þeim gior geta nadina og giaþuernar/ ſuo ſem S: Paul hann ſeiger/ i. Cor. iij. Þad likamligr madr berr ecki neat ſkyn a þ/ ſem er aþ Gudz anda/ Adam hefer kunnat i ſialfu þrelſe at gioza got og illt/ at elſka Gud edr at hata hann/ Lika ſuo ſem þ eirnin Einglarner huerer helzt/ þann tid þr kioru hid vonda/ og þad þullkomnad hofdu/ þa hraupudu þr/ og vorn fallner.

Huad er ſa þrialſligur

vilienn epter fallit?

I þre Syndrenn ſpiltre Natturu Manzins sem giordizt vti hrapan Adams/ þa er enn bit epter blifuiñ ſuo ſem nockr vſkurdū/ og eñ ſkilninge greín laug malſins/ ſuo þ madrinn hefr vell huad hann hæper at gioza/ eñ at þullkomna þ ſama þa kann hann ecki/ vtā Heilagr andi hann ſtyrckí adr vorn villa og hialpe vorum vanmætti/ I veraldligum hlutum þa þorma vel

vilienn

Ap þm þrialfligum vilia.

vilienn eitt huad nockut þyre vtan þomyung Andarins / Huad er þo optsinnes verdr ap Dioplinum þorhindrar.

Huad þorma þa vor þrialfligr vilie i andligum hlutum?

Pad þormar hann / at hann kann at orskurda epter Gudz Bodordum / huad vier eigum at giora / hann kann vel at stunda tractiera og peinckia þar vpp a og alla aluoru gepne þranñe at hapa til at giora nockut gott epter megne sem hann þær hellzt orckar / Enn allt saman þa kemr þ til einskis / ep at heilage Andi hann hialpar ecki / og styrckir manninn þar til / Huar þyre Sancte Paull hann bidr i ollum stodum / og æskir þm Christiligum Samkundum til huerra hann skripar / at Gud vilie þ hid goda sem hann hefer vppbyrjat medr þm / hid luckusamligazta þullkomna.

Vt ap þre eilipligre Gudz þyre hyggiu.

Huad er su Gudz þyre hyggia?

Dum

Aþ Gudz þyre hugan.

Hun er ein vissilig Gudz þyreskipan og til ætlan / þyre hueria þ aller hluter / bædi hinar innre hugrenningarnar / og suo þau hinu ytre verckin / i ollum Skepnum skule suo skie epter rade og asetninge hans Guddomligs vilia.

Huad er þa vtualningin?

Vtualningin er eitt Gudz verck / þyre huert ed hann hefer vtualit oss i Christo Jhesu / adr enn þ veralldarinnar grunduollr var lagdr / suo at vier skyllum vera heilager og ostraþþanliger þyre hm̃ vti kærleikanum / at hann arþleidde oss suo til Sonarleiþdarinnar i sialfum sier þyre Jhesum Christum epter godgirne sialfs hans vilia. Eph: j. Og Matth: v. Kaupazt ecki tweir Skogar prestir þyre einn pening / þo þellr einginn þra hinnu somu til Jardar / an yduars Faudrs vilia.

Huar aþ skulum vier vppheþia þa Gudz þyre higgiuna?

Ecki vt aþ Laugmalino / ecki eirnin vt aþ mannligre Skynseme / Helldr vt aþ Gudz Euangelio / huert ed Vniuersaliter / þ er almenneliganna yþuer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Gudz þyre hugan

alt / Onguann mann vtilykr nie vndan tekr þann sem Truer a Jhesum Christum / Og tilseiger Naidna og þyrgegþning Syndanna þyre Christum alleina / Huer ed vpphafsins þrar eilipra þyre hyggunnar a annan veg leitar / vran vti þui heilogu Gudz Euangelio / Sa þer miog aþuega / og er herþuiliganna viltr Lika suo eirnin / Huer hann vilde Gudz þyre heit þyda alleinazta vpp a sunna hueria (þuert i mote Gudz ordum og innsetninge) Sa hinn same giorde þyre heitin med ollu nyt / Og i burt suipte riettri tru / Þar þyre hliotum vier þa Gudz þyre hyggu at orskurda vt aþ Gudz þyreheitum / Huer ed a hrara alla menn og eru ollum till saugd / Ef þat skier / þa haþa menn þess eckirt till epne at þeir þurfue leingr at angra sig vm þ / huort vier erum þyrehugader edr eigi / Og huort vier heyrum vti taulu vrualdra manna edr eigi.

Seig þram þa vitnisburde

vt aþ Heilagre ritning / Sem þ vitna / At Gudz þyreheit eru almennelig / og a hræra alla menn?

Sancte Paull vottar suo till Roman: iij. Cap. Eg seige vt aþ þui riettlætinu sem þyre Gude duger / Huert ed kemr þyre truna a Jhesum Christum / til allra / og yþuer alla þa sem trua.

Tall

Af Gudz þyre hugan

Till Roman: v. Capittel. Þar er einn Drot-
tinn allra / rikr yfuer ollum / þm sem hann a kalla /
þui huer hann a kallar nafn Drottins / samun Salu.
hialpligr verda Item j Tim: ij. Capit. Gud vil (sei-
ger hann) þ aller menn hialpizt / Og kome til sann-
leiksins vidrkenningar / þuiat Gud vil ecki Syndugs
manz dauda / heldr þ hann lifue og leidrietti sig.

Og Christur hann seiger Mat: vj Cap: Komit
til min aller / þier sem erfuide drygir / og þunga erut
þiader / Eg vil endrnæra ydr.

Og Joh. iij Cap. Suo elskadi Gud heiminn / þ
hñ gaf vt sin eingetin son / suo at aller þr sem a hñ tru
a verdi ecki fortapader / heldr þ þr hafui eilift lif.
Item hia Gndi er eckirt manngreinar alit.

Suodann huggunarsamligar greiner / skulu vier
nu vti þuilikum preistingum fastliga halda og vel bi-
uara / i gen vorum inn fæddum breyskleika / og fan-
trunadi / Og styrckia suo vora samuitzku þar med / vti alz-
kyns harmkuælingum og motlæti og fyrst þ Syndin /
og þ hid vonda er vt af sialfum oss til / þa skulum vi.
er vara oss og vackta vid þui af þullu og ollu kostgæ
þui / þat vier leyfum ecki sialfuer viliugliganna / nie
tilstedium neit grandir vorum innfæddum natturli-
gum breyskleika / at vier suo fyrelitum og frasnuunzt
Gudz fyre heitum og þre hans til sagdre nad / fyre vã-
truna / heldr þa skulum vier mycklu fremar / vti einum
forbetrudum lifnadi / Fastliga at trua Gudz fyreheit-
um / og þm med iafnadi at treysta.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ atſkilianleiki hins

Si ſuſceperimus Verbum/ erimus filij Dei/
Si non damnabimur.

Vt aþ atſkilianleik hins

Gamla og Nyia Teſtamen-
tisins.

Huer er atſkilianleikinn hins Gamla og Nyia Teſtamentisins?

Þad Gamla Teſtamentum var Laugmalit/ og allr veralldligr Landzſtiornar riettr Moyſi / Huer ed Bodord / ſtipaner og laga ſettninga haþde inne at hallda/ vt aþ kennemanzſkapnum / aþ Gudz þionuztumne / og þre Rikiſtiorninne/ Sem þui Iſraels þolki var aþ Gudi geþen.

Þat Nyia Teſtamentum þa er ecki eitt Laugmalſins Embætti / Helldr heilay Euangelij / Einckum einn Gudz ſattmale / aþ þui Andligu og eilifligu rikinu Chriſti / og heþer inne at hallda þyrleheitin þrar riettlætingarinnar/ og þeſſ eilifs lifſins/ ſem Gud vill geþa oſſ þyre Iheſum Chriſtum.

Huar þyre kallazt þeina hid

Gamla Teſtamentid/ og þannat
hid Nyia?

Þat

Gamla og Nyia Testamentisins

Þat sama skier ecki þvrr þierar hegdunarinnar/ nie þess epterþylgiandi timans saker/ suo sem at heyrdi þ Nyia Testamentid ecki þorfedrunum til/ Helldr mest saker þess at skilianleikans / sem er Embættisins og þyrfteitanna vegna / þuiat þ Gamla Testamentid var eitt Embætti Laugmalsins / og inne hiellt margar siduenior/ Kennemanz pionuztur og Embættis giordir / og þan Landzstiornar riett sem Israelz polki var gefinn/ og hafdi morg þyrfteit vt af þre hinne somu Rikistiorn inne at hallda.

Enn þ Nyia Testamentum er eitt Embætti Andarins / og hefer þau þyrfteitin eilifligs riettlætis / og eilifra lifdaga inne at hallda / Og er ecki polgit i augsyneligum Embættisgiordum / helldur krefr þ einnrar andligrar Gudz dyrckunar hid innra i hiartanu / Sem at er einn sannarligr Gudz otte/ ein Riettferdug trua/ brodurligr kærleike/ orrug von Saunn polin mædi / og audmiuk hlydni vidr Gud.

Hefer þa hid Gamla Testamentid einn enda tekit?

Þo at Moyses Laugmal/ og allr sa Landz stiornar riettr/ Sem af Gudi var bodinn i Moyses Laugum / hafui nu i til settann tima einn enda tekit / sidan þ Christr er kominn / og þ slikar Embættis giordir og Laga stiornan Moysi þurfue nu ecki leingur

Ap Anda og Bokstap.

at vera nie ypuer at standa / Enn þo med þui at legge morales / þ eru þau Laug sem Læra sidsemder og manndygder / i manzins Natturu innskripadar / og eru ypuer allt ollum möm bodnar / Swo heyra og aller þr i þ Gamla Testamentid sem ecki vita Gudz Laugmal / og eirnin þr sem ecki vita vt ap þui heilogu Euangelio at seigia / eru og ecki þornyader ap Heilogum Anda / þar i mot þa snertur þ Nyia Testamentid (huert ed til seiger þyregepning Syndanna) ecki alleinazta þa sem vm eins manz alldr lipua / helldr alla men i þra veralldarinnar vpp hapui allt til heimsins enda / Lika suo sem þ Heilogum Patriorchum og þorpedrum voru eirnin gepen þyrheitin vt ap Christo.

Ap þeim Anda og Bokstapnum.

Huad meinar S. Paall medr þessum ordum Anda og Bokstap?

Þyrr petta ordit Bokstap / gepr hann at skilia / allar hugtenningar þancka og verck / og allann godann asetning / erpuidismune og athygle / og allt huad mannlig skynseme a þormar / og þ sama an heilagz Anda / an Sannarligs Gudz otta / og an rietrar truar a Jhesum Christ.

Enn

Af Anda og Bokstaf.

Enn fyre þetta orðit Anda / þa gefr hann at skilia vppbirting og verckan heilags Anda vti hiartanu Svo er nu sa Bokstafrinn / þ Moyses Laugmal líka sem þa nær ed vier fyre vtan Sannarligann Gudz otta / an riettrar truar / og þornyunar Heilags Anda i hiartanu giorum hid ytra god verck i mannanna augsyn / og synum oss suo i liosre hlydne Laugmalsins.

Euangelium þ er og eirnin Bokstafr / nær ed þ verdr ecki medtekit fyre Anda giptina / og rietta tru / þ er þa / nar ed Sannarligr Gudz otte / og ein orugg trua a Christum er ecki i hiartanu.

At auk allz þessa / þa er Laugmalit eitt Dauþans Embætti / þuiat þ til seiger oss ecki / Fyrergefning Syndanna / vt af Nadinne / flytur og eirnin ecki þann Heilaga Anda medr sier / Enn þ hid Heilaga Euangelium þa er eitt Embætti Andarins og lifsins / þuiat þ til seiger oss fyregefning Syndanna / vt af skærri Gudz Nad / og gefr Heilagann Anda og eilift lift / þar fyre þa verdr hier forlaugd su rangsnuen meining Originis / huer ed Bokstafinn kallar þa Historiuna sialfa / þær augsyneligu Embættis giordirnar / edr þann skilninginn og letrs hattinn Textans sialfs / Enn Anda kallar hann þa Allegoriam sem er þann heimagligann Skilninginn.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap burt tekningu Laugmalsins

Vt ap Burt tekningu Laugmalsins.

Huad er i burt tek-ning / eda enda teckt Laugmulsins?

Hun er eckert annat / vtan þ / at su boluan / Og þyremæling Laugmalsins er nu i burt tekin vid Jhesum Christum / Suo þ aller þr sem Trua a vorn Herra Jhesum Christum / eru þrelsader vt ap allre a sakan Laugmalsins / Huert Laugmal ed alla tima og o aplatanliga aklagar vorar Samuigkr Og þordæmir oss þyre Gude / Saker vorra misgiorda / þar þyre seiger og Sancte Paull till Galat iij. Capittel. Þad Christur haþui þrelsat oss vt ap boluan Laugmalsins / þa ed hann vard boluan þyrir oss / Og till Romanorum viij Capittel. At ecki sie neitt þyredæmiligt i þm / Sem at eru i Christo Jhesu.

Eru eirnin hiner ogud-ligu þrelsader ap Laug-malinu?

Ecki / med ongu mote / þuiat Sancte Paull hann

Aþ Burt tekningu Laugmalsins

hann seiger/ þ riettlatum sie ecki ueitt Laugmal sett heldr ranglatum og o hlydugum / þm o milldum og Syndugum / þ er vantruodum / og þm sem at enn nu eru ecki vnder Nadinne / þr ed nu haþa ecki hondlat Christum i riettri tru / og ecki haþa heilagann Anda medtekit / Sa ed þm stionne og vmsion veite / A þessum heþer Laugmalit enn i dag ongu minna riett til / at idka sitt vallde og Embættis pionuzstu / medr a sakan og þordæmingu þra Samuigkum / Enn suo sem þ haþdi þordum daga vnder a Moyse sialfum / þuiat Laugmalit var vor Typtuar meistare allt vpp a Christum.

Huer eru þau til epnin/

huar þyrte þ Laugmalit er aþ tekit?

Nid þyrsta til epnit þa er Gudz þyrkheit / þr Gud heþer sialfr lopat og til sagt / þ hann villdi i Christo Laugmalit aptaka / og seiger swo Jerremi: xxxj. Eg mun giora vidr Huss Israels einn Nyann Sattmala / ecki suo sem sa Sattmalenn var/ huern ed giorda vid þedr þra.

Nitt Annat til epnit er / vor sialþs breyskleike þar þyrte seiger og hinn Heilage Petr Acto: xv. Capit. Nuar þyrte þreiste þier Gudz / Leggiandi ock

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþburt tekningu Laugmallins

yþuer Lærisueinanna halfa / þ huorcki vier nie þedur vorer gatum borit.

Huort er þa allt Laug-malit aþtekit?

Þm mõm sem riett trua / þa er giorsallt Laugmalit aþtekit / Swo þ Laugmalit heþer onguann riett til at aklaga edr at þordæma þann sem a Christum Jhesum truer / þuiat hann heþer eitt annat mycklu ædra og meire hattar þyre huad hann verdr riettlatr / enn þ Laugmalit er / Einckum sem at er þ Heilaga Enangelium Jhesu Christi.

Huar þyre mega þau Tiu Bodordin ecki yþuerge-þazt?

Þad hid heilaga Gudz Euangelium þlytr medr sier eitt andligt og nytt lyþuerne / þar þyre bihelldr þ og þn hluta Laugmalsins / huer ed þar Lærir huernen þ vier skulum eitt Swodant nytt liþuerne vppbyria / Og kemr suo yþuer eitt medr þui natturummar Laugmale / huert ed i sier eirnin innehelldr þau Tiw Bodordin / þar þyre hliotu vier þ ecki suo atskilia / þ þau Tiw Bodordin / sie suo med ollu / aþtekin / sem at skylldi þau nu ecki leingr halldin verda /

Aþ Laugmalsins burttekningu.

verda / Lika sem hingat adrar greiner Laugmalsins / Sem at eru þær Ceremonia edr Embættis giord ir og Juditialia / þ er aþ Domum og Laga rietting dum / huertiar ed nu verda ecki meir halldnar / þær ed og ecki vonu vtan veralldligar Laga settningar / og heyrdu til augsyneligs sidþerdis og lifnadar. Enn i þm sem riettlættir verda / og medtaka Heilagann Anda / verdr nytt lifuerne / og ein andlig hlydne vppbyriud / huer at i þm Tiw Bodordunum / krafþin verdr / eda in Lege morali / huer Laug ed þar Læra eitt heidrsamligt Sidþerdi og agætann lifnat.

Vt aþ þui Christiliga þrelsinu.

Huad er þ Christiliga þrelsit?

Þat er einn Sannarligr Lærdomr / sa ed þar vtisar / huar inne þ Christiligt riettlæti sie komit / Huernen þ vier verdum vidr Gud þorlickter / þromer / og riettlater. Og huad vier eigum at hallda aþ þre hinne ytre og augsyneligre Gudz dyrckuninne / og Embættisþionuztunne.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Christiligu þelsi

Huersu marga gradus

eðr palla þa hefer þ Christi-
liga þrelsit?

Þiora/Hinn þyrste er/Þat vier ecki þyrir Laug-
malsins skuld / Og eigi þyrir nockra annara augsyne-
ligra verckа saker / Helldr þvier eckirt og an alrar
verdskuldunar þyre Jhesum Christum /Þa audlunzt
vier Syndanna þyrgefning / Og verdum vt ap
Gudz Had riettlater reiknader Jhesu Christi vegna/
Þetta er sa hinn æðzte pallr Christiliges þrelsis / Er
med ollu andligr / Og snertr ecki þ hid veraldliga
lifuernit/ Helldr alleinazta þa huggun hiartans i ba-
rattu samuizkunnar/Hær ed hun skelfuizt þyre Gudz
dome/Og er i mickille angran hugskotsins / Suo at
god þus og Christilig hiortu þurfa þa vel vid slik-
rar huggunar / Vt ap þessum grado eðr palle Chri-
stiliges þrelsis/ Seiger Christur suo sialfr Johan: viij
Þyrst at Sonrinn giorir yðr þrialsa / þa eru þier sam-
narliganna þrialser.

Hinn annar Pallrinn þa er su vppbirting og
huggan Heilagz Anda/Hær ed vier verdum þyre
þann nadarinnar Anda Christi / þornvader/ endrþæd-
der/hughreyster/ verndader og vardueitter i mote
þre oseigianligre slægd og mickille oncku / þess hins
hædiliga og grima Ouinar / Diofulsins/ Sem er
i mote hans grundar yfuer gange / opsocknum og
skelfin-

Aþ Christiligu þrelsi.

skelþingum / Vt aþ þessum Palle Christiliges þrelsis seiger Sancte Paall ij. Corinth: üj. Capitt. Huar Gudz Ande er/þar er þrelsit.

Nínn þridie Pallrínn er sa / at þ hid Heilaga Euangelium giorir oss þrialsa / Vt aþ ollum Embættisgiordum og veralldligum laga serningum Moyses Laugmals / Þessi Pallrin a hærir i nockrn mata þ hid ytra og id augsyneliga lipuernit / Enn þrelsit i sialþu sier þram þlytr aþ þm hinum þrsta Palle og Lærdome truarinnar / þuiat Euangelium þ kreþr ecki þra syneligra Embættisgiordanna / þess kenne Mangskaparins hins Gamla Laugmalsins / Helldr lærir þ / at wier audlunzt Syndanna þyre gepning / þyre vtan alla vora sialþs verdskulldan Og verdum suo rietlater reicknader vt aþ Gudz þaudrs miskunnsemi Jhesu Christi vegna / Enn ecki þyrir vorra vercka sialþs edr nockrskonar augsyneligrar Gudz dyrckunar saker.

Nínn þiorde Pallrínn Lærir / Huad wier eigum at hallda vt aþ þm Kirckiunnar Embættis giordum og augsyneligum siduenium / Hueriar ed Biskuparner og adrer kennipedr haþa innsete og vpp dicktat. Nu med þui at i þessu veralldligu lipue / þa kunnum vier ecki at vera/ þyre vtan augsyneliga til skipan/ Og vissiligs tima i sierligum stad þar till einckudum/ huar pionuztu giordin skal skie/ aþ skiluisum kennemõm þar till skipudum / Sem Predikunar Embættid og Sacramentis pionuztuna eigu þram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Christiligu þrelci

at þlyria / þar þyre þa leyþer og till stedr þ Heilaga Euangelium/ þ innsettar verdi laugligar skipaner/ Og adrar sidsamligar Kirckiu þionuztr og Embætt-tis giordir / Suo þ aller hluter i Kirckiu Soþnu-dunum mætti vel og till heyriliga þramþlutter verdr / Suo hogliganna og sidsamliganna/ þyre vtann alt vpphlaup og sundr þycki / þar þyre verda og sier liger Natidis dagar till setter / Suo at alþydan vite nær ed menn skulu till samans koma til at heyra Gudz ord / Slikar til heyriligar skipaner og innsettningar / eru vel lidandi þyrir þridarins og godz Sampyckis saker / Enn vier skulum ecki þar Justificatio þer Riettlætingarinnar / þar inne leita.

Huar till er sa Lærdom-rinn vt aþ Christiligu þrelsi Nytsamligr?

Till margra hluta / þui nær ed sa Lærdomrinn vt aþ Christiligu þrelsi / verdr ecki halldinn vte Kirckiu Soþnudunum / þa þyger þar optazt marguisligr skadi og mickil hneyckslan epter.

I þyrstu grein / verdr allr sa Lærdomr Heilagv Euangelij vt aþ Christo nidr þryckter og sa Lærdomurinn aþ riettlætingu truarinnar vm kringuellter / Nær ed vier leitum þar þolikunar og þrid-

Af Christiligu þrelsi.

þridþægingar vidr Gud / þyre mannanna vppfet-
ninga og vor eiginlig verck / Huad er vier aud-
lunzt þo alleinazta þyre Jhesum Christum / Hunat
þa nær ed menn þ meina / at þr hliote medr suo
dan verckum og Siduenium at þorpiena Synda
na þyregeþning / Og þyre þ sama riettlater at ver-
da / þa missa þr þ Sannarliga huggunar traustid
sem þr hafa vt af Christo / innpalla sidan i aur-
uilnan og eþuablendne / Missa þar med rietta tru /
Og sannarliga vidrkenning Jhesu Christi / Og setia
suo epter þad sialfs sins verck i Christus stad.

I Annare grein / þa vpp dickta hiner o lær-
du þ suodann synelig verck / Sem er Klaustra lip-
nadr og onnr hræsne / þa sie riettilig Gudz dyrck-
an / og vissilig þulnadar giord / Huad þo at er hinn
adztre og sannarligaztre þullkomligleike / einn san-
narligr Gudz otte / Ein riettþerdug Trua / Hiart
groinn kærleike vidr Gud og þ huer sem einn hand
tiere og breyti Christiliganna vti sinne kallan og til
settu Embætti.

I þridiu grein þa verdr þridrinn þoreyddr
og sampyckit þar med i sundrsliti / Vti Christili-
gre Kirckiu / Suo sem at skied er vm Pascha hati-
dar haldit i sudr londunum.

I þiordu grein / med þui at hiortum og samuis-
kurnar / peinckia nu þ suodan Kirckiu pionuztur
og auga

og augsynelig verck / mune naudsynlig og þarþlig vera til Saluhialparinnar / Þar þyre þa kunna þr ecki a medan til þridsamligrar huildar at koma / þui huer heþer nockrn tima / suo algiordr þundizt Sem suo haþui halldit allar þær mannanna innsetningar (klaustra reglur / Stantutur / Decretur / og onnr þuilik Kirckiu Laug) epter þui sem hann skylldi þ hallda / Nuar vt aþ suo margar / mycklar og þyckar bækr Canonistarum et Summistarum skriþadar eru / þat varla verdr taulu a komit.

Hier mætti nu einnhuer seigia/

huort hlydnin vidr Lærifedrna og yþuerualldit/ i Kirckiu sopnudunum skylldazt at hallda / þo at valldz madrinn / hefdi sinne stiornan rangliganna / aþ þui at Christr sialfr hann seiger/Þad a Moysis Stole sitie Skriptlærder og Phariseí/ allt huad þr seigia ydr/ at þier skulet hallda / þ halldit etc.

Andsuar.

Vti ollu þui sem Gud heþer bodit i stuttum Ordum/ þa skulum vier þm innsettum Kennemonnum og Pastoribus hlyduger vera/Epter þui sem Christr seiger Matth: x. Huer hann heyrir ydr / sa heyrir

Aþ Christiligu þrelsi.

rke mig / Enn þau Kirckiu Laug og mannanna innsetninga / erum vier ecki þramar skylduger til at hallda / enn suo sem þ Christiligr Kærleike hann krefr og skyldar oss / til at varazt hneyckslaner / Enn Samuiskrnar eiga alla tima at blifua þrialsar og vggalausar / Swo at menn leite ecki vti slikum verckum og Laga setningum rettlætingarinnar / Eda hallda þau naudsynlig vera til Saluhialparinnar / Enn nær ed þ eitthuad verdr bodit / sem Gudi er a mote / þa skulu menn hugxa epter þui sem Postularner sogdu / Had meir hafui Gudi at hlyda / helldr enn monnum.

Enn huad segier þu vt aþ þm Embættis giordum / Nueriar ed Christr stalfr hefer innsett?

Allar þær Ceremoniur Kirckiu þionuztur edr Embættis giordir / Nueriar Christr hefer stalfr insett (suo sem at eru þau Veilogu Sacramenta) þa eru vier skylduger til at hallda / þuiat þ sama er Gudz til skipan og innsetning / Enn þo larir oss samt þ Christiliga þrelsit / þ vier verdum ecki (en rettrar truar) þyrre þær hinar somu Embættisgiordirnar / riettlater þyrre Gudi. Jtem þad þr hiner somu sie skulldalauser / sem hamlat verdr / suo at þr

Aþ Christiligu þrelsi.

meigi ecki komazt til slikrar piomustu giordar / enn trua þo Samnarliga Hans þyre heitum og Jhesu Christi ordum / Lika sem þa / nær ed einhuer væri suo þaddr / vti ein hueriu sierligu til þelli / og kynne ecki þarþyre at yþuerkomazt Skirnina / enn trydi þo a Jhesum Christum / sa hinn same (þyre vtan piomustu Embættid skirnarinnar) yrdi vissiliganna Saluhialpligr.

Vt aþ þeim Concilijs edr Radum.

Huort eru þar eirnin nockr Rad vti Euangelio aþ Christo bodin?

Sumer menn haþa þ dicktad og vppkueickt / at þær greiner vti Euangelio / Aþ heþdinne / aþ þa tæcktinne / heinliþuinu / aNeydominum / og odru þuiliku / þa væri eigin Gudz Bodord / helldr alleinazta hans rad / Seigia og þar at auk / at þtta hid sama sie verckin þullkomligleikans / Enn þessi þra saugn og munngialþr er ecki vtan villudomr og hræsne / Þar er ecki vtan þ eina Gudligt Laugmal / Huert ed eigi heþer annat inne at hallda vtan Bodordin ein / Og su hin langa Christi Predikan aMatthei þimta Capit. vt skriþut / er ein vtlegging þess Gam-

Ap þm Concilijs edr radum.

Gamla Laugmalsins / þuiat Christr vill þar i þm stad til teickna / þ i Laugmalinu verdi kraþit / riettar þullkomligrar hlydne / og allz hiartans / þar þyre / nær ed Christr þyrebyðr / hat og hefnder / vondar girnder og lostaseme etc. Þa þrañ ber hann ecki nema ny Rad / Helldr vtskyrir hann Laugmalit / og innsettr Bodordin / Hann til leggr þar eirnin refsing eiliþrar þyrnedæmingar / og seiger at huer hann reidizt sinum brodr / sa sie Domsins sekr: Item huer hann litr eina Kuinnu til at girnazt hennar / sa hefer þegar hordom drygt i sinu hiarta.

Vt ap Hefndinne.

Huad byðr Christr ap Hefndinne?

Hann þyrebyðr þ nockr skule sin hefna / edr hefnda girnazt / þ er þa hefnd / sem skier þyre vtan Þueruallðz macktina / og til settann laga riett / Ein þo i burt tekr hann ecki at helldr / nie þorleggr þa hefndar refsingina / hueria ed Walldzstiornar madrinn skylldazt til at giora / þuiat þyre Euangelium verdr ecki Þueruallðzstiornin ap sett / edr i burt tekinn / Helldr mycklu þramar styrckt og stadfest / Epter þui sem Sancte Paull hann vottar til Roma: xiij. Capit. Þar þyre skulu vier

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

þemann o till heyriligann lærdom med ollu þorleggia / Sem þ lærir / Hepndina eigi at þremia / þo sie eitt rad / enn ecki neitt Bodord / Og einn skilvisligr greinar munr er hafandi a millum þra tueggia hepndanna / Sem yþuer uallds stiornarinn hann skylldazt at þremia / Og þar nær ed vier hepnum vor sialfuer / þuiat Gud hann seiger suo / Mín er hepndin / Eg vill endrgialda.

Enn huad seigir þu ap

Þre greininne / At leyfuisligt sie medr valdi at veria sig fyrir oprikí og agangs ges

Þessi grein er ecki i mote Gudz Euangelio þuiat medr mackt og valdi at veria sit og verndar / fyrir oprike og agange o mildra manna / þa Lærir hid naturliga Laugmalit / Enn þ sama eigu vier at skilia vt ap þre hepndinne / Sem Landstiornarannm ber at hafa i mote ræningium og odru ill þyde / Huad skie hlytr med heruopnum og stridzfolcki og odru mackrar vellde till landhreinsunar / Og landuarnar fyre hernadi og a hlaupum vondra vikinga / þui huad fyrpte þa landzstiornarinnar og lagarnir vid ef huer madr mætti hepna sin sialfr.

Ht ap

Aþ Þatæcktinne
Vt aþ Þatæcktinne

Huad byder Christur aþ Þatæcktinne ę

Hid Heilaga Euangelium byder ecki þ/og geþ eigi heldr suodant rad vt / þ nockr skule sin audæpi yþuer geþa / Og allre sinne eign medr alþydunne ve skipta / edr allt sit odrum sameiginligt at g[i]ora / Ja þ stadþester mycklu þramar Landzstiornina / Og Laga riettinn / Suo at huer meige hapa sitt ei git / Og sinu eigine vtskipta / Og sinu þie veria sem bezt hann kann medr godum hagsmunum / Þad Heilaga Euangelium byder og eirnin þ vier skulum med godþyse Þatækum geþa / Og loþar þar i gen nogligu verdkaupi / Bædi stundligu og æþuinligu / Ollum þm sem þurþtugum till goda giora / Og voludum till hialpar koma / Epter þui sem Christur hann seiger / Luce vj. Capittel. Geþit þa mun ydr geþit verda / Og Sancte Paull hann seiger ij. Corintheorum ix. Huer hann Sæer sparliga mdr / Sa mun sparliga vpp skiera / Og Salomon in prouerbijs ę þimta Capittel. þar ed hann eitt gudligt l[i]þuerne / Og ærligt heimilis vpphelldi þagriganna aþ malar suo seiglande / Dræckttu vatnid / Aþ þi sium vppsprettu brunnum / og lat þina brunna og vag

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af þatæcktinne.

Þeldr vt þliota a strætin / Enn vertu eins þre yþ
ver Herra / Og eingin þramandi medr þier.

Medr þessum orðum vill Salomon vtuisa / þ
huer sem einn vt af sinum eignum og odali / inn-
tecktum og allzkyns auegyti etc. Skule þatæckum
þar med til hialpar koma / Og þm þar af geþa sem
þurþuandi eru / Enn þo suo at hann vt ause ecki
nie þyrrekome sinne aleigu þar med og verdi eigi
sialfr þurþuandi / Epter þui sem hinn Heilage
Paall hann seiger ij. Corinth: viij. At vier sku-
lum suo geþa / þ vier komum ecki sialfuer vti
neyd og volædi / Og mættu suo þau dreingmenne
o nyta vorar eigner / Og kallza vora giafmilldi /
þat huer meigi haþa sit eigit / vtuisa oss margar
gremer Heilagrar ritningar / þuiat Christur til teick
nar og eirnin sialfr vti Euangelio / þ menn meigi
vel haþa rikdom og audæþui / Og Sancte Paall
hann till stedr og þ menn meigi kaupa og Selia /
Og stundlig audæþui eignazt.

Huad er þatæcktin?

Þessi þatæcktin er ecki su aumlig huſgans vm-
þerd / þuiat aulmusu giafuer at þiggia er koſtum
heilbrigdum / Og vinnuþærum letimönum hin meſta
Synd / Epter þui sem Paall Poſtule hann vottar
j Theſſalon: iij. At huer hann vill ecki erfiuida Se-

ſkule

Ap þatæcktinne.

ſkule og ecki matar neyta / Enn Gudzſpiallzins þa-
tækt / er ein Andarins þatæckt / Enn ecki i burt
at kaſta ſinne eign at gegndar lauſu / Helldr ſins
vel þeingnis þiar ſem Gud heþer honnum geþit
medr hoþ ſemd og ſtillingu at neyta / Þyre vtann
Dramb og agirne / Og treyſta ecki vpp a ſinn rik-
dom nie at leggia ſit Hiarta þar a / Helldr reidu
buenn vt vera till at vþuer geþa allar ſinar eigner
þyre vidrkenningar Saker Heilagz Euangelij / ep
at þeſſ giordizt þaurþ / þyrr enn þ vier ſkylldum
afneita Gudz ord / Medr ſuodan hætti haþa nu i
mycklum rikdome / Andliga þatækir verit Abra-
ham / Job / Dauid / Og marger adrer / Suo ern
nu aller þr Andliga og riettiliga þatækir i hueri-
um at er ein ſuodan Sannarlig þolin mædi / þo at
ſuo ſie / At þr kunne at miſſa þeſſi ſin ſtundlig au-
dæþui þyre nockrſ hattar vondzligann till burd /
þa mogla þr þo ecki nie haþazt þ neitt at ſem
Gudi er a mote / Helldr vmlida þr giarnan vti
Chriſtiligre þolin mædi / ſinn þeinginn ſkada / ſins
þorſman / og þyrelitning / vpp a Gudz vegna.

Huerſu marghattud er ſu vþuergeþning audæþanna?

Tvæþolld / Hin þyrſta / Nær ed einn huer
vþuer geþr ſinar eigner / Þyre vtan Gudz til ſkipan /
og kal-

og kallan / Og ein swodan yþuergeþning þa verdr ecki loþut nie prisur vti Guds Euangelio / er og eirnin eigin Guds dyrckan nie þionuztu giord / Sem Christr seiger Matthei xv. Capit. Þr þiona mier til þorgeþins / medr mannanna vppsetningum.

Nim onnr / er ein swodan yþuergeþning audæþarma / huer ed heþer Guds tilskipan og kallan / Swo sem þa nær ed vonder yþuergangs Vikingar burt reka menn ap sinum eignum og odulum / edr vilia þuinga þa / til at apnelta Guds Euangelium / Þessa yþuergeþningina loþar Christr Marci x. Capit. swo seigiandi. Huer han yþuer geþr / huss edr akrlond / minna edr þess Euangelions vegna / Sa skal Hundrat þallt aptr þar / Lika suo sem þ Christr hann loþar ecki þa / huerier ed sina þorelldra / Konu og Born yþuergeþa / edr sier sialþum þyrþara viliande / i mote Guds til skipan / Einslika suo þa loþar hann og eirnin ecki þa hinu somu sem sinar eigner yþuergeþa / þyrr vran Guds biþalning.

Vt ap Hreinliþuenu.

Huad bydr Christr vt ap Hreinliþuinu?

Guds Euangelium þ bydr ecki alleinazta meþ hreinliþuit at haþa / Helldr laþmud eirnin þm sem

Aþ Hreinlifuenu.

fern kuongader og gipter eru / þui hiuſkaprinn er aþ Gudi innſettr / og aller þær menn ſem ecki geta hreinlifue halldit / þm er ſkipat aþ Gudi at gipta ſig / og inngeþa ſig vti hiuſkapar bandit / þar þyre ſeiger S. Paall ſ. Corinth: vij. Til at varazta horaner og þrillu lifue / þa haþue huer ſem einn ſier eigin konu.

Huad er Hreinlifue?

Meydomrinn er ecki alleinazta hreinlifue / helldr iaþnuel eirnin hiwſkaprinn / nær ed hann verdr Christiliga og ærliganna / med godre ſidſemd halldinn / þa er hann eirnin lika eirn hreinlifuis liþnadr / þar þyre ſeiger Poſtulinn til Ebreos / Þad hiuſkaprinn ſkule heidarliga halldinn verda i hia ollum / og hiona bandz Sængin o ſarur gut / Enn þrillu lifuis menn og hor kalla mune Gud dæma.

Þo ſeiger Sancte Paall ſig eckirt

Herrans Bodord haþa / vt aþ Meyiunum / Enn hann geþui vtt ſitt Rad / þar til?

Paal Poſtule hann meinar ecki / þ nockr madr verdi ædri / riettuiſare og Heilagare þyre Gude og haþe meira verdleik þyre ſinn Meydom / helldr enn

Aþ hreinlifnuenu.

þyrir hiuſkapar lifnuernet / Hui þo at þu ſiert ein hrein Jungfru / edr ein onnr heidarlig hreinlifnuis Perſona / Þa gerr þu ecki þyre þinn meydom / þridþeigit þig vidr Gud / Vran alleinaſta þyre Jheſum Chriſtum / vtaþ hans Vilia / An þinnar ſialfs þorfar / Og ecki þyre þinn hreinlifnuis Heilagleik / Nie þyre þins hiuſkapar bandz ſaker.

Huar þyre þorhefia þa Þr

Kluſtra menn ſinn bindindis lifnad ſuo miog ?

Alla tima haþa þar verit þalſliger læriſueðr / Og vondzliger flugu andar / Þr ed þ haþa lært / Had hiuſkaprinn væri Chriſtnum mönn þyre bodinn / Sem voru Þr Tatianus / Hieray og adrer ſliker etc. Og þo þ ſumer Reglu bræðr vilie eigi lata þat a ſiadzt / Sem at þyrebiode Þr hiuſkapinn / Þr giora Þr honnum þo hina meſtu vanuirdu / Huiat þa dreymir þ / At Þr þorfiene myckllu þramar medr ſinum regluligum lifnadi og Celibatu / Synadanna þyregefning og rietttlætid / Helldr enn adrer menn / Og vppdicktu þar med / þ ſuodann Þrs Celibatus / þ er / Reglu halld / edr bindinde / þa ſie ein ſtiett algiorþuileikans / Og einn ſierligr hreinlifnuis lifnadr / Vri huerium lifnadi Þr villaſt herþuiliganna og haþa medr ſier margra manna

Sam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap hreinlipuinu.

Samuigkr apuega leidt / þuiat vti hiuſkapar bandinu hapa marger agætir Heilager menn þullkomner verit enn þr hiner adrer i hreinlipuis bindindinu / Sem var Abraham / Isaac / Jacob ect. Sa Celibatus þ er bindindis lipnad / er eingin ſtett þullkomligleikans / Enn Gudzſpialligr þullkomligleike er ſa / Har ed vier vidkennum vora armadu vorn breyſkleik og Synder / Og ſkelpunzt ſuo i þre eymd / Enn þo merckium þo par i mot vti riettri Tru huggunar trauſtid Heilagz Euangelij / I þuilikre reynſlu og barattu Truarinnar / ſtendr nu Gudzſpiallzins þullkomligleike / þyſt vier vilum nu vm algiorþuigleikinn tala.

Huar þyre lopar Sancte Paall / aa Heydominn / og þ hreinlipuis bindindit ſuo miog?

Þat ſama giorir hann þyrir neckrar augſyneligrar nyttſemdar ſaker / Einckum ſem er þeſſi / Þat þr menn ſem ecki eru i hiuſkapinn bundner / Hapa einatt meira radrum og þleire tomſtunder till at kenna og Gudz Euangelium at Predicka / þar med eirnin þarri þratapr eg a hyggiur þyrir ſtundligu vpphelldi / at þr meige þeſſ betre þyrhugxan hapa i ollum andligum Kirckiunnar mala þerlum / I ſan re meining lopar

og eirnin Christur hreinlipuis bindindit aMatthei viv. Capittula. Þar hann seiger / at þr sie nockrer sem gellda sig sialpuer þyrir himnarikisins Saker / þer Gudz Euangelions vegna / Suo at þr þae þess betr og raukssamligar sinu Embætti þram þylgt Og Gudz ord predikat / Þui sannínde eru þ sem Paall Postuli hann seiger j. Corinth. vij. At huer hann er eigi kuongadr / Sa beri a hyggiu þyre þui huad Drottne till kemr.

Aller þr sem a setia sier nu hreinliga at lipua / Og i sinum aMeydome at blipua / þ hiner somu skulu vel ransaka sialpua sig / Og vita adr huort þr treysta sier till rietriligt hreinlipue at hallda / Suo skulu þr og varazt allt idiuleyse / Vera sparneytnir i aMat og Dryck / Og stunda vel med godre athygle sinn lærdom og erpuidi / Enn þr hiner adrer sem sig vt gepa i allzhattada lausung / Sal lipue og losta semi / i motr Gudz Bodordum / Þa hinu somu mun Gud visslíganna strapþa / Þuiat saurlipuis menn og hor Karlar munu ecki inganga i Gudz Riki / ypuer botarlaust / Og þyrir slikra manna vonzligs lipuernis Saker / Þa strapþar Gud optsinnis Veillaund og Konga riki / Huad Gud vtuisade nogliganna medr þui epterdæmi nu Noaplodzins / Og medr þre þordiorþuninne / Sem kom ypuer Sodamam og Gomorram / Jtem Gud hann heitadizt aMog vid at apma hina Can-

uerska

Af Kirckiunne.

uerſku þyrir allzhatta dra þrændſemis ſpella og ſaurlifnadis Saker / Sem þr drygdu / Swo vottar og eirnin Paull Poſtuli þ Gud vilie ſtrafa Saurlifnadinn / Medr ogrligum blindleik og ſinnuleyſe / Romano: j. Capittell. Og medr likamligu at hugaleyſe. Ephe: iiij. Og Oſeas Spamadr hann ſeiger / þ Horaner / Vinit / og oſdyrckian / take Hiartad i burt / Þar þyre eru þr hiner huitþagudu ſkinandi Celibes / Og hofud hræſnarar margs Manz þyre mynd till illz / Og vppheftiendr margra o toluligra Synda og ſuiuirdinga.

Af Kirckiunne.

Huad er Kirckian?

Þad er ein Samkund allra þra / Sem medkennа Gudz Euangelium og naþnit Chriſti / Og ecki eru vti opinberligu banne og þorbodi / Vti huerri Samkundu þa eru alla tima bade goder og vonder / Suo ſem þ ſu Epterlikingin Gudzſpiallzins vt af netinu þui ſem i Sioenn var kaſtad Matth: xiij. Capittel. Mogliga vtuiſar / Þar vt af verdr Heilagre ritning till greint tweggia handa þolck edr tuennar Kirckiur / Ein ſamarlig / Og onnr hra ſninnar ſu þals kirckia.

Af iij Huenar

Af Kirckiunne.

Huenar vpphofzt su Kirckian fyrst?

Sannarliganna er þ / at Kirckian vpphofzt fyrst þegar ed Adam var / Og epter Adams tid / i hia ollum þm sem Heilagt Euangelium medkennda / allt til þessa dags / þa hefer hun stadit / Og stendr enn nu i hia ollum þeim sem trua a Jhesum Christum / og hans ord heyra / þ medtaka og vidr kenna.

Huersu marghattud er Kirckian edr Samkundan?

Tvefolld / þann eina er Hræsinnar falskircka. Hin aunnr er ein Sannarlig riettilig og Christilig Kirckia / edr Abels Kirckia.

Huer er su hræsinnar Kirckia?

Þat er hun / huer ed alla tima ofsæker riettra Sannarliga Kirckiu / Swo sem þ Gydingarner ofsockru Spamenninna / og epter þ Christum sialfuann þessa hina somu kallar Dauid / Kirckiu o milldra manna / Og Esaias hann vtskyrir hana medr þessum ordum vti xxvix. Capit. Og Christr sialfr

Matth.

Af Kirckiunne.

Matth: xv. Capit. þar hann seiger / Þetta folk nalæger sig til min / med sinum munne / og heidrar mig med sinum vaurum / Enn þra hiarta er langt ſ burt þra mier / til þorgefins þa dyrcka þr mig / a medan þr kenna þa Lærdoma / sem ecki eru annat enn mannanna Lærdomar og Bodord / Þessa Kirckiu kunnum vier med augum at sia / Þuiat oll þra verck a Gudz dyrckan / þar med þr peinckia Gudi at þiona / er ecki vtan ein augsynilig vpuermynd / og skuggsion Sannarligrar Kirckiu / Og i stadin Gudligra kenninga / þa haþa þr innsett mannanna Lærdoma / huar med þr þiona Gudi / alleinasta med sinu vara strape / og huiskre munzins / an allrar godþysse hugarins / og a trunadar traustz hiartans.

Huer er su hin rietti-
liga og Sannarliga Kirckian?

Þat er Samkundan allra riettruadra og Helagra / þra sem Sannarliganna trua a Jhesum Christum / og þuir Andann Christi helgader eru Af þessare Kirckiunne seiger S. Paull j. Timoth: iij At hun sie stod og stolpe Sannleiksins / þessi hin sama Kirckian kallast Catholica / þ er ein almennelig Kirckia / Þui at hun er ongum sierligum stad swo vidbundin / eigi meinum Personum / ne

nie þionuztu giordum / edr nockrum odrum augſyne-
ligum hlutum vnder gefin / helldr er þar inne komit
Samhalld og eining Kirckunnar / ſuo þ hiner Chriſt-
nu og Gudz heilogu Nuarhellzt ad þr byggia edr
bua i verolldinne / þa halldi aller eitt og ſie Sam-
þycker / i þm Lærdome heilagr Euangelij vt af
Chriſto Jheſu.

Þeſſa Kirckiu vtſkrifar hinn Heilage Paall til
Epheſ: i þimta Capit. medr þeſſum ordum / Þat
Chriſtr elſkadi Kirckiu ſofnudinn / og gæfui ſig ſialf-
ann vt fyre hann / vpp a þ hann helgadi hann / og
hreinſadi fyrir Skirnar vatnid i ordino / ſuo ar han til
reidde ſier ſialfum eina dyrdarliga Kirckiu Safnan /
ſem ongua fleckan nie lyte / edr þeſs konar hefdi /
Helldr þ hun ſie heilog og oſtrafſanlig etc. Þeſſi
Kirckia er ecki ſwo fyre augſyn / Helldr truum vier
og iatum hana vti þm Articulis Truarinnar / Eg
true heilaga almennelega / Chriſtiliga Kirckiu / ſem
er Sam neyting heilagra / Enn þo hefer hun ſinar
Sannar audkenningar / vt af huerium hun þeckiz
vel / Einckum þeſſar / ſem er hreinferdugr Lær-
domr Heilags Euangelij vt af Chriſto Jheſu / og þa
riettiliga handtieran Heilagra Sacramenta / Og
ſuo Lycklanna / þ er Syndanna fyrirgefningar /
Hueriu ed þr tidka i Predikunar Embættinu / og
þrafningefningu Heilagra Sacramenta.

Enn

Ap Kirckiunne.

Enn huad seiger þu ap þm sem þorbodader og i bann eru Setter?

Þr sem bannþærder verda þyre þullar Saker / þa eru þr ecki limer Heilagrar Christiligrar Kirckiu a medan þr eru i banninu / Swo sem þ Christr seiger / Matth: xviij. Capit. Ep at hann heyrir ecki Samkundunne / þa halldit hann sem annann heidingia og Tollheimtu mann.

Huer atskilianleike er a millum Kirckiunnar þra hræsnaranna / og þrar Sannarligrar Christiligrar Kirckiu?

Swo mickill greinar munr sem er a millum Sannleiksins og hræsninnar / Lika suo mickill atskilianleike er og eirnin a millum þrar Sannarligrar Kirckiu / og hræsnis Kirckiunnar / Satt er þ / at Hræsnaranner / þr haþa hid sama Euangelium / og þau hinn somu Sacramenta / Enn þr lata sier þ ecki nægia / Helldr vppdickta þr margbattada mannanna Lærdoma og innsetninga hueria þr Samlikia Gudz Euangelia / Ja þr þorheþia optsinnis sin Kirckiu Laug vpp yþuer Gudz Euangelium / og þorleggia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

leggia ſuo þyre þann ſkuld / og þyrfta med ollu Gudzſpiallzins ord / Þeſſir hiner ſomu haþa ecke neina riettþerduga tru i hiartanu / treyſta og eirnin ecki aluarliganna vpp a Gudz ord / þar þyre þa þrapalla Þr a þreiſtunar tima / og þar ecki ſtadizt.

Swo er þa og eirnin i hia hræſnorunum / eins til heyrelig med þerd Heilagra Sacramenta / Swo haþa Þr og eirnin eitt annat hoþud enn Chriſtum / ap hueriu Þr rietrlætiſins og Heilagleikſins vænta / og Saluhialparinnar bidia / Heilagann Anda haþa Þr til yþuer hylmingar og þagunar ſins þalſliga Lærdoms / medr huerium Þr ſkelþua og þorarga þatækar Samuizkr / Huad þo i Sannleik at ecki er neitt Heilagr Anda verck / helldr vidreittir hann og hug hreyſtir Samuizkunnar / Og i ſtuttu male at ſeigia / þa er ſu hræſninnar Kirckia ecki vtan einn ſkugge / edr Sionhending / eitt þegurdar alit / og ſkinande hræſnis yþueruarp / i hia Þre Sannarligre / riettþerdugre og Chriſtiligre Kirckiunne.

Vt ap Valldinu Kirckiunnar edr ap Þm Lyckuluum Kirckiunnar.

Huad eru Lycklanner edr Þ valldit Kirckiunnar?

Þa

Ap valldi Kirckiunnar.

Þat er ein naduglig og þaudrlig heimilis þyrf-
ſion og ſtiornan / vti huerri þ hirtingin ſkier ecki
medr veralldligum ſtiornar vendi / Helldr alleinaz-
ta medr vmuandan og aminningum þyrir ordit Chri-
ſti / og þ Predikunar Embættid þar til ſett / þuiat
rikit Chriſti / er eitt andligt riki / i hueriu ecki verdr
ſtiornut medr repſingar Swerdinu / og eigi medr he-
ruopnum og þm odrum hlutum ſem veraldligre Ri-
kiſtiornan / til heyra / þuiat Chriſtr ſa ſem þetta
Kirckiunnar vallð hefer innſett og til ſkipat / hann
hefer allt veralldligt yfuer vallð ap ſagt ſier og ſi-
num Lærifueinum / og þ ſama i hendr þeingit Hoþ-
dingum og Landzſtiornar mönum þeſſarar veralldar/
Sier apſagde hann þ / þa ed hann villdi ecki til
Konge tekinn verda / Helldr veik ſier i burt vpp a
eitt þiall Johan: vj. Capitula. Enn ſinum Læri-
ſueinum apſagdi hann þ Luce xxij. Capit. Þar ed
hann ſeiger ſuo/ Weralldliger Hoþdingiar þr Drott-
na og vollduger Kongar kallazt naduger Herrar/
Eim med ydr ſkal þ ecki ſuo vera.

Huerſu marghattad er Kirckiunnar Val-ld?

Tueþallt/ þ eina valldit er Predikunar Embæt-
tiſins/ hitt annat er eitt vallð Laugſagnarinnar.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Kirckiunnar valldi.

Huert er valldit Predikunar Embættisins?

Þat er ein skipan til at Predika Heilagt Euangelium og at kunngiora Syndanna þyre geþning / þyre Jhesum Christum / Og i Kirckiunne at veita og þram geþa huerium sem einum þionuztuna Guds Sacramenta.

Hier hliota nu Biskuparner / eda Predikaranner onguann nyiann lærdom at kungiora / Epter þui sem þm liitz skalþum / Helldr skulu þr þrambera þyre al þyduna Christi ord / Og hans Lærdom / Og þ sama truliganna og hreinþerdugliganna at giora / Epter þui sem Christr skalþr hann byder Matthei i sidazta Capittel. þar hann seiger / Kennit þm at hallda alt huad eg baud yder / Og Sancte Paall til Galat j. Capit. seiger suo / Hwort at wier / eda einn Engill aþ Himnum / Predikadi yder eitt annat Euangelium / Enn suo sem þ wier hoþum yder adr Predikat / skie sa boluadr.

Huert er valldit Laugsagnarinnar?

Þat er eitt walld og skipan til at bannþæra / þorboda / og vt aþ Kirckiunne at setia þa hinu somu / sem i opinberar stor synder og hoþut glæpi

haþa

Af Kirckiunnar valldi.

hafa fallit / Og at medtaka þar hinu sama aptr / og þa at afleyse / nær ed þr vidkiemia / sina misgiord idrazt og yþuer bæta sitt lifuerne / og beidazt Lausnar.

Þessi macktin skal ecki vera eitt Herwikings / yþuer valld / Helldr suo sem Christr seiger / Matthei xviii. Capit. Heyrir hann ecki Samkundunne / þa hallt hann sem annann Heidingia / Og Sancte Paall hann seiger ij. Corinth: ij. Ecki þ vier sieum Herrar yþuer yduare tru / helldr erum vier til hialpendr yduars þagnadar.

Huer atskilian leike er a milum Kirckiunnar valldz og veralldligrar valldz stiornar?

Yþuer valldz menn og Landz stiornarar i veroll binne / hafa þm Laugum at rada / sem hlifer og veitir vernd bædi lifue og godze manna / og þm ed hafa vm erfder og odala skipte at klaga / at selia og kaupa / og allz hattudu veralldligu starfue þa eiga þr yþuer at dama / Og yþuer þm hefndar refsingum opinberligræ illzku vercka og odru þuilikn.

Enn Kirckunnar valld / hefer at giora yþuer eilifligum og andligum malefnum / Og stiornar med einum andligum Lærdome og hirtingar

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

wendi / Eigi medr neinnre heiptar girnd / Og opi makt / Helldr med heilsusamligum kennningum og Guds ordi / Par þyre giorir Kirckiu valldit / þui veralldar yþuer valldinu ongua hamlan / Helldr styrcker þ mycklu þramar / Bydr og bipalar eirnin þm sem Christner eru / At þr skule Yþuerhalldinu hlyduger vera.

Huenar heper Kirckian Lycklang medtekit?

Þann tid Christus hann sagdi till Peturs aMatthei xvj. Capittel. Þier mun eg gepa lycklana himnarikisins / Og aMatthei viij. / Allt huad þier bindit a Jordu / þ skall eirnin a himnum bundit / vera / Og allt huad þier vppleysit a Jordu / þ skall a himnum leyst vera / Og Johann: xx Cap: seiger hann / aMedtake þier Heilagann Anda / huerium þier þyrgepit Syndirnar / þm eru pær þyrgepnar / Og huerium þier aptur halldit Syndirnar / þm eru pær aptur halldnar.

Eru og eirnin Sacramentin Kroptug / þo at þau verdi af vondum og ranglatum Kirckiu þienorum þram gepin?

Hellaug

Af Kirckiunnar valldi

Heilaug Sacramenta eru ecki þyre þann skuld krapta laus / þo at þr Kirckiunnar þionuztu menn sem þau þram geþa sie ecki goder og riettlater / þui at þ Ordit og þau Heilaug Sacramenta / eru ecki þess þienarans / Sem Embættis þionuztuna giorir / Helldr vors Herra Jhesu Christi / Huer hellzt eþ at þau verda epter riettum hætti / Og Gudz til skipan þramgeþin / þa kann oss ecki þ illzku þullt at hæþui / þess hins ogudliga þienara at skada / Enn þetta eigum vier ecki at skilia vt aþ þm o mild dum og o gudligum i Kirckiunne / Sem at eru opinberir Gudz Hadungar menn / Lika sem adrer Gydingar og Tyrckir / Huerium þ Christlig Kirckia skipar ecki neitt Embætti nie Sacramentis þionuztu at þremia.

Skulum vier og þm þionuztu mönnum Kirckiunnar hlyduger vera?

Lika suo sem vier erum skylldiger till at hlyda Gudz ordi / eins þa erum vier eirnin skylldier at hlyda / Kirckiunnar þionuztu mönnum / Nær eð þr kenna og Predika Gudz Ord / Suo sem Christur seiger a Matthei x. Capittel. Huer hann heyrir ydr / Sa heyrir mig / Og a Matthei xxiii. Capittel. Huad þr seigia ydr þ giorit.

Þessar

Aþ Kirckiunnar valldi.

Þessar Gudspiallzins greiner/ seigia vt aþ Embættinu /og kreþia þrar hlydnu / hueria vier erum skyllduger Christo og hans Euangelia at syna / Enn þær geþa ecki Kirckiunnar þienarum neitt nytt walld eda Rikistiorn/ an heilagv Enangelio eda þar þyre vtan/þar þyre eru menn skyllduger Kirckiunnar þienarum at hlyda / nær ed þa haþa þa Laugsaugn i þramme/ sem er at straþþa opinbera stordrota menn/ Epter þyresaugn heilagv Euangelij / Suo sem þa nær ed þa þordoda eda bannsetia þa hinu somu/ Sem þundner verda vti opinberum stor syndum og illzku verckum yþuer botar laust / Enn þyrst skulu þa heyra þ ada aþ skiluisum wottum talat vera / og straþþa þ suo sidan þar epter a.

Nær ed Kirckiunnar þionuztu menn innsetia nockrar nyiar Siduenium/ Huort erum vier þa eirnin skyllduger til / þm at hlyda?

Ja vissiliganna / þuiat Biskuparner/þa Pastores og Læriþeda/sem eru Kirckiunnar þionuztu menn haþa mackt til Siduenium og þionuztu giordir inn at setia/ i þañ mata/ þ aller hluter mættu þui helldr med rietre skipan/ og godre hægdan til ganga i Kirckiu Samkundunum / Syo sem at Sancte Paull hann

Aþ Kirckiunnar vaildi.

hann innsetti og tilskipadi / þ Konunnar skylldi ecki her hoþdadar vera i Samkundunne / Og Kirckian skalþ heþer þegar þyrst i vpphaþuinu til sett Suñuda-ginn og nockra adra helga daga / Suo at menn heþdi vissiligann dag og til greindann tima at heyra Guds ord / Enn þess skipaner og innsettar Kirckiu þionuz-tur / skulu menn ecki hallda suo þrekliganna eda þær þormyckit naudsynligar vera til Saluhialparinnar / þuiat swodan þionuztu giord og Sidueniur / giora menn ecki riettlata og þroma eru og eirnin ecki til þess nyttsamligar / at menn gete þyrt þær audlazt riettlætid og Syndanna þyrgeþning / helldr eru þær Adiaphora þ er þr hluter / Sem bædi mar haþa / og an vera at Syndlausu / nær ed þ giorizt þyrt vtan hneyckslan / þar þyrt eru menn plicktuger til vti slikum innsettningum og Kirckiu Laugum hlyduger at wera / nær ed Christiligr Kærleike hann skylldar oss þar til / at wier mættum suo þui helldr þordrazt allar hneyckslaner vidr hina breyskedu / En eþ þ mar vel skie þyrt vtan alla hneyckslan / þa eru Samuigkurnar þar þri og þrialsar vt aþ.

Aþ Hneyckslunenne.

Huad er hneyckslunin?

Hneyckslunin / er ein hamlan edr kreincking / huar med eins annars hiarta / edr Samuigka verdr

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Hneyckſluninne.

ſuo hælld / at hun þar ined i burt ſkelþizt / i þra Gudz Euangelio / Elligar þ hun epter þylger ſwodan hneyckſlunar verckum / Huor þ rer helldr ein kreinecking Chriſtiligs Lærdoms / Truarinnar / Kærleikſins / og allz annars Chriſtiligs liþnadar og at hæþuis.

Huerſu marghattud

er hneyckſlunin?

Twefolld / þann eina kalla þr acceptum hinn addra datum.

Huad er ſu Hneyckſlunin

ſem þr kalla accep-tum?

Nær ed Phaeiſei edr ouiner Gudz Euangelij / Hneyckſla ſig at rietrþerdugum Lærdome / edr a þm millde verckum / ſem hiner Chriſtnu þr giorda / og þa ſuo eitt Daudligt hatr og illuilia i gegn Gudz Euangelio / Lika ſem þ Phariſei þr hotudu Chriſtum og Poſtulana / og ſkamþyllduzt vpp i mote hans Lærdome / Slika hneyckſlau Phariſearanna og hræſnaranna þurþua menn ecki at varazt / þuiat Gudz ord / og ſkipan þa aþſakar oſſ i þre grein / Enn þar vpp a eigum vier ſterckann vara at haþa / þ

Lær-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Hneyckkluninne.

Lærdomrinn sie hreinþerdugr / Sanur / skyr og skil-merckiligr / eirnin til heyraligr / og heilagre rit-ning Samlikianligr / og Christiligre Kirckiu nyt-samligr / þuiat þ er hinn meste hoþut glæpr / at þoruilla Gudz Christne og godra manna Samuitzkur aþuega at leida medr o skynsamligum Lærdomum o nytum orda spuruingum.

Gep þess hins sama nockr

Epterdæme.

Phariseí og Skriptlærder skam̃ þylldust þa nær ed Christr giordi siuka menn heilbrigda a þuott dog-um. Jtem þ Lærisueinarner þwodu ecki swo opt sinar hendr epter sidueniu Hræsnaranna. Jtem þa ed þr neru auxin aþ korninu a þuottdeiginum etc. Einslika suo þa skam̃ þyllazt og eirnin adr er Phariseí / nær ed þr sia þ ecki verdr nu leigt huorcki wigt sallt / vatn / nie vidsmior / Enn hier inne þa aþsakar Gudz bodord hina Christnu / þuiat þm er þ bodit og skipat / at þr skule þram̃ bera riettþerdugann og heilsusamligann Lærdom / þar med eirnin at giora og vm haund at hapa Sañarlig god Christilig verck / sinum Samchristnum naunga þar med hialp atweita / Og i slíku til þelle / Skulu menn ecki alita þa Hræsnaranna / Helldr skulu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap hneyckſluninne

Gudz ord og hans ſkipan þyre ganga / Epter þui ſem Poſtularner þr ſogdu / þ meir hæpui Gudi at hlyda enn mön Actorum v.

Huad er su hneyckſlunin ſem kallazt Datum?

Þar er þalſligr lærdomr / edr þau wondzlig epter dæmi ſem odrum mön eru ſtadſamlig / Nuort ed þr epter þylgia þm hinu ſomum / Elligar verda þar þyre þraſkelþdar Gudz Euangelio / Suodan hneyckſlaner eru aller þalſliger Lærdomar / aull apguda dyrckan / þleſtar ſtatutur og mannanna innſetningar / Nuerria wier kunnum ecki at hallda / þyre vtan Synd / Suo ſem at eru heilzr Munncka reglur og annat þuilickt ſtuallder / Og þr ed ſuodan hneyckſlaner þra ſier gepa / þm Styrer Chriſtur Matthei xviij. Capittel. Suo ſeigiande / Wie þm manne þyre huern þ hneyckſlunin kemr / Og ſuodan hneyckſlaner þa ſkulu wier ap allri athygle waraz / Suo at wier a heingum ecki neinum þalſligum Lærdome / Wie honum ſampycker verda / Og eigi helldr at medtaka þa gopgan edr Embættis þionuztu ſem ecki er vtan ap Guda dyrckan.

Enn

Ap Hueychsluminne

Enn huerneu skulum vier

breyta in differentibus / þ er / i þm hlutum sem bædi mau haþa/ Og an vera?

Hier inne hliotu wier at hallda oss epter reglu og þyre saugn Pauls Postula þar ed hann seigir vt aþ hre riettiligre tidkan þrelisins / Huiat suo byðr hann till Roman. viij. Capittel. At þr sem styrckuer eru i trunne / Skule vmlida hina weykruodu / Item þ aller hluter skule skie till þorbetrumar / Þuiat vier eigum ecki at neyta þes þrelsisins i hia þm sem ecki haþa enn nu þeingit at heyra Guðz ord og Heilagt Euangelium / Og ecki i hia þm worum samchristnum brædrum / Sem enn eru ecki pullstyrckuer woerdner i riettri Tru Og eigi suo þullkomliga mentader vti Gudligum Lærdome sem vera skylde / þar þyr eigum wier ecki sliku þrelsi þrekliga þram at þylgia / Helldr þui dæme Pauls Postula epter at þylgia þar ed hann till þra i Corinthiu suo seiger / Weyckum var eg/ Sem wæri eg veykr / Item till Romanorum viij Ep at Broder þinn sturlazt vpp þyre þinnar þarfa lu Saker / þa geingr þu þegar ecki epter kærleikanum / Enn huar ed Euangelium heþer optnu berliganna og riettiliganna Prædikat verit / Og

Aþ hneyckſluninne.

þar ed Chriſtiligar kenningar haþa vm nockra ſtunder kunngiordar verit / þar þa þurþua menn ecki ſuo grant at þara at ſlikum innſetningum / Nie lata þa þuinga ſig / Helldr at neyta þeſſ Chriſtiliga þrelſiſins / Lika ſuo ſem þa ed Paull Poſtule hann villdi ecki lata vinſkera Titum / Og Chriſtur ſialfr aþſakadi Poſtulana / þa ed þr bru-tu þuottdags Helgina / Og þann innſetning þe-dranna / Og ſagdi ſuo vt aþ þm Phariſeis / Latid þa þara / þr eru blinder / og blindra leidtogarar.

Hueria hlute ſkulu menn

varazt i Kirckiu Soþnudinum / Suo at þar vppkueikizt ein-gin hneyckſlan ?

Þria hlute / Hinn fyrſta þat enginn ogud-ligt o nytſamligr og lygiligr lærdomr verdi þram-borinn nie Predikadr.

Hinn annar / þ einn Sannarligr / ſkyr og ſkil-merckiligr lærdomr verdi Bodadr og Predikadr / Suo þ till heyrendmer meigi onguann hlut odru-wis þormerckia / Enn ſuo ſem þ riet og til heyre-ligt er / Suo at þr þae eigi þar vt aþ neina ſkad-ſamliga meinnig edr ſidueniu / Og hierſkulu menn allt kappa leggia / þ aller hluter verdi riettiliga / fyrt og ſkilmerckiliga þrammborner / fyre vtan allt

ſkualle

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ hneyckslunimme.

ſkuallda og klokligar ordhnotter / þar þyre will og Sancte Paull þ einn Biſkup ſkule vera hneigdr og vel þallinn till at kenna / Og till at Predika / þ er / at hann ſkule kunna riet og ſannarliga / ſkyrt og ſkillmerckiliga þram at bera Chriſtiligann Lærdom Og Chriſtur hann ſeiger / þ huer ſem einn Lærimeiſtare / þa ſkule vera lærdr vel / Og lika ſuo ſem þ einn godr huſbuandi / hann till ſamans les / vr ſinum þiarſiod garnalt og nytt / þui eþ at Lærimeiſtarannar / Napa ecki neina goda a ſtundan a ſinum Lærdome / þa verda þar margar Samuigkr hzelldar og ſturladar / Og þa ſuo þatt vt aþ eina ſkadſamliga meining og ſiduenu ſem mycklu illu ma til vegar koma / Og eigi allitla hamlan giora Chriſtiligum Lærdome huar vt aþ ed ſundrpycke / Hneyckſlaner / Og allzkyns illrædi mega vppkuikna.

Hinn þridie hlutrinn / þ menn ſkulu ecki vanaligar og nyttſamligar Siduenur / og kirckiu þionuztr / at naudſynialauſu aþ taka edr vmſkipte a giora a þm ſem vel mega medr godre ſamuigku halldnar vera / þuiat ſlik vmſkipte a godum og gomlum ſiduenium / vpp kueikia optſinnis mycklar ſundrþyckiur og ſtyriallder.

Jtem þ eingum med ſinu vondu epterdæmi Og þyre mynd leggi odrum neinn ſkada till / Og þ hr aþeggie eigi neinn mann got at giora / Suo þat Predikaranner / Edr þr ſem Gudz Euangelion

medkenn

Af Huerckfluninne.

medkenna/ þa gefur þar ecki neitt epne til / þ nockr
þridr og sundrþykkia meige yppkuikna af þra vollu-
dum / at ollu naudsynia lausu / þui aller þr sem
hier a mote giora og godar lopligar Siduenur brio-
ta / þr misgiora vissiligamma vidr Gud/ og vidr sinn
Samchristun naunga.

Vt af þeim Heilogum Sacramentis.

Huad er Sacramentum?

Þat er eitt augsyneligt teickn Gudligs þyrheitz
Huert ed Gud sialfr hefer innsett / Enn þar heyra
tweir hluter til / Þat Elementid sem er þ augsyneli-
ga teicknit / Og þ ordit þyre heitzins.

Huersu maurg eru Sacramentin?

Þriu/ Skirnin/ Kuelldmaltidin Drottins/ og
Aplausnin / þessi hafa hellzt sierdeilis þyrheitid
Gudz Euangelij / vt af þyrgefningu Syndanna.

Huort eru þar og pleire Sacramenta?

Epat vier kollum aull þau verck Sacramen-
ta/

Ap Sacramentúno.

ta / Sem Gudlig þyzeheit verda til Laugd / þa kunnum vier morg Sacran eyta þraull at telia / Suo sem þ akallar til Gudz er þa eytt Sacramentum / þuiat þ sama er eitt Christiligt og Gudligt verck / og heþer nærsta huggunar samligt þyzeheit / þui Christur seiger suo Joh: xvj. Huers þier bidiet þaudrum i minu naþne / þ mun hann geþa ydr / Swo eru og harmkuælingarnar / krossburdrum / og almusu giafuernar þa eitnin lika Sacramenta / þuiat þessi somu werck hafa sier Samteingilig kin merckiliguztu Gudz þyzeheit / þuiat Christr hann seiger / Geþit þa mun ydr geþit verda. Item þyr margar harmkuælingar byriar oss inn at ganga i Gudz riki / Epter hinum sama hætti þa eru þær badar stiettirnar yþuerualldzins og huskapar bandzins eirnin Sacramenta / þuiat þ eru þ ær veralldligar stietter / Hueria ar ed Gud heþer prydt og þagat medr sinu ordi og þyzeheitum.

Enn nær ed vier ateins þær Embrettis þionuzturnar i Euangelio innsettar kollum Sacramenta / og þau augsyneligu teicknin sem þar eru vtgeþin / og Samteingd Gudz þyzeheitum vt a þ Syndanna þyzegeþningu / þa eru þar ecki vtan þriu Sacramenta sem er Dagskirnin / Kuelldueerdr Drottins / og Altarisins.

Eru þar eirnin marghattadar meiningar vt ap þm Sacramentis?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Sacramentinu.

Ja vissiliganna / þar eru sierdeilis þiotar opp
innes og meinningar vt aþ þm Sacramentunum.

Hin þyrsta / þt Scholastici læra suo þ þt hi
ner somu sem neyta Sacramentanna alleinazta v
aþ þui sialfu verckinu þess augsyneliga giorninge
sins / ex opere operato / þa verdi þt riettlater / þo
at hiartad sie þar ecki nalægt / þennan hræsins Lær
dom skulu vier vt aþ allre aluoru gefne vpp rata
og i burt reka vr Christinna manna Samkundum /
þuiat hann er þuert i mote Gudz Euangelio / og
i mote riettri tru / þt slikr hræsnis Lærdomr / þ
madrin skule alleinazta þyrse þ verckit / og þyrse þe
handtiering Kirckiu þionuztunnar riettlatr verda /
eirnin þo at hann true ecki riett / en þo at hann
hafui ecki neitt gott hiarta og astundan / allei
nazta þ hann gefui ecki neinn Obicem þ er /
at hann asetie sier ecki at giora neina Daudliga
Synd.

Hiner adrer þt seigia / þ Sacramentin sie
ecki þau teickninn Gudz nadarsamligs vilia vid
oss / heldr alleinazta þau audkenningar mercki /
huar med þ Gudz folk verdr audkent i burt fra
odrum þiodum / lika sem þ klaustra menn verda
audkender aþ sinum banninge i burt fra odrum
folki.

Hiner

Aþ Sacramentinu.

Hiner þridiu / Sem eru þr Twiſkirdu / þa ſeigia / þ Sacramentin / ſie alleinazta teicknin godra vercka / Og vtleggia þ ſuo / at Skirnin ſie eitt teickn til þeſſ þ hiner Chriſtnu hliote at liða hier i verolldinne allzkyns motlæte / haſkaſemder / og oþſokner / Og at þ ſama til teicknizt þar med at þr verði i vatnid dyþdir edr þui yþuer hellter / Lika ſuo eirnin þ Sacramentum Kuelld malſins þa ſeigia þr vera eitt teickn brodrligs og Chriſtiligs Kærleika og Samhelldis / Aþ þui at þat ſie i hia ollu þolki eitt winſkapar mercki / at etha og drecka huer med odrum / þar med eirnin teickn til eins godz Kærleika og ſamþyckis / þr ſeigia og eirnin lika / þ vmſkundar ſkirnin haþui veritt eitt teickn til þeſſ at menn ſkylldu temia holldit / og vondar girndir / Og þeſſar badar meiningarnar / eru og eirnin þolegiandi / þuiat þær læra ecki rietta tidkan Sacramentanna.

Hin þiozda meiningin / er riettr grunduollr / ſem er þeſſi / Þad þau Sacramentin hins Nyia Teſtamentiſins / ſie eirnahellzt þar þyrr innſett / at þau ſkule vera ſyneligt teickn Gudz vilia vidr oſſ / ſuo at þau ſtandi oſſ þar þyrr augſyn / radleggi oſſ og aminne at trua Gudz þyrrheitum / þm ſem i Heilogu Euangelio verda Predikut / Hinn heilage Auguſtinus hann ſeiger / þ Sacramentid ſie eitt ſyneligt ord þ er / lika ſuo ſem þ ordit er

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

eitt hlied / Hiert ed menn þau medtekit med heyre minne / Suo lika þa sie og eirnin þ Sacramentid / eitt mynd / edr eitt minnis teickn þyre augsyninne / Suo sem þ Oradit er nu eitt verck þære / Þyre huert þ Heilage Ande hann verckar og kroptugr er / Epter þui sem Paall Postuli hann seiger till Romano: j. Capittel. Lika suo eirnin þa verckar Heilagr Andi og kroptugr er / Þyre þ hid syneliga teickne / nær ed wier medtokum þ i rietttri Tru / Þuiat þau himusyneliga teickninn eru þar þyre utgeþin / Og oss þyrir Sioner sett / At þau skule i mote worum breyskleika / styrckia og epla Truna i Hiartanu / Lika suo sem at Oradit þ hærir vppkueikir og a minnir oss at haþa rietta tru.

Huar þyre heþer Christur innsett þau Sacramentin?

Þyre wors breyskleika saker / Þuiat Manzins hiarta / Sidan Adam hann braut / Er mickil till oþueyckt / At þr skule alleinazta Truna berum ordum þar þyre heþer Christur (vorum breyskleika suo bott at radit) Samlagit Teickninn Ordinu / þ wier suo bædi þyre Teickninn og ordit kynnum at Truna Gudz þyre heitum / Suo seigir hinn sæli Augustinus / At þyre Syndina / þa haþi madrinn sied Gud / þeckt hann / Og trauzt hann a honum / Enn epter þallit

þa kunn

Aþ Vatzskirninne.

Þa kunne madrinn ecki at þeckia Gud / nie a honnū neitt skyn at haþa / vtan honnū verdi þyre nockre medal þar til hialpat / Og þ̄ sama skier þyre Ordit og Sacramentin / þui uær ed ordit kemr till Electmentisins / Þa verdr þar vt aþ eitt Sacramentum / Suo sem Augustinus hann wottar.

Vt aþ Vatzskirninne.

Huad er Watzskirnin?

Hun er eitt augsyneligt teickn / edr þionuztu giord aþ Christo sialfum innsett / Einckum suo / þ̄ vier verdum þuegner og hreinsader þyre vatnd og Heilagan Anda / Og verdum aþ Gudi til nadarinnar medtekner / þoklickter og þridpægder.

Huar er Vatzskirnin innsett?

Matthei og Marci i sidazta Capitula seigir Christur þare þier vt vm allann heim / Lærit allar þioder / og skirit þær i naþne Baudr / og Sonar / og Heilags Anda / huer hann truer / Og verdr skirdr / Sa mun Saluhialpligr verda / Enn huer hann truer ecki sa skal þyrdzmdr verda.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Vatzskirninne.

Huar til er Vatzskirnin innsett?

Þat wier skulum þar fyre Samarliga Trua / og i þui ouugger vera / at oss eru Syndirnar fyregefnar / Þuiat vagskirnin er vitnisburdr og eitt teickn till þess / þ oss eru Syndirnar fyregefnar / Og veitte Heilagr Ande / Af þui kalla hiner gomlu Sacramentin / Madarinnar teickn / þ er / teicknin Gudz madarsamligs vilia vidr oss.

Huad merckir Vatzskirnin?

Hun merckir Yfuerbot / Og fyregefning Syndanna / Elligar suo sem Sancte Paull hann seiger / þa Endrfæding / edr eina nyia fæding / þui þ at wier verdum inn dyfder i vatnid / þa merckir / þ sa hinn gamle Adam og Syndin i oss / Hliote at drecktazt og deydazt / Enn þ wier verdum i burt aptr tekner vr vatninu / þa merckir / þ vier erum nu fuegner og fomyader / Fyre vatnid og Heilagann Anda / Og erum suo vidr Gud Faudr i Christo Jhesu forlickter / Faderum medtekr oss fyre sonarins saker / Og veiter oss Heilagann Anda / Fyre huern hann oss fomyar liggar og riettlætir / hughreystir / og heilaga giorir.

Huer er rirttlig tidkanvag skirnarinnar?

Det

Aþ Vatzskirninne.

Þessi / þ wier skulum / vm alla liþdaga wora
crugger vera i þui / þ Gud take oss i sætt / Og þyr
geþin Syndirnar / þyr Jhesum Christum / þui þo
at wier þollum þar epter a i Syndir / þa bliþr þo
samt sa Gudlige sattmale stadþastr / huern ed Gud
heþer adr þyre longu vidr oss giort / þuiat Euange-
lium þ wottar suo / At þm sonnum / Nuerier yþuer
bot giora / verdi Syndirnar þyregeþnar.

Maa vatzskirnin ecki i gen-
takazt og lata menn stirazt vpp
aptr i annat sinn?

Nær ed skirnin er eitt sinn medtekin / þa skal
hun ecki optar hinum sama manne geþin verda /
þuiat þetta syneliga teicknir þarþ ecki optar enn
vm sinn at medtaka / Og nær ed Wagskirnin er eitt
sinn medtekin / þa er hun eitt eilipt lip sattmals teic-
kn og innsigle nadarinnar / Lika suo sem þ vinstur-
dar skirnin skiedi eitt sinn / Og war sidan þar epter a
eitt eilipt teikn Gudligs sattmala skripar a þra
likamum sem vinskomer voru / Lika suo skulum
wier nu þau ordin þra huggunar samligra þyre-
heitanna vel i minne at leggia / Og wora Tru þar
inne at idka / oss þar med at hreysta og styrckia i allz-
hattudum preistingum / Og þau stadþastliganna at
vardueita a medan wier lipum / þar a aþ seigizt og þ

Af Vatz skirninne.

Ypuerbotin sie ecki annat / enn suo sem ein minnin[g] Vatzskirnariñar.

Huer atskilianligr greinar

mumr er a millum Johannis Skirnar / og Postulanna?

Huortu tveggiu Skirnin / þa eru badar eitt augsyneligt teickn og vitnisburdr / hins Nyia Testamentisins / og krepia þar truar sem er a lausnarann Jhesum Christum / Skirnin Johannis hun vitnadi Christum koma skulande / Enn Skirnin Postulanna hun vitnadi vpp a Christum sem nu kominn og auglystr er / Og þvi þa somu tru / eru til lika Helgader og Saluhialpliger vordner bædi þr sem af Johanne / og af Postulunum vorn skirder.

Enn þ Johannis hann seiger / eg skyre ydr med vatne til Ypuerbotar / Enn hann sa ed epter mig kemr mun skira ydr med Heilogum Anda og eldi / þar med atskilur ecki hinn Sæli Johannis Embættis ed pionuztu giordina / Helldr at skilr hann Personunnar þienaranna / i burt þra Christi sialfs Personu / Og will þar med til teickna at Christr sie sialfr sa Herrann og hialparinn / þyre huern þ Skirnin heyper Gudligann krapt og verckan / Og þ hann sialfr mune gefa Heilagann Anda og eilifr lif / Og Jo-

hans

Aþ Vatz skirninne.

hannis hann medkendi sig / Þ hann væri ecki vtan einn þienuztu mann þar til settr / sá ed alleinazta hid ytra teickn it vatzins ætti mõm at veita / eg Þ eckit at Predika.

Aþ Vngbarna Skir-
ninne

Sama Þ at aþ Heilagre Ritning Þ Vngbornin eigi at skira?

Fyrst / þa seiger Christr suo Johan: iij. Nema sua sie Þ madrinn verdi endrþædder vt aþ Vatne og Anda / þa kann hann ecki inn at koma i Gudz Riki / Þessi greinin seiger ecki vt aþ sumum mõm / Helldr vt aþ ollum / Og vottar at aller þr / Sem Saluhialpliger vilia verda / þa hliote þr at endrþadazt vt aþ vatninu / Þad er / i vatninu at skirazt / Þar þyre hliota og eirnin vngbornin at skirazt / suo at þau verdi Saluhialplig. Item Þ Gudz bodord og til skipan / Þare þier vt / og skirit allar þieder / þat seiger ecki sumar þioder / Helldr allar þieder / Þar þyre eru eirnin i þre somu grein Vngbornin lika tilskilin og inneluckt.

I Annare grein / þa stridar Origenis / sietta Capitula til Roman: Þat Kirckian hafui aþ Postulunum þennann Lærdom medtekit / Þ Vngbornu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

num skule eirnin vagskirnin veitazt / þuiat þ hines somu/ Huerium i hendr þeingner voru leynder domar Gudligra maleþna / þa vissu vel / þ vppruna Syndin hun væri i ollum monnum/ Og ein innþædd saurgan huer þyre vatnid / Og Anda hlyte aþ at þuodzt Med sama hætti þa votta þr eirnin hinn Heilage Augustinus og Cipríanus þ vngbornin eigi atskira.

I þridiu grein / þa sannazt þ / vt aþ nockrum skilrikium Heilagrar ritningar/ þuiat viss iliganna er þ / At þ Gudz rikit hid heilaga Euangelium / Og þau þyre heitin Nadarinnar / eru eirnin lika vngbornunum till saugd / Og heyre þm till / Enn þyre vtann Christiliga Kirckiu þa er eingin Salu hialp nie Syndanna þyregeþning / þar þyre hlitu wier eirnin þau vngbornn at samteingia Heilagre Kirckiu og at geþa þm þ hid ytra teickn it / Huert ed vtuisar þ þyregeþningin Syndanna og þyreheitin Nadarinnar Heyre eirnin vngbornunum till / Og eige þm at veittazt.

Hinn þyrre partinn þessa skilrikisins er visseligr/ þuiat Chr stur seiger sialþr/ aMarc x. Capittel. Latid vngbornn koma till min/ þuiat slikra er himna rikit / Item þ er ecki wilie mins Paudrs sem a himnum er/ þ ein vt aþ þm hinu minzstu skule þordiarþazt / Item þra einglar sia alla tima auglit mins Paudrs sem a himnum er.

Hinn

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ vngbarna skirnínne.

Hinn annar parturinn þessa skilrikisins er og eirnin vissiligr / þuiat þyre vtan Christiliga Kirckiu (þar ed eckirt Gudz ord er / Og eingin Sacramenta) þa er eingin Saluhialp / nie Syndanna þyrgeþning þuiat Kirckian er eitt Christz rike / I huerre ed Christur er kroptugr þyre sitt ord/ Og sin Sacramenta/ þar þyre epter þylger nu sa orskurdr þ vngbornin skule skira / Suo at þau verdi samlimer Heilagrar Kirckiu / Og þ Gud Almattugr hann giore vngborninn suo hlut takendr sinna þyrheita.

Hier i mot þa seigia hiner

Twiskirdu þ vngbornin skilie ecki Gudz ord / kunne eirnin ecki at trua/ þar þyre þa hialpe þm þau Sacramentin ecki neitt

I mote þessum þra þramburdi er þyrst setlandi þ Epterdæmi aþ þm bornunum sem vmskorinn voru / þau vnderstodu og eirnin ecki þ ordit þyre heitzins / Og wmskurdar skirnin / Dugdi þo þullt i hia þm / Vegna Eudliges sattmala / Og þau scemu sma born vorn Gudi þeck og þægilig / þyrir sattmalans saker.

I annare grein þa suorum wier þar suo till / þo at vngbornin kunne ecki Gudz ord atskilia / þa er þo wissiligt at Gud hann verckar i þm / Og oss hæþuer ecki epter at grenslazt huernen/og med

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Kuelldmaltid Drottins.

huerium hætti þ Gud hann verckar i þra hiortum / þui þ næger / At wier vitum þ till sanzt at Gudz Riki og þyregeþningin Syndanna heyre eirnin vngbornunum till / þar vr aþ kemr og þ / at Gud hann er kroptugr i þm.

Aþ þre kueld maltid Drottins.

Huad er þ / Kueld maltid Drottins Jhesu Christi?

Þad er eitt Sacramentum aþ Christo sialfum ennsett / J hueriu þ hann geþr oss till at etha og drecka vnder braudi og vine / Sinn sannarligann likama og Blod / vpp a þ / Suo þramt wier truum hans ordum / Og þessari Gudligre tilsaugn / þ þyre ydr verdr geþit / Og vthellt / þa audlunzt wier Syndanna þyregeþning.

Medr huerium noþnum

verdr þetta Sacramentum Drottinligrar Kuelldmaltidar hellzt kallat?

Þetta hid Heilaga Sacramentum verdr med þleirum noþnum enn einu neþnt / Sancte Paull hann kallar þ Kuelld maltid Drottins j. Corinthe. ij. Capittel.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af kueldmaltid Drottins

pittel/ þ verdr og eirnin Synaxis edr Communio kallat / þar þyre þ suodan Kuelduerdr var einn sampund Christinna manna vti Kirckiu Soþnudunum/ þat verdr og eirnin Eucharistia kallat/ þer ein þakkar giord/ þar þyre/ þ þr hiner somu sem þess vilia neyta / skulu medkenna þa o vm rædiliga velgiornínga og miskunnseme vors Herra Jhesu Christi / Og honnum þar þyre þacker at giora / Þad verdr og eirnin eitt Testamentum kallat / J Hueriu ess verdr geþinu og weitt Syndanna þyrigeþning / Christi wegna / Huers dauda þ wier eigum og eirnin at kunngiora / þangat til ed han kemr/ Suo sem þ hann sialfr segier/ Giorit þetta i mina minning.

Seig hier þram ofdin drot.

tins Kuelldmaltidar

Drottinn vor Jhesus Christus / a þre nott ed hann var suikinn / Tok hann Braudit / Þackadi / og braut þ / Og gaf þ sinum Lærisueinum / Og sagdi / Medtakid og ethid / þetta er minn Likame sa sem þyre ydr verdr vt geþinn / Giorit þetta suo opt sem þier giorit þ / J mina minning.

Somuleides tok hann eirnin Kaleikenn / epter Kuelldmaltidina / þackade / gaf honum þm / og sagdi Medtakit og drekit aller þar vt af / Þesse Kaleikr er þ Nyia Testamentid i minu blodi / þ þyre ydr/ og þyre marga vthellizt / til Syndanna þyrigeþningar / Giorit þetta / suo opt sem þier dreckit þ/ i mina minning.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Kuelldmaltid Drottins.

Huar til er þessi Kuelld-maltidin Drottins innsett?

At hun aminne oss a þa velgerninga og nadar-samliga endrlausn vors Drottins Jhesu Christi / og vppueckie i oss þa truna sem er a Jhesum Christum / Hui nær ed Christr hann gefr oss sinn Likama / þa tekr hann oss at sier / suo sem sina Samlime / og vottar þ suo hugar latliganna / þ oss heyre swodan dyrindis siodr til / þuiat huernen matte Gud oss sig nalægare giora / medr sinne nad og godgirne enn suo sem þa nær ed Christr gefr oss sinn Likama / og þ wier verdum suo Christi limer / Eingin nærkuæmare sameining kann at wera / enn þessi / þ wier medtokum hans Likama til andligrar pædzlu / Hann gefr oss og eirnin sitt blod / at hann suo opinberliganna vtuise þ wier verdum vt ap ollum Syndum þuegner og hreinsader.

Þetta er ein riettilig tidkan þessa Sacramentisins / sierdeilis at þ sie eitt teickn Gudligs þyrsteigz / huert ed oss skal minna vpp a þa nadina og velgiorningana Christi / þar þyre þienar þ og þar til / at þ vppuekr og kroptuga giorir truna i oss / Sidan skal þar og þramleidis epterþylgia / þ wier skulum Gudi þacker giora / þyre suo myckiann og merckligann velgiorning. Item og þ at wier verdum vppuack-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Kuelldmaltid Drottins.

ter og a eggiader til at giora nockut gott / og at wa-
razt Syndirnar / þui wier heyrum / þ wier erum
nu vordner Christi limer / Og þ Christr hann wilie nu
eirnin kroptugr vera i oss / Huar þyrr þa skulu og
eirnin þar epterþylgia / þr auegytir truarinnar / þau
verckin kærleikſins / þ huer wor odrum audſyne / og
tiae werckin kærleikſins / ſuo ſem adrer Samlimer i
Christo Jheſu.

Huer er nu riettilig tidkan
þeſſarar Kuellmaltidar Christi?

Nær ed wier neytum hennar i riettri tru / og
truum ſtadþaſtliganna / þ oss werdi / þyrir Gudlig
þyrleheit / Jheſu Christi vegna / Syndirnar þyrrege-
nar / og þ vier Sannarliganna Samlogunzt ſuo Chri-
ſto / Og þ hann vilie i oss / ſuo ſem i ſinum limum /
audſyna ſinn krapt og matt / þeſſi ſama truan hun
giorir þ / at brukan þeſſa Sacramentiſins er oss nytt-
ſamlig / og huggan veiter Samuigkunum / Og an
þeſſarar ſomu truar / er ſu handtieran Embættis
pionuzturnar til einſkis nyttſamlig / þo at nockrer
olærder menn þr meine allt annat / einckum þ þr þyr-
rina ſaman medtekningina edr bergingina / þeſſa Sa-
cramentiſins / þa audlizt þr Syndanna þyrgeþning /
Suo ſem þ og eirnin þr Scholaſtici hapa Lært / þ
Meſſurnar / ex opere operato / ſkule hialpa.

Huer

Af Kuelldmaltid Drottins.

Huernen kann su tidkan Kuelld maltidarinnar at hughreysta Samuigkrnar / og at styrckia truna / med þui at hun er eitt augsyneligt verck?

Þad sama heyrer alleinazta Heilogum Andanum / Og þo at þ sie þullkomlig Samninde / at Heilagr Ande hann hughreysti alleinazta Samuigkrnar / og styrcki truna / þa brukar hann þar þo til / þau augsyneligu teicknin / Suo sem onnr werck þærri / medr huerium hann a minner oss / og lika sem þyre adra vitnisburdi og insigle vpphuetr / Epter suo sidan og þoliker þa truna sem i oss er / Eigi odru vis / enn suo sem þ hann þyre þ munzins ord / aminne / hræri og vppuekie vor hiortu til truarinnar.

Huer medtekr þetta Sacramentum Drottinligrar Kuelldar maltidar verduglega?

Þr medtaka þ verdugliga / Sem yþuerbot gloria / og þeir sem idrandi og angrãdi hiortu og skelþdar Samuigkr hapa / Hueriet þyre Gudz streingum Dome þa skelþuazt / og epter nad og huggan anduarpa og trua þui þ þm verdi þyre vtan skalps þra þorpt-

nan

Af Kuelldmaltid Drottins.

nan Syndinar þyregeþnar / Jheſu Chriſti tregna / Og neyta ſuo þeſſa Sacramentiſins / at þr ſtyrcke ſina tru þar med / Suo ſem at ſie þ eitt teickn þar til / at þm eru þra ſynder þyregeþnar / Og med þui at þr ſem yþuerbotina giora ættu þetta Sacramentum vm haund at haþa / þar þyre heþer Kirckian þordum daga ſett þa hinu ſomu vti þullt hann og Chriſtiligt þorbod / ſem opinberliga liþdu vti ſtor ſyndum / og illzku werckum / þuiat þetta Sacramentum attu þr hiner ſomu ecki at medtaka / ſem eigi giordu yþuerbot / þ er / þr ſem ecki þorbetrudu ſitt liþuerne / og bliþu ſamt liggiande vti opinberum ſtorſyndum.

Huer atſkilianleike er a mille þeſſara orda / Sacramentum, og Sacrifitium?

Sacramentum er ein Ceremonia edr augſyneligt teickn Gudligra þyrheita / þyrhuert ed Gud hann loþar / edr heiter oſſ nockru / Lika ſuo war vmſkurdar ſkirnin eitt teickn / þyre huert ed Gud loþadi og hiet þui / þ hann willdi þa hinu ſomu ſem vmſkorner woru / medtaka til Madarinnar / Einſlika ſuo er vagſkirnin eitt teickn / þyre huert ed Gud til ſeiger oſſ þyregeþning Syndanna / og medtekr oſſ til Madarinnar / og ſuo ſem at ſkire hann oſſ ſialþr þr þienarinn eda Preſtrinn han ſkirir i Chriſtus ſtad.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Oþþrunum.

Enn Sacrifitium þ er helgi oþþr/er einn Cere-monia / eðr eitt wort eiginligt werck/ þ wier oþþrum Gudi/ og giorum honum þar heiðran med/ þ er/ at wier vottum þar med / þ wier viðkennum holldum þann hinn sama / sem vier audsynum swodan hlyðne og dyrckann / þyre einn Sannann Gud / og þar þyre þa veitum vier hin slika lotning og þionuztu.

Aþ Oþþrunum.

Huersu morg eru Oþþren?

Two/ það eina er eitt Helgi oþþr / Nitt annað er eitt þacklætis oþþr.

Huað er þ Helgunar Oþþrit?

Þat er eitt swodant werck / sem skier þyre aðra/ og þorþienar þm þyregeþning allra Synda / eirnin kuittan pinunnar og skulldarinnar / þat sama er og ein þorlikum eðr þaðþæging Gudligrar reiðe / og i burt tekr suo þ naðar leysit / enn þullnað giorir þyre þa eilipligu pinuna og Saukina / Enn i Sannleik þa er þar ecki vtan eitt helgt oþþr eðr þorlikunar oþþr þyre Syndirnar / Sem er Pisl / Daude og bloduge

dreyre

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Opprunum.

Dreyre Drottins vors Jesu Christi / Suo sem þ Pístillinn til Ebreos vtlsar i ix. Capit. I Gamla Testamentinu voru sumar þorner Synd / oppr eda þorlikunar oppr kalladar / eigi þyre þann skuld þ menn þorþienudu þar þyre Syndanna þyregepning hia Gudi / Helldr þar þyre þ þau mercktu / þ hid dyrdarsamliga epterkomanda oppsit / sem er Drottinn vor Jhesum Christum.

Huad er þ þacklætis Opprit?

Eitt þacklætis oppr er þ / Nuar med ecki verdr þorþienud Syndanna þyregepning / Helldr stier þ vrþ þm Sonum / Sem adr eru þorlickter vid Gud / suo sem þa nær ed vier þockum Gudi þyre sina velgerninga / og audsynum vora hlydne þyre veitta nad / og Syndanna þyregepning.

Huer eru þau þacklætis Opprin?

I gamla Laugmalinu voru þessi þacklætis oppin / Sem voru matarþorner / Dryckiar oppr / Lopsins oppr / Allar þrum þorner / Tiundin / og annat þuilickt / Enn nu eru þacklætis oppraner Christinna manna / ein saunn trua / Gudz ordz Predikan / þackar giordin / þolin mædin i hormungunum /

Aþ Oþþrunum.

Hotlætis Krossinn / Jatningin Gudz Euangelij / Bæna a kallit / Item aller goder auegyter truarinnar / Og aull god werck Christinna manna.

Þessi þacklætis oþþrit eru ecki at helldr ein þulnadar giord / Edr werdlaun þyre Syndirnar / edr nockut suodant þ þyre odrum sie giort / till at þridþægia þar med adra / Eda Syndanna þyrgeþning at þorþiena ex opere operato / Helldr þocknazt þau Gude þyre truarinnar saker.

Vt aþ þessum þacklætis oþþrunum / þinnazt margar greiner i Spamanna bokunum og Psalmunum / Psalm lj. Þau oþþr sem Gudi þocknazt þa eru einn harmþrunginn Ande / Og sundrat hiarta / Item Psalm l. A kalla þu mig a þm hormungar tima / Item Psalm xlvj. Þornþær þu Gudi oþþrit loþsins / Og Sancte Petur hann seiger i Petrj ij / þier erut þ erut þ vtvallda slecktid / Sa Konungligt kennemanzskaþrinn / Hin heilaga þiod / þolk eigin domsins / Suo at þier skulut oþþra andligar þorner / Sem Gudi eru þacknæmar þyre Jhesum Christum / Og till Ebreos xiij. Latum oss oþþra þyre hann þ loþsins oþþr Gudi alla tima / þad er / auegytur varanna / Sem hans naþn widrkenna / Hann a kalla / loþua og þrisa / Huar med hann opinberliganna till teicknar / þad Euangelium at Predika / at tilbidia / Og Gud ar a kalla / Og annat þessulickt / þa sie eitt agætligt þacklætis oþþr / Huer ed ecki vt aþ þui

eiua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ opprunum.

einu saman verckino / Sem þar giorizt (ex opere operato) þocknazt Gudi / Helldr þyre þa Truna sem er a Jhesum Christum / þuiat vti hinu Nyia Testamentino þa eru allar þær pionuztu giorder / Og oppraner Moyses Laugmals aþ settar / Og eiga nu at wera andligar oppraner hiartans / þ er ein riettþerdug Tru / Og adrer augsyneliger auegyster Truarinnar / Suo sem Christur seiger Johann: iiij. Capittel. þat sannarliger till bidiendr munu tilbidia þaudrinn i Anda og i sannleika.

Vt aþ þein Molætis Krossinum.

Huad er sa Krossinn?

Hann er einn þianing edr motlæti / Oss aþ Gudi vppa lagt / eigi till þordiorþunar / Helldr þ hann leide oss suo till Yþuerbotar / Og reyne wora Tru / Elligar suo / þ Krossin er huer sem ein þianing / Sem oss werdr vt aþ Gudz nadarsamligum vilia vpp a laugd / At hann suo reyne Tru sinna Heilagra / Og þ Gudz kærleike verdi medkendr i þm / Og þ hiner godþusu vt aþ Gudligre hialp og hiastodu i motlætis Krossinum auglioser werdi i hia þm opsocknurunum / Motlætis Krossinn og þianingarnar eru eirnin þacklætis oppur / Epter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Motlætis Krossinum

þuí sem adr er sagt / Enn þo eru þær ecki odum mönn till reicknandi / suo at þær meigi þm i nockru hialpligar vera / þuiat Paall Postuli hann seiger / þad huer sem einn mune taka werdlaun epter sinu erpuide / Og Spamadrinn Abacuc seigir / þar hinn rietttlate lifue vr af tru sinne.

Huernen skulum vier hug hreysta oss i þm af Motlætis Krossinum / og þianingunum?

Vti allzhattadre hormung / þianingum og motlæti þr skulum wier alla tima / þiozar sierligar hugganer þyrer augsyn hafa.

Hin þyrsta huggan / þad oss kome ecki suodan hormung / þreisting / edr motlæti / Suo sem vt af neinu luckuleyse till / Helldr werdi þ vt af Gudz wilia og rade oss till sent / Hier till heyra nu allar þær greiner vt af þre eilifligre Gudz þrehyggiu unne / Suo sem af Mattheus x. Capittel. At þar falle ecki einn titlingr a Jord / þyre vtan yduars himneska Faudrs wilia / Ja eirnin / Jull haar a ydar hofdi eru talen / Og j. Regum ij. Capitt: Drottinn hann deydir / Og lifgar aptur / Hann leidir i vnderdiupin / og i burt þadan aptur.

Hinn onnr huggan / þar Gud hann strappe oss ecki i þann mata at hann wilie þyre þara oss helldr

Aþ Motlætis Krossinum

helldr þ hinn kalle oss suo till Ypuerbotar / Og at reyna wora Tru þar med / Suo seiger Sancte Paull j. Corinthe: vi. Capittel. Nær ed wier dæmum oss sialfuer / þa verdum vier ecki dæmder / Enn nær ed wier dæmunzt þa werdum wier aþ Drottne typtader / Suo at wier þyre dæmunzt ecki medr þessari werolld / Og Salomon hann seigir Prouerbiorum iij/ Huern ed Drottinn elskar þa agiæ hann þann hinn sama mann/ Og i Pistlinum till Ebreos vij. Capittel. Þad Drottinn typte huern sem einn son/ þann ed hann medtekr/ Og Apocal. iij. huer ria eg elska / þa somu aga eg / Og Dauid i Psalmmū seiger/ Þad war mier þyre godu/ Drottinn/ at þu lite lættir mig / Og Christur hann seiger aMatthei v. Ca. Sæler eru þeir sem harma/ Og Luce vj. Capittel: Wei ydr/ þier sem nu Hlægit.

Nin pridia huggan / Nær ed wier siaum hina o gudligu lifua vti allzkyns Sælgæti / wel lystingum / aMetordum og rikdome / Og þar i mott hina Christnu i vtlegd / þatæckt og armædi / At wier þollum þa ecki vti o þolinmædi / Suo at wier þyllumzt reide og moglum a moti Gudi heldr þa med godu gedi Gudi hlyduger at wera / Witandi þ vel / at suodan hormungar og motlæti / eru eingin mercki Gudligrar reide / edr þ hann wilie oss ypuer geþa / Helldr suo þ wier werdum þar þyre samliker limer þui woru hoþdi sem er Christo / Epter þui ed Paull Postuli hann seigir til Rom: viij. Cap.

Þad

Aþ motlætis Krossinum.

Þad vier hliotum samliker at werda Gudz Sonar ímynd / Og enn aptr/ Þyrst at wier lidum med/þa munum wier og eirnin med rikia / Og Sancte Petur hann seiger / Þat Domrinn vppheþiezt þyrst a Gudz Huse / Og Christr hann seiger / Nuer hann will mier epterþylgia / sa take sinn Kross a sig / og þylgie mier suo epter / Og S. Paall ij. Tessalon iij. seigir at aller þr sem gudliga wilia lifþua i Christo Jhesu / þa hlote þr opsokn at lida / Og Dauid i cxxv. Psalm / Aller þr ed med grati nidr sa / þa munu med þaugnudi vppskera.

Nin þiorda huggan / þ wier i ollu motlæti og harmkuælingum skulum a kalla Gud / i riettri tru / og þui stadþastliga trua þ Gud sieoss nalægr/og hafþui womsion yþuer oss/ at þ hann wilie/ epter sinum Guddomligum wisdome / godþyse / þrelsa oss og hialp weita / Og i þessare somu tru þa skulum wier akalla Gud / Þui wier werdum opt aþ Gudi straþþader vppa þ at vier hopum suo þulla naudsyn og eþne til at idka wora tru / og at akalla Gud.

Af edr þessum hætti þa verdr þ liosit Gudligrar widrkenningar i vorum hiortum einatt skærara / og truan hun þroazt suo medr oss Epter þui sem þ hid merckiliga Epterdæmit aþ Konunginum Manasse vtisar ij. Paralip: xxxiij. þar ed suo seigizt / Þa Manasses var miog angrbitinn / bad hann Drottinn/og Gud Drottinn heyrdi hans bæn / þa medkendi Manasses þ Drottinn væri Gud / þessi widr-

kenn-

Aþ motlætis Krossinum.

kenningin slocknat optsinnis i hiartanu / vti idiuleysinu / gialiþuinu / og vel lyslingum þessara lipdaga / Huad er Epterdæmi þra Jraels Sona vtuisar slickt hid sama / Suo sem aMoyses wottar i sinne annare Bok xxv. Capit. At þolkit settizt nidr til at etha og drecka / og stod vpp at danza.

Huar til þyrse helldr oss Heilog Ritning / þessar hugganer suo Kostgæþuiganna?

Þat vier venium oss swo vpp a og Lærum þolinmodliga at lida allzkyns hormungar og motlæti / Og þ vier idkum suo vora tru þar med / Og sierdeilis þ wier latum ecki neina wlþbud / og o þolin mædi yþueruinna oss / þo at wier kunnum bradreider at wier þo ecki Langrækir og hefneſamer wera / þui suo seiger Esaias Spamadr xxv. Capit. vti spaklæti og godre won verdr ydar styrckleike at meire / Og Christr hann seiger. J þolinmædinne þa eignizt Saler ydrar / þ er Latid ydrar Saler ecki o þolin modar verda.

Vt aþ þolin mædinne.

Huad er Saun þolinmædi og hyrdne?

Gg Riett

Aþ þolin mædinne.

Riett Christilig þolin mædi er ecki alleinazta þa hormung og motlæti i hlydne vidr Gud / þolinmodliga at vmlida / Helldr eirnin þre þuerud / mot þroa / og o þolin mædi vors hiarta i gegn Gudi / at hamla / henne at weria / og aptran at giora / og þui öllu illzku mogle i mote at standa / Og þessi hin sama heidarlig Christilig manndygd / ein ærsta naudsynlig vti Christiligre Kirckiu / og i veralldligre Valldzstiorn / swo sem at lata ecki tæla sig nockrir sier ligann þiedratt / og eigi mickil metorð nie mannuirdingar / eda hirda miog hepne samr at wera / Helldr at hugxa Kirckiunnar hoþdingianna Landzins / og alþydunnar hid bezta / Swo at vt aþ worum wolldum og til stoþnan / mærtu eigin wandræði skie / Þar þyre skulu hiner Christnu helldr suo sinnader wera / þ þr wilie sinn skada / sina sman / sorg og motgang / eymd og armædu / anaud og vtlegd / og huad sem yþuer þa kann at koma / þ sama med þolin mædi at vmlida / helldr enn þ þr hirde sialþuer sin at hepna / og þyre sinnar reide saker vpp byria suo vti Christiligre Kirckiu / og a millum almugans eigi allitlar greiningar og sundr þyckiur.

Enn huern skada giorir o þolin mædin?

Aller þr fem lata Dioþulinn a sig medr o þolinmædi / þr þrutna vpp aþ reide og mogla a mote Gudi / og

Aþ þolin mædinne.

Þi/ og vþuer geþa i þyſtu þa hlydnina / þar nærſt eirnin þa truna til Gudz / Huad nærſta hryggiligt er / þuiat þau hinu o þolin modu og þiozku þullu hiortum hugva þ/ at Gud hann ſkeyti ecki vm þau/ þar þyre kemr nu aþ ſlikre o þolin mædi/ vti þm myckl u þreiſtingunum / ein herþullig Gudlaſtan og auru ilnan / ſuo at þr leita ſier ſidan hia monnum hialpar og þulttings i mote Gudz bodordi / Lika ſem þ Saul Kongr hann giordi / þa ed hann witiadi þrar galldra konu/ þar at auk þa kemr eirnin o þolin mædin aþ ſtad illre hugvan/ hatre og oþund / og grimmum heþndar hug / Huar vt aþ þ optſinnis þa koma eigi allitlar ſundrþyckiur / þiandſkapr/ og miſgreiningar/ þar med wig og wandrædi/ mickel eymd og hiartans angr / eirnin willudomar / og morg onnr illrædi / Þyre hueriu þ hiner Chriſtnu ſkyldu ſig vel til wa ra taka.

Aþ Audmyckt og Li-
telæte.

Huad er audmyckt edr Li
telæti ?

Audmyckt og litelæti þyre Gude/er ſannr Gudz otte/þyre huern þ mennirner / nær ed þr ſkelþuazt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Litelætind.

Þyre Gudz reide og hans heþndar Dome i sinum samuitzkum / Þa apleggia allt a truadar trauſt sinna giorninga / Sinnar þorpienunnar wisdoms / klokinda /rietrlætis / enn hondla alleinazta Gudz miskunnsemi / Þess hins sama hoþum wier eitt epterdæmi aþ Daund Konunge / Þa ed hann warda taldz aþ Nathan Spamanne / Og sinna synda wegna a sakadz / þa treysti hann eckj wppa sialþs sins walld / wisdom og krapt / Helldz litelætti hann sig / Þyre Gudi / Og bad sier audmiukliganna miskunnar / Vt aþ þessu hinu sama Litelætinu seiger Esaias i lxvj. Capitttel. Huern skal eg a lita / Nema hinn þarada og litelata / Og a þann sem einn harmþrungin Anda heþer / Og hræddz er þyre minu ordi Og Christur hann seiger / Huer sig sialþr midlægir / Sa mun wpphaþinn werda / Og Luce i. Capitt: Þa syngr hin sæla Maria suo / þ hann haþui sett wollduga aþ Stole / Og vpphaþuit litelata / Enn þ sumra huerra klaustra manna Litelæte edz audmyckt / Sem þz i sinum reglu buminge / Siduenium / og augsyneligre hegdan haþa / Er eckj wtan hræsne / Suo þat mar well myckiu þramar kallazt ein endlig drambsemi / Helldz enn Gudligt litelæti.

Vt aþ Bæninne.

Huad er Bænin?

Bænin

Aþ Bæninne.

Bæn er ein wpphaþning hiartans till Gudz/ eins huers godz aþ hm̃ at bidia/ Og Gudi þyre medtekna welgiorninga / þacker at giora / þar þyre er at bidia ecki annat enn suo sem widr Gud sialfuann ae mæla / Og nockrs godz aþ hm̃ at beidazt / Og þar þyre þacker at giora.

I huersu marga stade werdr Bæninne skipt?

I twenna stade / I akallit/og þackar giordina/ A kallit þ kallazt / at bidia Gud nockrs godz/aþ rietu Hiarta / Og hier till heyra aller bæna Psalmar. þackar giordin kallazt Gud at lofa hann at prisa / wegsama / og widr kenna / þ hialp og hugsuolun oss aþ Gudi weitt / og at þagna suodan welgiorningum/ Hier til heyra aller þacklætis Psalmar.

Huersu margar greiner heyra einne Christiligre Bæn till?

Þiozar sierligar greiner / Sem er Gudz tillskipan/ Gudligt / þyrleheit/ Ein orug Trua / Og su naudsynin edr þaurfin / Sem þa hliotu wier Gud vm at bidia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Bæninne.

Huer er hin þyrsta Greinin?

Gudz Bodord sialþs / Huer ed oss heþer skipat/ At wier skulum sig bidia / og hann a kalla / Wier skultum og þ læra at wita / þ ecki sie alleinazta mannadrap / hordomar / þiofnadr ect Syndir/ Helldr iaþ nuel eirnin / þ hina mestu og herþuiliguztu Synd at wera / At bidia ecki sinn Gud / Og at a kalla hann ecki i sinum naudsynium / ongrar hugsualanar / Hialpar nie þullings sier aþ honnū at wænta / Og hñ ecki packer at giora þyre sina o wm rædiliga welgiorninga / Item at þ sie ecki vnder vorn sialþs walldi komit / Huort wier vilium bidiazt þyrir eda eigi / Helldr þa erum wier skylldugher till at akalla Gud / Og aþ honnū hialpar at bidia / þyre saker hans Bodordz og tilskipunar.

Nu seiger þu/min vantrua og ouerdugleike/ skelþua mig i burt þra at bidia?

Þar geþ þu suodan suar till/ Nær ed oss will wor wantrua i burt skelþua þra bæninne / Þa skulum wier þar i mot setia Gudz ord aMatthe: vij. Capittel Bediet þa mun ydr geþin werda / þui huer ed bidr / þm mun weitazt / Og i Psam: xliv. Akalla þu mig (seiger drottinn) a þm hormungar tima/ Og mun eg hænheyra þig.

Enn

Af Greinum.

Enn nær ed wor o werdugleike hann will ẽ burt skelpua oss / þa skulum wier suo þeimmckia / þ Gudz Bodord sem oss skipar at bidia / Skule myckku ædra og dyrdmætara halldit wera / Enn suo sem þ wor ouerdugleike er till / þui huada heimsku manne wæri þ / Sem i odrum gudligum Bodordum willdi eirnin suodann þauisliga spurning wpaheþia og seigia / Eg em þess eigi werdugr / At eg skule Gudz Bodordum hlydugr wera / Suo sem at er þessum / þu skallt ecki ẽHandrepa / þu skallt ecki stela etc. Jtem þ wæri einn þawis þio/ nuztu mann nær ed hans Husbonde skipadi honnũ at giora sina skylduga þionuztu / Og hann afsaka/ di sig medr þessu og segdi / Eg er ecki werdugr at giora þina skipan / edr þier hlydugr at wera.

Huer er su onnr Greinin?

Gudz þreheit / Huert ed oss hughreystir / og otuisar / at Gud hann wilie Bænheyra oss / Og a vorum bænastad skulle einginn brestr werda / Swo sem Christur seiger Johan: xvj. Capittel. Sannliga Sanliga seige eg ydr / Huers þier bidiet þaudrum i minu napne / þ mun hann gefa ydr / Og Luce xj. Capitt: ẽMyckku þramar mun þa ydar Himneske þader gefa þm Heilagann ande / Sem hann bidia ede Taulerus hefer talat eina aga ta malsgrein sem suo

hliodarf,

Ap Bœninne.

hliodar / Animum hominis/nunquam tam auidum esse posse ad accipiendum / quin Deus manzins hugr sie alldreige suo auilíugr til at medtaka / þ Gud sie ecki mycklu þusare og reidubunare til at gefa / þuiat hann er einn Sannarligr Gud / og helldr sina lofan og þyrelyeit stadfastliganna:

Huer er su hin þri-
dia Greinn?

Þat er Truan/ at vier truum þui stadfastliganna/ þ oss eru Syndirnar þyregefnar þyre Jhesum Christum/og þ Gudi þocknizt vel vor bœn/og þ hun werdi af hm heyrd Christus vegna / Og þ hun sie ecki til þorgefins/helldur audlizt hun sma willd / og þ vissiliga þa weitizt henne hialp / þrelsan og þulting vt af þre nalœgre haskasemd / sem þa þreynger manninum hellzt / og eirnin suo sem linum edr vœging a Gudz Dome og hans hegningu þyre Syndirnar.

Vti nalœgum haskasemdum og yþuer komande a naudum / þa eigum vier at hafa þann skilmala og þorordi vorum bœnastad og akalle / og seigia / Ef þ likar suo Gudi / og þ er hans vilie / og swo þramt sem Gud helldr oss þ nytsamligt vera þyre lif og Sael / Epter þui sem Dauid hann giordi ij. Reg: xv. þann tid hans Son Absalon rak hann af Riki-

nu, þa

Aþ Baninne.

uu/ þa sagdi hann suo / Eþ at eg þinn nad i auglite Drottins/ þa mun hann umleida mig aptr / Enn eþ hann seiger / þu þeckizt mier ecki/ þa em eg nu hier/ giore hann wid mig sem hm̃ sialþum bezt likar/ Suo seiger og eirnin sa hinn likþrae madr aMatth: viij. Capit. Drottinn eþ at/ þ er suo þitt wilie/ þa kantu mig hreinan at giora / Og Christr hann seiger suo sialfr / þader / eþ at moguligt er þa tak þennann Kaleik aþ mier / þo eigi sem eg wil helldr suo sem þu wilt.

Wier skulum og eirnin Gudi worum Herra huorcki setia neinn skamt nie tima til/ med hueriu mote hann skule hellzt hialpa og þrelsa oss helldr at trua/ epter þui sem Paull Postule seigir til Ephesios / þ Gud hann kunne myckilu merckiligar at giora/ þram̃ yþuer allt þ huat wier bidium / edr skyniat getum.

Eirnin lika nær ed Gud giorer suo sem þrest a þui / edr dregr þ vndan þyre oss vm stundar Saker/ huad wier bidium hann vm / lika sem at lietizt hann ecki vilia heyra wora Bæn / þa skulum vier þo ecki at helldr vpp geþa / nie aþlata / edr tregare werda til at bidia hann / Helldr þa skulum wier þ wita / at Gud hann vilie medr swodan Dwol og vndan drætti reyna wora tru / og hana Kroptugre giora/ Lika suo sem þ hann gaþ Abraham þann loþada og tilsagda sem longu þar epter a/ hid þyrsta i elle aþui hans.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Bæninne.

Huer er hin þiorda Greinin?

Naudsynin / edr sa hlutrinn / sem vier wilium þa vmbedit hafa / Þuiat bænin skal ecki wera eitt o nytt orda skualldr/edr eitt þaþeingeligt mumm huiskr og wxra skrap/ þ auagytarlaust vt geingur i tomann wind suo at seigia / Helldr þa skulu wier bidia Gud inneliga og ap hiarta / og tia þyre hñ vor wankuæ di / eda huers wier þurfum vid / Og hñ þackirat giora þyre sina o vmrædiliga velgiorninga / Og þ sama er hans gudligre dyrd og blezudu napne þægiligt lop og riettilig dyrckan.

Enn huers eigum vier at bidia ap Gudi?

Heilaug ritning hun bydr/þ wier skulum bidia Gud bædi vm andligar og likamligar giafuer/ Ecki þo alleinazta vm vorar sialfs naudsynar / helldr þyre allzhattudum naudsynum allra Christiligra Kirckna / og suo þyrir Weralldligum walldz möm/ Þyre þann skulld þa aminna eirnin Postularner suo kostgæfuiliganna/ þ vier skulum bidia þyrer Kirckiu soþnudunum / þ er þyre ollum Christiligum Samkundum / þ Gud hann vardueite þær þyrir allre villu/ rongum a trunade / Sundr þyckium/ og a hlaupum

Ap Bæninne.

Þum Dioþulsins / suo at marger mættu Saluhialpliger werda / og til Gudz Euangelio komazt / Hinn Heilage Paall hann byðr þ bidia skule þyre Yþuer walldinu / sem er þyre Konungunum / hoþdingiunum / og Landz domurunum / suo þ Gud wilie geþa oss þyre þra yþuer sion / almenniligann þrid/goda og gæþusamliga laga stiorn / sanna og rietta Gudz dyrckan i Lande suo at heiðr og sidsemd mætti vardueitazt. Jtem þ wier skulum bidia vm likamligt vpphelldi og stundliga næring / og vm allar aðrar þarfligar naudsyniar / Epter þui sem Drottinlig Bæn hun innehelldr.

Ut ap Drottinligre Bæn.

Huad er Drottinlig Bæn?

Hun er ein Slett þyrremynd eðr þorm til at bidiazt þyrir / huer ed Lærisueinunum og ollum Christruodum mõm var kend og geþin ap sialþum Christo a Matthei vj. Capit. þar ed hann seiger suo/ Þær þier bidier/ þa seigit þader wor / huer at ert a Himnum.

Seig þrañ þa Drottinliga Bæn.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af Drottinligre Bæn.

Þader vor/ huer ert a Himnum.
j. Helgizt nafn þitt.
ij. Tilkome þit Ríke
iij. Verdi þinn vilie lika sem a Himne/ suo a Jordu
iiij. Gef oss i Dag vort dagligt braud.
v. Og fyrirgef oss vorar skullder / Suo sem wier fyrirgefum vorum skuldu nautum.
vj. Og inleid oss ecki i freistne.
vij. Heldr frelsadu oss fra illu Amen.

Pessi Bæn hefer einn formala/

Siw Bæner/ og eina malsending.

I formalanum kollum wier þann Gud / þaudr vorn/ sem a himnum bygger/ huadan vier væntum ecki Jardneskrar ætleifdar / Heldr himneskra fagnada/ og eilifs lifs.

I himne fyrstu bæninne / bidum vier þess/ þ Gudz dyrd/ og hrenferdugt lærdomr werdi wel haldin/ og þ heilog Christilig Kirckia vt aukizt alla tima / Og Gudz heilagt nafn/ fyre Euangelium / werdi augliost/ hia ollum mönn/ þuiat þ er hin mesta gudlastan at till leggia þa heidran og wegsemd skepnunum og werckunum/ sem Gudz nafne og hans dyrd til heyrir.

I fre annare Bæninne/ bidum wier vm auagvtarsamliga vt breiding Heilagv Euangelij / Og þ Gud hann stiorne og radi fyre oss / Einckum suo / þat

Af Drottinligre bæn

þat hann wppbyrie i oss sitt Rike / þyre sinn Dei-
lagann Anda / Og þ Dioþulsins Rike werdi mid-
brotid / og i eydilagt.

I þre hinne þridiu Bæn / þa bidium wier / þ aller biskupar / og Pastores / Konungar / Hoþ-
dingar / Og aller Þuerbodarar / Læriþedr / Og Predikarn eirnin aller lægrisstiettar menn / Og till heyrendr / Sem hier a Jardrike eru / þa standi þui Embætti truliga þyrir / Sem þm er a hend-
de þolgit / Og suo i sinne stiett at standa at Gu-
de mætti wel lika Eins og þ Einglarner a himnum eru Gude hlyduger / og hm wel þecker.

Swo innehallda mi þessar þriar Bæninnar alt þ. Naad Gudi til loþs og dyrdar / Og til mannanna heilsugiæþar og Salul hialpar heyrir / Enn þar ep-
ter þylgiande Bæner vtuisa wora eymd og armædu / Og bidia vm Gudz hialp og þullting.

I þre hinne þiordu Bæn / Bidium wier þ Gud wilie geþa oss gott og ærligt vpphelldi / þad og þarfalu / Sina werud og wardueiglu / lucku og hamingiu i Landz stiorninne / þui vngu þolki med aga og sidsemd ærligt wpp þa di / Eir-
nin welþerd i ollum worum vtuegum og erþurdis monnum þessarar æþui / Og i ollu þui sem oss er nyttsamligt bædi þyre liþ og sall.

I þre hinne þimtu Bæninne / bidum wier / þ Gud vilie þyre geþa oss worar synder / Og þ sama munne wissiliga suo skie / þa skipar hann oss / þ

Aþ Drottinligre bæn

wier ſkulum eirnin þyrigeþa worum ſkulldunautum / Þar þyre lærir þeſſi Bænin/ Þ i ollum bænum og a kalle / Þa ſkule ſu truan nalæg wera / Sem þui ſtaðþaſtliga Truer / Þ wier hoþum Syndanna þyrigeþning þyre Jheſum Chriſtum / Þ er / Aller vier ſem hondla og medtaka Jheſum Chriſt / þyre worn Biſkup og tiennadar mann.

J þre hinne Siettu Bæn/ bidium wier Þ Gud wilie wardueita oſſ þyre þm hrædiligum vmſatrum Dioþulſins / Suo at wier werdum ecki innleidder i blindleik og willudom / Eda Þ wier þyre mickillar a hyggiu ſaker innþollum i wantrunad / Og miſtreyſtum ſuo hans miſkunn og godgirne.

J þre hinne Sioundu bæninne/ bidium wier Þ Gud vilie þrelſa oſſ aþ ollū Syndum/ i burt þra allre o lucku / hugar angre / eynid og armædu þeſſara liþdaga / og geþa oſſ æþuinligt rietlæte og eiliþt liþ.

Enn malſendingin og Þ alyckingar ordit Amē er ein ſtaðþeſting hiartans og ſamuigkunnar / Suo Þ wier truum þui orugliganna / Þ Gud wor Þader / haþui wiſſiliganna bænheyrt oſſ.

Aþ þre veralldligre Valldz ſtiorn.

Huad er Valldz ſtiornin?

Hun

Aþ veralldligu vallde

Hun er þ walld sem aþ Gudi er till set / at hald inn verdi þrid: og sidsemd / enn repsat o milldum og sokudnm / Og weite wernd godum og saklaussum / Hueriu yþueruallde wier eigum hlyduger at vera / eigi alleinazta þyre reide og ognar saker / Helld: eirnin samuigkunnar wegna / Sem Sancte Paull skriþar til Roman: xiij. Capittel.

Huad er Tyrannas.

Þad er einn yþuergangs wikingr / sem er eiñ vond: ranglatr valdzmad: / sem ecki wil stiorna epter laug unū / held: epter sinū rangsmunū vilia og grindar gedi.

Hefer yþueruallditt eirnin sina grunduallan vti Heilagre ritning?

Ja wissiliganna er þ grunduallat og tillskipat bædi i hinu gamla og nyia Testamentinu Genes: ix. Cap. segir Gud suo / huer sem vt heller mannligu blode / þess blode skal og aþ möm wt hellt werda / Og Exodi xxj. Ep at nockr womsitur sinn Naunga / Og drep: hann aþ settninge / Þa skalltu taka þann saman mann i þra minu altare / Till þess at hann werdi drepinn / Og S: Paull segir suo til Roman. xiij Cap:

Þad

Aþ Yeralldligu valldi.

Þad aller eige yþuerualldinu vndergeþner at wera/ þuiat ecki er walld nema aþ Gudi etc. Og Petur Postuli seiger i þyrra Pistle odrum Capitula / Weri þier vndergeþner allri mañligre skepnu/ vpp a Gudz vegna / Þ ste Konunginum suo sem yþuerboda / edr hertugunum suo sem aþ hñ vt sendum. Jtem a Matthei yvyf. seiger Christr til Petrus/ sa sem med sverdi vægr / skal med Suerdi þarazt / Og Luc: iij. Capit. Sagdi Johannis Baptista til Hermannanna/ ranit onguann / helldr latid ydr nægiazt ydart kaupgialld.

Er þa yþuerualldit Gudz tilskipan?

Ja vissiliganna / þa er yþuerualldit eitt Gudz werck og til skipan / Enn eigi suo aþ Gude vpp a lagt / sem oþridr / Drepsotter / Hallæri / og onnr motlæti verda mõm aþ Gudi vpp a Laugd / helldr er yþuerualldit eitt Gudz werck / og huert ed Gud sialfr hefer innsett / og medr sinu Ordi stadfest / og dagliganna þa styrdr og styrcker / likiande vidr him in tungla ganga/og adra þa goda hlute sem hann hefer skapat mõm til gangs og nytsemdar.

Huar þyrr þa taka suo marger iller og oraduander menn athallda wallda og Yþuerbod?

Wall-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Yeralldligu valldi.

Walldit edr Embattid er atskilianligr hlutr veldr þa Personuna sem þ hefer at hallda / Enn þ er þo samt gott og ap Gude sett / þo at sa hefdi þui rangliga sem helldr / suo sem Nero / Julianus og adrer þra likar.

Huersu marga hlute skal walldz madrinn a, lita.

Þria hlute / þyrst Gud / þa sialfpuann sig / og suo sinn vnder gefinn lyd.

Huar þyre a Gud?

Swo at þr meigi sierdeilis vita / huert at þra Embætti er / Og huers ed Gud krefr ap þm / Enn einckanliga þessa þiora hlute heimter Gud at ollum yfueruallds mönn.

Hinn fyrste er / Gudz widrkenning / Einckum suo at þr vidrkenne þ / og hafui witzmune a þui / at Gud er sa einn i huers hendi og valldi aull welldi eru / hann skipter rikum og skipar yfuerbodum / Sem Moyses vottar Deutro: v. Capit. Þar hann seiger Himinn og Jord / og allt huad þar er inne / þa er þ Drottins Gudz þins / Og i fyrstu Bok Cronikunnar xxv. Capit. seigir Daud suo / Lofadr siertu Drottinn Gud Israels fadr vors / þier heyrir alle

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Yeralldligu vallde.

wallde/ huad a Himnum og a Jordu er / Þ er þitt/ Og Daniel i þiorda Capit. seiger / Sa hinn hædzte Drottnar i Rike manzins og gefr Þ huerium hann will Konung Babilonar þeckti ecki Gud Drottinn/ þui war hann burt rekin aþ rikium / og hlaut vm langa tima / sem ein skynlaus skepna hia willu dyrum at wera / og suo sem annat naut gras at etha allt þangat til ed hann vidrkendi Gud.

Hinn Annar/ er Gudz otte / suo at Þr i ollum hlutum Ottizt Gud/ og gange iduliga i hans Laugmale / suo sem Moyses radleggr Þm / Deutor: xvij. Capit. 17 er ed Konungrinn / edr walldz madrinn situr i tignar sæte sins Konungs rikis/ eda ypuerboduar / þa skal hann hia sier hafa Laugmal Drottins/ og þar inne lesa vm sina liþdaga / suo at hann læri Gud at ottazt / Og Dauid seiger i odrum Psalmi/ Latid leidrietta ydr þier Konungar / Og latid aga ydr þier domendr a Jordu/ Og i hinum lxxxij. Psalm Huersu leinge wilie þier rangliga dæma / Og Personu hins o gudliga þrann halldа / Pharao Konungr Egipta Landz þyrte þui hann hræddizt ecki Drottinn / war hann lostinn æ sottum / og hardliga plagadr aþ Gudi / Og at sidustu midsockter i haþuit rauda / Saul Konungr aþ þui hann þorsmadе Gudz Bodord / þar þyrte vard hann burt sleiginn aþ rikinu / Og Gud vtualdi Dauid til Konungs i hans stad.

Hinn

Aþ Yeralldligu vallde.

Nínn þridie hlutrinn/ er vísdomr / Og þess sama uísdoms skulu þr bidia aþ Gude / suo at þr meige wita / huad þr skulu giora edr waraz / epter sliku sinu Embætti / Lika sem þat Salamon Konugr hann bad og skriþat stendr iij. Regum iij. Capit. Drottinn Gud minn (sagdi hann) þu hefer sett þinn þion til Konungs / i stad mins þaudrs Dauidz / enn eg eitt litid vngmenne weit huorcki mína vt gongu nie inngang / Og þinn þion er a medal þessa þolcks / þ þu hefer wtualit suo margt þ einginn þær tolu a komit nie vppskriþat þyre þioldra Saker / huar þyre þu willdir nu gefa þinum þion / hlydugt hiarta / suo at hann mætti riett dæma / þitt þolk / og skynia huad gott edr illt er/ þui huer þorma at dæma þetta þitt hid myckla þolk.

Nínn þiorde hlutrinn / er domr og riettuise/ suo at þr dæmi riett hier a Jardrike / þarandi ecki at neinum mannuirdingum / Suo sem Moyses bydr Exodi xxiij. Capit. Þu skallt ecki beygia aþ riettum Dome / suo at hinn þatæke hann nae sinum riette etc. Og Jeremias hann.seigir xxij. Capit. Giorr þier riett laag/ og dæmit riettuisliga / og þrelsit hinn nidrþryckta / vt aþ walldi hins illzku þulla/ Og Deutro: xxvj. Cap. Domendr og yþuer menn skalltu setia / suo at þr dæmi þolkit med riettum dome/ þu skallt og ecki halla riettum dome/ þu skallt og ecki at mannuirdingum þara / nie giaþuer þiggia / þuiat giaþuer og mutur blinda augun wisra manna /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ verallðligu valldi.

Og vmsinna ordum riettþerdugra / Og Esaias seiger v. Capittel. Wie sie þm / Sem rangsinnar laga setningar samsetia / Og Sapientiæ vj. Capitt. Heyre þier Konungar / Og hyggit at þui / Læri þier domendr a Jordu / vdr er valldit aþ Gudi gefit / og mackt in aþ himum hædzta / Og hann mun spyria aþ vdr huad þier hafezt at / og ransaka huad þier a setied etc. Achab Konungr Jraels lydz / Fyre þui at hann þramdi wid Naboth o riettuise / þui war hann straþþadr aþ Drottne / Sem seigir i þridiu bok Regum i sidazta Capitula etc. Cambyses Konungr liet þlaa susammes ranglatann Domara / till þess at adrer domarar skylldu slickt þordazt.

Huar fyre skulu Valldzmen hyggya at sialfum sier?

Swo at þr meigi vita / og skyn a haþa / nær eð þr kunna at rata i ein huerta neyd og angist / huert þr skulu huggunar leita / þa þrkenna sig / vti slikre valdz stiorn mickils til wammattuga / at geyma gudligra riettinda / i mote suodann valdi ouinarins / sem iaþnan a stundar at þyre koma og drepa allre rikistiorn og riettu valde / Eþ at Gud hann styrckti þ ecki.

Enn þessi hugsuolun er komin i þiorum hlutum?

Þrst

Af veraldligu valldi

Þyrft i kosningunne edr vtualningunne / þ þr vite at eigi hafui þr innpreyngt sier med walde / edr þie giofum till þessa Embærtis edr Valdzstiornar / Helldr sig laugliga þar til kiorna og kalladæ vera þat er hin mesta hugsuolun / þar kann madrinn med godre samuitzku aull sin malefne Gudi almattugum ath biþala / og i hendr at selia / Absalon setti sig rangliga i Riki sins Faudrs / þui þrefoyst hann illa.

I annare grein med þui / at þr vite Gud sialfann wera giorninga mann og stiornara Laugmals sins / Og þ walldzmennirnna hafui hann suo sem sin werck bære þar til / Ja hann elskar sina þionuztu menn / Og skipar Einglunum till werndar og geymslu vidr þa / Sem Daniel wottar vij Capitula / Og i bok Josua og Judicum skrifat stendr.

I þridiu grein / at þr vita / þ Gud virder suo mickit þessa steitr Valldzmannanna / at þ kallazt hans hinn dyrdligazte þiesiodr a Jordu / Swo virdezt Gud sialfr at kalla þa sinu nafne / Sem seiger / i Psalminum lxxxij / Eg hefui sagt at Guder eru þier / A Ebreskv Elohim / Swo og bydr Gud at bidia skule Konunginum / Og ollum walldamonnum / Sem Paall Postuli seigir i Timoth ij..

I þiordu grein / þa skulu walldz menn æ tafnan a lita / Og sier fyre augum hafa / saugr og Epterdæmi hins gamla Testamensins / huersu Gud hefer dasamliga med þa heyrdum atburdum werndat sit rietsinnda walld i þra nalægum rangindum / Og þui

I ij hiala

Ap veralldligu vallde

hialpat vr morgum og mycklum haska semdum/Sem dæmi till þimazt / ap Abraham / Joseph / Gedeon/ Dauid /Ezechias og odrum þleirum / Suo og huersu Gud heþer hegnt og þyreþarit þm sem sig haþa rangliga sett vpp i mott valldinu / sem war Chore/ Dathan / Absalon / Judas /Galilæus/Teudas / Og nu sidazt þ wpphlaupit almugans i þyduerskunne.

Enn huar þyrse skulu þr

gætur geþa at sinum vndergeþnum lyd med

Suo at þr wite / med hueriu mote þr skulu styra og stiorna sinum vndergeþnum lyd med þride og speckt/ med odru hugskoti auga þm at lita og gaumgæþa at Gudi /og hans Bodordum/Suo at þr halldi ecki sitt vnder þolck sem skynlausar skepnur eda wille dyr/ Helldr suo sem postbræder og samerþuingia med sier til eilifs lifs /Og þ þr verndi þatækar eckiur og þaudrlaus born/vanþæra/þarada/og þurftuga/ Og þa sem oþrike eru borner /huerra þaudr og domanda Gud kallar sig sialþuann wera / Wppa þ at þr sem wolldugmun styra/vite sig og haþa Drottinn yþuer sier a himnum sem Paall Postuli seiger Colloss: iij Cap.

Enn med þui odru hugskoti auganu skulu þr lita till sinna vndergeþinna manna / Suo at þr meige þm till werndar og hlifþar wera/og stiorna þm i godum

Aþ veralldligu vallde.

dum þrídr / Og þarfælligre yþuerbodan / Bonda menn og ranglata skulu þr straþþa / Enn wera godum till styrckingar og vppheþdar / suo þ heidr og sidsemd og sannarlig Gudz dyrckan verdi iaþnan halldin / epter Gudz wilia sialþs / Og hans þyre skipan / Enn hegna skulu þr sem wolldin haþa med hoþue og godre skynsemd / suo at þr þyrme ecki vondri sodsleitz / Enn dyrindis kerin med þotum trodi / Og lata eigi helldr alla þess giallda / Þo ath einn madr misgiore i þra vmdæmi / Þui suo seiger i ordzkuidenum Nescit regnare qui nequit dissimulare / þ er / Sa kunne ecki at stiorna / Sem ecki kann at stilla edr at wagia / þ er med hyggindum ath heþga stiorninne / Dauid villdi ecki drepa lata Joab þann Manndrapara at sier lifuanda / Huer ed þo haþdi / At hans o uilia i helsleigit two agæta Hoþdingia / Sem woru þr Abner og Amasa / Og Keisarre Augustus hann plagadi at seigia / Bellare est aureo hamo pisces comprehendere / þ bardagar og oruztur værí sa hlutr / Sem iaþnadizt wid þ med gull aunglinum þiskinn at þanga / Huar ed varla muu suo mickit verda med þeingit sem þ veidar þærit er wert til / eda þ skadinn er verdr / eþ misfazt kann.

Huad eru Valldzmenn skyllduger at hallda vidr sit vnderþolk?

Hellz

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Yeralldligu valldi.

Nellg þria hlute/ Ninn þyrsta/ at þr hlyde med goduilia þra maale / Einckum þra sem stalþuer eru wan mattuger til at þram̃ bera sin Eyrinde / Sem eru Ekkiur/ þaudrlauss born / og þatækir menn þessa ber þm at styrckia til riettinda / og dæma þra mal epter Laugum.

Ninn Annar / at þr verndi sinn vndergeþin lyd/ halldi þa med Laug og þrid / Reþsi wondum og ranglatum / enn verndi godþusa / og vel siñada/ Og þ Christiligar kenningar/ eirnin heidr og æra medr godre sidseme verdi allt vel halldit / i godre Politia / þ er Yeralldligre stiorn.

Ninn þridie / þ þr halldi at þolkinu / og a eggie þ / med heil ædum at ottazt Gud / suo at menn haþui kynning Gudz naþns / og breyte þ þremst þr geta epter Gudz bodordum / Og þessi werck pryda miog þra walld / og lika Gudi sem best.

Enn huad eru þegnarner Valldz monnunum skyldduger ?

þria hlute/ sem er skatt og skyldr at giallda/ þm hlyduger at wera med at huga/ þa at elska og i heidrum at haþa.

Aþ skattgialldinu seigir Sancte Paull suo til Roman: xiij. Capt. Gialldit huerium sinar skulder/

Ap Yeralldligu vallde.

der/ þm skatt/ sem hann a at taka etc. Christr seiger sem a Mattheus skripar xxij Capit. Gialldit þ Keisaranum sem honum heyrir.

Vt ap þm Ottanum seigir Postulinn eirnin suo til Roman: viij. Ottizt þann þier eigit at ottazt/ Og Prouerbior: xxiiij. seiger Salamon / Ottazt þu Gud og Konunginn / og meinga þig ecki med manndrapurum / þt þra ogæþua mun bradliga yþuer þa koma / Vt ap þm heidrinum seiger eirnin S. Paall suo til Roman: viij. Heidrit þann þier eigit at heidra / Og Sancte Petur hann kennir / Ottizt Gud (seiger hann) og heidrit Konunginn.

Er þa valldit yþuerbodanna stillingarlaust / suo at þr mega giora huad þr vilia?

Nei ecki/ þr skulu ecki þ neitt skipa edr giora sem Gudz ordum er a mote og natturligu Laugmale/ Swo syndgazt þr og eþ at þr skipa a mote Landzins Laugum og þormeran sins yþuerualldz / edr giora þ nockut sem Rikisins riettr bannar / og a mote er godum og gomlum siduenium / Saker þess at þ mar horfa til mickillar tuidrægne med morgum Landzins imbyggiorum / Swo sem þ Achab Konungr matti ecki taka wingard Naboth bonda i mote hans

Kk vilia

Aþ veralldligu valldi.

vilia þui mega ecki hellðr valldzmennirner epter sinni willd rãgliga gripa þra mõm/ þui huer er herra yþuer sinne eign/ og a henne at rada/ Johannis Baptista hin seigir till riddaranna latid ydr nægiazt ydart kaup giald/ Og þui skulu þr ecki taka þrekara þau ord / De Jure regni/ sem seigir aþ Konungligum rietti i bok Samuelis/ þui ecki skipar þar huorcki Konungũ nie hoþdnigum nie neinum yþueruallz mõm/ at taka aþ eignum og peningum sinna vnder manna / suo mickit sem þr sialþuer vilia/ hellðr er þ suo at skilia / at þr take aþ þiar hlutum sinna vnder manna til heyriligann skatt/ og bæriliga tolla sem þr mega med riettu haþa / Og laugmalit loþar þm til landuarnar og almugans naudþurþtar.

Enn eþ Valldzmenn skipa

nockut þ mote er Gudz riettindum?

Þa er þar suodant suar til geþanda /sem Postularner sogdu/ Act. v. Cap: At meir ha þuir at hlyda Gudi enn mõm/ Og at dæmũ Danielis og þra þriggia saklausra sueina / Sem ecki vildu til bidia likneskiuna þa sem Konungrinn i Babilon liet vppsetia/ og at dæmum þra a Machabeorum sem ecki vildu briota a mote Gudz Laugmale/ Og þui eru Valldzmennirner ey aleinazta skylduger til at þrampylgia þm bod ordunum/ Sem standa a þui odru Laugmals spiall-

dinu

Ap veralldligu valldi.

dinu Moysis / Helldr iapn vel eirnin þm sem standa a þui hinu þyrra / þ er suo at skilia at yþuerbodum hæþer ecki alleinazta at verida sinn vnder geþinn lyd med þride og speckt/edr hegna ranglæti / helldr mycklu þramar at sia suo þyrir þ haldizt lærdomr gudligra Bodorda/ og med godre a stundan þar at þylgia þ Gudz Ord werdi riettiliga Predikat/Og þ Kirckiu þionuztan werdi þramin og þlut epter gudligre þyreskipan / þui eiga veralldliger Valldzmenn at þyrebioda þalsligann Lærdom / Rangann a trunad / Rangar kenningar / Gud lastaner / Meinsæri / Og allar adrar straþþaner Gudligra og andligra riettinda / Swo sem at giordu eigi aleinazta Konungar Jraels lyds / Helldr og eirnin Konugar Heidinna þioda / Sem Nabagudonosor / Og Darius Konungr þr giordu huerier ed þ almenneligt bod lietu vt ganga vm allt þ Rike / J hueriu þr þyre budu at nockr segdi Gud lastan vid Gud Jraels lyds / Og þr sem suo giora eru riettiliger Valldz menn / Þa somu mun Gud styrckia / þm sina Nad og blezan geþua / Sem hann sialþr seiger / Þa sem mig dyrcka / mun eg heidra.

Pocknazt eirnin Gudi þau

werckin Veralldligrar

valldz stiornar ?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ veralldligu valldi.

Aull ſuodan werck og erþuidis muner / þyre hugvan / a hyggia og armædi i veralldligre Valdz ſtiorn / Og aull þarþlig ſyſlan i buſkapar hætti etc. ed huer ſem einn epter ſinne kallan giorir / þa eru þ agæt Chriſtilig god werck / Og Gudi þacknæmi lig þionuztu giord / þuiat ſuodan werckshættir eru aþ Gudi bodner / þar þyre þrisa og loþua Spámen nirner optſinnes / Swodan weralldliga werckshætti þram yþuer allar þornþæringar og brenne oþþr / Og þar i mot þa þorleggia þr med ollu allat þær innſettningar ſem aþ mõm eru vppdicktadar / huer ſu Heilagligar ſem þær ſynazt.

Enn ſuo ſeiger Eſaias i þriſta Capitt: Aþ þorn þæringunum / Huer krepr ſlicks vt aþ ydar hondum etc. Enn þar i mot / aþ werckum gudhræddra / Valldzſtiornara ſeigir hann ſuo / Hialpit hinum nid þryckta / giorit Laug og riett himnum þaudurlau ſa / Styrckit eckna nanna maleþne etc. Og Spama dinn ſetr þar till eitt Gudligt þyreheit aþ agættu werdkaupe og ſeigir / þo at ydrar Synder væri ſuo raudar ſem Blod / þa ſkulu þær huitar werda ſem ſnior / Og Oſeas hann ſeiger vj. Capittel. Miſkunn ſemina vil eg / Enn eigi oþþraner.

Og þm Embættis þionuztunum i buſkupar hættinum leggr Paull Poſtule ſ. Timoth ij. Einn dyrdligann loþſtir / Sierdeilis Hiuſkapar bandinu (Huert ed ſumer Klauſtra menn þyre lita og weralda ligt kalla) Og ſeigir þ kuinnan werdi hialplig þyre barn

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Veralldligu vallde.

barnburdinn/ep at hun blipur i riettre Tru og Christiligum kærleika / par setur Postulenn Truna og pau verckin Christiligrar kallanar huorutueggia tillsamans/puiat pau heyra og eirnin til samans.

Huar pyre porhepia pi hræsnaranner pau klaustra w. rckin suo hart?

Pi giora p sama rangliganna / hrella og angra par med margs manz hiarta/ par pyre pa skulu hiner Christnu p wita mega / at Embættis pionuztr og / werckf hærtir veraldligra stetta/Sem er ypuer valldzstiornin/ hiuskapar bandit/ Predikunar Emb ættid etc. Og annar puilikr pra lipnadr/ er halldandi langt vm ædri og agætare/ enn suo sem p Klaustra lipnadrinn er Og p sama pyrir priggia hluta saker.

Pyrst par pyre/ at pi hapa Gudz Bodord / Og kallan/ og hans tilskipan sins lipnadar.

Par nærst pyre p/at p sama eru pær stietter og Embættis pionuztr / i Querium at pramin werda Christiligs Kærleika.

I pridia mata pyre p/ at pær eru lydskylldadar vnder almennilig pyngsl og pianingar/ hliota eirnin dagliga at wænta eins huers motlætis / harmkuæla / sorga og mannrauna/ par pyre pa hapa pi menn sem par inne lipua og eirnin nogligt til ebne at idka sina Tru widr Gud / Og pau kærleiks werckin widr sinn Samchristinn.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Yeralldligu vallde.

Þar i mot þa heþer sa Klauſtra liþnadrinn / med ſinum ſiduenium / reglu holldum / og hræſnis werckum ongua kallan ap Gude / eigin Gudz bodord / uie hans til ſkipan / þar þyre er sa þra liþnadr ein o nytt samlig Gudz þionuzta / Sem Christr seiger Matth: xv. Capit. Til þorgeþins dyrcka þr mig / med þui þr læra ecki annat / enn mannanna Lærdoma og bodord etc. Þar at auk med þui at þr kenna huorcki nie Predika / veita ongum sina þionuztu / og lata eigi neitt gott ap sier leida / liþua þanninn athugalauser / i sinu idiuleyse / haþandi suo sier þyre Gud þeite magann sinnar opneyzlu Romano: xvj. Capit. Bera og eingin þingsl med riettu Kirckiunnar Valldi / eda med odrum stiettum i verolldinne / þar þyre skulu wier þa Christliga werckshætti yþuerualldzins / Hiuskapar bandzins Predikunar Embættisins etc. Hallda langt vm ædri og mycklu betre / en suo sem þan Klauſtra liþnadrinn / þau hræſins werckin.

Yt ap Kirckiunnar Vallde.

Enn huad eigu wier at hallda vt ap Kirckiunnar Vallde og hennar innſettningum?

Lik-

Aþ Kirckiunnar vallde.

Lika suo sem at wier holldum allt Veralldligt yþuerualld / sem adra Gudz tilskipan / i mycklum heidre og wirdingum / og eigum þar alla a stunda at athuga þa / þ goder og nytsamliger laga settningar / og vel samsett Landzstiorn werdi halldinn / Swo lika eigu wier og eirnin (Politiam Ecclesiasticam / þ er / þa Veralldliga Kirckiunnar valldz stiorn / Huer ed til vpp helldis Predikunar Embætti nu / og þre sannarligre Gudz þionuztunne / er hellzt innsett) ecki at ouirda nie at þyrfa / Helldr þ sama Kirckiunnar wall aþ hiarta miog virdiligt og heilagligt at hallda / og i ollum heidre at haþa.

Huersu marger hluter heyra til þre hinne Veralldligu Kirckiu Stiorninne?

Tweir hluter / hinn þyrste er Predikunar Embættid / huert ed Gud sialfur heþer innsett.

Hinn Annar / þær nockrar augsyneligar godar skipaner / sem aþ odrum godum Gudhræddum Biskupum edr Prelatum / og aþ Christiligum Samkundum þar þyre innsettar eru / at þ mætti þui sidsamligar til vegar ganga vti Samkundunum.

Til Predikunar Embættisins heyrir / þ Christilig Kirckia heþer Gudz bod ord til þess at hun meige kalla ordzins þienara / og þa hinu somu

somu til at skipa/ sem Euangelium skulu opinberliga Prediка / Heilaug Sacramenta þrãm geþa / Syndanna þyrgeþning alment at kunngiora / eda þyrir Aþlausnina einum sier huerium / sier i lage hana til at seigia. Jtem þ Christilig Kirckia heþer mackt til / at þorboda / og i bann at setia þa hinu somu sem liggia vti opinberum storsyndum / og vilia ecki yþuerbæta sig / Þetta Predikunar Embættid og Kirckiu þionuztan/ skal med allre a stundan/ i hædztum heidre og wirdingum halldit werda / Huar þyre þ hinn xxiiij. Psalmrinn hann seiger suo Vpplukit þier hlidunum / og latid dyrnar vpp a gatt/ Swo þ Konungrinn dyrearinnar inngange / þuiat þ sama er sa hinn kostuligaztæ og hm̃ dyrdarsamligazte gimsteinn / Jhia huerium vier skulum alla hluti yþuer geþa / og kaupa þann hinn sama.

Enn hinn annar hlutrinn sa þar til heyrir / er þessi þ Predikunar Embættid mætti med speckt og sidsemd riettann þrãmgang þau / og þyrfe þann skuld hliotu vier eirnin nockrar augsyneligar skipaner og sidueniur at haþa / Og med þui at þær hinu somu sidueniur og Embættis þionuztr eru nu nytsamligar til spakligs og sidsamligs liþuernes / þar þyrfe þa skulu þær eirnin i heidre halldnar wera/ Og þo at þær augsyneligar Skipaner vt aþ Helgi holldum og hatidis dogum / og aþ þm til greindum takmorckum sem er stund og stadr / huar ed Predikaner skulu heyrazt/ aþ til einckum Personum sem Gudz þionusfruna

skulu

Ap Kirckiunnar valldi.

skulu þar þram̃ þlytia etc. Og þa at þ sama sie ecki þau millde werckin þyre huer ed Christelig hiortu werda vidr Gud þorlickt / þa eru þau so lika sem þærwidiur edr baund / sem oss Sambinda Gudz Euangelio / þyre huert wier werdum Christiligre Kirckiu inmplantader / Enn nær ed nu swodan godar og gagnsamligar skipaner werda herþuiliganna i sundrslitnar / þa epter þylger þar eitt mickit og o seigianligt skadræde / suo þ menn koma þa vti eitt wondzligt illzku þullt og athugalaust gialfþue / suo at warla verdr þm aptr a rietta leid komit / huar vt ap þ myckiar og o telianligar hneyckslaner koma.

Þar þyre skylldu Biskuparner og þr sem eru þorstiorar Kirknanna / sia suo til / at þr liete ecki innleida neina o gudliga laga settninga / og rangann a trunad iapn þramt þm godum gomlum og nyttsamligum siduenium / þuiat rangsnuner / og obæriliger Laga setningar standazt ecki a leingdar / Og nær ed þr somu werda aptekner / þa giora þr þrabærliga mickinn og herþuiligann skada / og i burt suipta medr sier naliga ollum godum og nyttsamligum settningum / Þar þyre skulu aller Christiliger Kennepedr og sanner Lærisueinar Gudz Euangelij / ap taka allt þ / huad Heilagre ritning er motstadligt / Enn hallda þ allt / huad gudligt og naudsynligt er / Og þ nyttsamligt er til Christiligrar sidsemdar / þuiat S. Paall hann bad þm i Corintheo eirnin suo / þ aller hluter skylldu skie og

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

til vegar ganga epter riettri og til heyreligre skipan.

Ap hiuskapar Sandinu.

Huad er Hiuskaprinn?

Hann er ein Samteinging Hionabandzins/eitt heilagt reglu halld og laugligt Sambband a millum Karlmanz og konu / ap sialfum Gude innsettt og til skipadr/ o athskilianligt til pess at geta born/ Ein pordazt o heyriligann Saurlifnad.

Hvad er Hiuskaprinn pyre eitt werck?

Hann er eitt Gudz werck/ huiat Gud sialfr hefer hann innsett og til skipat (epter pui sem adr er sagt) I Byrstu pa skapadizt madrinn medr Gudz rade og wilia / sem skrifat stendr Genes: j. Capi. Par Drottinn sagdi / wier skulum giora mann epter worre mynd. I Annare grein pa stendr og par skrifat i somu Bok / þ kuinnan skapadizt og medur Gudz rade / og þ manninum wæri eigi gott at wera einum saman / pui munum wier giora (sagdi Drottinn) hñ nockra atstod/ pui suæfdi Gud

Adam

Af Hiuskapnum.

Adam og tok ríf hans / og giordi þar af konu. I Þridiu grein leidde Gud þessa konu til Adams / bleſſadi þau og sagdi / Vagxit og margfalldizt / og vppfyllit Jardrikit.

Huersu langt vtbreidir sig hiuskaprinn?

Ypuer aMenninn og kuinnuna / þuiat Hiuskaprinn er eitt logligt Samband aManzins og kuinnumar / Og þo at nockr Dæmi hins gamla Laugmals sins vtuise þ / at þordum daga hafue þ siduenia verit / þ einn madr hafui haft fleire eigin konr / enn eina / mun vera fyre nockra merckiligra til eyna saker / þa fyre bydr þo / þ Nyia Testamentit allt swodant / þuiat Christr sialfur vt skyrir þ Gydingunum aMatthe : xix. Capit. Huernen þ Hiuskapinn war i fyrstu innsettr / Og seiger / Hann sem skapadi manninn i vpp hafinu / hann giordi karlmann og konu / Og Genes. i odrum Capit. þa seiger Gud / At þau two skule wera eitt holld / edr eitt likame.

Huar er Hiuskapar bandit innsett?

Wti Paradis / i enum fegursta stad.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Hiuskapnum.

Huenar var Hiuskapar bandit innsett ?

Þegar stragv i vpphafui heimsins / a þm sak-leysis Dogum / þyrr enn þ nockr synd war.

Huar þyrr er hiuskapr-inn innsettr aþ Gudi ?

Þyrr þriggia greina saker / Þyrst till barngetnadar / Sio þ mannkynit halldizt vid / Epter þui sem Gud seiger Genesi j. Capitt. Vagxit og margfalldizt og vppfyllit Jardrikit.

J annare grein / till at forðazt hordoma og saurlifnat / Suo sem Sancte. Paull hann seiger i. Corint. vij. Saker þess at menn forðezt horaner / Þa hafui huer madr sina eiginkonu / Og huer kona sinn eiginn mann.

J þridiu grein er hann settr til þess at forðazt leti / þui hionunum ber at winna fyrir sier og sinu afspringe / Suo at þau syndgizt ecki med leti.

A hueriu ber hionunum a stundan at hafa ?

J fyrstu ber þm at hafa stoduga Tru og ouggt traust till Gudz / og hugsa þ / at hann hafui þm hiu-skapinn

Ap hiuſkapnum.

ſkapinn ſkapat og ſett/ Swo ſkulu þau og lifa ſam-
þycklíliga og þridſamliga ſin a mille / Swo ber þm
og ſin born og winnu þolck wpp at þæda / og hop-
ſamliga at aga till þeſſ at þ elſki Gud og hædizt
Gud / Og ſinum eignum og þemingum ſuo at heg-
da /at Gudi werdi till lops og þurftugum til hial-
par/ enn odrum mom til einſkis ſkada nie ogagns.

Huern motgangs Kros
hefer Gud hiuſkapnum vppa lagt ?

Epter Bodorda brotid ſagdi Gud manninum
Geneſ. iij. J ſueita andliz þins ſkaltu neyta þinnar
þædzlu/Enn konunne ſagdi hann / J ſorg ſkaltu ſonu
þina þæda/Og þin wilie ſkal þinum manne vnder ge
þinn vera/og hann ſkal þinn herra vera.

Enn þo leggr Drottinn iafn þramt þui motlæ-
tinu þm badum nockra hugſualan/ þui ſuo ſeiger hañ
til manzins/ J ſueita þins audlizt ſkaltu neyta þinnar
þædu/ þar til ed þu hverfr aptr i þa iord ſem þu ert
aptekinn /Sem at vildi Gud ſuo ſeigia/ þit motlæti
ſkal ecki eilifligt vera / Og til konunnar ſagdi hann /
Viſſuliga þu ſkaltu born þæda/ Enn i ſorg ſkaltu þæda
Paul Poſtule ſeigir j. Timothij. Hat konan hialpizt
fyre barn burdin / Ef at hun er ſtodug i trunne till
Gudz/ og kærleikanum til Naungſins / Og i helgu
lifnadi medr hreinferdi.

Ap hiuskapnum.

Maa nockut skilia hiuskap-
innn Laugliga bundinn?

Nei/ þt Christur seigir suo a Matth. ix: Capittel. Huad Gud hefer til samans teingt/ þ meigi einginn madr atskilia/ Enn ef annat huort kiona helldr eigi sina truloßan/ Og drygir hordom/ þa er lauft band hiuskaparins/ og brakut su truloßan/ þui maa þar skilia hiuskapinn at Gudz bodi/ og Christi kenningum

At huerium hlutum ber
þm at gæta sem gipt-
azt wilia?

Fyrst þa skal þar wera sampycke þeirra tueggia/ edr þra manna sem þra laugligt wmbod haßa/ Item sampycki beggia þra sem samanbindazt/ Item þa skal og þra hiuskapr settr og samenn wera/ epter Landzins Laugmale/ og logligum siduana.

Item suo skulu gipter menn og wita/ At su stiett likar Gudi well/ og þ Gud sialfr haßue þa so mu stiet tilskipat og sett/ Prydt hana og ßagat medr sinu ordi/ og pyreheitum/ og þm bædi Andliga og weralldliga sina nad og blezun geßit sem hiuskapinn hallda/ Suo sem sa/ Cyvviij Psalmrinn seigir/ Beati omnes/ At þu skrulir neyta erßuidis handa þinna/ og

Aþ hiuskapunum.

na / og ertu sæll / Og well mun þier werda / þín kuinna mun wera sem þrio samt winuidar Tre í þinu Huse / Born þín suo sem Oleu kuister / kring vm þitt matbord etc. Þar med er hiuskaparbandit eitt mercki / eda heimoglig vskyring þess andliga braudkaupsins / Sem er a millum Herrans Christi / Og almennelígrar Christne / Sem Sancti Paull seiger Eph. v. Capitt.

Er hiuskaprinn heimill og þrials ollum möm?

Ja í hinu gamla Laugmale þyrte hingat burdinn war þorbodit at nockr skylldi halldа sinum Jungþrurdome / Saker þess at þm war oúitanligt aþ huerri sa getnadr skylldi koma / Sem þrelsa mundi Mannkynid / Þui war þ í þann tima boluan Laugmolsins at geta ecki bom a J Israel / Enn nu sidan hingat burdinn er hiona bandit ollum þrialst og heimillt þm sem þ wilia / At þra skyldum þm gelldingum sem Christur tekr vndan / og Matheus skriþar xix. Capit. Þad eru þr sem gelldir eru þeddir aþ modr kuide / þr adrer sem gelldir eru aþ möm þr þridiu sem sig gelda sialþuer willianliga þyrte himnarikit. / Og þr sem þ geta giort / true eg þm þ wel giort / Enn ollum odrum skipazt at gipta zt.

Vt aþ

Ap a kalle Heilagra.
Vt ap a kalle Heilagra.

Mega nockut Heilager a kallazt / suo sem medal gongu menn?

Mel þulat Sancte Paall hann seiger j. Timo: ij. Capit. At þar sie ecki vtan einn Medal gongu madr a millum Gudz og manna / Einckum sa madr Jhesus Christr / Og til Roman: viij. Capit. seiger hann þat Jhesus Christr sie hier sem Daudann heþer lidit / Huer at er til Gudz þaudrs hægri handar / og bidur þyrr oss / Og j. Johann: ij. þo at nockur syndgizt / þa hoþum wier einn tienadar mann hia þaudrnum Jhesum Christum / þann riettlatur er medr þessum greinum Heilagrar ritningar verdr i burt rekinn / sa onytur ansklialeike / edr a greiningr Paþuans Presta / sem þ kenna / at tuennr sie Medal gongu menn / Einn sie Endrlausnarinnar / og þ sie Jhesus Christr / Og annar sie sa sem bidie edr þorpiene þyrr oss / Og þ sama sie nu Heilager menn. Item alla a kallan þra sem ecki eru nærverandi / geþui þm somum / sa almattrinn / þ þr þecki huers manz hiarta og þra anduarþan / Enn Gud er alleinazta allmattugr / Hann sialþr reynir / ransakar og þekkir huers manz hiarta / þar þyrr skulum wier a kalla Gud alleinazta.

Me

Ap a kalle Heilagra.

Megu vier nockut til bidia Heilaga menn?

Nei/ þuiat Christr seiger suo aMatthei iiij. Capit. Drottinn Gud þinn skalltu til bidia / og hm̃ einum þiona / Og hinn Heilage Augustinus i bokinne de vera religione hann seiger suo / Honorandi sunt Sancti propter imitationem / non adorandi propter religionem / etc. Heilager menn eru i heidre hafande/og þra tru epter þylgiande/Og Eingla Gudz þa heidrum wier med Kærleiksins astseme/enn ecki med goþganninne / wier vpp byggium þm og eingin aMustieri / þuiat þr wilia og eirnin ecki med swodan hætti aþ oss heidrader wera / þui þr wita / nær ed wier erum goder/ þa erum vier sialþuer þau lifuande aMustierin Gudz hins hædzta/ Þar þyre stendr suo skrifat Apocal: xvj. Þat Eingillin segdi til Johannis/ þann tid hann willdi hafa lotid hm̃ og til bedit hann/ Siapu til / þu giorer þ ecki/ þuiat eg em þin̄ Sam þion og broder / Til bid þu Gud.

Item hinn Heilage Chrisostomus homilia vj. de profectu Enangelij / hann seiger suo / Non opus est Patronis apud Deum neque multo discursu vt blandiare alijs/ sed licet solus sis etc. Þer wier þurfum ecki þyre bonar manna wid hia Gude / eirnin ecki helldr margar gongr hingat og þangat til at hafa þagr mæle wid adra / þui þo at þu siert einn / og

aOm hafuer

Ap akalle Heilagra

haþuer onguann þyrr bonar mann/Og þo bidr Gud þyrr sialþum þier / Þa muntu wissiliga bænheyrdr werda / Þuiat Gud er ecki suo þus till at weita / Nær ed adrer bidia þyrr oss / Suo sem þa nær ed wier bidium sialþuer / Eirnin þo at wier sieum haldner ap allzkyns Syndum / Suo sem þ Epterdæmit vt ap þeirr Cammerskre heidinne kuinnu noglíganna vtuisar / aMatth. xv. Capitt.

Uier hliotum þo medalgongu edr þyrr bonar menn at haþa / Nær ed wier wilium ganga þyrr Konunga og adra stor hoþdingia ?

Þessa epterliking þorleggr hinn Heilage Ambrosius i Þr vt skyringu sem hann skriþar yþuer Pistlenum till Roman: j Capit. Þar hann seiger / Lika suo sem at sa hinn same madr hann þalle med rietttu/ in arimen lese aMaiestatis/ Þ er i þann laust/Sem yþuerualldinu horþuer til hneisu / Swo sem þa/Nær ed nockr tilleggr þann heidr edr wirding þrælum edr werckmonnum/ Sem Konunginum edr hoþdigianum ber at haþa / Einsliка suo þalla eirnin aller Þr i suodan laust / Sem dyrdina og heidran Gudz naþns/ till leggia nockre skepnu / Yþuer geþa suo þann sannann Herra og hoþdingia / Og till bidia þionuztu

mann

Ap a kalle Heilagra.

manninn/Enn þ wier suo sem þyre tulck / Og tiena-
dar menn gongum þyre Konunga og veralldar hop-
dingia / Eer þessi Sauken / þat Konungrinn er
madr Daudligr/ Og weit ecki manzins hiarta/Enn
hia Gude/þyre huerium þ ecki neitt leynizt / þa parþ
ecki tienadar manna wid / Helldr alitr Gud sialþr /
eitt godþust og litelatt hiarta.

Enn huernen eigum vier þa at heidra Heila-ga menn?

Heidarliga og hid wirdiligazta skulu wier tala
vm Gudz Heilaga menn/ og hallda vt ap þm huad
till heyriligt er / þuiat hueria ed Gud sialþur heþer i
heidre/þa will hann wissiliga at þr skule eirnin ap
oss i heidre haþder wera / Gud þader medkennir
þa þyre sin born / Sonr Gudz kallar þa brædr og
sam arþua / Heilagr Andi kallar þa sin musteri
og i bygging / Huer hann heþer ecki Gudz
Heilaga menn i heidre / Sa þyrelitr eirnin sialþ-
uann Christum i þm / Og wanuirder þa Gudz nadz
þyre hueria þr eru Heilager wordner / þui huad
mar sa kunna nockut gott att hallda vt ap Chri-
stiligre Kirckiu / Sem at ecki heþer i heidre wo-
ra samlags brædr / þr ed nu medr Christo i
þridi / Og medr eilipre Saluhialp stadþestir eru /

Ap akalle Heilagra

Hin þyrre Kirckian heþer miog heidarliga halldit minningar Heilagra manna / Og Gudi inneligar þacker giort þyre þra þrelsan / Og þyre þa milldi og miskunnsemi og Heilsugioþ ed hann haþdi þm weitt / Og þyre þær da samligar ast giaþuer / hueriar ed Gud heþer vt hellt þyre sina Heilaga menn ypuer Christiliga Kirckiu.

Wier siaum eirnin a Heilogum wõm / Huad Gudz nad hun þormar / Þui nær ed vier heyrum þ þr hiner somu / Sem oss woru samliker / Haþa suo wollduglíga ypuerunit/Dioþulinn / Daudann / Syndina og Heluitid / Þa werdum wier og e irnin vpphuatter og a eggiader till at haþa eitt gott / orugt/ Og hiartaligt a trunadar traust a Gudz godgirne og hans miskunnsemi / Sem oss er loþut og til saugd J Christo Jhesu / Suo werdum wier þa vpptendrader og till lockader aþ epterdæmum heilagra manna/at bidia Gud vm eina suodan og þuilika Tru/Og epter þylgium suo/ huer epter sinne tegund / Og kallan / Tru / kærleika / Og polinmædi Gudz Heilagra manna / Sie suo verdr þa Truan a Christum medr oss styrckuare / kærleikrinn heitare / Og wonen eiliþrar Saluhialpar oruggare og stadþastare / Suo at wier hugysum þa / At eigi hoþum wier mist þra / Helldr þa vndan þarna og sen da wera þyre oss til eiliþs liþs.

Swo heidrum wier nu Gudz Heilaga menn lidna / med þre somu heidran / Þar med wier heid-

rum

Aþ akalle Heilagra.

rum þa aſtuine Gudz / Sem at enn eru i þeſſu ver-alldar lipue / Einckum med brodurligum og Chriſti-ligum Kærleika / Og heidurſamligum wirdingum / Enn þ lærum wier ecki / þ nockr ſkule till bidia e-der akalla þa / þuiat ſuodan heidran heyrir allei-nazta / Gudi einum ſaman till / þuiat Einglar Gudz og hans Heilager menn þr wilia ecki þ menn ſkule gioza ſier þa heidran og Lotning / Sem alleinazta Almatugum Gudi einum ſaman til heyrir.

Vt aþ Likne-kiunum.

aMegu wier nockut haþa Likneſkin i Kirc-kiunum?

I annare bok aMoyſi xx. Cap. þyre byder Gud med ollu / þ eingin likneſke ſkule giozazt þau ſem dyrc-kut eda til bedin werda / þuiat þ ſama er ein opinber ſkurgoda dyrckan / Sem ſtrider þuert i mot þui hinu þyrſta Bodordinu / Enn alla tima þa heþer hia heid-num þiodum ein nærſta mickill aþ Trua wer-it / Likneſkianna wegna / þui war þ Gydin-gunum hardliga þyrebodit / At þr ſkylldu med ollu eingin Likneſke haþa / Uti þm kirckiu Soþnudum i Grickland heþer mickil tuidrægne

aOm iij og ſun-

Aþ akallan Heilagra.

og ſundrþyckia verit / vm burt tekiu likneſkianna / Enn þ ſkal huer Christinu mann vita / þ likneſkin at haþa / ſie eingin Synd i ſialfu ſier / Enn huer godr madr wackti ſig vel vidr þm hia trunade / og þre misbrukan sem almugen heþer hier til dags haþt / a vors Herra pislarmarcki / og odrum Heilagra manna likneskium / Hueriar menn haþa goþgat til bedit / og dyrckat suo sem sinn Gud / heitid a þau somu likneske sier til hialpar og heilsubotar / huar vt aþ þ mickil willa og skurgoda dyrckan er vppkomen.

Nær ed þolkit dyrckar og til bidr nockrt Likneske / huad er þa aþ þui giorandi ?

Huar ed swodant likneske werdur þundit / at almuga þolkit til bidie þ / og sier hialpar leite hia þui hinu sama / þad likneske skal walldz madrinn þess þyr i burt taka / suo at þar kome ecki nein aþ Gudu dyrckan vt aþ / Lika suo giordi Ezechias Konungr at hann liet i sundrbriota þann Eirhauggorm / sem aþ Moyse war vppsettr / þyrst at alþydan tok at goþga / og sierliga lotning / edr dyrckan at giora þm sama eir hoggorme og at til bidia hann iiij. Regum xviij.

Eigu

Aþ Likneskiunum.

Eigu vier nockut at Heidra Likneskin?

Clemens skrifþar til hinum Heilaga Jacobo brodr Drottins/og seigir suo/ Eþ at þier viliet rietiliga heidra Gudz mynd / þa giorit þm mõm til goda / sem epter Gudz mynd eru skapader / Gefit hungrudum maat / þyrstum at drecka witied Siukra / hysit og herbergit wegþarendr og gestkomande etc. Og enn þramar seiger hann / Huer heidran er þ Gudi / at hlaupa þyre mynder aþ steinum/ og trelikneskiur/ og at dyrcka þær somu sem Gudi/ Enn at vþuer gefþua og þyrelita manninn / Sem er ein Saunn Gudz epter mynd/ Og enn þramar meir þa seiger hann / Huad er o þarfþuara og o gudligra/ enn þ / at til reickna þann velgiorning stockum og steinum / sem aþ Gudi er gefinn og weittr / þyrst þ einginn kemst til þaudrsins nema þyre Christum / Huar þyre rænum wier þa Gud sinne heidran / og veitum hana maludum og vtskornum Likneskium/ Suo sem at kunne þau at hialpa oss i vorum naudsynium / og Saluhialpliga at giora.

Kallar ecki Gregorius Papwe Likneskien edr vppkaustin/ þrædi bækr o lærdra manna?

Christner

Aþ Likneskiunum.

Christner menn mega wel haþua med godre Samuitzku / pislar marck vors Herra Jhesu Christi / Mariu likneske / Patriarchanna / Prophetanna / Postulanna / og annara Heilagra manna epter myn der / Suo sem þyre onnr minnis teickn / þuiat þar till duga þau oss / At þau minne oss a Gudz velgiorninga / og hans dyrdar samlig verck / Suo sem þa / nær ed wier litum mynd vors Herra Jhesu Christi a Krosinum hanganda / edr hans vpp risu / þa kemr oss iaþn snart til hugar pisl og blezadr Daudi vors Drottins Jhesu Christi / og hans dyr dar samlig vppriſa / Nueria hlute at hugleida / og a þa at minnazt / er miog naudsynligt / og suo nytt samligt / þyre þann skuld seigir hin Sæli Gregorius suo Quod legentibus est scriptura hoc idiotis est pic tura / þ er / huad hiner boklærdu lesa i bokum / þ sa ma lest hiner o lærdu a eptermyndum og vppkaustum Enn þo skulu hiner Christnu ecki alleinazta læra vt aþ þm vppkaustum og epter myndum bokanna / Helldr mycklu þramar læra at lesa og sig at menta vti Gudz bok / sem er Heilog ritning / þui huer madr sem girnezt at haþa kynning aþ Gude / og hann at þeckia / sa hlytr ecki alleinazta at leita þess i Ep termyndum og vppkaustum / Helldr hlytr hann epter boi og skipan Jhesu Christi at ransaka heilaga rit ning / Enn huerier eigi kunna at lesa Heilaga rit ning / þr skulu heyra Gudz ord / þuiat truan kemr t aþ a heyrslunne ordzins / Suo sem þ Paall Postule ann vtuisar til Roma : y. Capit. Vt

Aþ Helgi Domum.
Vt aþ Helgi Domum.

Enn huad seigir þu aþ þm beinum Heilagra manna?

Heilagra manna Likamer eru Gudz Herbergi og Husteire Heilags Anda / þar þyre voru i þyrstu / aþ godþusum gudhræddum Christnum mönum þra beina til samans lesin / og hirdzlum wardueitt / Swo sem til minnis / Enn þar epter a seirna meir / hefer þar vt aþ komet mickil miswerckan / og hia trunadur / Suo þ eirnin i staden heilagra manna beina / haþa optsinnis þrauñ verit sett onnr bein / einhuerra illræ-dis manna / Christnu þolki at bidia / huar med þr haþa gint og gabbat / godz og peninga aþ þatækum almuga / og vppdicktad suo mickinn wantrunad / þuiat þr Paþwa Prestar / haþa ecki alleinazta haþt stocka og steina þyre sin werck þære til plægins sinnar agirne og slemeligs þiedrattar / Helldr iaþnuel eirnin beinin Daudra manna / þar þyre er og eirnin su vpptakan beinanna Heilagra manna / eda huernen sem þr kalla þ / þær Canonizationes / ecki vtan þalf og þieplogr þra Paþwanna og Romnerfku Biskupa / þuiat margra manna Likamer (suo sem hinn vise madr sagde) werda hier miog heidrader a Jardriki / Huerra Saler þ greptradar eru i heluite / þefs hins sama hoþum wier eitt Epterdæmi i liþsaugu hins

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Helgi domum

Heilaga Martini Biskups / huer ed þar þyre liet eina Kirckiu og alltare midr briota/ þ polckit heidrade þar einn mordingia og mandrapara/þyre einn Heilagann pislar wott.

Enn huer er riettr Helgidomr Heilagra manna ?

Sannr Helgi domr er þessi / þ wier epterþylgium Gudz heilogum mõm / i Christiligre Tru / þra polinmædi/ og stodugleika / Og setia oss þa suo till þyremyndar og Epterdæmis / Einckum suo / at lika sem þr aþ gudligre nad / haþua haþt eina stoduga Tru a Jhesum Christum / elskat sinn sam Christinn aþ Hiarta / Og stadþaster bliþuit i iatningu truarinnar/Og med polin mædi Daudann lidit Christi vegna / Og eru suo i Gudz riki inn komner / Suo ættum vier nu og eirnin þyrepuilik epterdæmi At hueriazt og lockazt till at bidia Gud þess aluarliganna þ hann wilie eirnin hlutskipta oss / Sem hier a Jarderike erum/ Og i holldligum likama lifum / sannre tru / kærleika/ polin mædi / og stadþestu / Sem þr hans astuiner hoþdu / Og at wardueita oss vnder skiole sinnar miskunnar / Suo at wier eins og þ þr eru Hiedan þarner/og huilazt nu i þridi Gudz/ mættum og eirnin lika hiedan þara i þridi Gudz / Og oss at gledia medr worum sambrædrum/ i eilifligum þagnadi.

Vt aþ

Ap Helgidomum
Vt ap Greptruninne

Huad an hepper greptran daudra manna sinn vppruna ?

Vt ap Gudz ordi / Genes: iij Capit. seigir Gud suo til manzins / Þu ert molldardupt / og at molldu skalltu aptr werda / Þat litla ordit sem kallazt Aphar a Ebresku / Þ er molldar dupt / Og kallazt hier sierdelis su Jardarmolld / Sem wppuerdr grapin og wm er wellt / Suo sem þa akr er nyplægdr / eda / Suo sem þær grapuer ed teknar eru Daudum mõm huar vt ap / Þ su sidvenian / Likamana at Jarda / hepper alla tima heidarliga werit halldin / bædi þordum Daga i hia Gydingunum / og suo nu seirna a timum i hia Christnum mõm / Og Þ hid sama er einn witnisburdr / worrar truar / Þ wier truum holldzins vppristu / Og lika wors kærleika / Sem wier giorum widr vora þramlidna naunga / Eigi suo Þ wier hopum mist þra / Helldr at eins sem at sie þr sender i weginn þy re oss / misgrunandi Þ eigi at wier munum þa alla aptr sia a deige Drottins / og a samt medr þm i Christo at lipua eilipliganna.

Huar skulum vier grap=
tar stadina hapua ?

I hia þm hinum gomlum suo Gydingũ sem heidnũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Greptraninne.

mõm/ þr haþa graptar ſtaderner vtan borgar weſtrit / Swo ſem þ Abraham keypti akrlendit aþ Ephron at hann iardadi þar konu ſina Saram / Geneſ: xxiij. Þar ed eirnin ſeirna meir Abraham Iſaac/ Jacob/og Joſep woru graþner / Swo ward og lika ſa þramlidinn ſonr Eckunnar vtborinn aþ ſtadnum/ Huern ed Chriſtur vppreiſte aþ Dauda vidr hlidit Borgarinnar Naim Luce vij. Capit: Og Lazarus war og graþinn þyre vtan Bethaniam Johann xj. Suo war og eirnin woꝛs Herra groþ þyre vtan Borgina Jeruſalem Johann: xix Capit: Þar vt aþ heþer þetta latinu ordit Efferri/ i veniu verit haþt / þ þydizt at wera vt borin / Enn ſlicks ſiduana þarþ eckí wid hier i landi.

Huernen ſkal ſu greptran

daudra manna/halldin vera?

Greptran likamanna ſkal aþ Chriſtnum mõm heidarliga halldin verda / þyre þrar o brigdiligrar wonar ſaker/woꝛrar wppriſu / Og likame þramlidinna / Skulu hiner Chriſtnu ærliga till graptar þlytia /Og þa med ſæmd og ſidſemd nidr ſetia /Og i hia groþinne ſkall oſſ þ till hugar koma / at vier aller ſaman aþ Adam till erum dauder og þyre dæmder/Og þar aptr i mot i Chriſto lifuande woꝛdner/ Huí Drottinn wor Jheſus Chriſtur heþer þært oſſ apa-

Ap greptraninne.

oss aptr alla þa hlute / Sem Adam hann tyndi og tapadi.

Þuiat Jhesus Christus hefer þyrir worra synda saker Dauda lidit / og worar synder apskapit / og þyre sinn Dauda / worn dauda i helslegit / og er suo worðinn ollum riettruodum mom lifsins wppriſa / Huer ed truer a hann / eirnin þo Dauðr væri at mestu / þa mun hann lifua / Og huer ed þar lifuer / og truer a hann / Sa mun ecki Daudann sia at eilifu Jo. vi Cap Worer likamar eru limer Christi / og lika sem Þ Gud hefer vppuaket Herrann Christum / Huer at er wort hofud / Suo lika þa mun hann oss / þyre sinn krapt / eirnin wppuekia j. Corinth. vj. Capit.

Enn huernen skulu graptar staderner halldner wera?

Þr Kirckiu gardar edr legstader / sem Christner menn eru i grafner / skulu med allre sæmd og heidre vpphalldner verda / Suo megum vier og wel eirnin med godre samuitzku pryda og þaga legstadina þramlidinna medr godum ombunade / Og dæmi saugum heilagrar ritningar / at oss mætti suo til hugar koma truan vt ap vppriſunne og doma deigum.

Hiner Christnu giora Þ riettiliga / at Þr pryda og bua wirdiliga wm leide edr legstade sinna þramlidina ast mana / þar i mot þa giora Þr aller illa og rangliga sem outirda og þyrelita graptar stade dauðra manna /

Ap Greptraninne.

Þr somu eru rietter Saducei og Epicurei/ Þ eru þess konar willu menn sem ecki trua þprisunne / Þr ed og allz ecki skeyta vm vpprisuna / nie Þ epter komanda liþuit/ og kasta þui vt likomum Daudra manna/eigi odru wis en suo sem hrei annra kuikenda / og eirnin med þotum troda Þra bein/og þyre lita Kirckiu gardana / þa Gudz akra/ haþandi suo allz ongua rækt a graptar stodum þram̃ lidinna.

Þeir Eusebius og Athanasius mintuzt eirnin Christinna manna Kirckiu garda/a huerium Þr plogudu at þinnazt / til at bidiazt þar þyrir / og hielldu slika stade Heilaga / og i mycklum heidre / þyre Þra likama og beina saker Heilagra manna / sem þar huildu i Þm sama stad / þar vt aþ kolludu Þr Kirckiu gardenn Cemiterion / Þ er eitt sueþn huss / Og Judei kolludu hann Beth Haym Þ er eitt herberge liþuandi manna / þuiat Þr trua / Þ Abraham / Jsaac/ Jacob og aller/ adrer Gudz astuiner mune liþua / og Þ likamer Þra skule endrliþua / og þær somu saler aptr til Þra huerþua.

Vt aþ Vpprisu þram̃ Lidinna.

Huad er Vpprisan Daudra manna?

Hun er eitt Gudz dasemdar werck / suo Þ aller menn munu a eþsta deige Vppriſa aþ Dauda / Gooder

Aþ Uppriſunne.

der menn og riettlater til eilifþrar pinu og þyrfdæmingar.

Huar med villtu Sanna Uppriſuna Daudra manna?

Þeſſi Articulus truarinner vt aþ Uppriſunne þramlidinna/ er ſa hinn hæzte Articulus einn vorrar truar/ þyre huers ſaker þ wier iatum og medkennum eirnin alla hina adra/ þar þyre werdr hann vti þui Nyia Teſtamentino/ medr augliosum ordum wottadr og optſinnis til teicknadr/ Og þ ſama er miog nytſamligt/ þ wier hiner Chriſtnu hoþum alla tima þyre oſſ og vorre augſyn/ Sannar/ ſkyrar og ſkilmerckiligar greiner/ og opinbera vitniſburde Heilagrar ritningar/ Til at ſtyrckia og at ſtadfeſta vor hugſkot vti Gudsotta og riettri tru/ i mote þm Epicureis og Heidinna manna rangſnunum meiningum/ Og hondla ſuo þennann Articul/ þ wier munum wiſſligamma a Epſta deige vppriſa aþ Dauda.

Seig hier þram nockrar greiner vr þui hinu Nyia Teſtamentinu.

Chriſte

Ap Vppriſunne.

Chriſtr hann ſannar ſialþr Vppruſuna Daudra manna aMatthei xxj. Capit. Vt ap þm Gudz ordum ſem ſtanda Exodi iij. Capit. Eg em Gud Abrahams og Gud Jſaacs / og Gud Jacobs / Enn Gud hann er ecki Gud daudra / Helldr lifþuandra manna / þar þyre þa hliota nu hiner Heilogu / Sem þraſmlidner eru medr ſinum likomum vpp aptr at riſa ap Dauda.

Jtem aMatthei xxvij. Capit. aMarger likamer Heilagra / þra edſuaþu riſu vpp / og geingu vt epter hans vppriſu vr groþunum / og komu i borgina helgu / og auglyſtuzt þar morgum. Jtem Luce viij. Þat mun þier endrgolldit werda / i Vppriſu riettlatra. Jtem Johann: vj. Capit. Þad er uilie þans driſins / Sem mig heþer ſent / þ huer hann ſier Sonenn / og truer a hann / ſa haþue eilifþt lif / og eg mun vppuekia hann a eþſta deigi. Jtem Paall Poſtule hann ſeigir til Roman: viij. Capit. Eþ at ande hans ſem vppuackte Jheſum ap Dauda / bygger med ydr / þa mun ſa hinn ſame ſem Chriſtum vppuackte ap Dauda / eirnin ydra Daudliga likame lifþande giora / wegna þeſs / at hans Ande bygger i ydr / Og enn þramar ſeiger hann / þ vier ſem hoþum þrumtok Andarins / berum mod i ſialþum oſſ / epter þre Sonarleifþdinne / og wæntum epter eudrlauſn vors Likama.

Jtem j. Corinth: xv. verndar Paall Poſtuli þennann Articul med allre raukſemd / og ſeiger / Lika ſuo

Aþ Vppriſunne.

Ka ſuo ſem þ Daudinn er kommenn aþ einum manne til / Swo er og eirnin Vppriſan þrãm lidinna komen þyre einn mann / þuiat lika / ſuo ſem þr deyia aller i Adam ſuo munu þri Chriſto aller lifþuande werda.

Jtem ij. Corinth: iiij. Wier berum allatima þa deyding Drottins Jeſu a vorum Likama / ſuo þ eirnin lifþuit Drottins Jheſu opinſkart werdi a vorum Likama / Wier vitum / þ ſa / Sem Drottinn Jheſum heþer vppuaket / at hann mune oſſ eirnin vppuekia þyre Jheſum etc. Jtem j. Teſſal: iiij. Þui þyrſt wier witum / þ Jheſus heþer Dauda lidit / og er vpp aptr riſinn / ſuo mun Gud og eirnin / þa ſem ſoþnader eru þyre Jheſum þrãmleida medr hõm.

Seig nu þrãm greiner hins Gamla Teſtamentis ſins.

Spamadrinn Eſaias ſeiger ſuo i xxv. Capit. þ Gud mune a þeſſu þialle i burt taka / þa andlizt Sueipan / medr huerre þ aller menn eru ſueipader / Og þa byrging / medr huerri þ allar þioder eru til byrgdar / þuiat Daudinn mun med ollu i burt ſwolginn werda etc. Þyre þeſſa Sueipan ſkal ſkiliazt / ſuo ſem þrta þ aller dauder menn werda ſueipader / og heþer ſuo mickit at ſeigia / hãn mun lifna lata hina Daudu.

Og Eſaie xxvj. Capit. ſeigir hann / þiner hiner Daudu munu lifna / medr ſinum likamum vpp-

aptr risa/Vake þier og glediet ydr þier sem liggit i dupte iardar etc. Og þar i þm sama stad seigir hann/ þar þu mitt þolk inn i þin sueþn huss/. Og lyk þinar dyr till.

Item Ezechielis xxxvij. seigir Gud Sia þu eg mun vppluka grauþum ydar/og mun ydr mit þolk vt leida vt þm somum ydar groþum/Og eg mun geþ ua minn Anda i ydr/Suo at þier skulut liþua aptr og eg mun innsetia ydra ydra ættiord etc.

Item Job xix Capit. hann seigir / Eg weit þ minn þrelsare liþuer / Og hann mun mig hier seirna meir vr Jordu vppuekia / og a eþsta deigi mun eg vp risa/og iklædazt aptr minu skinne/ og i minu holdi mun eg Gud sia.

Suo kunnum viernu lokssins/vt aþ ollum Gudz þyreheitum og Epterdæmum þedranna/ þ wisslig anna og wollduglig anna at alyckta og oskurda/At þar sie eitt annat liþ þ eiliþligt er / Og i ollum þm þyre heitum/Sem Gud hefer suo giort vidr þedrna / þa er þessi articulis vr aþ uppriſunne og aþ eiliþue liþe / þar heimogliga med handtieradr/ og þar inneluckt.

Þuiat Gud hann til sagdi þedrunum/ þau hin merckiliguztu þyreheit / Suo at þr skylldu haþa a Gudi og vnder hans miskunn sina hugsualan og hliþdar wernd/ þullann þaugnut og alla vnadsemd / Enn nu siaum wier þ hiner ædztu og Heilagli guztu menn i þessu weralldar liþue þa lida hier angr/

Aþ Vppríſunne.

angr / vtlegd / og armædi / Líka ſem at Gud hann haþue vþuer geþit þa / og ſkeyti þm ecki / Þyrte þau ſkulld þa er þar wíſſiliganna eitt annat epterkomanda líþ þyrte hondum / Þar inne ed Gud mun hýna Heilogu / epter þetta lidit líþuit / gledía wilia med eilíþre hugſualan / Og launa þm medr dyrdar ſamligum þagnadi / eilíþra og oþorgeingiligra líþdaga.

Þetta hid ſama lærir og eirnin Píſtillinn till Ebreos þ híner gomlu þorþedrner haþui haþt truna aþ vppríſunne / Ja ſeiger hann í trunne haþa þr aller latizt / Aller haþa þr og eirnin þyrte truna vitníſburdinn þeingit / Enn þyrteheitid haþa þr ecki medtekit / Aþ þui þ Gud heþer adr till þorma eitt huad betra þyrtehugat vm oſſ / Suo at þr an vor yrdi ecki þullkomner giorder / Þar þyrte haud eirnin Jacob ſonum ſinum / At þr ſkylldu graþa hann þramlidin í groþum þedra ſinna / Líka ſuo eirnin þa ſkípadi Joſeph Iraels ſonum Brædrum ſínum / Nær ed Gud hann vtleidde þa aþ Egiptalande / At þr willdu hans bein í burt bera medr ſier / Og graþua þau hía þedrum þra.

Munu eirnin aller menn

vppríſa / bædi goder og vonder ?

Þar mun vera ein almennilig vppríſa allra þramlidinna manna / bædi rietttatra og ranglatra / Enn

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Vppriſunne.

Þ ſama med einum mycklum atſkilian leika / Þr hiner godþuſu / Gudhræddu / og vtvoldu / munu vppriſa til eilifs lifs / Enn hiner ranglatu og ogudligu / og þyredæmdu / munu vppriſa til doms og till eilifrar þortaupunar.

Sanna Þ vt ap heilagre ritning Þ hiner omilldu munu eirnin vppriſa medr and og likama til eilifra kuala.

Johannis þimta Capit: ſeigir Chriſtur ſuo / At ſa ſtund mune koma / a huerri / Þ aller Þr / Sem i groþunum eru / mune heyra rauſt manzins ſonar / og munu hier þram ganga / Þr ſem gott haþa giort till lifſins vppriſu / Enn hiner ſem illa haþa giort till domſins vppruſu.

Jtem Danielis vij. Capit. Marger vt ap Þm (ſeiger han) Sem liggia i dupte iardar og ſoþua / munu vppvakna / Adrer till eilifs lifs / enn adrer til eilifrar ſkamar og þorſmanar.

Jtem Sanct. Paall ij. Corinth. v. Capit: ſeigir ſuo / Aller hliotum wier at opinberazt þyr domſtole Chriſti / ſuo at huer einn medtake Þ / a ſinum Likama / epter þui ſem hann hefer giort till / huort Þ er gott edr illt. Jtem Matth y Capitt. ſeiger Chriſtur ſuo / At þier ſkulut mycklu meir ottaz hann / Sem þyrfþara kann ſalu og likama til heluitis.

Jtem

Aþ vppriſunne.

Jtem Eſaie lxvj. Þr munu vt ganga / Og ſia Þra manna likame / ſem miſgiort haþa wid mig / Þui at Þra madkr mun eigi deyia / Og Þra elldr mun ecki vt ſlockna / Og Þr munu ſtygd og widbiodr werda ollu holldi.

Huernen þa hellzt ſkier vppriſan?

Sancte Paull j. Corinth: xv. ſeigir þat wier munum ecki aller ſoþna vt aþ / Enn aller munu vier þo vmſkiptiliger werda / og þ nærſta ſkyndiliga a einu auga bragdi / vidr þann ſidazta ludr þyt / þuiat ludrinn mun ſit hliod / aþ ſier geþua / Og hiner Daudu munu vpp aptr riſa o þorgeingeliger / Og wier hiner adrer munum vmſkiptiligir verda.

Huernen mun þeſſi vmſkiptingin ſkie?

Þetta hid þorgeinge liga (ſeigir hann) hlytr at i klædazt þui hinu oþor geingiligu / og þetta hid daudliga hlytr at ſkrydazt hinu o daudligu / Enn þa þetta hid þorgeingeliga og hid Daudliga i klædizt hinu o daudliga / Þa þulkomnazt su malsgrein ſem at ſkrifut er / Þat daudinn ſie burt ſuolginn i ſigran / Daude huar er þinn brodr / Helvite huar er þin ſigruñing.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Upprisunne.

Huernen munu hiner Riett-

latu vppriſa?

Dyrdar ſamliganna / þyre vtan alla wanſeme/ andliga og likan liga / hinn Heilage Paull j. Corint: xv. Capit. Hann þramtelur þiozar giaþuer weg-ſamligs likama ſuo ſeigiande / Þ ein ſtiarna yþuer-uinne adra i biartleik / Lika ſuo eirnin vppriſan þrann-lidinna / Þuiat ſa likamenn ſem þorgeinligr er nidr-ſadr / mun vpp aptr riſa o þorgeingiligr / Og Þ holld ſem nidr verdr Sad i wanmætte / mun vpp aptr riſa i wegſemd / Þat nidruerdr Sad i breyſkleik / mun vpp aptr riſa i krapte / Og Þ nidruerdr Sad einn kiotligr likame / mun vpp aptur riſa einn andligr eilipligr likame / Þar ſeigir S. Paull: Þ likamer Riettlatra munu prydder vera medr þiozum aſtgio-þum eilipþrar dyrdar / ſem er / at Þr mune wera biar-ter og ſkinande / þagrer og prydiliger / ſtercker og wollduger / o daudliger og eilipliger.

Sanna þu Upprisuna vt

aþ Skepnunum?

Hygg þu at hueite korninu / þui ed þurru og hreinu werdr i Jord kaſtad / at Þ lifnar ecki ſuo Þ be-ri auogyt / vtan Þ deyie og rotne adr / Swo ſeigir og eirnin Jheſus Chriſtus ſialfe Johan: vij. Capit. Vtan ſuo ſie at hueite kornit Þ falle i Jord og deyie nidr /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Aþ Upprisunne.

niðr / þa bliþur þ eitsaman / Enn eþ þ deyr / þa þrer ir þ mickinn auogyt / Lika suo sem nu eitt litið þurt hueite korn / þ i Jord er kastad / þa rotnar niðr / og at siduztu liþnar þo aptur / wegy upp / J þyrstu er þ / eitt litið gras strae / sidan werðr þar halmr ut aþ / a þm halmenum wegy eitt agy / og i þui agyinu morg Korn / Swo mun og eirnin sa same Likamenn / þ sama holldit sem dait heþer / graþuit / og rotnad er / og med huerium hætti þ heþer hellzt tortynst / eirnin upp aptr risa / þramkoma / og liþuande werda / io vm rædanligre þegurd / þuiat hiner riettlatu munu i Rike Gudz skina sem Sol / aMatth : xiij.

Enn huernen mun þm vegna sem hier a Jardrike munu liþuande þinnazt / þa ed hinn sidazte dagr yþuer kemr?

Þr hiner somu sem þa liþua / munu ecki koma i þra hendr sem graþa hina Daudu / þuiat suo seigir Paull Postule j. Tessal : iiij. þat vier / huerier ed þa liþum og yþuerbliþum i til komu Drottins / at vier munum eigi þyrr þm koma sem suaþu / þuiat Drottinn sialfr mun med her ope og hoþut Engilsins raust / og Gudz herludr / oþan koma aþ Himnum / og hiner þram lidnu i Christo munu þyrst upp aptr risa epter a wier / huerier ed wier þa liþum og yþuer-

Aþ enda Veralldarinnar.

vþuerblíþuín / werdum til líka vpp nunner med þm ſonum í ſkyen til moz vid Drottinn í loptid / og munum ſuo hía Drotne wera alla tima.

Aþ enda Veralldarinnar
og þm Eþſta Dome.

Huad er ſa endi Verallda-
rinnar.

Þ er ecki Annat / enn ſuo ſem þa nær ed womſvſlan þeſſarar weralldar / heþer þeingit einn Enda/ og vm ſkipting timanna er vmlidin / ſuo ſem at er wetr og Sumar/ dagr og nott.

Huad er ſa Epſte domr
ed2 dagr Drottins.

Hann er þa/nær ed Drottinn voz Jheſus Chriſtr mun koma / í mycklum Krapte/ dyzd og tignar velldis/til at ſeigia þann ſidazta dom/og þann obrigdiligann ozſkurd vþuer ollum mönn/ epter þui ſem huer heþer giozt til / godum til eiliþs liþs / enn wondum til eiliþra ellDz kuala.

Huerſu margþaulld er
tilkoman Chriſti?

Hel

Apende Yeralldarinnar.

Heilog ritning seigir ap tweþallðre tilkomu vorz Herra Jhesu Christi / hin þyrre war litelat og haþði ecki mickit alit hia mönum / þann tid ed hann þæddizt madr i þennan heim / i liking eins þionuztu manz / suo at hann bæri vorar Synder a Krossinum / og bitalade vorar skullder / Enn hin onnr til koman mun vera dyrdarsamlig og ogurlig / nær ed hann mun koma / sem einn adztr Domare / i mycklu tignar velldi i enda weralldarinnar / til at dæma lifuendr og Dauda / þar þyrre seigir hinn Heilage Augustinus suo / Venit Christus occulte iudicandus / veniet et manifeste iudicaturus / þ er / at Christr sie heimogliga komenn / suo þ hann yrdi dæmdr / hier epter a mun hann opinberliga koma til at dæma alla Verolldina / Swo lika seigir og S. Paull / Acto xvij. At hann haþui sett þar einn dag til a huerium ed hann will dæma alla heims kring luna medr riettuise. Og Act: x. Christr er til settr ap Gude einn Domare / lifuande og Daudra.

Huernen mun hann koma til at Dæma?

Syneliga i skyium / lika suo sem þ hann vpp stie til Himna Acto: j. Capit. og i mycklu Tignar velldi og dyrdar ligre wegsemd / aMatth: xxv. og medr raust hopur Eingilsins / og medr Gudz herludre j. Tessal: iiij.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Af enda Veralldarinnar.

Huar þyrfe vill Gud halldе Domenn?

Þat hann gefur ollum riettruodum mönum a Salu og Likama eilifft lif / Enn ollum o milldum og þyrfdæmdum allzkyns piſſler/ og eilifan elld.

Huer ſkipan mun vera þels epſta Domſins?

Adr enn þ Doma dagrinn kemr/ munn þar ſkie nockr teickn / Og nockr þa munu ſkie a þm ſama deiginum / Og ſum teicknin munu þar epter a koma.

Huer eru þau Teicknin ſem adr munu ſkie?

Þat Romuerſka rikit mun i eydelagt werda/ Sa madr Syndarinnar og glotunar Sonr mun opinber werda ij. Teſſ: ij. Þar munu og vppriſa þalſchriſtner / og þalſ Spamenn / Chriſtilig Kirckia mun og hliota at lida þungar þreyſtaner og myckiar opſokner / aMatth: xxiiij. Þar munu og ſkie teickn a Solu og Tungle og Stiornum Luc: xxi. Og Gudz Euangelion ſkal Predikat werda i allre Verolldinne/ medal allra þioda.

Enn

Ap enda Yeralldarinnar.

Enn huer teickn munu skie a þm sama deiginum?

Líka suo sem þ ellding ap Himne opan/ hun lyser og leiptrar ypuer allt huad vnder Himnenum er/ Swo líka mun Manzins Sonr eirnin a sinum deigi wera Luc: xvij. Eldr mun vndan hans auglite ganga Psalm xcvij. Teicknit manzins Sonar mun birtazt i Himnenum Matth: xxiiij. Aller Dauder munn einu Upprisa / bædi goder og wonder / og Christr mun sundrgreina huora þra odrum / Suo sem einn Sanda hirdir atskilr Laumben þra kidunum/ Og hann mun þann sidazta Doms oskurd ypuer þm seigia Matth: xxv. Capit.

Huer eru þau teicknin sem epter munu þylgia.

Þessa hins Syneliga weralldar heimsins þornyung/ þyre dæmdra manna kualer / og eilíp þortopun/ Og eilípt líp vtualdra manna.

Kunnum vier nockut at vita stund og dag þess epsta Domsins?

Nei / þuiat Christr seigir Matthei xxiiij. ap þm deigi / og ap þre stundu / weit einginn / og ecki

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Ap Eilipu lipne.

Einglarner ap himnum / helldr alleinazta minn Pa-
der / Og hinn Heilage Paull seigir j. Tessa: v. Pad
dage Drottins mune koma suo sem pioppr a natar
tima / puiat nær ed þr seigia / At þ sie þridr / og
anduara lauſt med ollu / þa mun skyndiliga ypper þa
koma daude og þordiarpan.

Vt ap Eilipu lipne og eilipum Dauda.

Huad er Eilipt lip?

Eilipt lip er ein Sannarlig widrkenning Gudz /
og vors Drottins Jhesu Christi / Huert ed hier vpp-
byriazt i riettre tru / i anda / og oruggre won og
mun opinbert werda / epter petta lidit lipuit / i eili-
pum þaugnude og Salu hialp / Swo seigir Christr
Johan: xvij. Capit. Enn þ er eilipt lip / at þr wi-
drkenne þig einann og sannan Gud / og þann ed þu
heper vtsent Jhesum Christum.

Huad er sa eilipline Daudinn?

Eilipr Daude / er ein eilipling skelpuing og hrell-
ing Samuizkunnar / pyre þre Gudz ogrligre reide.

Huer heper tilsagt oss Eilipt lip?

Pad

Aþ Eilíþu líþne.

Þad ſama heþer giort/Drottinn vor Jeſus Chriſte

Huerium heþer hann til ſagt Þ?

Riettruodum mönum / Þuiat ſuo ſeiger hann Joh: iij. Cap. Huer hann truer a Gudz ſon/ Sa heþer eilíþt líf/ Enn huer han truer ecki ſynenum/ Nañ mun ecki ſia líþuit / Helldr blíþr Gudz reide yþuer honnum / Og Johann. v. Capit. Sannliga Sannliga ſeige eg ydr / Huer hann heyrir min ord/ og truer þm ſem mig heþer ſent / Sa heþer Eilíþt líf / Og kemr ecki i Domenn/ Helldr er hann þra Daudanum til líþſins i gegnum komenn.

Huad þullgiorir Þ hid eilíþliga líþuit ?

Þat hid ſama / at wier þornemum ongua ſynd þadan i þra/ onguann Dauda/ ongua ognan/ nie hræddzlu/ Helldr hoþum wier þa eilíþann þaugnud og Saluhialp/ Suo ſem Þ Eſaias hann ſeiger xxv. Cap. Þat Daudinn mune med ollu i burt ſuollinn werda / og Gud Drottinn mune tarþullen i burt þerra aþ alra augſyn/ Og Apocalip: xxj. Daudenn mun þa eigi leingr vera/ eigi harmur eda kuein/ nie hrygd / þuiat Þ hid þrſta er vmlidit.

Item Eſaie lxv ſeigir Gud/ Eg mun ſkapa/ eiñ

nyiann himinn og nyia Jord / Suo at þui himi þyrra mun ecki gætt vera/nie þ til hugar koma/Helldr munu þr gledia sig eilipliganna/og gladuærir vera/ yþuer þm hlutum/Sem eg skapa/þuiat siapu /eg mun skapa Jerusalem til vnadsemdar/Og heinnar þolk till þagnadar/ Og eg mun gladr vera yþuer Jerusalem / Og mig gledia yþuer minu þolcki/ og stynr gratursins/nie hareystis kueinan / skal eigi leingr þar inne heyr dwerda.

Item Esaie lj. Cap. Hiner endrleystu Drottins munu aptr snua / og til Sion koma medr lopstir/ Og eilip gledi mun wera yþuer þra hopdi / vnadsemd og þaugnud munu þr hondla / Enn gratur og kueinan mun þra þm pliuga.

Item Esaie lxiij/ J þra veraldar vpp haþui/ heþer þ ecki med augum sied / nie med eyrum heyrt verit huad þa somu mun skie /Sem vpp a Drottinn vona.

Item Psalm xxij Hiner þatæku munu neyta og sadder verda / Og þr sem epter Drottne leita munu lopa hann/og þra hiortu skulu eilipliganna lipua.

Þessar greiner og witnisburder Heilagrar ritningar/vtuisa liosliganna / at þ hid epter komanda / eilipua lipuit/ Þa mune eitt suodant lip vera / i hueriu at wier erum þrelsader i burt þra Dioplinum / Daudanum/Syndinne/Heluite/og i þra allre o gæþu/ Og munum suo sidan lipua eilipu lipue / J einu eilipligu liose og skinande birtu/ Og vti einne sannar ligre Gudz iatningu/og munum suo glader vera/ og

gledia

Og eilipan Dauda.

gledia oss med eilipum þaugnude / vti eilipligre gledi og Saluhialp / Hueria at oss geþui sa hinn god giarnazte / Og hinn miskunnsamazte Gud þyre Jhesum Christum sinn eincka Son / Huer ed med þaudr og Heilogum Anda / lipuer / Og riker / yþuer ollum hlutum blezadr herra at eilipu Amen.

Gudi sie eilipt lop / heidur / og packer Amen.

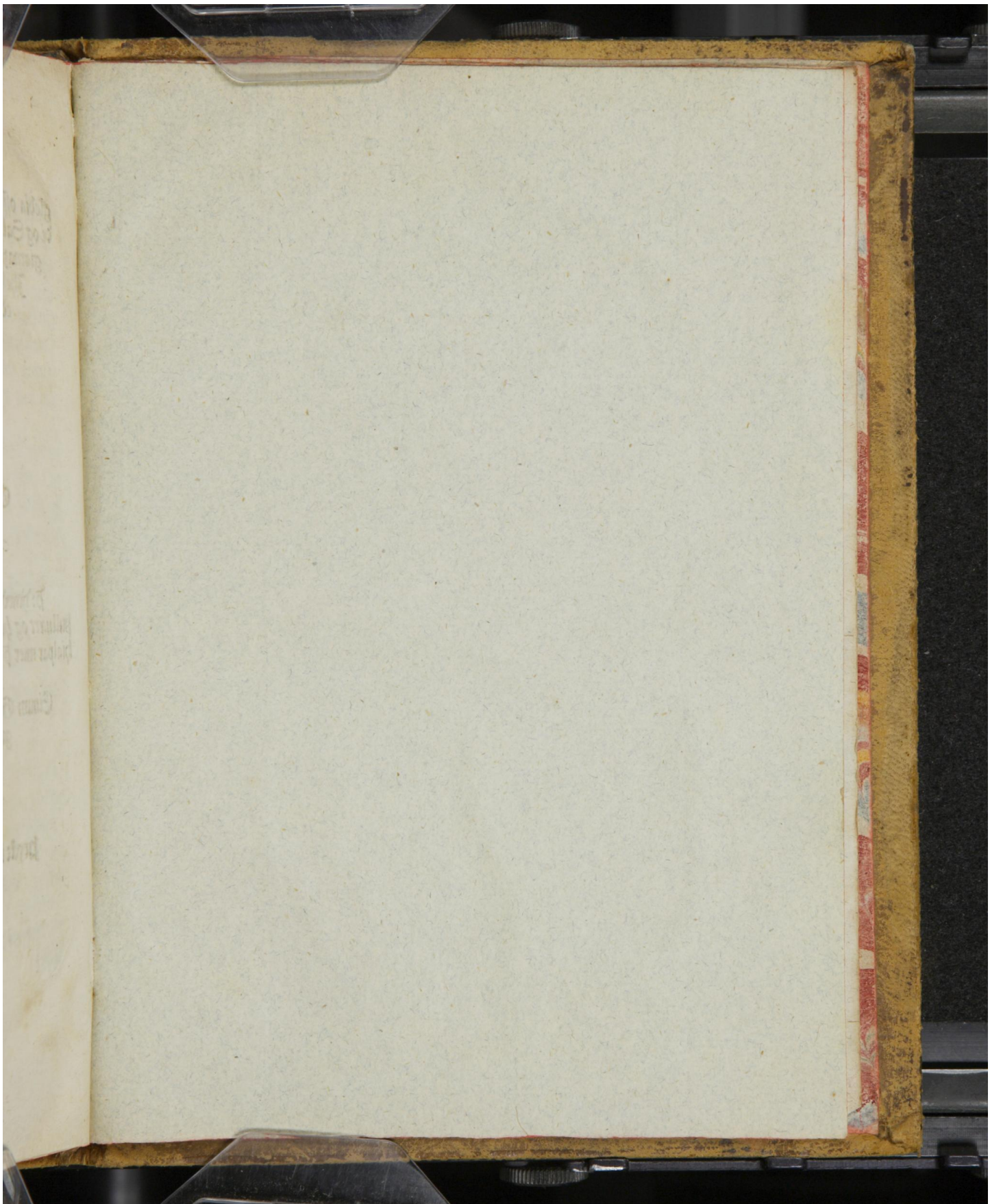
Þr hiner hapa allz nægtir wins og wista / Eg sep þulluært og huilunzt i þride / Þt þu Drottinn Gud hialpar mier þ eg ottalaus bygge Psal iiij.

Einum Gudi þaudur og Syne og Heilogum Anda sie eilipt lop ad eilipu Amen.

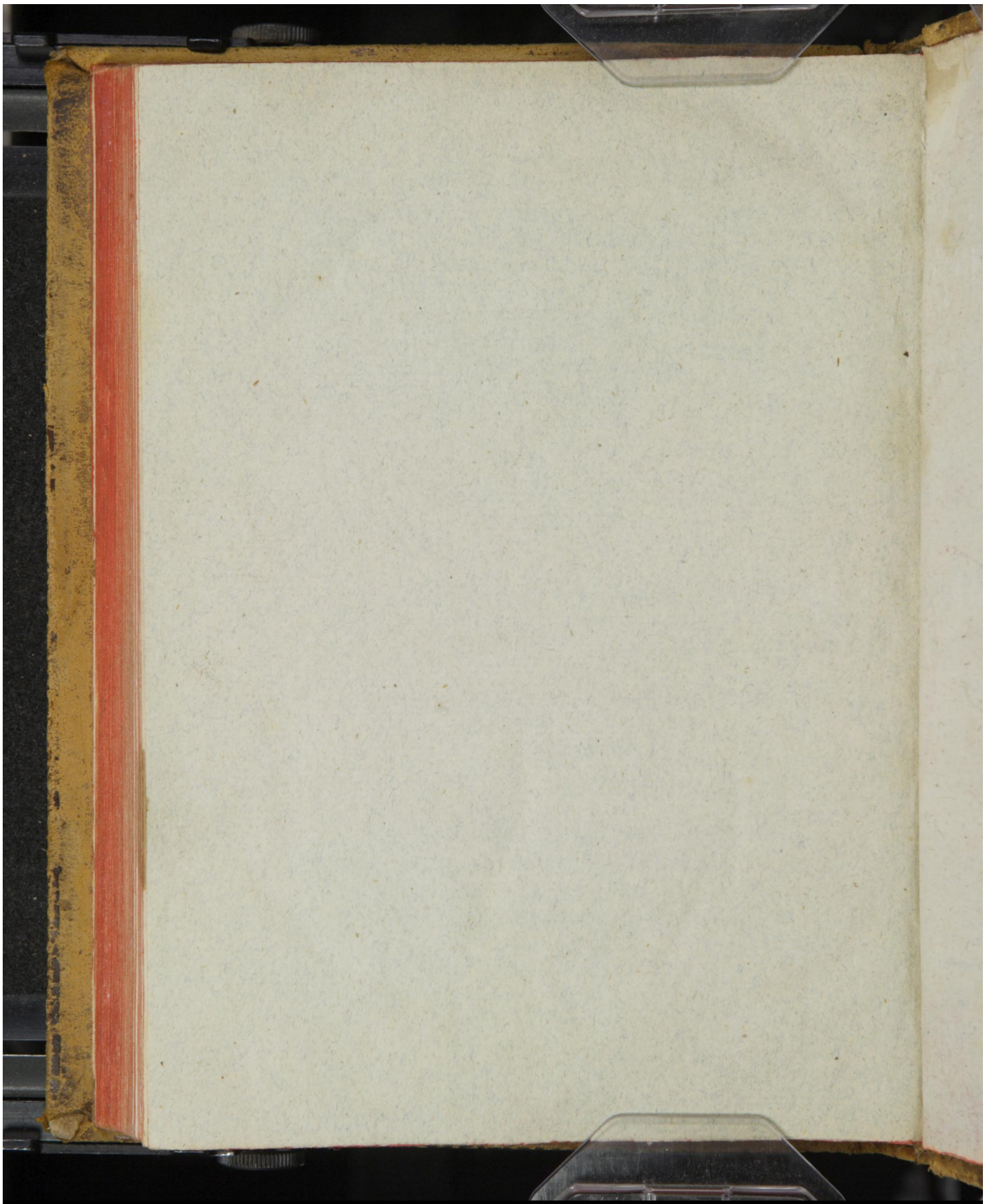
Þryckt i Kiöbenhapn ap mier Hans Wingaard 1558.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

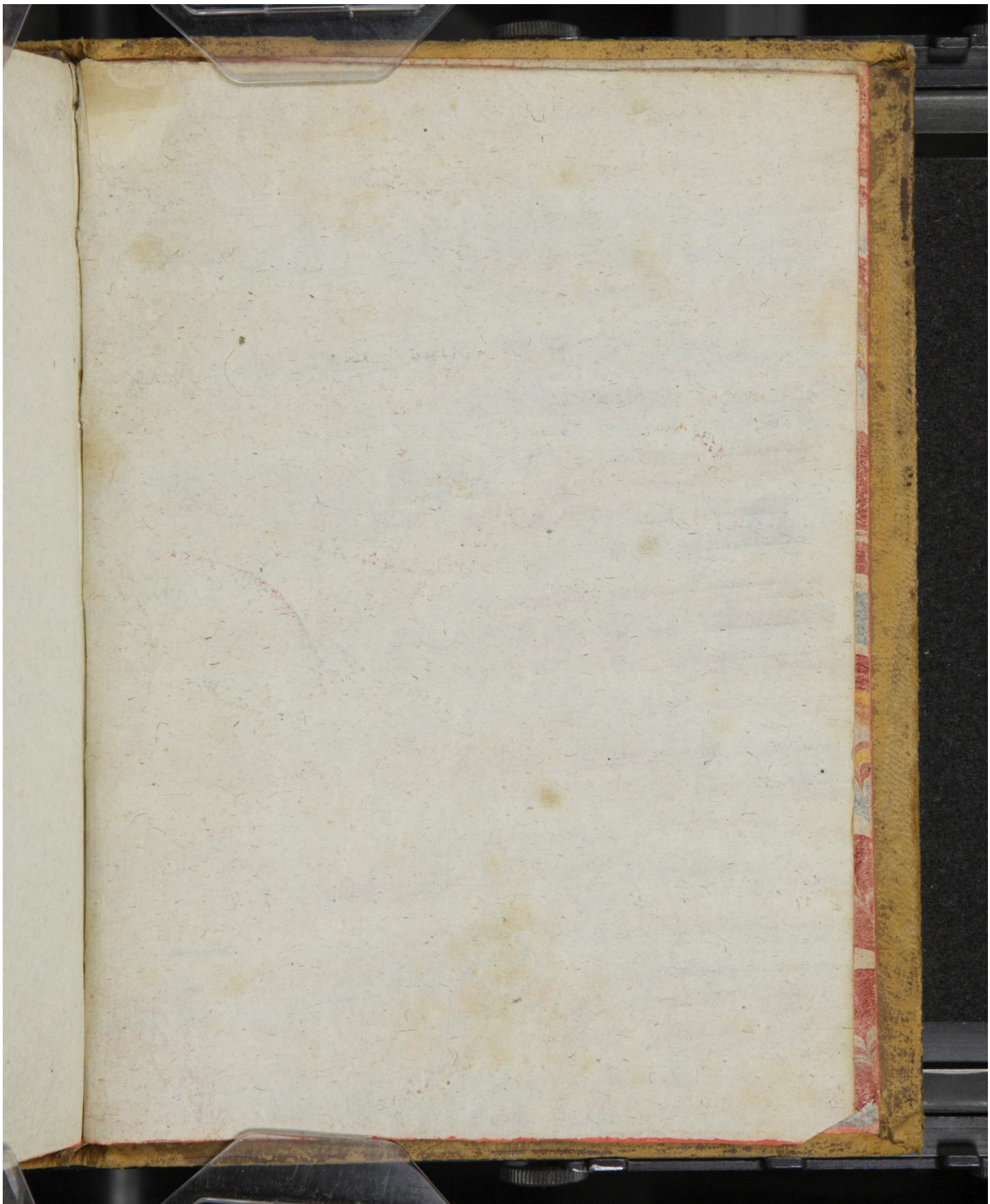
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

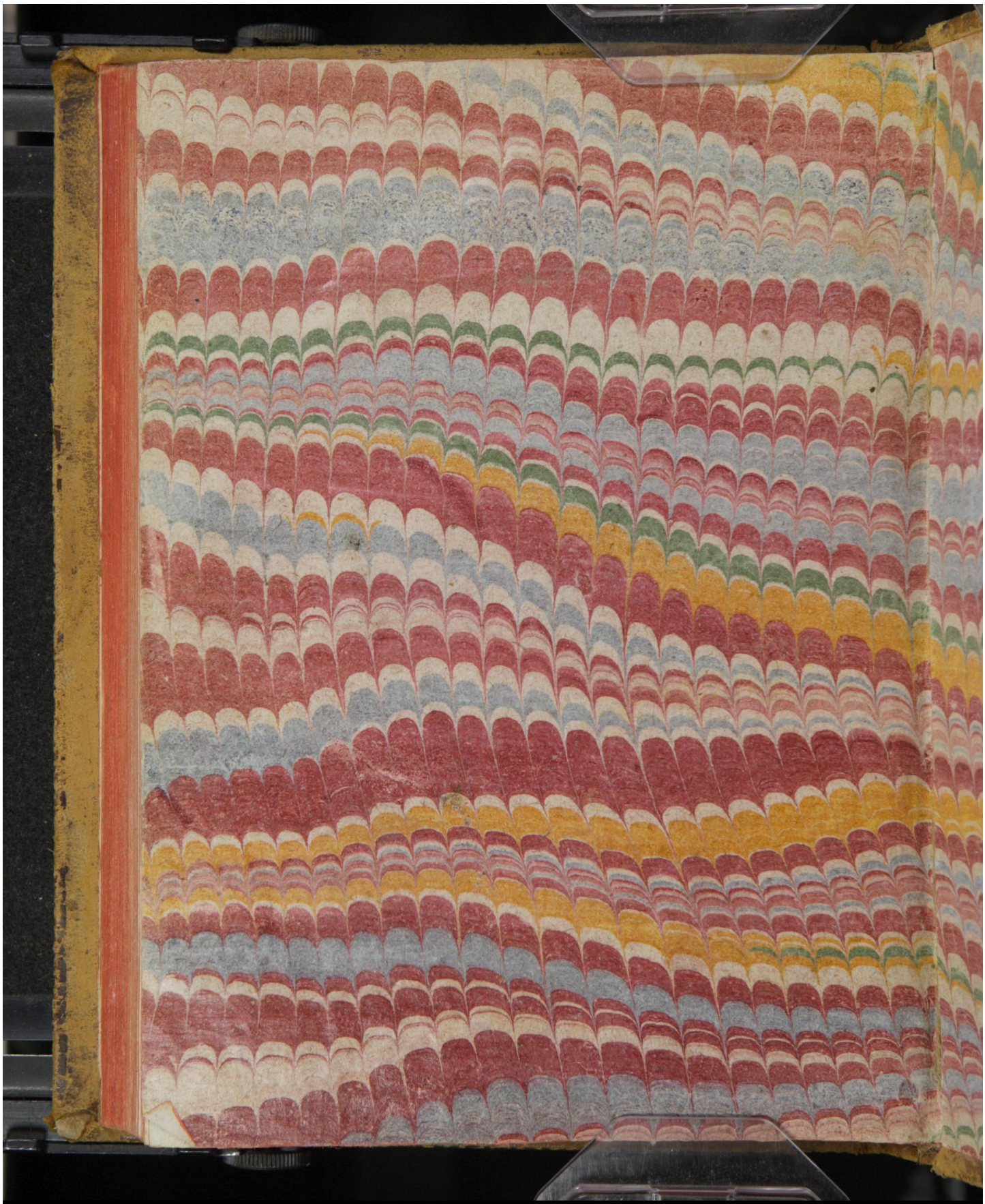
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

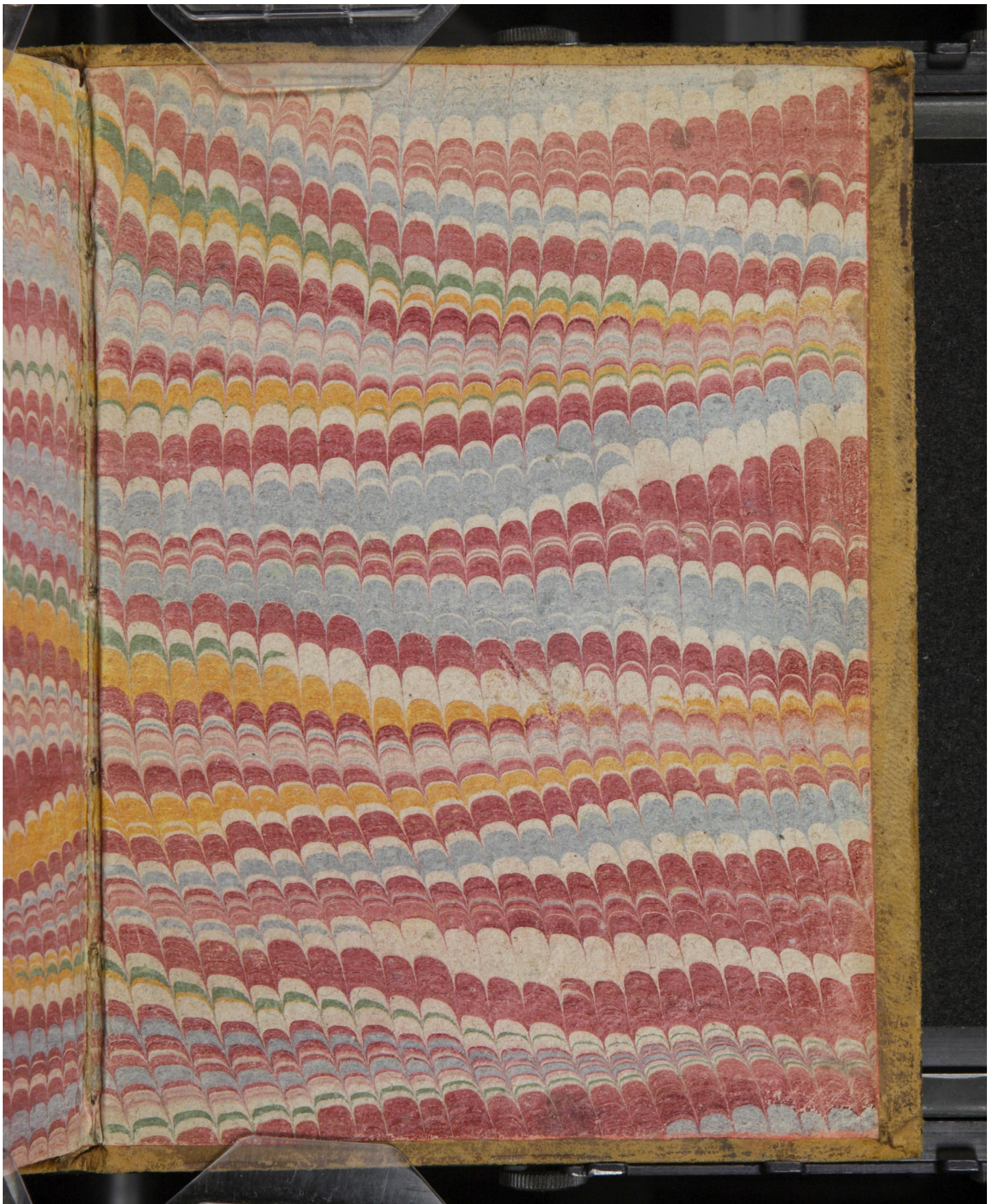
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 196 4° (LN 1519 4° copy 1)